Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Lind, H. D.
Titel | Title:	Kong Frederik den Tredjes Sømagt : det dansk-norske Søværns Historie 1648-1670.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Odense : i den Milo'ske Boghandel, 1896
Fysiske størrelse | Physical extent:	324 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

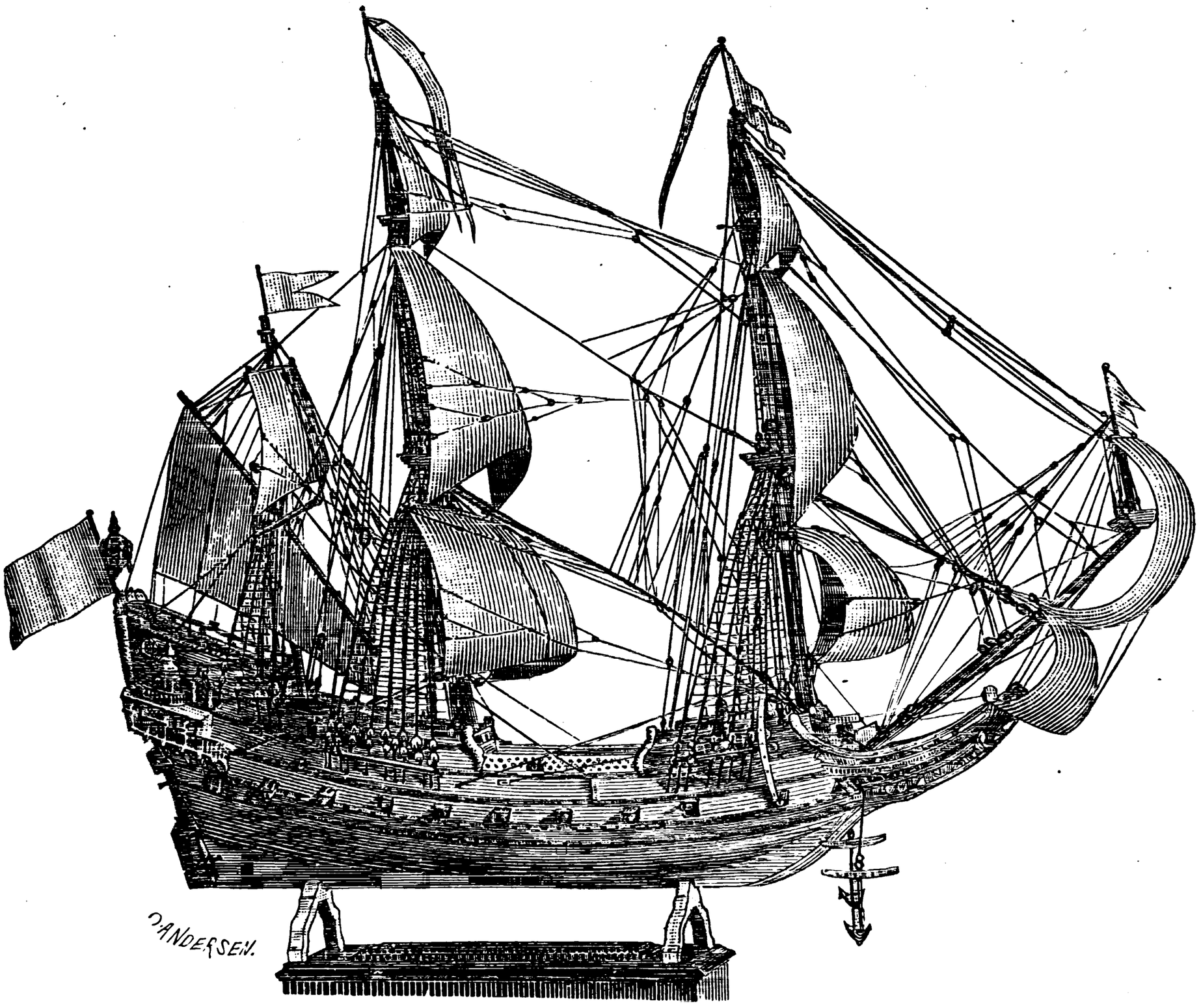
342, -196, -8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020356155

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

NORSKE LØVE

1652—1654

H. D. LIND

KONG FREDERIK DEN TREDJES SØMAGT

DET DANSK-NORSKE SØVÆRNS HISTORIE 1648—1670

MED ET TITELBILLEDE

4976

ODENSE
I DEN MILO'SKE BOGHANDEL
MILO'SKE BOGTRYKKERI
1896

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS ·

Forord.

Nærværende Skrift kan betragtes som en Fortsættelse af min i 1889 udgivne Bog »Kong Kristian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm«. Denne Bog var af særlig biografisk Natur, og dens Fortsættelse vil ogsaa kunne yde Bidrag til de optrædende Personers Levnetsbeskrivelse. Dog har Hovedopgaven, som det foreliggende Skrift har stillet sig, ikke været at meddele en Række Biografier, men derimod at forsøge en udførlig og sammenhængende Fremstilling af den dansk-norske Marines Historie under Frederik den Tredje.

Sømagtens Historie under denne Konge ligger endnu i et underligt Halvmørke og trænger i mangt og meget til nøjere Belysning; ofte paa de mest afgørende Steder svigter de autentiske Kilder, saa at man maa nøjes med en Overlevering af langt ringere Autoritet. Men de Oplysninger, der har været tilgængelige og maatte anses for tilforladelige, er her i Skriftet gengivne i en rolig, objektiv Fremstilling.

I denne Fremstilling behandles hvert Aars Begivenheder for sig; det er en Fremgangsmaade, som synes at falde naturligst i en Marinehistorie. Aarstiderne, da nordiske Sømagter kunne udfolde deres Virksomhed: Vaar, Sommer og Høst, danner jo hvert Aar et selvstændigt Hele, tydelig afgrænset henimod Aarsskiftet af Vinterens Frost og Is, der paabyder en nødtvungen Hvile. Men paa den anden Side har Fremstillingen bestræbt sig for at undgaa den Yderlighed paa annalistisk Vis at adskille det, der væsentlig hører sammen.

De utrykte Kilder, som jeg har benyttet, — og som anføres efter Bogens Tekst, — findes alle paa det danske Rigs-

arkiv. For den udmærkede Velvilje, som her er blevet mig til Del, og som paa enhver Maade har lettet mig Arbejdet, bringer jeg Arkivets Embedsmænd min skyldigste Tak. — Den trykte danske Literatur, som jeg har kunnet benytte, frembyder ikke meget af Betydning for mit Æmne; mest Udbytte har jeg selvfølgelig haft af P. W. Beckers, Dr. Chr. Bruuns og Dr. J. A. Fridericias fortjenstfulde Skrifter.

Til denne Bogs Udarbejdelse har jeg modtaget en af Regering og Rigsdag bevilget treaarig Understøttelse. Men at Forslaget herom i sin Tid blev fremsat og nød Fremme, og at jeg senere blev sat i Stand til at udgive Bogen i Trykken, skylder jeg Hs. Ekscell. Marineminister N. F. Ravn, hvem det maa være mig tilladt at bringe min ærbødigste Tak for den usvækkede Interesse, hvormed Hs. Ekscell. i Aarenes Løb har omfattet mine marinehistoriske Arbejder.

Rynkeby Præstegaard, 20 Sept. 1896.

H. D. Lind.

INDHOLD.

		Side
I.	Korfits Ulfeldts Tid (1648—51)	1—43
	Indledning (1643—1648): 1-18. — Aar 1648: 18-23. 1649: 23-28. — 1650: 28-36. — 1651: 36-43.	
II.	Den første engelske Krig. Admiralitetet (1652—1656)	44—100
	1652: 44-57. — 1653: 57-70. — 1654: 70-80. — 1655: 80-90. — 1656: 90—100.	
III.	Første Svenskekrig (1657—1658)	101—139
	1657: 101-132. — 1658: 132-139.	
IV.	Anden Svenskekrig (1658—1660)	140—202
	1658: 140-158. — 1659: 158-191. — 1660: 191-202.	
V.	Nye Tider (1660—1664)	203—236
	1660: 203-210. — 1661: 211-216. — 1662: 216-220. 1663: 220-229. — 1664: 229-236.	
VI.	Den anden engelske Krig (1665—1667)	237—291
	1665: 237-249. — 1666: 249-267. — 1667: 267-291.	
VII.	Ringe Dage (1668—1670)	292—315
	1668: 292-303. — 1669 og 1670: 303-315.	
	Kilder	316—317
	Kongelige Aarstjenere af Søstaten under Frederik III. (Navneviser)	318—324
	Rettelser og Tilføjelser	325

I.

Korfits Ulfeldts Tid.

1648—1651.

I April 1637 var Korfits Ulfeldt blevet Statholder i København, og 2. April 1643 forfremmedes han til Rigens Hofmester. Havde han allerede som Statholder haft væsentlig Del i Styrelsen af Bremerholms og Sømagtens Sager, saa fik han som Rigshofmester en endnu mere udvidet Myndighed paa dette Omraade, da Styrelsen af hele Rigets Pengevæsen og Forsædet i Rigsraadet tilfaldt ham.

Dette Embede beklædte han til sit Fald (1651), altsaa paa 4de Aar ind under Kong Frederik den Tredjes Regimente; men da mange af disse Aars Tildragelser har deres Rod i, hvad der gik for sig før Tronskiftet, vil det blive nødvendigt at fremdrage enkelte Træk af Sømagtens Historie fra Kristian den Fjerdes Regerings sidste Aar.

Ulfeldt var som Finansernes Bestyrer den, der i Virkeligheden havde det sidste Ord i Kraft af den Rolle, Pengene den Gang som nu al Tid spiller, men ved sin Side havde han flere sømilitære Fagmænd. Rigsadmiral paa de Tider var først Jørgen Vind, der satte sit Liv til paa Kolbergerhede 1644; dernæst Ove Gedde fra Marts 1645. Da denne i Maj s. A. vendte tilbage fra sit uheldige Tog til Gøteborg, paa hvilket Admiralskibet Sancte Sophia grundstødte og sank, og han selv faldt paa Overløbet (Dækket) og brækkede sit Ben, resolverede Kongen straks at forordne en Viceadmiral »til stedse at blive i Bestillingen og nu straks kommandere Flaaden«,

og hertil udsaa han Niels Trolle; men denne Mand vægrede sig, »prætenderendes sin Uforfarenhed udi slig en høj Office«.[62] Alligevel tog han imod Embedet og blev 1. Juni altsaa Rigs- (eller Første-) Viceadmiral. — Holmens Befalingsmand eller Admiral, der skulde føre Tilsyn med Flaadens Materiel og med alle Holmens Embedsmænd og Arbejdere samt deres Arbejde, var Erik Ottesen Orning; da han var falden i Unaade paa Grund af sin Optræden i Krigens Tid, efterfulgtes han af Kristoffer Lindenov, der fik sin Bestalling 25. Januar 1645. For ham byggedes der et nyt Admiralhus, som laa omtrent der, hvor Store Nordiske Telegrafselskab har sin Ejendom paa Kongens Nytorv[1]). Da han i 1647 tillige blev Oberstløjtnant til Fods, havde han i alt den betydelige Pension af 1400 Dlr., hvortil endnu kom 872 Dlr. af Helgelands Len i Norge.

Svenskekrigen 1643—45 tilføjede Marinen en næsten ubodelig Skade. Vel havde Sømagten haft Hædersdage at opvise i 1644, men Vendepunktet kom ved Pros Munds Nederlag i Oktober, og siden den Tid var de svenske Herrer til Søs, og den danske Sømagt gik ud af Krigen med et Tab af ikke mindre end c. 15 Skibe.

Efter Fredslutningen forfattede Kristoffer Lindenov paa Kongens Befaling en Designation over Kongens Tjenere, som var i Tjeneste, over dem, som syntes uduelige, og over dem, der skulde forløves. Derpaa aftakkede Rigs-Admiralen og Viceadmiralen de Officerer, som ikke behøvedes til Skibene, og kort efter Maanedstjenerne (Søfolkene), til hvis Betaling der med Møje tilvejebragtes 1884 Dlr.[2] En Hussøgning i Baadsmandsboderne inden- og udenbys (Skipperboderne og Nyboder) udrensede dem af Husene, som ikke vedkom Kongen.[57] Men samtidig var der arbejdet en Del for at skaffe de styrende et paalideligt Overblik over Søetatens Udgifter. Herved fremkom et »Mandtal paa Kgl. Maj.s Skibsflaade og des Personer imellem 1644 og 1645«, dateret 10 Nov. 1645.[43] Heri opføres

---

[1]) 1653 fik Tømmermand Anders Kok Møller anvist Betaling efter Overbygmesterens Taksation for de Huse, som han havde bygget og oprejst, og hvori Kristoffer Lindenov var boendes.[2]

Flaaden med 40 Orlogsskibe og 5 Galejer og Jagter; de af Svenskerne erobrede Skibe er altsaa medregnede[1]).

Af Besætningen nævnes 58 Kaptejner, 34 Løjtnanter, 24 Præster, 27 Skibsskrivere, 50 Styrmænd, 3035 Baadsmænd og 720 Bøsseskytter. »Summa, som har sejlet med K. Maj.s Skibe: 4765 Mand, foruden Soldaterne, som ikke herudi er indberegnet«. Desuden 220 Personer til 10 Koffardiskibe og 2 store Pramme. Spisning til Skibsbemandingen beregnes for et Aar til 154294 Dlr.; ligeledes 31138 Dlr. til 566 Baadsmænd paa Holmen, som svarer Mønstring og ellers arbejder paa forskællige Steder, til 200 Bøsseskytter og til 70 Øker (Drenge) paa Reberbanen og i Skolen; Proviant til 100 Fanger paa Bremerholm: 3767 Dlr. Endnu opføres til Materialier i et Aar: 69446 Dlr. og til Egetømmer: 79572 Dlr.

Fra samme Tid skriver sig en »Rulle paa K. M.s Orlogsskibe, Galejer og Jagter, som nu findes paa Bremerholm«[14]:

Skibe:	Kan føre Stykker.	Haver Stykker.	Falkonetter eller Stenstykker.	Baadsmænd.	Bøsseskytter.	Efter en anden Liste. Mænd.
1. Trefoldighed .	44	44	»	180	50	265
2. Sancte Sophia .	50	40	»	180	50	265
3. Norske Løve . .	38	30	»	130	40	199
4. Tre Kroner . . .	36	30	2	130	36	194
5. Pelikanen . .	34	30	6	100	28	110
6. Gak med	34	12	2	100	28	96
7. Svanen	26	26	2	90	22	101
8. Føniks	26	20	4	90	22	98
9. Sorte Rytter . .	26	24	2	90	22	110
10. Lammet	18	16	4	90	22	103
11. Hvide Bjørn . .	30	14	2	90	22	96
12. Sorte Bjørn . .	18	14	»	90	18	96
13. Store Lykkepotte	28	»	»	75	18	111
Transport . .	408	300	24	1435	378	»

[1]) Den gaadefulde Optegnelse om nogle Orlogsskibe, som Kristian IV. skrev 18 Avg. 1645 til Rentemestrene, er vist et Forarbejde til ovenfor omtalte Skibsliste, da Optegnelsen øjensynligt ogsaa angaar Tiden før Okt. 1644.

Skibe:	Kan føre Stykker.	Haver Stykker.	Falkonetter eller Sten-stykker.	Baads-mænd.	Bøsse-skytter.	Efter en anden Liste. Mænd.
Transport . .	408	300	24	1435	378	»
14. Forlorne Søn . .	20	20	6	60	16	»
15. Snarensvend . .	16	9	3	50	16	59
16. Markatten . . .	16	14	2	50	14	72
17. Postillionen . .	16	14	»	45	14	56
18. Trost	16	11	»	40	14	57
19. Flyvende Fisk .	14	12	»	30	10	52
20. Kristians Ark . .	12	»	»	30	10	»
21. Spes	38	»	»	140	40	238
22. Justitia	32	»	»	140	40	»
23. Højenhald . . .	12	9	»	12	4	25
Galejer og Jagter:						
24. Jomfrusvenden .	6	6	»	10	4	23
25. Flyvendes Hjort .	8	8	»	16	4	25
26. St. Peder	8	6	»	12	4	22
27. Dybendal	9	»	»	12	4	»
28. Ørnen	»	»	4	10	2	21
Summa . .	631	409	39	2092	574	»

Paa en anden »Rulle« betegnes som udsejlede Skibene: Graa Ulv (30 Stykker, 104 Baadsmænd og Bøsseskytter) og Gribben (8 St., 42 Md.) og Jagterne og Galejerne: Rosen (34 Md.), Samson (33 Md.), Hollandsk Fregat (32 Md.), Svenske Struds og Svenske Galiot.[14] Disse 2 Lister kan dog efter andre Kilder fuldstændiggøres med Skibene Forgyldte Bjørn (24 St., 95 Md.) og St. Mikael (93 Md.), foruden flere andre mindre Fartøjer, som den danske Orlogsflaade paa den Tid maa have ejet.

Hvor vidt de ovenfor omtalte Overslag og Oplysninger benyttedes straks, kan ikke paavises, men de har maaske dannet Grundlaget for de senere Forhandlinger. Det næste Aar overvejedes Ordningen af Forsvarsvæsenet, især til Lands. I den Betænkning, som Rigsmarsken Anders Bille afgav derover (6 April 1646)[56], fremhævede han, at Kronens størst$_e$

Tryghed beroede paa en bastant Skibsflaade, hvorfor denne burde øges, og Handelskompagnier fremhjælpes, saa at de kunde holde »Skibe, Riget til bedste udi forefaldende Okkasion«. Ligeledes burde Københavns Havn bedre forsikres. Dette og andet mere foreslaar Rigsmarsken »helst, efterdi vi endnu ikke vores Flaade igen haver stærket«. — Men Spørgsmaalet var, hvorledes der i Rigets svækkede Tilstand kunde skaffes Penge til at holde en Flaade af en passende Størrelse.[62] 6 Febr. 1647 befalede Kongen Rigsadmiralen at have en Designation paa de til Flaaden nødvendige Udgifter færdig til Herredagen, der var udskrevet til 26 April. Men allerede 11 April overlod Kongen det til Rigsraadet selv at bestemme, hvad Moderation der skulde gøres paa Udgiften til Flaaden, og Raadet nærede (i sit Svar af 24 April) det forfængelige Haab, at Rigens ordinære Indtægter »med nødvendig Moderation og godt Tilsyn« nok skulde kunne forslaa til Flaaden, Artilleriet o. a. Efter at Rigsadmiralen af Kongen havde faaet det Paalæg at forlange af Rigsraadet en Fortegnelse over, hvor mange store og smaa Skibe der efter Raadets Mening burde underholdes, for derpaa sammen med Rigs-Viceadmiralen at give et Overslag over den aarlige Udgift til disse Skibe, sendte de nævnte Herrer, Ove Gedde og Niels Trolle, en Skrivelse (af 10 Maj) til Rigsraadet De havde, beretter de, fra Rigsraadet modtaget 2 Overslag over Rigens Indtægt og Udgift for Aar 1633 og Aar 1640. I disse Overslag anførtes kun 18 Skibe, som skulde holdes i Beredskab og koste 93388 Dlr., samt 2 Orlogsskibe, som aarlig skulde bygges (for 18000 Dlr.). Men en Flaade af den Størrelse kunde ikke agtes at være bastant til at defendere Landene mod den Magt, som Naboerne nu kunde tilvejebringe; derfor ytrer Admiralerne det Ønske, at Borgerskabet her i Landet maatte ved Løfter om Friheder blive disponerede til — ligesom i Norge — selv at udruste og underholde gode Orlogsskibe, »at vi dog alligevel kunde blive saa bastante, at vores Naboer skulde have nogen Betænkning og os ikke saa letteligen angribe, som tilforn«. En Uges Tid efter svarede Raadet, at det ikke kunde fremsende nogen Designation, men dersom Kongen vilde bevilge 300000 Dlr. til Holmens og Flaadens Fornødenhed, da kunde Udgif-

ten nok lempes saaledes, at man kunde have noget at bygge nye Skibe for. Men det Overslag, som de to Admiraler fremkom med under 25 Maj, viste kun altfor klart, at de tre Tønder Guld ikke vilde forslaa til Flaadens Underhold. Vel gik Admiralerne ud fra alt for høje Tal, naar de anslog den svenske Flaade til 53 Skibe, nemlig: 9 Hovedskibe paa 40 Stykker og derover, 11 andre gode Orlogsskibe paa 30—40 St., 20 middelmaadige paa 20—30 St. og 13 andre paa 12—18 St.; den officielle svenske Flaadeliste angiver Tallene i de nævnte 4 Skibsklasser til henholdsvis 8, 9, 18 og 10 og opregner altsaa tilsammen kun 45 Skibe. Da Danmark paa den Tid kun ejede 24 Skibe (henholdsvis 5, 3, 8 og 8), behøvede man, for at være Svensken jævnbyrdig, endnu 29 Skibe (4, 8, 12 og 5). Til den daværende Flaades Behov udkrævedes aarlig i Fredstid: Til Officerers og Betjenters Løn 109092 Dlr., til Kost til disse 1691 Mand 60876 Dlr., og til de itzige Skibes Underholdning med Materialier efter Materialskriverens Overslag 42875 Dlr. Tilsammen 204743 (?) Dlr. Af de 300000 Dlr. blev der altsaa kun tilbage 95256 Dlr., som skulde dække en Mængde til Dels meget store Udgiftsposter; Summen skulde anvendes til Kahytspenge for Rigsadmiralen, til Kostpenge for Officerer og til Lønninger og Kost for Skibsbesætningerne, naar Flaaden skulde bruges i Søen; til »en Del af Skibenes Forbygning og særdeles til nogle af Hovedskibene, som nødvendigen maatte afrives og hjælpes«; til Anskaffelse af Stykker, Lod og Krudt, og endelig til nye Skibe at lade bygge.[19] Udsigterne for Flaadens Fremtid var efter dette Overslag altsaa ingenlunde lyse. Under Indtrykket heraf blev der 1 Juni nedsat en Kommission, hvori Ove Gedde og Niels Trolle ogsaa havde Sæde, for at undersøge, om Rigens Indtægter kunde forslaa baade til Hofstatens og til Flaadens Underhold; Rigsraadet selv var endnu (4 Juni) af den Anskuelse, at Indtægterne nogenledes vilde være tilstrækkelige baade til Hofstat og Flaade, naar Udgiften til sidstnævnte blev sat til 300000, »eller hvad E. Maj. selv naadigst efter sin egen lange og store Erfarenhed bedst synes og mest fornøden eragter«. — Kongen gjorde med fuld Føje gældende, at en passende Flaade ikke kunde holdes for de »3 mal 100 tusind Daler«; — vilde

nogen paatage sig det, undte Kongen gærne Vedkommende hele det mulige Overskud. »Størrelsen og Mængden af Skibene at ordinere, det ville vi eder have heimstillet, eftersom I eragte fornøden at være og hos Posteriteten agter at forsvare«, men Raadet burde tænke paa Middel til at gøre Flaaden bastant, thi Kongen vilde ikke, som fordum, antage sig den til sin egen Skade; Midler til en overkommelig Flaades Underhold maatte vel være at finde, naar det var de gode Herrers Alvor at tænke derpaa. Raadet svarede, at det var umuligt at øge Indtægterne, hvorfor Udgifterne nødvendigvis maatte mindskes; »at vi hos Eders K. Maj. ere mistænkte, ligesom vi ikke med Alvor vilde tænke paa Middel til Flaadens Fornødenhed, da have vi ej ringe Aarsag til derover os at bekymre«. Saaledes endte Forhandlingerne (i Nov. 1647) i Misstemning og uden egentlig Resultat. Og dog blev der gjort en god Begyndelse paa Løsningen af den Opgave at »stærke« Flaaden. Der oprettes Kontrakter om Bygningen af Frederik paa 89 Kanoner, Viktoria paa 52, Hannibal paa 44, og af det Skib, der senere kaldtes Nældebladet. Tillige er sikkert ogsaa Planen lagt til Bygningen af Sofia Amalia, 86 Kanoner, og Prins Kristian, 78 Kanoner. Men Kongen fastholdt sit Standpunkt ved at gøre den Reservation, at det ikke var hans Lejlighed at betale disse Skibe af de Midler, som han selv skulde leve af.

De norske Forhold omtaler Anders Bille saaledes i sin Betænkning af 6 April 1646: »Synes raadeligt at deliberere, om et Admiralitet udi Norge ikke kunde rettes, eller de paabødne spanske og andre Kompagnier forfremmes, eftersom Mængden af søfarende Folk og gode Havner over alt der findes. Det er bekændt, mangfoldige gode Skibsfolk af danske og norske Nation sig uden Lands at opholde, hvilke gærne udi deres Fædrelands Tjeneste lod sig bruge, dersom de blev bedre medfaren end sidste Gang, da mange er her ind forskreven, hvilke efter saadan Forskrivelse haver uden Lands kvitteret deres Plads og Bestilling, forhaabendes her at nyde Tjeneste og Befordring; blev dog faa af dem brugte, medens fra den ene og til den anden forvist og derover maatte begive sig af Riget igen«. — Under Krigen var der udredet

en norsk Flaade, bestaaende af 17 Skibe, hvoraf Selius Marselis og Medredere havde leveret de 8, for hvilke han prætenderede 149688 Dlr.; Resten, 8 Skibe og 1 Galiot, udredede de norske Indvaanere selv som Defensionsskibe. De opregnes i en »Kort Relation om den norske Flaades Beskaffenhed 1644—45«[14]: St. Katarine af Skien, 20 Stykker, 100 Læster; Enhjørningen af samme By, 18 St., Norske Løve af Kristiania, 20 St., Spes af Kongsell, St. Mattias af Frederiksstad, 22 St., Galioten af Helsingør, Norske Fregat af Kristiania 14 St., St. Oluf af Drammen (eller Bragnæs) 20 St. og St. Anna af Skien 22 St., 116 Læster[1]). For disse Skibes Udredning prætenderedes 62556 Dlr. En Kommission, hvori bl. a. Ove Gedde befandt sig, blev 11 Juli 1646 forordnet til ikke alene at anvise Midler til at kontentere dem, som havde gjort Tjeneste med disse Skibe, men ogsaa at deliberere om, hvorledes man med bedre Skik end hidindtil skulde kunne bringe en Flaade til Veje i Riget (Norge) til at gøre Tjeneste, naar behøvedes.[63] De hidtilværende Defensionsskibes Ejere skulde tiltales for ikke at have ydet forsvarlig Tjeneste, og andre Defensionsskibe skulde antages, og deres Ejere, hvis de var af fremmed Nation, skulde der endog ydes Læmpelser i Religionstvangen. Marselis' og de andre Skibsudrederes Fordringer nedbragtes betydeligt, til henholdsvis 129063 og 43760 Dlr., hvorpaa Norges Statholder Hannibal Sehested 17 Jan. 1647 blev bemyndiget til at indgaa ny Kontrakter angaaende Defensionsskibe; det var Planen at oprette en særlig norsk Flaade paa 30 saadanne Krigsfartøjer. I Aarets Løb udfærdiges nu Privilegier til de enkelte Byers Skibe; saaledes skal f. Eks. Marstrands Borgere eller de, som vil nedsætte sig i denne By, stille 4 Defensionsskibe.

Allerede Bestemmelsen om den fri Religionsøvelse fandt stærk Modstand og blev snart efter suspenderet; men en betydningsfuldere Uvilje mødte Defensionsskibene fra Nederlandene, som ved Fredstraktaten i Kristianopel havde opnaaet

---

[1]) Desuden nævnes: Engel Gabriel, 18 St.; Engel Malta, 20 St., og Tønsbergs Fregat, 16 St.; men de synes at høre til Marselis Skibe. — 1 Læst kan beregnes lig $2\frac{1}{2}$ Tons.

Begunstigelse med Hensyn til Tolden af Trælast fra Norge, og som nu i Defensionsskibene saa en begunstiget Konkurrent; den danske Konge maatte derfor den 20 Avg. 1647 udstede den Erklæring, at de Privilegier, der var givne disse Skibe, ikke skulde ekstenderes saaledes, at de kom Hollænderne til Skade; men lige overfor alle andre maatte Defensionsskibene derimod gøre sig deres Privilegier saa nyttige, som de bedst kunde.

Under disse Forhandlinger mærker vi ikke meget til Ulfeldts Myndighed, men vi har heller ikke endnu set ham paa hans specielle Omraade, hvor han havde tilegnet sig Eneherredømmet. Det var Leverancevæsenet. Forhen havde Kongen selv ført virksomt Tilsyn hermed og medunderskrevet Kvitteringerne for de forskællige Leverancer, de saakaldte Leverantssedler; men efter at Ulfeldt var blevet Rigshofmester, havde Kongen »intet bekymret sig om nogen Købmandshandel« og overladt denne Sag til Ulfeldt; og havde tidligere Leverantssedlerne kunnet opvise mindst 3 Underskrifter, nemlig Statholderens og begge Rentemestrenes, som havde givet Ordre til Leverancen, saa fandtes efter 1643 kun én Underskrift, Rigshofmesterens, og Sedlen udfærdigedes ikke som før i i Rentekamret, men i Hofmesterens eget Kammer og af hans egen høje Haand.

De værdifuldeste af alle Leverancer var de, der leveredes til Bremerholm og bestod i Tømmer, andre Materialier og Proviant. Især var Tømmerleverancerne store. Det fortaltes i de Tider, at der i Løbet af 8 Aar var blevet leveret Tømmer til Holmen for 1800000 Dlr., og det kommer Sandheden temmelig nær. Af foreliggende Dokumenter[31] fremgaar det, at i de 3 Aar 1640—42 er der for Betaling — altsaa foruden, hvad der leveredes af Lenene i Danmark og Norge eller hugges i Kronens Skove, — gennemsnitlig leveret for 88000 Dlr. Tømmer om Aaret. Denne Sum maa anses for den normale, thi Overslagene for den Tid opfører Tømmerforbruget med en Udgift paa mindst 60—70000 Dlr. aarlig. Men dernæst kommer der 5 fede Aar, der ikke alene omfatter Krigsaarene, men ogsaa to af de derpaa følgende Aar, i hvilke den af Krigen forvoldte Svækkelse maa have været følelig, — alt-

saa Aarene 1643—47; nu er Gennemsnitstallet vokset til 208000 Dlr. og altsaa blevet næsten 3 Gange saa stort som før. Af Bremerholms Tømmerregnskab kan det nogenledes paavises, at alt dette indkøbte Tømmer vel ogsaa er blevet forbrugt, men det kan ikke nægtes, at man ikke i disse Aar har følt nogen Opfordring til at vise Sparsommelighed paa denne Konto. At der kunde spares, viser de to næste Aar, under Frederik III., da der kun leveredes for 40000 Dlr. om Aaret, og Tømmeret endda blev betalt med horrible Priser [1]).

Man var ellers paa den Tid ikke vant til at faa noget til billig Pris i Tømmerhaven paa Bremerholm. Temmelig lave Priser opnaaedes endnu 1638—40, men saa begyndte Stigningen, og fra 1642 i Sept. havde man naaet Topnoteringen, som viste Tal, der var omtrent 3 Gange saa høje som før; men Noteringen angav ikke den almindelige, for alle gældende Markedspris; tvertimod maatte nogle Leverandører nøjes med en Betaling, der var langt under Halvdelen af, hvad andre begunstigede kunde opnaa. Paa den Maade, — beregnede Samtiden, — havde Staten i de omhandlede Aar (1640—49) for Tømmer udgivet omtrent 483000 Dlr. udover dets virkelige Handelsværdi. De mest begunstigede Leverandører var: Tolder for København Henrik Møller, Handelsmanden Rasmus Jensen Helkande og øverste Renteskriver Sigfred Fris; men ogsaa dansk Faktor i Hamborg Albert Baltser Bernts og Faktoren i Amsterdam Gabriel Marselis nød godt af denne Ekstrapræmie. Ganske vist kunde Overprisen gælde for en Slags Erstatning for den ringe Udsigt til Betaling, som Kronens Kreditorer havde i disse daarlige Tider; men det kan dog bemærkes, at Leverandørerne næsten samtidig med Leveringen modtog store Afdrag paa deres Tilgodehavende, og at Betaling af ikke blot Hovedstol, men ogsaa Rente var i en Skrivelse fra Rigsraadet af 25 Maj 1647 blevet tilsikret alle

---

[1]) Alt det i 1640—49 af Leverandører leverede Tømmer havde en Værdi af 1383000 Dlr. Heraf anvendtes udenfor Bremerholm for kun 92000 Dlr. (f. Eks. til Batteriet ved Kastrup 1645). Resten skulde altsaa være forbrugt paa Holmen, uagtet der i de Aar netop ikke blev drevet videre Skibsbyggeri der.

dem, der havde forstrakt Kronen, blandt andet ogsaa med Tømmer.

Vi gør vistnok ikke Korfits Ulfeldt Uret ved at antage, at han selv har haft Hovedfordelen ved disse overvættes store Leverancer til overvættes høj Pris. Der herskede nemlig paa Bremerholm en Tilstand, der i høj Grad begunstigede disse formentlige Underslæb, og som det vilde have været Rigshofmesteren let at ændre, hvis den ikke havde været særdeles fordelagtig for ham personlig. Fra først til sidst var alt lagt tilrette. Ordren til Tømrets Levering udstedtes af Ulfeldt selv. Straks ved Leveringen paa Bremerholm skulde det besigtes og vurderes, men en Fjerdedel af alle Tømmerleverancerne henlaa fra 14 Dage til 6 Aar uden at være synet; det skulde synes af 2 Skibstømmermestre, men det skete ofte kun af én Mester, ofte blot af en Mestersvend (Tomas Jensen). Saa skulde det indføres i Holmens Registerbog som modtaget, men Registerskriveren, Klavs Andersen, har undladt dette i mangfoldige Tilfælde, omtrent en Tredjedel af dem alle. Derpaa paategnedes Leverantssedlen af Material- og Tømmerskriveren; Gotfred Mikkelsen beklædte først dette Embede; dernæst Hans Numesen, ved hvem der var den Mærkværdighed, at han havde været Ulfeldts egen Tjener i Raadstuen, og at der hverken den Gang eller senere er forefundet nogen kgl. Udnævnelse eller Bestalling for ham [1]). Mest kompromitterende er dog de c. 30 Underskrifter, der skyldes »Lisbet, Gotfred Mikkelsens, efter hendes salige Husbondes dødelige Afgang«. Gotfred Mikkelsen fungerede nemlig til Nytaarsaften 1643, men døde kort efter og jordedes 11 Jan. 1644. Eftermanden, Hans Numesen, optog derpaa Inventarium over Beholdningen fra 13 Jan. til 9 Febr., altsaa var der et Interregnum paa en god Maaned, hvori Gotfreds Enke med Rette kunde kvittere for modtagne Varer. Men det underlige er, at hendes Enkestand paa Leverantssedlerne begynder allerede 21 Dec. 1641, 2 Aar før Mandens Død, og ophører først 10 April 1644. — Endvidere paalaa det Holmens Admi-

---

[1]) Det sidste gælder ogsaa Niels Olufsen, der 1644—47 og 1651 nævnes som Dele- eller Tømmerskriver.

ral at forsyne Leverantssedlen med sin Underskrift, men — paa Halvdelen af disse Kvitteringer mangler Admiralens Navn, hvad enten det skulde have været »Erik Ottesen« eller »Kristoffer Lindenov«. Staar vi her ligeoverfor en grov Pligtforsømmelse, eller har Admiralen virkelig saa tit ved Fraværelse af lovlig Grund, f. Eks. Udkommando, været hindret i at underskrive, eller har han med Forsæt nægtet sin Underskrift, fordi han ikke vilde være Medvider i disse Utilbørligheder? Og naar saa Rigshofmesteren med egen Haand tilføjede paa Leverantssedlen, at det leverede kunde betales efter Vurderingen, saa var alt i Orden til Pengenes Indkassation.

Ogsaa til Materialhuset paa Bremerholm er der i Aarene 1640—49 sket Leverancer, men til den mere beskedne Værdi af 131000 Dlr. Under Tiden mangler her ogsaa Admiralens Underskrift, som oftest tillige Vejerens. Overvejer var paa den Tid Lavrits Nielsen og (fra 1647) Arnt Suntum; Undervejer var Henrik von der Lippe. — Leverancerne til Provianthuset og det store Bryggers vurderedes til 196000 Dlr.; men paa førstnævnte Sted maatte jo alt være i Orden, da Skriveren her, Morten Mikkelsen, efter hvad Ulfeldts Ven, Otto Sperling, vidner om ham, var »en vakker, ærlig Mand«. Niels Jørgensen havde været Bryggersskriver siden 1627.

Det er let at forstaa, at Samtiden ikke kunde være uvidende om, at saadanne Ting, som de antydede, gik i Svang. Kongens Kansler, Kristen Tomsen Sehested, skal have været den første, der fik Øje paa Mislighederne eller i alt Fald den første, der havde Mod til at henlede Kongens Opmærksomhed derpaa. Ulfeldt fik Nys herom og udfordrede »Bagvaskeren«, men det kom dog ikke til nogen Tvekamp. Kongen selv synes at have faaet Øjnene helt aabnede i Krigens Tid, især efter Pros Munds sørgelige Nederlag. Hvem skulde Skylden tilregnes? Det var ikke blot nogle Skibsofficerer, som blev dømte til, at »deres Degener skulde brydes, og de selv rømme Riget, formedelst de sig ikke redelig havde forholdet udi den Fejde, som under Falster passerede«;[57] ogsaa Ulfeldt beskyldtes for, at han, Kongen uafvidende, havde aftakket 500 Baadsfolk i Avg. og Sept. Maaned og saaledes ved

utidig Sparsommelighed bidraget til Ulykken; men tillige blev det forekastet ham, at kun nogle faa, og det ikke de, som vilde give bedst Køb, blev antagne som Leverandører. Ulfeldt slap imidlertid temmelig nemt fra disse Anker, idet han til den første ytrede, at de 500, som aftakkedes, havde været syge og utjenstdygtige, og til den anden, at der kun fandtes faa, som kunde levere det, man havde Brug for, og desuden var der kun leveret meget lidt (!). Kongen lod sig ikke nøje hermed, men aflagde ogsaa et Besøg paa Proviantgaarden; han fandt dog intet, som direkte kunde bekræfte hans Mistanke, da Ulfeldts Venner blandt Leverandørerne, efter hvad man sagde, i Tide havde bragt Forraadene i god Orden. Men da Ulfeldt som Fredsunderhandler var fraværende fra København i Foraaret 1645, søgte Kongen paa egen Haand at afhjælpe Manglerne ved Tømmerleverancen paa Bremerholm (13 Febr.[2]): Holmens Admiral skulde selv personlig underskrive enhver Leverantsseddel og saaledes svare til, at det leverede var, som det burde være; i modsat Fald skulde Leverandøren ingen Betaling have; over Sedlerne skulde Admiralen føre rigtig Bog (Registerbog). Hvad der leveredes af Tømmer, skulde straks brændes med vedkommende Leverandørs »Brænde« eller Stempel[1]), — saa kunde det genkændes ved Vurderingen, selv om denne fandt Sted efter længere Tids Forløb; — og hvis Kongens Skibsfolk arbejdede for nogen Leverandør med Tømmerslæb eller lign., skulde Betalingen for saadant Holmen uvedkommende Arbejde føres til Afkortning paa Leverandørens Fordring. Man skulde formode, at en saadan Befaling, der jo kun var en Fornyelse af ældre Bestemmelser, maatte frugte noget, men intet mindre; alt blev ved det gamle. Kristoffer Lindenov underskriver ganske rigtig 42 Leverantssedler i de nærmeste Aar efter den Tid, men undlader at gøre det i 37 eller, strængt taget, 49 Tilfælde. Det er forstaaeligt, at Kongen, da en Leverandør (Gunde Rosenkrans) i 1647 leverer Tømmer, maa udtrykkeligt befale Admiralen at kvittere for Modtagelsen.[2]

---

[1]) Hvad der huggedes i Kongens Skove, forsynedes med Kongens indbrændte Mærke (en Krone).

Konge og Rigshofmester havde allerede længe næret en gensidig, dulgt Uvilje imod hinanden, uden at det dog var kommet til et ligefrem Brud; men dette kom i Oktbr. 1647 og foranledigedes af en kgl. Befaling, der vedrørte Holmen. Paa Bremerholm havde der i nogen Tid været Gæring mellem de aftakkede Baadsfolk og Tømmermænd; 14 Juni havde man maattet gøre dem opmærksom paa, at de forblev under Bremerholms Jurisdiktion, at de altsaa var Holmens Straffelove undergivne, saalænge de ikke havde modtaget deres fulde Betaling.[57] Men dermed havde det lange Udsigter. Rigsraaderne skrev i Okt. til Kongen, at baade Tømmermændene og Baadsmændene formedelst Mangel paa Proviant, Klæder og Penge kunde befrygtes at ville undvige Holmen med det første.[62] Kongen befalede derfor Ulfeldt at undsætte disse nødlidende med Proviant, men Ulfeldt nægtede at adlyde, saa længe han ikke havde sin Myndighed ubeskaaren. Kongen erklærede vel, at det kun var Hofstaten, som Ulfeldt efter Kongens Mening ikke maatte raade over; for Resten, f. Eks. Holmen, vilde Kongen lade Hofmesteren, Rigens Admiral og Viceadmiral sørge; men Ulfeldt forblev lige ubøjelig, og den gamle, af Sorger ydmygede Konge maatte da række Haand til Forsoning og (18 Nov.) udstede den saakaldte Generalkvittering, hvori han bevidnede, at Ulfeldt havde gjort god Rede og Rigtighed for alle sine Administrationer, og at han i alle anbetroede Bestillinger havde forholdt sig ærligen, troligen, flittigen og vel; baade Ulfeldt og hans Arvinger skulde derfor være fri for Kongens saa vel som for alle efterkommende Kongers og enhver andens Tiltale. Men naar en Mand i Ulfeldts Stilling trænger til en saadan Frikændelse, maa han nødvendigvis have følt sin Samvittighed noget trykket.

Krigen aabenbarede ogsaa andre Mangler, som Kongen søgte at afhjælpe; saaledes udfærdigede han 10 Maj 1645 en mærkelig »Ordinantse, hvorefter vores Skibskaptejner sig herefter skal rette og forholde«. Det hedder heri: Eftersom vi befinder, at vore Søkaptejner og Løjtnanter har liden eller ingen Opsigt med vores Flaade eller med deres Underofficerer udi vore Skibe, »al Tid forevendendes, at enhver selver til sit bør at svare, hvorover al Ting gemenlig stander udi Dis-

ordre«, forordner vi, at Admiralen paa Bremerholm skal befale alle Kaptejner og Løjtnanter, som aarlig Bestalling haver, at de tidlig paa Foraaret møder i København og er daglig til Mønstringen paa Bremerholm, at han kan forordne nogle visse af dem til at forblive ved hvert Slags Arbejde for at tilsé, at Folkene forretter det med Flid. Dernæst skal alle Officerer have saadan Indseende med deres anbetroede Underofficerer og Baadsmænd, at al Ting bliver forrettet, som det sig bør, og de selver ville svare til. Og især skal de tilsé, 1) at Skibene rettelig kølhales og flyes neden under, udtakles og baglastes, saa Navigationen ikke forhindres; 2) at Tømmeratsien saaledes anlægges, at Skibene al Tid er drevne og diktede og saaledes med Bakke og andet forsynede, at de for Entren og Indfald kan være forvarede og faste; 3) at Stykkerne er vel ordinerede og stander saa højt i Portene, at de kan rettes og riktes saa højt og lavt, agter og for, saa de i en Hast, med smækker Redskab vel forsynede, kan ind- og udbringes, lades inden Borde og vel anlægges, som det sig bør; 4) at al Ting bliver smurt og glat holdt, saa Redskabet let kan gaa op og ned, frem og tilbage, hvortil Køkkenfedtet skal anvendes; 5) at Viktualierne bliver rettelig annammet, som godt er, og tilbørlig udbyttet, men ej til dem, som udebliver, saa Kældersvendene ikke derved søger deres egen Fordel og vores Skade; 6) at Kaasen rettelig dirigeres til de Steder, forordnet er, saa Skibene paa »god Rej« og udi gode Havne ind- og udbringes. — »Og paa det enhver, som mere ved Frygt og Ave end ved egen Ære og Forfremmelses Befordring vil drives til det, han bør at gøre, og derimod de, som sig troligen og mandelig forholder, kan nogen Rekompense have at forvente«, da forordnes paa Bremerholm — og paa Flaaden, naar den udsejler, — en Fiskal, »som alle Forseelser og Sager skal optegne, dennem for Retten kalde og til Doms befordre«; alle Forseelser, som ikke expresse benævnes, straffes med Besoldingens Forbrydelse, mer eller mindre efter Sagens Lejlighed. Til den Ende skal Profossen paa Holmen og Skibene ved Ed være forbunden til at angive hver en Sag, hvor ringe den og kan være. Af Konfiskationerne faar Fiskalen sin Anpart (en Fjerdedel), for at han

skal være dès flittigere i sin Bestilling; af det øvrige skal Halvparten være forbrudt til Kongen, og Resten lægges i en Kiste for siden at distribueres til dem, som noget redeligt meriterer, eller til husarme og andre vedtørftige søfarendes Kvinder og Børns kristelige Opfødning og Underholdning. — Endelig skal, — paa det enhver »kan have Aarsag til at stræbe efter Ære og Rekompense, og Undersked kan gøres paa dem, som sig ilde eller vel forholder«, — Rigens Admiral være bemægtiget til enhvers Aarsløn at forbedre og forringe, som han befinder, de kan meritere. Rigens Admiral anbefales det ogsaa at have flittig Indseende med enhver, at han forholder sig, som vedbør.[61] — Som Følge af denne Anordning beskikkes (16 Marts 1646) Skibsløjtnant Peter Knudsen (Skaaning) til Fiskal paa Bremerholm, Tøjhuset og Flaaden.

Søstatens Befalingsmænd udgjorde paa de Tider et særegent Lav. 15 Dec. 1642 havde »Admiralitetslavet« faaet Bevilling paa at indføre en Læst Øl accisefrit, til at bruge i Lavshuset.[1] I Lavets Ansøgning herom (af 27 Nov.)[56] gives følgende Oplysninger om denne Søofficersforenings Oprindelse: »Eftersom Anno 1558 er udi den hellige Trefoldigheds Navn stiftet og anordnet et hæderligt og lovligt Admiralitetslav for Eders K. Maj.s Skibsofficerer og Tjenere, hvilket Lav nu saa vidt er tiltagen og formeret ved ærlige Riddermændsmænd, Kaptejner, Løjtnanter, Skippere, Styremænd, Højbaadsmænd og andre, saa at vi nu ere over 300 Mand stærk udi samme Lav; og til dets Bestyrelse, Skik og Lov er af K. Maj.s Admiral Kristoffer Trundsen (Rustung) med menige Lavsbrødres Raad, Vilje og Samtykke, som paa den Tid til Lavet var ankommen, gjort og oprettet en Skraa og Lavsret, hvorefter enhver Lavsbroder sig skikkeligen og tilbørligen skulde have at rette, hvilken vi med flere dertil tjenlige og velbetænkte Artikler vil tilsammenfatte og formode, det af E. K. Maj. at konfirmeres og stadfæstes«. Lavet haaber en Gang at blive saa mægtigt, at det selv kunde blive Ejer af et nyttigt og bekvemmeligt Lavshus for der at holde Forsamlinger og Lavsret. — I Frederik III.s Dage hører man intet til denne Forening, som vel maa være smeltet sammen med Skipperlavet,

hvori senere i det mindste én Søofficer vides at have været Bisidder; dette Lav havde sit Hus i (lille) Kongensgade og havde faaet sin Lavsskraa konfirmeret 1634.

Ogsaa en anden Mangel blev afhjulpet. Man havde længe savnet en Navigationsskole paa Holmen, men 14 Juni 1647 skrev Ove Gedde fra Frederiksborg, at K. Maj. havde bevilget, at Bagge Jensen Vandel maatte informere Ungdommen ved Holmen i Navigation og derfor have Kost og Løn (78, senere 100 Kdlr.) med fri Vaaning lige ved en af Skipperne og sejle for Skipper, naar behov gjordes.[18] Bestallingen ekspederedes ogsaa 2 Dage efter. 20 Febr. 1647 bestilles Jonas Vestmand til som »Sømaler« at gøre og afsætte Søkorter.

En mærkværdig Sparsommelighed udviste Regeringen ved straks efter Fredslutningen 1645, under 29 Avg., at tilskrive Tolderne i Sundet: »Vi ere til Sinds, ej længere nogen Fyring nogen Steds at underholde, men samme Fyring efter denne Dag at afskaffe«. Derfor skulde der ikke kræves Fyringspenge af de forbisejlende Skibe i Øresund. 2 Marts 1647 bestemmes dog atter Fyrpengenes Størrelse til 4 Dlr. for et ladet og 2 Dlr. for et baglastet Skib.[2] Altsaa vedblev man at forsyne de 4 Fyr: Skagen, Anholt, Kullen og Falsterbo. Fyrmester eller Fyringsforvalter var (fra 1639) Peter Jensen Grove af Helsingør.

En af de sidste Befalinger, som Kong Kristian udstedte til Rigshofmesteren angaaende Sømagten (af 8 Jan. 1648), paalagde Ulfeldt med det forderligste at aftakke saa meget af Baadsfolket og de andre Skibsbetjente, som da var i Tjenesten og bedst kunde undværes, at der kun forblev saa mange i Tjenesten, som uforbigængeligen behøvedes.[2] Saaledes efterlod Kongen Søstatens Mandskab i en meget reduceret Tilstand. — En af Vanskelighederne ved en saadan Aftakkelse havde al Tid været, hvorledes man kunde faa Baadsfolket sendt til Hjemstavnen. I det mindste indtil 1645 havde de norske Baadsmænd, der aftakkedes sent om Høsten, maattet gaa hjem til Fods igennem Halland, saa at mange havde 150 Mile at vandre og det i den dybe Sne og den haardeste Vinter, hvilket ikke skulde gøre dem villige til Tjenesten. Men

1645 resolverede Kongen, at de skulde opsendes med et kgl. Skib, som da kunde overvintre i Norge og om Foraaret bringe udskrevne Folk eller Fisk, Tjære og Tømmer tilbage igen.

1648.

28 Febr. 1648 lukkede Kong Kristian IV. sine Øjne paa Rosenborg efter et langt, daadrigt, om end ikke lykkeligt Liv. Rigs-Viceadmiral Niels Trolle stod ved hans Dødsleje. I de første Dage derefter følte Ulfeldt sig som uindskrænket Eneherre, og selv om han snart efter maatte dele Magten med Rigsraadet, der regerede i Interregnet indtil Frederik III.s Hylding i Juli, fortsatte Ulfeldt dog sin egenraadige Færd og afsluttede store Kontrakter med de Købmænd, der havde hans Gunst. Ogsaa efter at Frederik III. havde tiltraadt Regeringen, var, i det mindste foreløbigt, hele Finansstyrelsen i Ulfeldts Hænder, hvilket især betegnedes ved store Anvisninger paa Lens- og Toldindtægterne i begge Riger, — atter til de samme Købmænd.

Rigsraadet udstedte 24 Maj en Skrivelse til Norges Lensmænd om Defensionsskibene, egentlig kun en Gentagelse af Kristian IV.s Brev fra 1647. Defensionsskibenes Privilegier og Friheder skulde observeres til Landets Defension og Indbyggernes Forfremmelse i deres Næring, men Overenskomsten med Nederlandene skulde ubrødelig overholdes. Med det samme blev det betydet Lensmændene, at hvis fremmede Orlogsskibe, som det kunde hændes, fordristede sig til at bravere med Kanonskud ell. desl. under de norske Fæstninger, da skulde Lensmændene med god Diskretion advare dem, at sligt ikke kunde skikke sig, og dersom dette ikke hjalp, skulde de indberette Sagen til Regeringen.[63]

I den Haandfæstning, som Frederik III. maatte underskrive 8 Maj, forekommer der nogle Bestemmelser, der angaar Sømagten. I Følge § 15 maa Kongen ikke »udruste Rigets Flaade, hel eller halv deraf, eller sende Flaaden nogen Steds bort uden med menige Rigens Raads Samtykke; her-

med ikke ment, om Riget noget fjendtligt saa hastig paakom, at efter Rigets Raads Forsamling ikke kunde fortøves«. § 45 bestemmer, at Rigsraadet, naar Rigens Admiral var død, skulde foreslaa 3 Personer, hvoriblandt da Kongen havde at udpege den ny Embedsmand. Det havde desuden været paatænkt af de adelige, der forhandlede om Haandfæstningen, at der skulde være en særlig Viceadmiral for Norge, residerende i Agershus Len, under Danmarks Riges Konges og Raads Direktion; men denne Tanke, der vel nærmest var udgrundet for at dele og derved svække Statholder Hannibal Sehesteds Magt i Broderriget, blev dog ikke optaget i Haandfæstningens endelige Redaktion.

For åt føre Kongen til hans forestaaende Hylding i Norge ekviperedes Trefoldighed, Hannibal, Viktoria, Spes og den hollandske og den norske Fregat. Til Proviantering af disse Skibe maatte Henrik Møller forstrække 40000 Dlr.; en Del Bartskære blev antagne til Rejsen. Medens Skibene laa paa Københavns Red, var Kongen og Dronningen om Bord (16 Juli) og saluteredes med 18 Skud fra hvert Skib. Flaaden sejlede saa ned i Sundet til Helsingør, hvor Kongen gik om Bord; baade Rigs-Admiralen og Viceadmiralen fulgte med. Saa længe Rejsen stod paa, skete der i hele Landet Bøn fra Prædikestolene, hvori Kongens »Gemal« blev ihukommet, og hvori der blev bedet om, at Kongens Foretægt og Rejse maatte begyndes og fuldendes, Guds hellige Navn til Ære, og Kongen samt hans Riger og Lande til Glæde.[2] 12 Avg. ankom Kongen til Kristiania; Hannibal Sehested var sejlet Eskadren i Møde med talrige Jagter, Smakker og Skærbaade, og der lød en vældig Salut paa 450 Skud fra Slottet og Skibene. I Norges Hovedstad, paa Agershus og paa Trefoldighed udfærdigedes adskillige Kongebreve.[63] Oberst Henrik Bjelke fik (31 Avg.) bevilget 200 Dlr. om Maaneden mod at tjene til Lands og Vands, (hvorved han altsaa traadte i Marinens Tjeneste), og desuden fik han senere Island som Len, hvis Nettoindtægt var 1200 Dlr. Frederik Bøjesen, den hidtilværende Skibskaptejn, blev Generalvisitør i Norge (18 Avg.) mod at opgive sin tidligere Kaptejnsløn. Kaptejn Lavrits Nielsen, vistnok en af Skibscheferne paa Rejsen, fik (30 Avg.)

Tilladelse til at udføre en Hob Deler (Brædder) fra Norge og desuden nyt Brev paa Peberinggaard; Skibshøvedsmand Lavrits Galtung »fik adelige Privilegier« (23 Avg.)[1]; Kaptejn Bærnt Orning forløvedes for at kunne gøre en Rejse eller to paa »Strædet«, med Bibeholdelse af sin Besolding (30 Avg.); Kristian Nettelhorst blev udnævnt til Skibskaptejn (250 Kdlr., 7 Sept.).[1] Ogsaa Skibskaptejn Iver Børgesen lod ved Viceadmiral Niels Trolle anholde hos Kongen om Gageforbedring. Kaptejnen havde i henved 30 Aar tjent Kongen og i Krigens Tid været fanget af Fjenden, hvorved han var blevet ganske ruineret. Han fik nu til Svar, at Gagen skulde blive forbedret, naar han kom hjem, og der lovedes ham endvidere, at han skulde »have Tilsyn, naar nogen Flaade skulde udgaa, paa det intet, som Flaaden kunde behøve fra Arkeliet, skulde fattes«. Men foreløbigt blev det ved de gode Ord.[18] Endelig modtog Hannibal Sehested selv sin Part af de kongelige Gunstbevisninger, idet der udbetaltes ham 20000 Dlr. paa Regnskab for de 2 Skibe (Sofia Amalia og Prins Kristian), som han havde paataget sig at bygge; og han opfordredes tillige til at fremkomme med nye Forslag om at hjælpe Defensionsskibene med Toldfrihed eller paa anden Maade, da adskillige Inkonvenienser foraarsagedes af de nugældende Privilegier (31 Avg.). — 6 Sept. afsejlede Frederik III. fra Norge ad Jylland til; paa Hjemvejen bestemte han (9 Sept.), at Baadsfolket paa Eskadrens Skibe skulde have udbetalt et Fjerdingaars Løn af deres Tilgodehavende.[2] Skibene, der havde bragt Kongen til Aalborg, passerede 14. Sept. Helsingør. Medens Eskadren havde været i Søen, hørte man intet til de mange Sørøvere, som ellers gik paa Rov mellem Norge og Holland.

Hyldingsrejsen var Marinens eneste Bedrift dette Aar, men man maatte indskrænke sig, da alle ordinære Indtægter var bortassignerede, saa at Flaaden efter Kongens eget Sigende i hans første Regeringsaar maatte underholdes »med Kredit«. Da derfor Røde Ulv afkøbtes Rasmus Jensen Helkande for 21500 Dlr. (12 Sept.), stipuleredes det, at Sælgeren skulde vente 3 Aar, inden han fik Betaling.[31] I øvrigt ses det af Rentemesterregnskaberne, at der fra Maj til Sept. d.

A. udbetaltes af Rentekamret til Klædekammerskriver Baltasar Sekman: 7276 Dlr. og fra Okt. 1648 til Maj 1649: 5530. Klædekammerskriveren var Søetatens Hovedkasserer, og uagtet Marinen i disse Tider havde baade flere Indtægter og Udgifter end dem, der passerede denne Skrivers Regnskaber, kan disse af ham fra Rentekamret modtagne Summer dog nogenledes bruges som Maalestok for Marinens finansielle Status. Selve Klædekammerregnskabet, der gaar fra Paaske 1647 til Paaske 1649, viser en Pengeindtægt af Rentekamret i disse 2 Aar paa 60567 Dlr.; der fandtes en Beholdning af Klæde o. a., som vurderedes til 277301 Dlr. Hele Udgiften anslaas i Penge til 333661 Dlr., saa at der er en Overbalance paa 1535 Dlr.[32] Til Klædekamret skulde Henrik Bjelke som Lensmand paa Island mod Betaling levere 2400 Alen Vadmel og 700 Par Strømper. — 1 Maj blev Peter Vibe Rentemester i afdøde Melkior Oldelands Sted[32]; han fik i de nærmest følgende Aar den besværlige Opgave at skaffe Pengene, der skulde tilfredsstille Flaadens Folk og Haandværkere i deres Krav paa tilgodehavende Betaling.

Da Klædekammerregnskaberne i de første Aar af Frederik III.s Regering meddeler Ruller over Skibsofficererne, er det muligt at anføre en Fortegnelse over dem, der har været i Tjenesten i Aarene 1648—50:

Admiral paa Bremerholmen; 1400 Dlr.: Kristoffer Lindenov.

Kaptejner med 400 Kdlr.s Løn: Køn Joakim Grabov, Peter Gorresen, Gellis Lennertsen, David Dannel, Mikkel Skov (har dog nogen Tid været ude af Tjenesten) og Lavrits Nielsen.

Kaptejner med 350 Kdlr.: Kornelius Kruse den ældre.

Kaptejner med 300 Kdlr.: Ernst Pricker, Lukas Henriksen, Lavrits Galtung, Jørgen Bjørnsen, Iver Hansen Kolding, Johan Koppen, Bærnt Orning, Evert Karstensen og Daniel Hansen Husum. Endvidere Vibolt Petersen (antaget 13. Nov. 1648, forløvet 12 Apr. 1650) og Henrik Brun.

Kaptejner med 250 Kdlr.: Niklas Jansen, Jørgen Rytter, Peter Jensen Bredal, Aleksander Aratt, Lavrits Bertelsen, Iver Børgesen, Kristian Nettelhorst, Enevold Frederik Akeleje (og maaske Henrik Ejlersen).

Løjtnanter med 200 Kdlr.: Jokum Jorresen Vall, Kristoffer Højer (senere forløvet), Povl Justsen, Lavrits Petersen, Tomas Didriksen, Peter Knudsen (Fiskal), Søren Kristensen, Hans Kolmejer (forløvet Paaske 1650), Mattias Bolt, Jørgen Lavritsen, Arnt Tøgersen, Rikardt Andersen, Hans Petersen Normand, Bode Albertsen, Oluf Rasmussen Normand, Hans Dal, Herman Hermansen Stahl, Niels Jensen Bøge, Anders Vinhugger, Tidemand Henriksen Dunker, Mattias Møller, Jørgen Plovmand, Villum Lavritsen, Søren Jensen Ørbæk, Ib Wadtser, Fit Jansen Ertman, Karsten Tomesen og Daniel Blom.

Løjtnanter med 150 Kdlr.: Jakob Sinclair (?).

Endnu bemærkes, at Tomas Dyre (30 Dec.) fik Forleningsbrev paa Dragsmark Kloster i Norge mod at lade sig bruge i Kongens Tjeneste til Skibs uden nogen anden Løn og Kostpenge for sig selv og sin Løjtnant.[63]

Af andre Personalia kan fremhæves, at der (20 Juli) tilstodes Markvard Rodtsten 200 Dlr. i 3 Aar, for at han uden Lands kunde gøre sig kapabel til at tjene sit Fædreland. Bagge Vandel fik (1 Avg.) Konfirmation paa sin Bestalling som Navigationslærer, og til Forbedring blev der givet ham dobbelt Skipperkost, men han maatte da selv anskaffe og vedligeholde de Instrumenter, han behøvede til Undervisningen.[1] Doktor Niels Vikman, som fra 1644 havde været Medicus paa Skibsflaaden, afskedigedes 28 Febr.[41] 3 Marts blev Bertel Jensen Bestillingen som (Under-) Skriver ved det store Bryggers kvit for at blive Foged udi Haven Rosenborg, hvor han var til 1 Maj 1650.[32] Proviantskriveren Morten Mikkelsen belønnedes (vistnok af Ulfeldt) med et Vikarie i Roskilde (19 Juli).[1] 3 Juni døde Skibspræst Hr. Niels Jørgensen.[32] Klavs Holst, tidligere Skibskaptejn, var i sin Tid ved Bremerholms Dom blevet dømt fra sin Fred for en Forseelse i sidste Fejde; 11 Dec. fik han paa Grund af gode Mænds In-

tercession dog sin Fred igen.[1] Denne Naade lønnede han kun ilde, thi 21 Avg. 1649 dømtes han til Døden for med velberaad Hu at have dræbt en Mand.[56] En Søn af ham er aabenbart den Jakob Klavsen Holst, hvem det 4 Dec. 1669 tillades at stille Bækken ud i alle Kirker i Danmark for at indsamle milde Gaver, til Hjælp i hans Fattigdom.[1]

1649.

Fra 1 Maj 1648 til 1 Maj 1649 var der i Følge Regnskaberne[32] i Tjenesten: 322 Arkelimestre og Bøsseskytter; 53 Skippere, 19 Styrmænd, 331 Højbaadsmænd, Skibsmænd, Kvartermestre, Skibsskrivere, Kokke, Trompetere og Profosser; 881 Kældersvende, Trommeslagere, Pibere, Bødkere, Mestermandssvende, Fangefogder, Sejllæggere, gemene Baadsmænd og Pødkere, og desuden 12 Baadsmænd, som arbejdede ved Københavns Slot, Stenkranen o. a. St. Alle disse Personer er med stor Nøjagtighed anførte i Regnskaberne med deres fulde Navn; men det er ogsaa sidste Gang, at Regnskabsførelsen tillader os at trænge ind i saadanne Enkeltheder; senere er de meniges Antal og Navne henviste til Bilagene, der nu er forsvundne.

I de to Aar 1 Maj 1649 til 1 Maj 1651 arbejdedes der paa Holmen til Stadighed af omtr. 100 Skibstømmermænd (i 1649 Juni og Juli desuden af 42 Maanedstømmermænd); 25 Tømmermænd arbejdede paa Tøjhuset og 8 i Hjulhuset. Deres Løn varierede fra 12 til 28 Sk. daglig.

I de samme to Aar førtes til Indtægt i Klædekamret af Penge: Annammet af Rentemestrene: 69719 Dlr.; af Accisebo-den for Københavns Slot: 2107 Dlr.; Borglejepenge af Købstæderne i Danmark for Vinteren 1649—50: 14521 Dlr. m. m. Summa Pengeindtægten: 116390 Dlr. Beholdningen af Klæde o. a. vurderedes nu til ikkun 29719 Dlr. Udgiften opførtes til Skibskaptejners og Løjtnanters aarlige Pension i de 2 Aar med 32051 Kdlr. og deres Kostpenge: 729 Kdlr.; Præster og Degne 1222; Haandværksfolk 2540; indløste Restsedler 5671; Arkelimestre og Bøsseskytter 6285; Skippere og Styrmænd

3955; Højbaadsmænd 9722; gemene Baadsmænd 11504; Skibstømrere 15372, alt Kdlr. Desuden var der kortet med Proviant og Korn paa Skibsfolkenes Restsedler for 30295 Dlr., saa at hele Pengeudgiften kan beregnes til 104500 Dlr.[32]

En særlig Udgiftspost fik Klædekamret derved, at en Baadsmand i Kongens Tjeneste var brudt ind der og havde stjaalet for 833 Dlr. og tillige opbrudt Kirkeblokken; han blev grebet, dømt, berettet og i Marts hængt ved Galge og Gren paa Holmadmiralens Foranstaltning.

Som Regnskabet udviser, var man ogsaa for Søstatens Vedkommende begyndt at afbetale Gælden. Dog skulde de betalte Afdrag kun hjælpe lidet, da Restancerne i Klædekamret d. A. skal have andraget 366360 Dlr. 22 Febr. skriver ogsaa Peter Vibe[56]: »Baadsfolket og enhver Mand er malcontent uden de Marselis, Henrik Møller og nogle faa andre, som har faaet Indvisninger paa de bedste Rigens Intrader, saa at i dette Aar resterer næppelig saa meget, som behøves til Kongens Hofhaltung«. Naar det senere hedder, at Skibsfolket i Maj 1649 var »fuldkomment afbetalt og til Regnskab ført«[2], kan dette Udtryk kun betyde, at Baadsfolket har faaet sit Tilgodehavende beregnet og modtaget Restseddel derfor, og at Regnskabet derpaa er afsluttet og et nyt begyndt. Det har vist ogsaa voldt Vanskelighed at skaffe Penge til et Forskud i Betalingen for de Skibe (Frederik og vistnok Delmenhorst), som stod under Bygning i Neustadt. I Juli klagede Rigsraadet over, at Skatterne fra Norge udeblev og anvendtes til norske Udgifter; Danmark kunde og burde ikke underholde Kongen, Flaaden etc. alene. Der skete da ogsaa Forandring heri.

Under slige pekuniære Forhold blev man »helt perpleks«, da man i Febr. erfor, at Sverig ekviperede hele sin Flaade og udskrev hver femte Mand; Brømsebrofreden blev jo fra begge Sider kun ansét for en Vaabenhvile; heldigvis blev Freden dog ikke forstyrret. Kongen skal have tænkt paa at bistaa sin Slægtning, den landflygtige Prins af Wales (Karl II.), med nogle Orlogsskibe til Generobringen af England, men Frederik III. er i alt Fald af Rigsraadet blevet holdt tilbage i denne Sag. I øvrigt fortælles, at Kongen i

denne Tid levede indesluttet paa Slottet og kom aldrig paa Holmen, saaledes som hans Fader havde plejet at gøre.

I Febr. rejste Korfits Ulfeldt til Nederlandene for at underhandle med dette Land om et Forbund og om en Afløsning af Øresundstolden. Redemptionstraktaten, der angik disse Forhold, lykkedes det virkelig at faa underskrevet i Sept. Generalstaterne fik Ret til at sende 5 Orlogsskibe gennem Sundet uden forud at underrette Danmark om deres Ankomst; sendtes derimod flere, skulde det meddeles 3 Uger i Forvejen. For Afløsningen af Øresundstolden opnaaedes et kontant Forskud paa 300000 Dlr., men man havde her hjemme ventet betydeligt mere; og naar Matroser o. a. her i Danmark trængte paa for at faa deres Penge, havde man henvist dem til Ulfeldts Hjemkomst og til de Skatte, han forhaabentlig førte med sig.

At 1649 blev et stille Aar i Marinens Historie, forstaar sig af sig selv. 9 Apr. fik Henrik Bjelke og Gabriel Akeleje Instruks om at begive sig til Island og Færøerne for i Kongens Navn at modtage Befolkningens Hyldingsed og forhøre og afgøre Retssager. De afsejlede i Maj og afholdt Hylding 29 Juni paa Island og 3 Avg. paa Færøerne. Afsendelsen af Pinken Dybendal, Kaptejn Peter Gorresen, paa Fiskeri i de samme Farvande, var vistnok Henrik Bjelkes private Foretagende. Under Island blev en hollandsk Pinke, St. Peter, taget i Arrest, hvilken Kongen skænkede Niels Trolle, Kristoffer Lindenov, Henrik Bjelke o. fl.[1] Efter sin Hjemkomst holdt sidstnævnte Bryllup med Edel Ulfeldt Kristoffersdatter, men i Sept. forlangte Rigsraadet alle Vartpenges Afskaffelse, og som Følge deraf mistede H. Bjelke i Marts n. A. sine 200 Dlr.s Maanedspenge og maa saaledes anses for at være udtraadt af Marinens Tjeneste.[2] — Skibskaptejn Kornelius Kruse udsendtes i Maj med Galiot Ørnen til Østersøen for at søge efter et Defensionsskib fra Skien (Katarina), der havde været borte paa andet Aar.[2]

En norsk Lagmand (i Vigen) fik i Apr. Tilladelse til at sælge sit Skib mod at bygge et andet til Orlog paa 24 Stykker, Kongen til Tjeneste; det skulde under 1000 Dlr.s Straf være færdigt inden 4 Aar.[6 3]

I Juni skal Kongen have foreslaaet Rigsraadet at skaffe Penge til nye Skibes Bygning og til Søfolkets og især Officerernes Afbetaling; om det er sket, vides ikke, men da henad Sommeren Forholdet til Sverig bedrødes, er Skibsfolket rimeligvis blevet aftakket »paa 70 (?) nær«, og i Nov. taltes der ogsaa om en Reduktion af Officererne. Ikke længe efter vidste Rygtet at fortælle om Rigsadmiralen Ove Gedde, der allerede var temmelig gammel og sygelig, at han selv havde begæret at nedlægge sit Embede; som hans Efterfølger nævntes snart Hannibal Sehested, snart Niels Trolle, der dog selv var svagelig i disse Aar. Men det hele var kun et Rygte. Derimod mælder de officielle Protokoller[1] om en Del Forfremmelser m. m. Kristoffer Lindenov fik 29 Marts sin Løn som Oberstløjtnant til Fods (800 Dlr.) anvist paa Rentekamret og ikke hos Generalkrigskommissarius, der nok slet ikke havde betalt ham noget af den. Skibskaptejnerne Jørgen Bjørnsen, Niklas Jansen og Lavrits Bertelsen »forbedredes« med 50 Kdlr. Kapt. Gellis Lennertsen tillodes det at sejle for sig selv og søge sin Næring og dog nyde sin fulde Besolding. Niels Petersen blev 28 Maj Undervejer efter Henrik von der Lippe, der døde 23 Maj.[41] Bryggersskriver Niels Jørgensen fik d. A. sin Afsked og efterfulgtes af Peter Petersen. (1654 ansøgte Ane salig N. Jørgensens, 68 Aar gl., om 6329 Dlr., som Kongen var blevet hendes Mand skyldig, medens denne betjente Bryggerset).[18] Kristen Hansen blev 5 Sept. Skrædder paa Holmen for at gøre Skanseklæde o. lign. — Sognepræsten Mag. Niels Kristensen Spend fik Anvisning paa Erstatning for Alterbrød og Vin, og 14 Apr. konfirmeredes for ham Forordningen af 1632 om Holmens Kirkes Søgning, da nogle af Marinens Folk havde fordristet sig at søge andre Kirker i København. For Resten udviser Kongebreve fra 1650, at hverken Orgel eller Vinduer i denne Kirke var betalte.[57] Hr. Kristen Nielsen Spend blev 22 Juni kaldet fra Tugthuset til Kapellan ved Kirken (130 Kdlr.).[32] Hr. Daniel Jakobsen blev 1 Maj Skibspræst, fik 26 Juni Brev paa at maatte befordres til Kald fremfor nogen anden, og forløvedes atter 1 Maj 1650 som Skibspræst. I Avg. udbetales Forskud til Hr.

Peter Rasmussen Skibspræstes Jordefærd. — 29 Marts døde Sømaleren Jonas Vestman.[32]

Følgende fik Konfirmation paa deres hidtil hafte Bestillinger: Sejllægger Herman Lygtemager, Snedker Søren Ibsen, Portner for Bremerholm Lavrits Petersen, Vejer Arnt Suntum (som dog allerede 1 Maj 1650 forløvedes)[32], Fiskal Peter Knudsen, Skriver i Smedjen Eskild Nielsen, Skolemester i de ny Boder Lavrits Rolandsen, og endelig Mestersmed Hans Ulrik Svitser (som tillige forbedredes med 100 Kdlr., »dog ej af hans Efterkommere i Embedet til nogen Konsekvens at udtydes«).[1]

I Dec. vendte Ulfeldt tilbage til København efter Hollandsrejsen. I hans Fraværelse havde Statholder Joakim Gersdorf og Kansler Kristen Tomsen Sehested varetaget hans Forretninger, men han maatte snart erkænde, at hans Myndighed var svækket ved midlertidigt at have været i andres Hænder. Og der ventede ham andre Ubehageligheder; især maatte de Omstændigheder, der ledsagede Afleveringen af det nybyggede Orlogsskib Frederik, falde ham haardt for Brystet. Henimod Nyaarstid 1648 havde Kristoffer Lindenov faaet Befaling til med Skibsbygger-Mestersvend Knud Troelsen at forføje sig til Neustadt for at besé Tømmeret til det Skib, Albert Baltser Bernts og Leonhardt Marselis byggede der, og lade Knud blive tilbage som Tilsynshavende ved Bygningen af Skibet. 1 Okt. 1649 var dette kommet saa vidt, at Kongen (fra Flensborg) kunde befale, at Skibet, naar det kom til København, straks skulde lægges i Flaadens Leje uaftaklet og forblive i den Stand, med Kanoner og alt, hvori det forefandtes ved Afleveringen, indtil Kongen kom hjem eller udstedte anden Ordre; men der skulde foretages en Registrering af alt, hvad der var om Bord, og der skulde meddeles Leverandørerne Kvittering. Efter Skibets Ankomst var Kongen og Dronningen om Bord paa Frederik og udtalte deres Beundring over det kolossale Skib, men de skal tillige have ytret Misfornøjelse med den høje Pris. 3 Apr. 1650 fik Ove Gedde og Niels Trolle Ordre om at lade Skibet, saadant som det forefandtes, vurdere, og udstede Erklæring om, hvormeget det med Billighed kunde være værdt. Det blev da vurderet til

63000 Dlr., medens Ulfeldt havde akkorderet med Leverandørerne om 95000.[56] 12 Juli befaledes endvidere Kristoffer Lindenov at løbe i Søen med Skibet og krydse med det, saalænge. som det medtagne Forraad af Proviant og Øl tillod, for at prøve, hvorledes Skibet sejlede, og hvortil det kunde anvendes; han skulde medtage 6 gode Kaptejner og bagefter indgive Rapport. Maaske er det paa dette Prøvetogt blevet opdaget, at Frederik var et »ubekvemt« Skib, som i høj Sø hverken kunde vende godt eller bruge sit underste Lag Kanoner. 15 Avg. tilskrives Ove Gedde og Niels Trolle, at de hos de Kongens Betjente, som havde Videnskab om Frederik, skulde med Flid erkyndige sig om Skibets Beskaffenhed — og 16 Avg., at de skulde afgive Erklæring om den Underretning, de havde indhentet hos Kristoffer Lindenov og de andre, der havde prøvet Frederik, og især udtale sig om, hvor vidt det kunde agtes at være uden Mangel og af saadan Beskaffenhed, at det kunde eragtes gavnligt og tjenligt for Kronen at beholde Skibet.[2] — Det var øjensynligt ikke af Velvilje imod Rigshofmesteren, at man var gaaet saa grundigt til Værks i denne Sag.

1650.

Rigshofmesterens Harme var blevet vakt, og han holdt sig borte fra Hoffet, men derfor undgik han ikke nye Krænkelser, og det netop atter fra Sømagten, fra det Omraade, paa hvilket han havde forsyndet sig mest. Bremerholms Matroser havde i nogen Tid været urolige, især de aftakkede; deres Tilgodehavende havde de ikke faaet. og Dyrtid herskede. Derfor havde Kongen maattet indskærpe en tidligere Befaling (S. 14), hvorved de selv som aftakkede endnu truedes med Bremerholms Justits.[57] Efter at Kongen ved et Bud havde spurgt Ulfeldt, hvad hans Fraværelse fra Hoffet skulde betyde, forlangte Ulfeldt i Slutningen af Jan. Foretræde hos Kongen og erklærede derefter ligeoverfor denne, at hvis alle de Forandringer i Administrationen, der til hans Skade var foretagne under hans Fraværelse i Udlandet, ikke atter blev

ændrede, vilde han ikke mere befatte sig med Finansstyrelsen; hverken med Renteriet, Holmen, Klædekamret, Proviantthuset, Tøjhuset eller noget andet. Men da Ulfeldt vilde køre tilbage til sin Bolig i Løvstræde, havde der udenfor Slottet samlet sig en stor Hob Baadsfolk; de omringede Vognen og forlangte deres Penge af ham; thi han havde jo bragt Penge med hjem; ellers maatte de med Koner og Børn sulte ihjel i denne dyre Tid. Forgæves søgte Hofmesteren at berolige dem baade ved gode Ord og ved Trusel om Anvendelsen af Soldater imod dem; forgæves sendte Kongen først en Page og dernæst 2 Adelsmænd til dem; de vilde storme Ulfeldts Gaard, sagde de, hvis de ikke fik, hvad der tilkom dem. Først da 2 Rigsraader paa Kongens Vegne lovede dem et Fjerdingaars Løn, blev de stille, især, da Løftet virkelig straks efter indfriedes. Et saadant Optrin skulde ikke give Ulfeldt megen Lyst til at vise sig offentlig, og siden den Tid var han ogsaa bestandig »syg«. Mod Tumultuanterne udgik 1 Febr. et Kongebrev af det Indhold, at da nogle kgl. Baadsfolk havde sammenrottet sig for »endog vore fornemste Tjenere paa Gaden og udi deres Huse i Hobetal at søge, forfølge, ja med ubeskedelige Ord overfalde«, saa advaredes alle Baadsfolk imod at gøre sligt, hvis de ikke vilde straffes som Oprørere; men dersom nogen af dem vilde forebringe sin »Nød og Anliggende«, skulde det ske skriftlig og beskedentlig, og da skulde enhver saa vidt muligt og efter Sagens Beskaffenhed blive hjulpet til Rette.[57] 6 Febr. sendte Ulfeldt Kongen et Brev, som bekræftede de mundtlige Ytringer og gjorde Brudet mellem de to Statsmyndigheder ulægeligt. Og alt medens der ivrigt blev anstillet Prøver med det halvt mislykkede Frederik, indfandt (i Juli) Kongens Kammerskriver, Kristoffer Gabel, sig hos Ulfeldt med den kgl. Befaling, at Hofmesteren skulde udlevere alle de »Afregninger« og Fordringer, som Leverandører havde indsendt til ham for Leverancerne, hvoraf Holmen jo havde modtaget den aldeles overvejende Del. Disse Dokumenter blev dernæst gennemgaaede af Rentemestrene, af hvilke Peter Vibe især skal have interesseret sig for denne Sag, støttet af Renteskrivere, bl. a. Tomas Tomasen. Ulfeldt

selv har beskrevet den Travlhed, der nu udfoldedes: »De søgte efter alle Vegne, om de kunde finde noget udi min Administration, som jeg for kunde kulperes. Rentemestrene, som vare under min Kommando, skulde korrigere det, som jeg udi H. K. Maj., højlovlig Ihukommelses Tid, efter hans Befaling havde forrettet; det, som mere var: Renteskrivere bleve dertil satte, at de mine affaires skulde efterse, hvorved jeg ikke aleneste blev spottet, men endog den salig højlovlige Herre gjordes umyndig; ja de ny reformateurs vilde og disputere de Afregninger, som denne regerende Herre (Frederik III.) havde approberet, ikkun formedelst, at jeg dennem havde gjort«. Med den Harme, der senere gav sig Udtryk i disse anførte Ord, men rimeligvis ogsaa med en vis Ængstelse, betragtede nu Ulfeldt denne Travlhed, idet han stadigt holdt sig borte fra sine offentlige Hverv. 19 Oktbr. sendte han dog Kongen et Brev, hvori han ikke alene klagede over »det onde Traktement«, men ogsaa tilbød at ville staa til Ansvar ligeoverfor Kongen og Rigens Raad med Hensyn til de Beskyldninger, der anførtes imod ham, hvis nogen da vilde være Anklager. Tilbudet blev ikke modtaget og Brevet ikke besvaret. Men naar Rentemestrene 27 Dec. befales at kalde Baltasar Sekman for sig og af hans Bøger erfare, hvad 2 Leverandører, hvoraf den ene er Henrik Møller, siden Kristian IV.s Død havde leveret af Kramvarer til Kronens Fornødenhed,[57] har vi maaske heri et Vidnesbyrd om, at Undersøgelserne om Ulfeldts Færd blev uforstyrret fortsatte.

28 Febr. udgik Befaling til Ove Gedde, Niels Trolle og Kristoffer Lindenov om med det første at forsamles i København, — de skulde altsaa danne et lille Admiralitetskollegium, — og beraadslaa om, paa hvad Manér Søstaten bedst og bekvemmeligst i Fredstid kunde underholdes med behørige Officerer, nødtørftige Baadsfolk og andet, som uforbigængelig behøvedes, naar dertil aarlig kunde anvendes 100000 Dlr. Herom skulde de afgive udførlig Relation. Det er mærkeligt at se, hvor langt man nu var kommen ned under de 300000 Dlr., som der forhandledes om i Kristian IV.s Tid! En Betænkning foreligger ikke, men som Resultat af en saadan kan den næste Befaling (af 10 Apr.) til Kristoffer Linde-

nov betragtes. Han skulde straks aftakke en Del Skippere, Styrmænd og andre Holmens Folk efter en ham tilskikket »Disponation« og Fortegnelse, og da kun faa herefter skulde blive i Tjenesten, vilde Kongen have Admiralen »paamindet og advaret« om, at de sletteste og de, der bedst kunde undværes, aftakkedes, og at de dygtigste og bedste Folk blev beholdt i Tjenesten, »saafremt du dig ikke, om anderledes befindes, en unaadig Herre og Konning vil have at formode«.[2] Denne i paafaldende strænge Ord affattede Befaling blev ogsaa sat i Værk. 17 Apr. afbetaltes »240 Personer, som havde betjent Skibsflaaden og aftakkedes udaf Tjenesten«, med 1 Aars Løn (7451 Dlr.) og Restseddel;[32] der har muligvis været nogle Kaptejner og Løjtnanter iblandt de afskedigede, dog havde man i 1650—51 20 Kaptejner og 16 Løjtnanter endnu i Tjenesten.[33] Blandt Baadsfolkene var der atter Misfornøjelse; naar H. Maj. ingen Penge havde, sagde de, vilde de have ham undskyldt, men saa maatte de selv søge Pengene, hvor disse var at finde. Det fortælles videre, at man da gav dem lidt af deres Besolding, men ikke saa meget, at det kunde bringe deres Uvilje til at forsvinde, og de udenlandske Baadsfolk svor paa, at de i Tilfælde af Krig vilde tage Tjeneste hos Fjenden. Der har, trods den omtalte Reduktion, dog været nogen Virksomhed paa Holmen; Skibe »lagdes paa Pramme« (kølhaledes) for at renses i Bunden, og Kanoner bragtes om Bord paa nogle Skibe, men nogen større Ekvipering fandt ikke Sted. Foruden Frederik udsendtes Delmenhorst, som affærdigedes til Island, vistnok paa Islandske Kompagnis Vegne; Dynkerker Bøjert sendtes paa Opmaaling[1] og Galioten Den unge Tobias paa den sædvanlige Rejse til Norge efter de norske Toldpenge.[63]

I Rigsraadet diskuteredes det Forslag at fastsætte »en vis Deputat« til enhver Udgift, bl. a. til Flaaden. Denne maatte udi Synderlighed tages i Agt, det bedst mulige var, som det fornemmeste Værn, hvorudi vores Defension bestod; hvorfor det var højt fornødent at holde Konsultation derom og gøre et conclusum.[36] Der blev da vedtaget et Forbud mod Korns Udførsel, da der ikke kunde faas noget Korn til Flaaden; endvidere en enkelt Skat og desuden en Accise til Flaa-

dens Udrustning og Gældens Betaling. 25 Nov. bestemte et Missive, at alle Købstæder i Danmark ikke skulde udgive mere end 2 Tredjedel af de hidtil ydede Borglejepenge i de næste 5 Aar fra 1 Nov. at regne.[32]

I Materialregnskabet[40] for Aaret 1650 findes den første Skibsliste fra Frederik III.s Tid. Der var i Aarets Løb udleveret Materialier til følgende Skibe: Frederik, Trefoldighed, Norske Løve, Tre Kroner, Hannibal, Spes, Justitia, Viktoria, Røde Ulv, Graa Ulv, Sorte Rytter, Føniks, Pelikanen, Hvide Bjørn, Sorte Bjørn, Svanen, Delmenhorst, Snarensvend, Lykkepotten, Gak med, Trost, Arken, Forgyldte Bjørn, Forloren Søn, Flyvende Fisk, Markatten, Gribben, Søbladet, to store Pramme, Hvide Løve, St. Jørgen, Sorte Hund, Dynkerker Bøjert, Haderslev Skude, Norske Fregat, Prinsens Jagt, Vrangels Jagt, Højenhald og Hollandske Galiot. Desuden til Baade, Pramme og Espinger. — Saa godt som alle disse Skibe er fra Kristian IV.s Tid; har de ikke alle været i Fart under denne Konge, saa er deres Bygning i det mindste begyndt under hans Regering. Den svenske Resident Durell opfører i sin bekændte Relation Delmenhorst som et »gammelt« Skib, og hermed stemmer vor nedenfor meddelte Flaadeliste fra 1652; Skibet kan da ikke være forskælligt fra det Delmenhorst, der deltog i Kampen under Lolland i Okt. 1644, joges op paa Stranden og blev sat i Brand af en svensk Brander. Skibet maa dog være blevet reddet og istandsat af de danske; det findes heller ikke paa den svenske Skibsliste af 1648, som ellers opregner alle de danske Priser. Er derimod Durell fejl underrettet, maa Delmenhorst være et nyt Skib, i det mindste nyt i Flaadens Tal, hvor det saa forekommer første Gang i 1649.[32] Gak med omtales ogsaa som et »gammelt« Skib; men allerede 1654 er det forsvundet paa Skibslisten, og Nældebladet er traadt i Stedet, idet et nyt Gak med vistnok har faaet dette nye Navn; thi en Navneforandring har paaviseligt fundet Sted. Den ene af de to Pramme kaldes 1652: Naae Ark, den anden sikkert: Arke Naae. Den forgyldte Bjørn blev i Krigens Tid købt af Kronen til Rigets Defension for 10250 Dlr.; Jørgen Bjørnsen, »forrige Borger i Flensborg og nu vores Skibskaptejn«, var iblandt Skibets

tidligere Ejere.[1] Galioten Spes blev d. A. afkøbt Kristoffer Lindenov og Konsorter til Flaadens Bestyrkelse.[35] Derimod overlodes Jokum Beks Jagt, der daglig kostede meget at holde vedlige og dog intet duede, til en Skipper, som i sidste Fejde havde mistet sin Skude. Ligeledes blev Den forlorne Søn n. A. overladt til Frederik Bøjesen.[2] — Hvad Skibsbygningen i Norge angaar, da tilbød Hannibal Sehested at forsyne det største af de to under Bygning værende Skibe med den behørige Udredning, hvis Kongen vilde love at betale den inden 2 Aar; dette Tilbud vandt ogsaa Kongens Bifald. Uagtet det oprindelig var bestemt, at Skibet først skulde takseres, naar det kom til København, befaledes Kristoffer Lindenov dog i Apr. efter H. Sehesteds Begæring at rejse til Norge for at besigtige de to Skibe, inden de kom i Vandet; begge Skibe maatte dernæst nedsendes paa Kongens Æventyr (Risiko), og en Befaling af 16 Avg. tilføjede, at Sehested ogsaa maatte forsyne det andet med Udredning.[63]

Frederik Bøjesen, der 20 Marts 1649 var blevet afskediget som Generalvisitør i Norge, fik 6 Jan. 1650 Inspektion over alle Defensionsskibe i dette Rige; han skulde paasé, at de byggedes rettelig og forsvarlig, og at de udredededes, monteredes og underholdtes som rette Orlogsskibe; hvert Aar skulde Inspektøren nedsende »Rigtighed paa Tallet og Drægtigheden« af dem. Som Løn fik han Frihed for al borgerlig og Bysens Tynge.[63]

Da der var kommet Efterretninger til Danmark om Tilstanden i Kolonien Dansborg i Ostindien, befaledes Ove Gedde i Febr. at kalde for sig dem af de højlærde og Borgerskabet, som havde Part i det ostindiske Kompagni, og opfordre dem til at kontribuere til ny Udredning og Undsætning for at underholde Værket derovre og forekomme, at andre bemægtigede sig det; hvis Participanterne ikke vilde følge den Opfordring, skulde de »slet sig saadant begive (ɔ: udtræde som Medlemmer af Selskabet), paa det vi i slige Tilfald paa andre Middel kan være betænkt, at Spotten ikke skal være større end Skaden, som nu næppelig synes at kunne remederes«.[2] Men trods disse bevægelige Ord, var der ingen, som vilde vove nye Indskud i Kompagniet. Næste

Aar var der da ogsaa truffet Aftale med Kurfyrsten af Brandenburg om at sælge Dansborg til ham, men Salget kom ikke i Stand.

Frederik III. syntes ikke at holde sin Faders Institutioner i Hævd. 9 Maj faar Kammerskriver Kristoffer Gabel overladt 5 af Skipperboderne ligeoverfor Holmens Kirke og de tilsvarende 5 i Hummerstræde. 14 Juli maa Nyboder til Hofmarskalk Adam Henrik Pens afstaa et Areal paa 27 Alens Længde af Kattegade, vistnok 2 à 3 Numre, og samme Vaaningers hele Bredde og Gaardsrum, c. 35 Al.[57]

19 Marts sendtes den svenske Skibskaptejn Jørgen Eriksen Tille til Norge, hvor han, efter i al Hemmelighed at have hentet en »svensk« Bonde fra hinsides Torneaa, skulde paavise et Metalbjærg med Sølvminer. Der lovedes ham efterendt Rejse en Rekompens af 500 Dlr.;[63] 21 Apr. var der givet ham 20 Kdlr. til Tærepenge, medens han opholdt sig i København.[34] — Det var Bagge Vandel, som udsendtes med Dynkerker Bøjert (S. 31) »at afmaale Dybens Havner og Grunde og dennem siden udi Kortet forfatte«.[1] 1649 og 51 ansøgte han om Privilegium paa at kalkulere og trykke saavel Søalmanakker som andre »paa tilkommende Tider« ɔ: med Spaadomme om Fremtiden.[18] 1649 fik han Eneret paa sine Bøger: Det vaagendes Øje og: Solens Opgang og Nedgang.[1] 23 Marts 1650 beder han den kgl. Sekretær Otto Krag udvirke hos Kongen, at der i Bygningen over Holmens Port blev indrettet et Rum, hvor han kunde undervise sine Elever i Astronomi og foretage sine Observationer.[18] At der har været et Rum over den omtalte Port, som kunde blive omdannet til Observatorium, røbes af Udtrykket »en Dør over Holmens Port«, som forekommer i Deleregnskabet fra samme Aar. Det er dog usandsynligt, at Vandel fik sit Ønske opfyldt; thi værre Ting var i Vente for ham. Han havde sin Skole og Bolig ved Siden af Holmens Laage i et Hus, der 1647 var bygt baade til Navigationsskole og til den Skole, »hvor de informeres udi Børnelærdom, som sjunge i Holmens Kirke«. 1648 havde dette Hus faaet en Hovedreparation. Men i Begyndelsen af 1651 blev Bagge Vandel »udsagt« i Utide af Boligen og med sin Skole vist »om i Boderne« i et

fugtigt og mørkt Hus, hvor ingen Sol skinnede før om Aftenen, hvor Instrumenterne, som Skolen trods nogen anden var forsynet med i rigeligt Maal, — Globus, Sfærer, baade ptolemæiske og kopernikanske, Gradbuer, Søkarter m. m. — slog sig, forraadnede og fordærvedes, og hvor der ingen Ro var, da Huset laa »iblandt Folkene«; at Bagge Vandel selv, som det blev paastaaet, »gærne« vilde flytte ind i et saadant Lokale, »stred imod Naturen«. Saaledes fremstiller han da Sagen i en Ansøgning af 24 Sept. 1651;[18] og næste Aar havde han ogsaa opnaaet at blive »rekommanderet« med et bedre Hus, idet han nu bor i Nr. 18 ved Holmens Kirke (Størestræde), hvor han føler sig saa tilpas, at han 16 Maj erhverver Kongens Tilladelse til at maatte blive boende der, saa længe Kongen behøver hans Tjeneste, da Vandel foraarsages at gøre Bekostning paa Huset, og hans Instrumenter ikke godt kan taale at flyttes.[57]

9 Sept. udgik Brev til forskællige Lensmænd i Danmark og Norge om, at de af Lensindtægterne fra 1 Maj at regne skulde betale nogle Skibspræsters Besolding, indtil disse kunde faa Kald. De saaledes forsørgede Præster, der havde tjent »vores Hr. Fader og os« i nogle Aar, var: Magister Hans Tomsen Skov, Hr. Peter Madsen København, Hr. Hans Nielsen Fakse, Mag. Lave Kristensen, Mag. Kristen Mattisen (eller Maltesen), Hr. Peter Kristensen Juel, Hr. Mikkel Rasmussen Helsingør, Hr. Niels Hansen og Hr. Klavs Lavritsen Fris.[2] Naar de havde prædiket paa Holmen eller holdt Pødkerne til deres Kristendom, havde de som litterært Hjælpemiddel haft følgende velforsynede Bibliotek, som d. A. ejedes af Holmen: Manual: 1; Passion: 1; Katekismer: 6.[40] — 8 Sept. udnævnes Jørgen Brandt til Skibsbygmester;[1] og Oluf Rasmussen Normand bliver 1 Juni Brogmester,[4] vistnok det samme som Bradmester eller den Mestersvend, der havde Opsynet ved Bradbænken, Orlogsskibenes Kølhalingssted. — 12 Apr. fik Under-Vejer Niels Petersen tillige midlertidig Bestalling som Over-Vejer,[4] ligesom Bertel Jensen nu (1 Maj) vendte tilbage fra Rosenborg til Bryggerset som Skriver der. Mestersmed Hans Svitsers Søn Henrik Drager fik 21 Maj 60 Dlr. aarlig til at rejse

uden Lands at forbedre sig,[3] og 26 Avg. 1652 fik han desuden 40 Dlr. til Rejsens Fortsættelse.[1] Denne Henrik Hansen Svitser blev 12 Sept. 1662 Klejnsmed paa Københavns Slot.[4]

1651.

Officersstanden forøgedes dette Aar med Vibolt Petersen[1] og Kristoffer Højer,[32] der atter (1 Jan. og 11 Nov.) traadte i Tjeneste som Løjtnanter (200 Kdlr.). Lavrits Galtung forbedredes ved at faa sine 300 Kdlr. ombyttede med lige saa mange Dlr. in specie. Samtidig afstod han sit Len Hørje i Skaane, og fik senere i Erstatning derfor 400 Dlr. paa Afregning.[34] Iver Børgesen fik endelig 27 Apr. sit Ønske (S. 20) opfyldt og havde nu 300 Kdlr. i Gage.[1] — 1 Nov. blev Peter Gregersen (Over-) Vejer efter Niels Petersen.[1] — Oluf Rasmussen Normand var af Hannibal Sehested antaget til Løjtnant 1645 og vil findes paa vor Liste Side 22. Paa Opfordring af Korfits Ulfeldt, — som det sagdes, — gjorde Oluf et Attentat paa Martin Tanke, forhen dansk Resident i Holland, og dømtes 3 Dec. 1651 til som ærereløs at gaa sin Livstid paa Holmen i Jærn.[56] Dog maa han snart efter være blevet løsgivet og have faaet sin Fred igen. Der findes en Ansøgning, vistnok fra 1653, hvori Oluf ansøger Kongen om Hjælp uden at nævne sin Brøde: »jeg fattige Mand har i langsommelig Tid været her i Landet og nu aldeles ingen Middel haver til mig, min fattige Kvinde og 6 smaa Børns Ophold«.[18] 8 Okt. opnaaede da »nærværende Oluf Rasmussen« et Brev paa 100 Dlr. af Rentekamret, og næste Aars 26 Febr. atter 100 Dlr.[2] I Aaret 1655 blev han dernæst Skibskaptejn. Han forveksles let med Bradmesteren af samme Navn (S. 35). — En saadan Benaadning var ikke enestaaende. Povl Simonsen og Niels Iversen, formodentlig 2 Skippere, var »for en Forseelse« af Admiralitetsretten paa Bremerholm fradømt Løn og Kost, men de ansøgte om at faa Tilgivelse og Tilladelse til at blive i Tjenesten. Dette bevilgedes dem 26 Juli; dog maatte de tjene uden Løn for Kosten alene og

med særlig Troskab og Flid, hvis de ikke vilde forvente større Straf.[2]

19 Febr. 1649 var Jakob Jensen Normand traadt i Kongens Tjeneste som Lademager ɔ: Drejer. Fra 1651 udgik der fra hans Haand en hel Række Modeller af Skibe og Baade, som vidner om en sjælden Kunstfærdighed. Han opregner saaledes: en Spiljagt af Elfenben med alle dens Sejl (1651), en hollandsk Spiljagt af Elfenben med Sølvstykker paa (1653); fra en senere Tid er en stor Baad og en liden Galej; fra 1662 en Baad af Enhjørning med Sejl af samme Materiale, saa tynde som en Æggeskal, med Beslag og Ankere af Guld; Modellen kunde flyde i et Bæger Vin og ledes af en Sejersten. 1666 viste Jakob Jensen, at han var fulgt med Tiden, idet han overleverede til Kongen en tyrkisk Spiljagt efter Hr. Admiral Adelers Invention. Hans største Kunstværk blev færdigt i Jan. 1654 og var »et Skib af Elfenben efter Den norske Løves Figur, paa 60 Delinger (ɔ: i $\frac{1}{60}$ Størrelse); Stykkerne derpaa og Kuglerne var gjorte af Sølv, og alt, hvad som et Skib kunde tilhøre med sin Deling, Takkel og Tov, var gjort af Elfenben og Sølv, og efter H. Maj.s gode Behag og Tykke, H. K. Maj.s Vaaben derpaa udskaaren«. Arbejdet er begyndt omtrent 1652; Kunstneren fik i alt 200 Dlr. i Dusør, medens Arbejdet stod paa, og en Lønningsforbedring af 150 Dlr., da det var færdigt. Der gaves ogsaa en lille Opmuntring til »Tømmermanden, der arbejdede med paa Elfenbensskibet«, sikkert Haagen Halvorsen Barslot, der var »Skipper og Bendrejer«[9] og senere blev Jakobs Kompagnon i Forretningslivet. Den prægtige Model er endnu bevaret (paa Rosenborg)[1]) og giver os et skønt Billede af det Orlogsskib, som 1634 byggedes ved Nakskov af Mester Daniel Sinclair, og som 1644 i Slaget paa Kolberghede var Kong Kristian den Fjerdes Trefoldighed en god Stalbroder. Vort Titelbillede er en tro Gengivelse af Modellen.

Det Spørgsmaal kan let paatrænge sig, hvorfor Jakob

---

[1]) Her findes desuden følgende Elfenbensmodeller: 1 18-Aarers og 1 26-Aarers Chebek, 1 Lystjagt med 4 Svingbasser, 1 Lystbaad med et Sølvanker, 1 6-Aarers og en mindre Sejlbaad. (Efter velvillig Meddelelse af Dr. P. Brock).

Jensen ved sit Kunstværk har villet forevige et gammelt Skib og ikke et Orlogsskib, der var bygget i den regerende Konges Tid. Grunden kan have været en dobbelt; dels har man vistnok valgt det Skib, hvis Navn mindede om Landet, som Kongen yndede at kalde sit Arverige; ved dette Valg var man sikker paa »H. Maj.s gode Behag«; dels er det sandsynligt, at der har foreligget Forarbejder, som Jakob har kunnet benytte. Han er nemlig ikke den eneste Modelmager, der kændes fra denne Tid. Netop 1651 lod Mester Svend Andersens Efterleverske Margrete offerere Kongen de »egentlige Skabeluner« til St. Sofia, Trefoldighed, Norske Løve og Røde Ulv, hvilke Skabeluner Mesteren, der i over 30 Aars Tide havde været Skibsbygger paa Holmen, »meget flittig og med stor Flid havde praktiseret«.[18]

24 og 25 Maj udfærdiges Instruktion og Søpas for Skibskaptejn Jørgen Bjørnsen, der med Orlogsskibet Graa Ulv og Jagten Søbladet skulde krydse mod Fribyttere i Vestersøen, mellem Norge og Jylland, dog ikke indenfor Skagen.[1] I Juli synes det at være paatænkt at forstærke Eskadren med Orlogsskibet Føniks og de norske Defensionsskibe St. Katarine og St. Anna.[56] Tillige udgik der et Patent af 31 Maj: Eftersom adskillige Fribyttere og Sørøvere havde understaaet sig at molestere danske og hollandske Undersaatter, skulde Lensmændene i Norge advare alle at entholde sig derfra; men hvis dette Uvæsen alligevel vedblev, skulde baade Kongens Udliggere og Lensmændene gøre deres bedste for at bemægtige sig disse Sørøveres Skibe og Gods, for at der kunde gaa Dom og Eksekution over dem.[63]

Frederik III. var ved Alliancetraktaten bundet til Holland og kunde ikke være venlig stemt mod England, der med Tilsidesættelse af hans Slægtning var blevet Republik; Kongen havde endog ladet et engelsk Skib anholde i Glykstad, men nogle af Parlamentets Krigsskibe, der vendte hjem fra Hamborg, bortførte uden videre Skibet til England. Snart efter indtraadte der Spænding mellem Holland og England, og i Dec. hørte man, at der var 80 engelske Orlogsmænd i Søen, men det danske Rigsraad trøstede sig med, at det nok kunde faa 12 af de største Krigsskibe udmunderede til Paa-

ske n. A. I den Anledning maatte ogsaa Oberst Henrik Bjelke affatte en Betænkning om, hvor vidt fremmede Skibes Sejlads skulde hindres;[18] ja, det er ogsaa muligt, at man allerede nu er begyndt paa Udrustningen af nogle Skibe; i det mindste har Trefoldighed faaet en større Hovedreparation.[43] — 21 Maj udstedtes Søpas for Den hvide Bjørn, som, ført af en Skipper, skulde til Island.[1] Om Bord har sikkert Henrik Bjelke været, — han var 1 Apr. befalet at komme straks til København,[2] — og med ham Bagge Vandel, der havde Befaling til at erfare alle Ind- og Udhavnes Bekvemhed, hvorfor alle Sysselmænd skulde skaffe ham fri Befordring med Heste og Folk.[58] 10 Apr. havde Bagge Vandel ansøgt om Tilladelse til, ligesom i Fjor, at sejle med Dynkerker Galiot langs Søkanten af Norge og Jylland for at aflægge Kysten eller Havnerne der udi Strækning, Distants og paa deres Polushøjde og siden forfatte det i Kortet; hans Disciple i Navigationsskolen kunde fare med Skibet for at vinde Eksperients.[18] Islandsrejsen har vel hindret Udførelsen af denne Plan.

Efter kgl. Befaling af 6 Sept. 1649 var der i Efteraaret 1650 begyndt et kritisk Gennemsyn af de norske Regnskaber fra Krigens Tid 1644—45 (Generalkommissariatsregnskaberne). 26 Marts 1651 afgav de dertil udséte Rigsraader den foreløbige Betænkning; de havde fundet Regnskaberne i største Uorden; Leverandørerne, især Selius Marselis, havde opnaaet altfor høje Priser; bl. a. bebrejdedes det Selius, at han havde ladet Kronen betale Skibet Nældebladet (Gak med, se Side 32) to Gange. Marselis forsvarede sig med en Henvisning til Kristian IV.s Ratifikation af Kontrakterne; men herimod gjordes gældende, at den havde han opnaaet ved urigtige Foregivender. Ogsaa Henrik Bjelke og Ove Gedde beskyldtes for Misligheder; om sidstnævnte ytrede en Brevskriver i Apr.: »Det Regnskab om den norske Flaade har været for Rigens Raad, hvori Rigens Admiral bestod helt slet«; og Rygtet gik, at han skulde sagsøges, ja, at der endog skulde rippes op i den gamle Historie om St. Sofias Forlis 1645. Men Dommen over disse Forhold maatte dog til sidst ramme den egentlig og mest skyldige, Statholderen Hannibal Sehe-

sted, som ogsaa tilstod sin Brøde og i dyre Domme tilkøbte sig Naade. Han maatte saaledes (24 Juni) opgive al sin Fordring og Tilkrav for de tvende Orlogsskibe med Takkel, Tov og al deres Tilbehør, saaledes som de da befandtes, og som han havde ladet dem bygge, de 20000 Dlr. undtagne, som han allerede havde modtaget i Forskud. Til disse Skibe, Sofia Amalia og Prins Kristian, var der fra København sendt Mandskab til Norge for at bringe dem til Bremerholm,[34] og da de snart efter ankom dertil, fik Kristoffer Lindenov (16 Avg.) Befaling til at lade dem vurdere med al deres Tilbehør.[2] De to Skibsbygmestre, James Robbins den ældre og den yngre, som havde bygget Skibene, fik i den Anledning udbetalt nogle hundrede Daler paa Regnskab. Sejl, Redskab, Ankere, Jærnfang, Kobberskiver og Køkkentøj til Sofia Amalia kostede 12695 og til Prins Kristian 10531 Dlr.; Selius Marselis havde leveret disse Ting og fik nu ogsaa Anvisning paa Betaling derfor.[63]

I Nov. udgik aabent Brev om de Mangler, man havde udsat i samme Selius Marselis Regnskaber, som angik Leveringen baade af de norske Skibe i sidste Fejde og af den Skibsflaade, han den Gang desuden skulde tilvejebringe i Holland (S. 7). Da han var blevet hindret i at efterkomme sidstnævnte Kontrakt ved Hollændernes Forbud imod Krigsskibes Udredning, og da de Misligheder, som befandtes ved de andre Skibes Afregninger, »ikke egentlig vedkom hans Person som Handelsmand«, saa vilde Kongen fritage ham for videre Tiltale, saafremt hans Erklæringer om de forskællige Udsættelser fandtes rigtige. 4 Okt. 1653 fik han fuldkommen Kvittering for disse Mangler, og 5 Okt. konfirmeredes hans Fordringer, bl. a. paa Restbeløbet for tvende Fregatter (vistnok Nældebladet og Norske Fregat), som efter Krigen var afhandlet ham til Rigets Tjeneste.

Det var en betydningsfuld Begivenhed, da Rigs-Viceadmiralen d. A. fik sin Afsked. Niels Trolle havde nogle Gange anholdt hos Kongen om at maatte forløves fra sin Stilling, og dette blev ham omsider bevilget 3 Jan. for hans Svagheds Skyld, men Kongen forblev i øvrigt med al kgl. Gunst og Naade ham bevaagen. Endnu betydningsfuldere, ogsaa

for Marinens Historie, var det dog, at Rigshofmesteren Korfits Ulfeldt, efter længe at have nægtet Lydighed som Embedsmand, i Juli Maaned flygtede ud af Riget. Den første Halvdel af Aaret havde han haft den fortrædelige Sag med Dinas løgnagtige Angivelser imod ham; dog ud af denne Affære var han gaaet som Sejrherre. Men Undersøgelserne angaaende hans finansielle Administration havde i Juni givet et saa ejendommeligt Livstegn, at det ikke kunde misforstaas. En af de mest begunstigede Leverandører af Tømmer til Holmen havde øverste Renteriskriver Sigfred Fris været (S.10); han har maaske til Gengæld rakt Ulfeldt en hjælpende Haand paa Rentekamret. Holmens Admiral fik nu (8 Juni) Ordre til sammen med Fiskalen, 2 af Kongens og 2 af Byens Tømmermænd at overse og taksere det Tømmer, som Renteriskriveren i sin Tid havde leveret til Holmen, og som endnu henlaa ubrugt der. Denne nye Vurderingsforretning skulde overværes af Sigfred Fris selv og af de Personer, som ved Tømmerets første Modtagelse paa Holmen havde maalt det og takseret det, og disse Personer skulde endda under Ed aflægge Vidnesbyrd om, hvorledes alt den Gang var gaaet til. Herom skulde saa Kristoffer Lindenov indgive Relation til Kongen.[2] En saadan opsigtsvækkende Foranstaltning, ved hvilken ikke blot Ulfeldts Redskab, men ogsaa Ulfeldt selv skulde rammes, maatte vise denne, hvorledes man, vitterlig for alle, var i Færd med at smedde et nyt Vaaben imod ham; og han havde ikke en god Samvittigheds rene Skjold at dække sig med. Da han tilmed erfarede, at Kongen havde ladet opsætte en formelig Anklage imod ham (13 Juli), og at den skulde forelægges Rigsraadet, vidste Ulfeldt ingen anden Udvej end at tage Flugten, hvilket han iværksatte 14 Juli. Først efter hans Flugt læstes Anklagen i Raadet; den foreslog, at alle disse Leverancer til »ganske umaadelig og excessiv Pris«, som var gaaet meget grovere i Svang i Ulfeldts Tid end nogen Sinde tilforn, skulde eftersés. 25 Juli blev derfor en Kommission, bestaaende af Hr. Niels Trolle, Mogens Høg og Erik Juel, nedsat for at overbevise sig om Rigtigheden af Rentemestrenes og Renteskrivernes foreløbige Undersøgelser af alle Afregninger og Leverantssedler fra Aaret

1643 at regne. Men da disse Forarbejder den Gang endnu ikke var endte[1]), traadte Kommissionen først sammen 13 Marts 1652 paa et fornyet kgl. Bud, medens et andet Kongebrev (af 22 Marts) maatte overvinde Kommissionens Sky for at kritisere de Afregninger, der fandtes bekræftede af Ulfeldt selv. Efter at Arbejdet dernæst havde været i Gang i nogen Tid, fratraadte Mogens Høg og Erik Juel Kommissionen; og vel erstattedes de af Jørgen Sefeldt, men Virksomheden blev ikke fortsat. For at Sagen dog, som Leverandørerne selv ønskede det, kunde komme til Endskab, befaledes Arbejdet genoptaget (11 Nov.), og det synes da ogsaa at være tilendebragt i Sommeren 1653; thi 26 Juli forhandles dets Resultater[2]) i Rigsraadet, og 18 Avg. forelægges de Offentligheden i et kgl. Patent, som omtaler den sene Vurdering, de høje Priser og den store Ødselhed: til ét Skibs Reparation er der medgaaet for 36000 Dlr. Tømmer, til et andet for 35000; af Tømmeret, der 1642—48 købtes for 13 Tønder Guld, er der ikke bygget et eneste Skib eller nogen stor Bygning paa Land. — Endnu et Par Aar efter, i Avg. 1655, dukker denne Sag op under Forhandlingerne i Rigsraadet.

Ulfeldts Tid var forbi. Sammen med ham som Hovedpersonen forsvinder ogsaa en stor Del af hans formentlige Medhjælpere fra Skuepladsen for deres Virksomhed. Af Leverandørerne var Rasmus Jensen Helkande allerede død 1648, og Albert Baltser Bernts døde 1652; mellem de Embedsmænd, der maa have været Medvidere, var Mandefaldet ogsaa stort: Undervejer Henrik von der Lippe dør 1649; Bryggersskriver Niels Jørgensen afskediges samme Aar; Vejer Arnt Suntum afskediges 1650; den stærkt kompromitterede Registerskriver Klavs Andersen aftakkes 16 Febr. 1651 og bekommer sin Afregning;[32] han dør nogle Aar efter; Materialskriver Hans Numesen maa være død 1651, thi Regnskabet for Nyaar 1650

---

[1]) Man samlede stadigt nye Vidnesbyrd og indhentede Oplysninger; f. Eks. 25 Okt. skal Deleskriver Niels Olufsen (o. fl.) paa Renteriet indgive Afregning over, hvad han har leveret, og angive, efter hvis Ordre han har faaet Betaling for sine Fordringer.

[2]) Hvad der maa ansés for paalideligt i disse Resultater,[31] er meddelt i Indledningen (S. 8 ff.).

til Aarsdagen 1651 er undertegnet: Maren, salig Hans Numesens;[40] Mestersvend Tomas Jensen, der jo underskrev Vurderingerne, forsvinder af Regnskaberne efter 1651; baade han, Mester Jørgen Brandt, som før 1650 havde været Mestersvend ved Skibsbyggerne, og en Jakob Povlsen blev 29 Marts 1652 dømte fra deres resterende Pension;[47] Niels Olufsen kændes heller ikke som Deleskriver efter 1651; Renteskriver Sigfred Fris er død og begravet 8 Nov. 1652; og der kan næppe være Tvivl om Bevæggrunden til, at Proviantskriver Morten Mikkelsen 1654 frivilligt oplader sit Embede til en anden. — En eneste Undtagelse synes Oluf Daa at være; dog han blev først Rentemester 1 Maj 1651,[32] og da var Ulfeldts Myndighed allerede svækket, saa at Oluf Daa, hvor stort hans Venskab end var, ikke kunde gøre ham megen Nytte; 1652 rejste Daa bort og kom vel igen 1654, men kun for at »tage sin Afsked« som Rentemester 16 Avg.[32]

Ulfeldt flygtede midt i Juli, — og i Begyndelsen af Avg. holdt Hoffet Svanejagt ved Jungshoved, hvor de fornødne Baade forud samledes;[2] midt i Avg. var Kongehuset om Bord paa de nye norske Skibe Sofia Amalia og Prins Kristian; Dronningens to Brødres Nærværelse fejredes ved en Banket om Bord; der afholdtes Ringrenden til Søs af Skibsofficerer og Dystløb af Baadsmænd; der gjordes Jagt paa Sælhunde, som nedlagdes med Bøsseskud. Saaledes maatte Søstaten ogsaa yde sit Bidrag, da Glæden over Rigshofmesterens Fald skulde lægges for Dagen.

II.

Den første engelske Krig. Admiralitetet.

1652—1656.

1652.

De nye Tider krævede nye Mænd og nye Forhold. Derfor udnævntes Joakim Gersdorf 29 Okt.[32] til Rigens Hofmester i Korfits Ulfeldts Sted. Derfor søgte man at reformere og forbedre paa flere Omraader, hvor de gamle Forhold ikke havde tilfredsstillet. Saaledes ønskede man at komme til Klarhed over Pengevæsenet, og 24 Sept. 1651 havde Kongen befalet, at der skulde udarbejdes et Overslag over Hofstatens Indtægter og Udgifter. Overslaget blev færdigt »in Novbr.«, men omarbejdedes derpaa, saa at det forelaa i sin endelige Skikkelse 18 Maj 1652 som en »Ekstrakt over ét Aars Indkomst og derimod Hofstatens Bekostning og ét Aars almindelig Udgift«.[33] Da Hof- og Søstat fra gammel Tid hører sammen, findes der ogsaa et Overslag over Marinens Udgifter, som derfor her skal anføres.

Gøres aarlig fornøden til Rigens Flaade, saadan som den nu findes, at holde vedlige, hvilket at bevise, er tagen det Aars Udgift fra 1638 til 1639, som er det ringeste udi 10 Aars Udgift, som beløber for Tømmer 76687 Dlr. Item adskillige andre Materialia, som samme Aar er forbrugt, saasom Jærn, Spiger, Bolter, Hamp, Tovværk, Beg, Tjære, Harpiks, Kannifas, Haardug, Bly, Pompelæder, beløber 69522 Dlr. — Folkene paa Flaaden, Bremerholm og Tøjhuset, deres

aarlige Besolding og Klæde, saasom fra 1650 til 1651: 51407½ Dlr. (1 Admiral, 20 Kaptejner, 16 Løjtnanter, 24 Skippere, 10 Styrmænd, 32 Højbaadsmænd, 21 Højbaadsmands-Mater, 24 Skibmænd, 14 Skibmands-Mater, 109 Kvartérmestre, 8 Trompetere, 2 Profosser og 8 Mestermandssvende. Paa Holmen: 1 Skolemester, 3 Fangefogder, 336 Arkelimestre og Bøsseskytter, 1 »Redskabmaaler«, 6 Trommeslagere, 5 Bødkere, 19 Sejllæggere, 500 Baadsmænd, 12 kvæste, 20 Pødkere, 127 Skibstømmermænd, 10 Arbejdskarle paa Slottet, 52 andre Tjenere ved Holmen, Tøjhuset og Klædekamret etc. Gør 1381 Personer). — Item Folkene paa Flaaden, paa Bremerholmen og Tøjhuset deres Kost 45790½ Dlr. — Arkeliet vil koste at holde vedlige, omendskønt ikke nogen Orlog er, 4000 Dlr. — Foruden Kaptejner, Løjtnanter, Skibspræster og Bartskære, som ingen Kostpenge eller Proviant bekommer, uden de er udsejlede. Stakket Ved til Bryggerset, 350 Favne, er 525 Dlr.; Bødkerne, som stykvis betales, 200 Dlr.; Folkeløn derforuden samme Steds 744; Lys, som der bruges, 1 Skpd., 33 Dlr. (I alt omtrent 249000 Dlr.). — Herforuden: Flaaden med nye Skibe, Arkeliet med nye grove Metalstykker og anden Munition og Gevær at formere og forbedre. Item Fyrværker saa og Krudt og Lod, som aarlig ekstraordinære forskydes til Land og Vand.

Saaledes saa Overslaget ud, men de Summer, der i Virkeligheden tilflød Søstaten, var langt fra saa store. I Følge Rentemesterregnskabet fra 1 Maj 1651 til 1 Juni 1652 havde Rentekamret udbetalt 30619 Dlr. til Baltasar Sekman og 3023 Dlr. til Jørgen Bjørnsen;[34] et andet Regnskab opgiver Summen, som Rentekamret har afgivet til Klædekamret i Kalenderaaret 1652, til 11850.[32] Hvorledes disse Tal end skal forstaas, saa viser de tydeligt, at Marinen kun havde faa Midler at virke med, i Forhold til den Opgave, som disse Aar stillede Etaten, tilmed da Dyrtiden, som herskede Aar ud og Aar ind, maatte forringe Pengenes Værdi betydeligt.

En Nyhed og en Forbedring var Indførelsen af Maanedsregnskaber over Søstatens Indtægter og Udgifter. De er vist oprindeligt foranledigede ved de Forstrækninger, som en Del Rigens Raad og Adel gjorde til Flaaden; de skal vise,

hvad disse Penge blev udgivne til, og derfor kaldes disse Regnskaber: »Ekstrakt over Indtægt og Udgift udi K. Maj.s Rentekammer til Flaadens Udrystning«; de underskrives af en Renteskriver (Jens Kristensen). Det maatte være særdeles instruktivt saaledes at faa Status opgjort hver Maanedsdag, ligesom det ogsaa muliggjorde en mere indgaaende Kontrol.

For Bremerholm var det af ikke ringe Vigtighed, at der oprettedes et nyt Embede som »Viceadmiral paa Holmen«; det maa betragtes som et Led i de Foranstaltninger, der blev trufne for at undgaa Gentagelse af, hvad der var sket i Ulfeldts Dage. Kaptejn Jørgen Bjørnsen blev den første, som beklædte det nye Embede, og han modtog sin Instruks 23 Marts 1652 og Løn fra 1 Maj 1651.[32] Han har dog allerede fungeret i det sidstnævnte Aar, thi det var netop for hans Skyld, at Navigationsskolen og Kirkeskolen blev »udsagte« fra deres Hus ved Siden af Holmens Laage; her var der senest i Sept. 1651 anvist Jørgen Bjørnsen Bolig, »for at han desbedre kunde have Indseende til Holmen«.[18] Denne K. Maj.s Vaaning fik en Hovedreparation,[43] og Viceadmiralens eget Lossement deri blev draget med 41 Alen rødt og 29 Alen blaat Klæde.[32] Instruksen udsiger, at Holmens Admiral Kristoffer Lindenov »umuligt« kunde have den tilbørlige Indseende med Bremerholm, saa idelig og al Tid, som det behøvedes; derfor ansættes Viceadmiralen for al Tid og især i Admiralens Fraværelse at tilsé Flaaden og alle Holmens Betjente: Kaptejner, Baadsmænd, Haandværkere, Skrivere. Viceadmiralen skal være Admiralen hørig og indberette ham alt forefaldende, men i dennes Fraværelse skal alle paa Holmen være Viceadmiralen lydig. — Instruksen ligner følgelig den, som tidligere er udstedt for Admiralen paa Holmen, men den indeholder ogsaa flere nye Bestemmelser. Saaledes gives nøjagtige Regler for Leverancers Modtagelse. Naar der behøves nye Materialier til Holmen, skal de to Admiraler der under deres Hænder give Statholderen[1]) det til Kænde;

---

[1]) Joakim Gersdorf, der den Gang endnu ikke var udnævnt til Rigshofmester.

Statholderen udsteder da sin Ordre derom, og uden en saadan maa intet modtages paa Bremerholm; dernæst besigtiges og takseres Varerne; paa Tømmeret sættes Leverandørens Mærke, »at der kan ses, om det siden er, som det bør at være«; Holmadmiralen befaler Materialskriveren at annamme det og lader holde en særlig Bog over samme Ordrer, med Opgivelse af Varens Kvantitet og Pris, hvilken Bog skal konfereres paa Renteriet med Materialskriverens Regnskab. Der findes endnu en »Kontrabog over hvis Tømmeradsi, som leveres paa Bremerholm d. A. 1652«; den er ført, om end ikke ganske nøjagtig, af Hans Mandiksen og senere af Johan Bremer; foran i Protokollen er paabegyndt en Priskurant over Tømmer, som altsaa skulde have været en Vejledning til ensartet Bedømmelse af Leverancerne, men ikke er blevet fuldført.[46] — For Fremtiden skulde der i Følge Instruksen til hvert af Flaadens Skibe ordineres »en sær Kaptejn og Skipper« til at have Indseende med alt løst Inventarium til samme Skib, hvorover der skulde føres 3 enslydende beseglede Bøger. Hvad der manglede paa Skibet af Redskab eller Tømmerads, skulde vedkommende Kaptejn og Skipper i Tide give til Kænde, for at Mangelen kunde afhjælpes. Dette særlige Tilsyn med hvert Skib blev gennemført og holdt sig med nogle Variationer i lange Tider. — Alle Skrivere samt Vejeren paa Bremerholm skulde hver Lørdag Aften give en Ugedagsseddel paa, hvad der var ført til Indtægt og Udgift Ugen igennem, og disse Sedler konfereredes siden paa Rentekamret med det endelige Regnskab. — Da der for Tiden ikke spistes paa Holmen (i Boden), men enhver fik sin Kost fra Provianthuset, maatte det paasés, at alle modtog saa megen og saa god Kost, som de burde. — Viceadmiralen skulde inspicere Arbejdet paa Holmen nogle Gange eller i det ringeste én Gang om Dagen for at have Indseende med alt, hvad der passerede der, og holde Skibs- og Arsenalartiklerne (af 1625) i god Observation. I aarlig Løn loves der ham 600 Dlr. og 3 Hofklædninger.

I Samklang med visse Bestemmelser i denne Instruks staar to Befalinger af 15 Nov., hvoraf den ene byder Holmens Admiral at tilstille Rentemestrene hver Uge en Eks-

trakt af al Indtægt og Udgift af Materialier paa Bremerholm; ligeledes skal Kvittans for hver Leverance, der sker paa Holmen, med Opgivelse af baade Kvantitet og Kvalitet, indsendes til Rentekamret for dér at føres til Bogs. Den anden Befaling er rettet til Proviantskriveren og byder ham at gøre Anmældelse af alle Leverancerne til Provianthuset og tillige at fremsende Prøve af det leverede Korn.[2] — Det maatte ogsaa give Udsigt til mere regelmæssige Forhold, at en ny Materialskriver kom i Stedet for den afdøde Hans Numesen, idet en tidligere Proviantskriver Hans Mandiksen 29 Marts blev udnævnt dertil.[41]

En Flaadeliste, der utvivlsomt er fra dette Aar, skal meddeles her, sammenlignet med en anden, der ogsaa maa være fra denne Tid, siden Skibet Prins Kristian omtales som »nogle Aar gammelt«. Listerne er affattede (paa Tysk) med Hensyn til de i 1652 skete Udrustninger.

— Liste paa de Skibe, som allerede ligger færdige for København:

* 1. Prins Kristian, med Metalstykker, 8 trekvart og 16 halve Kartover og de andre efter advenant smaa, indtil 76 Stykker. Sejler vel.
* 2. Trefoldighed, 96 (?) Metalstykker, endogsaa store. Sejler vel.
* 3. Viktoria, 42 (ell. 48) Metalstykker. Sejler vel.
* 4. Sofia Amalia; flere, til Dels hele, Kartover bringes nu om Bord; indtil 108 St. Sejler vel.
5. (Oversprunget i Flaadelisten).
* 6. Sorte Rytter, 48 Jærnstykker. Sejler temmelig vel.
** 7. Spes bekommer nu Stykker. 66 Metalstykker.

— Følgende ligger nu ved Holmen, og der bliver hver Dag arbejdet stærkt paa dem:

** 8. Markatten. 22 St. Ældre Skib.
9. Lykkepot. 22 St. Gammelt, maa repareres.
10. Hjorten (12 St.).

11. Snarensvend. 30 St. Gammelt, maa repareres.
12. Gak med. 46 (?) St. Gammelt, maa repareres.
13. Røde Ræv. 40 St. Gammelt, maa repareres.
* 14. Pelikanen. 36 St. Sejler temmelig vel.
** 15. Arken. 12 St.
* 16. Norske Løve. 48 St. Sejler temmelig vel.
17. Føniks. 30 St. Gammelt, maa repareres.
18. Justitia. 24 St. Gammelt, maa repareres.
** 19. Hvide Bjørn. 40 St. Ældre.
* 20. Forgyldte Bjørn. 48 St. Sejler temmelig vel.
* 21. Svanen. 52 St. Sejler temmelig vel.
* 22. Frederik. 108 St. Ligger i Flaaden, duer slet intet, (eller: »segelt nichts«).

— Disse ligger ogsaa endnu i Flaaden, men skal gøres færdige:

* 23. Tre Kroner. 40 St. Sejler vel.
24. Sorte Bjørn. (36 St.).
** 25. Delmenhorst. 43 St. Ældre.

— Til Norge med Rigsraaderne:

* 26. Hannibal. 63 Metalstykker. Sejler vel.
** 27. Gribben. 12 St. Ældre.

— Til England med Ambassadørerne:

* 28. Graa Ulv. 36 St. Sejler temmelig vel.
29. Søbladet. 12 St. Gammelt, maa repareres.

Den anden Flaadeliste har desuden følgende Skibe: *Norske Fregat, 20 St., sejler temmelig vel; Forlorne Søn, 26 St., gammelt; Trost, 22 St., gl. rep.; Røde Ulv, 36 St., gl. rep.; **Lammet, 22 St., ældre; **Flyvende Fisk, 12 St., ældre; St. Mikael, 16 St., gl. rep., og St. Jørgen, 15 St., gl. rep. — De med * betegnede Skibe angives paa sidste Liste som »liggende al Tid i Flaaden paa Strømmen«; de med ** betegnede ligger »paa den anden Side«.[14]

13 Febr. paatog Henrik Würger i Lybek sig at levere

et Orlogsskib — vistnok det senere Lindormen — paa 32 Porte, 60 Alen over Stavnene og med 14¼ Alens Bjælker; naar Skibet var færdigt, skulde det blive takseret og Leverandøren faa sin Betaling; 18 Marts modtog han dog et Forskud paa 4000 Dlr.[1] Provincialtoldforvalter Ludvig Lorens fik 24 Maj det kgl. Skib Svanen, der var vurderet til 5500 Dlr., for den Tjeneste, han allerede havde gjort og vilde gjøre, Toldforvalteren lod Skibet reparere og kaldte det St. Maria, hvorefter han tilbød det til Kongens Tjeneste. 2 Apr. 1653 befaledes derfor de to Kaptejner Lavrits Nielsen og Lukas Henriksen, »den engelske Skibsbygger« (vistnok en af de to Robbins) og 3 Skibsbygmestre fra Byen at besigtige Skibet inden og uden, om det kunde være tjenligt til Orlogsskib, og angive, hvad det nu kunde agtes værdt.[2] Hvad Resultatet blev, vides ikke; der er i de følgende Aar baade et Krigsskib Svanen og et Defensionsskib St. Maria.

Straks ved Aarets Begyndelse paatænktes Udrustningen af 4 Skibe, der skulde sendes til Ostindien, »hvoraf man lovede sig noget betydeligt«; men 1 Febr. var alle Farvande tillagte med Is, og senere fik man andet at tænke paa. Det havde oprindelig været Meningen, at Kongen selv vilde holde Herredagene i Norge, men paa Grund af Omstændighederne sendtes kun 3 Rigsraader til Bergen, hvorfor Hannibal og Gribben udrustedes (15 Apr.) for at bringe dem derop; og da to Gesandter i Maj skulde sendes til England, overførtes da paa Graa Ulv og Søbladet, for hvilke Kaptejn Iver Børgesen var tilforordnet Admiral. Han skulde lade alle mødende Skibe stryge for sig, men respektere de engelske paa deres egne Strømme; da Skibene ikke havde Proviant inde for længere Tid, maatte han kun blive liggende i den engelske Havn i 4 Maaneder for at afvente Gesandternes Afrejse; var disses Hverv ikke tilendebragt inden den Frist, skulde han afsejle uden dem, men i øvrigt adlyde deres Ordrer.[1 2] Den forgyldte Bjørn sendtes under Kaptejn Jørgen Rytter[1] (eller Kaptejn Peter Jakobsen Schult)[3 8] til Rusland. Ved samme Tid blev Jørgen Ulrik og Henrik Tanke antagne som Løjtnanter (150 Kdlr., 24 Maj[1] og 10 Juli[3 2]) og Kaptejn David Dannel fik Brev paa at lade sig bruge »udi Grønlands Be-

sejling« og dog nyde sin aarlige Besolding (15 Apr.).[2] Henrik Møller havde nemlig paa Grønlandske Kompagnis Vegne faaet Privilegium paa at opsøge og besejle det vidt begrebne Land. Søpas udfærdigedes til St. Jakob, 70 Læster, hvorpaa Dannel var Kommandør, og Jagten St. Peter, 25 Læster.[63] 8 Maj afsejlede Skibene og kom tilbage i Sept. Det var nær lykkedes at komme i Land paa Grønlands Østkyst, »var Natten ej kommet saa hastig«, men paa Vestkysten ankredes i Møllers Havn. — Her kan tilføjes, at Islandske Kompagni 15 Febr. fik Bevilling til at udrede et Orlogsskib, som skulde krydse mellem Island og Færøerne for at værne Kompagniets Monopolhandel baade mod Kongens Undersaatter og mod fremmede. Senere paa Aaret havde Kompagniets Skibe Hvide Bjørn som Konvøj. Det var vel med dette Skib, at Henrik Bjelke d. A. sejlede til Island; Skibet var kun 7 Dage om Tilbagerejsen.

Ved denne Tid udbad Hertug Karl af Lotringen sig en Havn i Norge; han var nemlig i Færd med at skabe en Flaade, og i den forønskede Havn skulde hans Skibe kunne trække sig tilbage med deres Priser, hvoraf den danske Konge saa skulde have sin Andél, som Skik var. For Resten taltes der om, at Hertugen eventuelt vilde tage Havnen měd Magt og til den Ende havde ikke faa Fregatter i Søen. Kongen svarede naturligvis med et Afslag. — Ogsaa fra Sverig fik man foruroligende Efterretninger om, at dette Lands Flaade udrustedes, at Admiral Henrik Gerritsen skulde sendes til Holland for at hverve Skibsofficerer o. s. v. At den danske Flaades Udrustning derfor maatte forberedes, var en given Sag, men hertil kom, at Søkrigen mellem Nederlandene og England var brudt ud i Maj—Juni Maaned. Danmark kunde som Forbundsfælle ikke undgaa at yde sin Hjælp, der efter Hollands Ønske skulde afgives til Søs med 15 Orlogsskibe, som skulde krydse i Kattegat og Nordsøen og muligen forene sig med den hollandske Flaade, alt imod Subsidier. 12 Juli skrev Kongen fra Flensborg til Joakim Gersdorf: »Eftersom vi fornøden eragter, at vores Flaade i denne farlige og eftertænkelige Tid holdes udi Beredskab, saa skal I gøre den Anordning, at Flaaden med forderligst vorder tiltaklet og Kap-

tejnerne advaret, at de, naar tilsiges, holder sig færdige og i Beredskab«.[2] Men Søstaten var daarlig i Stand til at gøre Fyldest; Penge manglede, Proviant manglede, og svære Sygdomme grasserede; fra Sept. 1651 til Nov. 1652 fik Skibsfolket hele 674 Kdlr. i Forstrækning til deres dødes Begravelse.[3 2] Baadsmændene kompletteredes med 394 hvervede Maanedstjenere, som man beholdt til Nov. Med Flaaden var man i Sommerens Løb kommet saa vidt, som Flaadelisten (S. 48) udviser.

I Begyndelsen af Avg. laa ved Helsingør 21 eller 22 engelske Koffardiskibe, komne fra Østersøen med en Ladning, der vurderedes til 250000 Dlr., og nu afventende Konvøj. Det var ikke ganske smaa Skibe; de 8 var paa 100 til 150 Læster og Resten paa 56—98;[14] og de fleste førte Kanoner: ét: 20, 10 førte 10—18 Stykker, 6 havde 6—8, medens Resten var uden Bestykning. Ikke uden Tilskyndelse fra Hollændernes Side opfordrede den danske Regering Koffardiskibene til at sørge for deres Sikkerhed og sejle til København. 18 af Skibene fulgte denne Opfordring og lagde sig paa Københavns Red udenfor Bommen, men da to af de Skibe, der var blevne tilbage ved Helsingør, toges af hollandske Orlogsmænd, anmodede de engelske Skippere om Tilladelse til at lægge sig indenfor den yderste Bom, hvilket blev dem tilstaaet 11 Avg. For end mere at gøre Hollænderne til Vilje, befalede man de engelske Skibe at lægge helt ind til Skibsbroen ved Kristianshavn. — 12 Avg. afsendes Kaptejn Lukas Henriksen paa Hannibal til Helsingør; han skal forsvare Koffardiskibe mod Kapere, haandhæve Kongens Højhed, men ellers ikke indlade sig dybere, end at han kan komme derfra »med god Manér«. 25 Avg. instrueres han videre: Hollænderne maa i Følge Forbundstraktaten lade indtil 5 Skibe passere og repassere uden at avisere Kongen derom, men de bør stryge for Kronborg, og paa hver Side skal der fyres 2 Gange, og dermed skal man være »fornøjet«.[1] 27 Avg. tillades det de 9 statiske Krigsskibe, der havde konvøjeret, for denne Gang at ligge indenfor Kronborg, »dog at de sig udi Sejling forholder, ligesom tilforn sket er«.[2]

Man var forberedt paa, at denne Optræden vilde blive

mødt med Modforanstaltninger fra Englands Side, og derfor sendtes allerede 9 Sept. Kaptejn Kornelius Kruse med Søbladet til Lappen for at sætte sig i Forbindelse med de eventuelt ankommende engelske Orlogsskibe; Admiralen for disse skulde han give til Kænde, at det var usædvanligt, at fremmede Orlogsskibe, som ikke tilhørte Kongens allierede, kom paa dennes Strømme uden særdeles Anmældelse og Bevilling; dersom Admiralen alligevel vilde begive sig videre, havde han af Kronborg at ervarte den Modstand, som kunde gøres derfra med Stykkerne, for at hindre hans Forsæt.[2]

Imidlertid havde Kongen 27 Avg. foreslaaet Rigsraadet, at der skulde skaffes Penge til saa vidt muligt straks at have en Del Skibe i Beredskab og den ganske Flaade til Foraaret. Trods den umaadelige Varme, der herskede og forstærkede Sotens Magt, arbejdedes der med Iver paa Holmen. I Sept. toges 350 Personer i Tjeneste paa Flaaden. Kaptejn David Dannel, der nylig var hjemkommen fra Grønland, var især virksom med at hverve.[38] Byerne Malmø, Køge, Helsingborg, Helsingør, Landskrone og København fik Befaling til i Løbet af to Dage at skaffe i alt 650 Mand, der skulde tjene en Maaneds Tid. 200 Soldater af det skaanske eller sjælandske Regiment fordeltes paa Orlogsskibene.[2] Til som Admiral at ligge i Sundet med Hannibal og de andre Skibe, der skulde sejle under samme Flag (deriblandt Trefoldighed, Viktoria, Spes o. fl.), var Køn Joakim Grabov udsét (17 Sept.). Han skulde, hvis de ventede Orlogsskibe vilde sejle Kronborg forbi, sekundere Slottet i at hindre dette, og herom skulde han i al Venskab komme overens med den hollandske Admiral, der laa i Sundet. Men mødte de engelske med saa stor en Magt, at de ikke uden Fare kunde resisteres, skulde han rette sig efter, hvad der i et Krigsraad sammen med den hollandske Admiral blev vedtaget. I dette Krigsraad, — tilføjedes der 22 Sept., — skulde Kongens Højhed saaledes iagttages, at der ikke blot sad lige saa mange danske som Hollændere i Raadet, men ogsaa, at den danske Admiral havde første Stemme og den hollandske den anden; den danske Viceadmiral den tredje, og den hollandske den fjerde

o. s. v. Kom det til Kamp mellem Englænderne og Hollænderne udenfor Sundet, skulde Grabov ikke befatte sig dermed, men blive liggende stille, med mindre de engelske angreb Hollænderne paa denne Side Indgangen til Sundet.[1] [2] 20 Sept. havde man faaet Efterretning om, at en Eskadre paa 18 engelske Krigsskibe havde kastet Anker ved Lappen 21 Sept. sendes Aksel Urup og Otto Krag til Helsingør for at forestille Admiralen, at Flaadens Ankomst burde have været anmældt 3 Uger i Forvejen; Undladelse deraf var aldrig skét før uden Hostiliteter. Den engelske Admiral svarede med en Anmodning om, at de engelske Koffardiskibe i København maatte blive konvøjerede af enten danske eller engelske Orlogsskibe til Helsingør, hvorfra han selv kunde ledsage dem hjem. Herpaa lød Kongens Svar (25 Sept.): Englænderne havde vist Despekt for Kongens Højhed; Koffardiskibene skulde ikke være et Stridsæmne for de to Flaader »udenfor vore Vinduer«, men vedblivende nyde samme Sikkerhed, som hidindtil; med Tiden skulde de nok blive frigivne, naar det kunde ske, uden at Kongens Respekt læderedes, og de selv blev udsat for Fare. For at give Forhandlingerne mere Vægt, blev Hr. Henrik Rantzov 23 Sept. sat til øverstbefalende over den danske Flaade og skulde udføre den Ordre, der var givet Grabov; der skaffedes Flaaden flere Søfolk fra Kronborg Len, flere Soldater fra Slottet, og der holdtes Strandvagt baade paa Sjæland og i Skaane. Da der ventedes en Del hollandske Koffardiskibe i Sundet, sendtes der den engelske Admiral 26 Sept. den Formaning, at han burde lade dem være umolesterede, eftersom han jo tidligere havde forsikret, at han, efter sin Instruks, intet fjendtligt vilde tentere mod nogen.[2] Et Par Dage efter sejlede den engelske Flaade bort, og da Henrik Rantzov derfor ikke mere behøvedes om Bord, overgav han atter Kommandoen til K. J. Grabov, og denne førte straks Eskadren til København med Undtagelse af Spes og en Jagt, som skulde blive liggende og rette sig efter den Instruks, der tidligere var givet Lukas Henriksen. — Men 7 Okt. faar Grabov Ordre til atter at begive sig med sine Skibe ned i Sundet og adlyde sin forrige Instruks. Hvad var Be-

væggrunden hertil? En Brevskriver[1]), som i Okt. havde opholdt sig i København, fortæller: »Imidlertid jeg var der, ankom der 18 andre engelske Koffardiskibe, hvilke vi, Rigens Raad, var i Sinde ogsaa at ville tage; vores Flaade laa ganske færdig, og vi det let kunde have gjort, som at gaa ind ad en Dør; dog tog vi os det i Betænkning; mens nu angrer vi af Guds Naade det, at vi det ikke haver gjort«. Allerede 19 Okt. faar derfor Grabov Ordre til at forføje sig til København igen, kun efterladende ved Helsingør de bedst provianterede Skibe under Kaptejn Lavrits Nielsen.[2] — I Nov. kom Orlogsskibene hjem fra Sundet, og Mandskabet forløvedes.[3 8] — England gengældte Fredsbruddet ved Beslaglæggelsen af danske og norske Skibe paa Themsen.

16 Sept. havde Rigsraadet besvaret Kongens Skrivelse af 27 Avg. og fremdraget følgende sørgelige Kændsgærninger: »Belangende Flaadens Udrustning befinder vi dertil ringe Forraad formedelst den store Besværing, Riget er udi geraadet. Vi har erfaret i disse Dage, med hvad Besværing de faa Skibe kunde til Veje bringes og udrustes, som var befalet med Folk, Proviant og Munition at skulle forsynes, paa hvilket ikke alene Mangel er blevet befunden, mens en Del Baadsfolk befandtes mutvillige; faa eller ingen har været paa ny at verbe, alt sammen for stor Mangel paa Penge. Hvad Mangel udi Tøjhuset, paa Holmen af Materialiers Forraad og ellers af Proviant findes, er større, end man havde formodet«. I sit Svar minder Kongen (6 Okt.) om, at Flaaden i hans første Regeringsaar var blevet underholdt paa Kredit, men desuagtet var Flaaden derefter blevet forbedret med skønne Orlogsskibe, som havde kostet store Penge. Raadet anbefalede derpaa, at der skulde deputeres Korn og Penge og udskrives en enkelt Skat,[5 6] men Kongen anmodede Raadet om Assistance til Flaadens Udrustning næste Foraar, saaledes, at Raaderne angreb deres egen Formue og fa-

---

[1]) Elisabet Avgusta til Søsteren Leonora Kristine under 21 Okt. Hun fortæller ogsaa, hvorledes Hollænderne, hvis de danske vilde hjælpe dem, lovede at levere en Krigsflaade, »der kunde sejle lige paa Sverig og tage os det ind«.

ciliterede andre dertil, mod Kronens Gods som brugeligt Pant.[2] Dette blev bevilget, og det er i den Anledning, at de S. 45 omtalte Regnskaber paabegyndtes. I de 3 første Maaneder Nov.—Dec. 1652 og Jan. 1653 indkom der i Forstrækning 44161 Dlr., deraf havde Niels Trolle givet 2000 og Kristoffer Lindenov et lige saa stort Beløb.[35]

Der udskrives Borglejepenge i Danmark for 788 Personer; men man har ondt ved at holde de »mutvillige« Baadsfolk sammen. Saaledes vilde en kurlandsk Skipper uden Bevilling føre nogle hvervede Folk bort, hvorfor Kaptejn Peter Bredal maatte leje en Vognmand, der kunde køre ham og hans Folk ud til Dragør, hvor Kurlænderen laa, for at tage Ror og Sejl fra ham.[38] »Mutvilligheden« har ogsaa skaffet Bremerholm en Træhest; hertil udleveredes 5 Stykker ret Egetømmer, 5 Alen lange og 4 Tommer i Firkant, 1 Stykke 4 Tommers Egeplanke og 1 lille Knæ.[43 1)] — Der maatte skaffes flere Baadsfolk til Foraaret. Derfor udgaar Befalinger om at udskrive 489 Baadsmænd i Danmark foruden 200, som skal hverves i Ribe.[2] Lensmanden i Trondhjem skal undersøge, hvor meget dygtigt Søfolk dér kan faas til Flaadens Behov, dog skal ingen dermed være formént at fortsætte sin Handel og Vandel eller sejle paa Hyre eller Fiskeri. Endvidere bestemmes Kaptejnerne Henrik Brun, (der laa paa Toldvagt ved Bergen med Højenhald), Iver Børgesen, Kornelius Kruse og Lavrits Bertelsen samt Løjtnanterne Kristoffer Højer, Søren Jensen Ørbæk og Fit Jansen Ertman til, med Assistance af vedkommende Lensmand i egen Person, at udskrive i alt 1760 Baadsfolk i de forskællige norske Len. Bergen og Kristiansø (Flekkerø) sættes i Forsvarsstand, og Defensionsskibenes Ejere advares om at holde deres Skibe i Beredskab til Foraaret, til hvilken Tid ogsaa Skærbaadene skal færdiggøres.[63]

Manden, som dette Aar synes at have trukket hele Læsset paa Bremerholm, er den nye Viceadmiral Jørgen Bjørnsen. Han har ikke alene maattet lægge sine Kræfter, men

---

[1]) I Ribe By var Træhesten 1639 dannet af 3 Egefjælle, 3 Alen lange, 3 Træer til Benene og en 6 Alen lang Stang til Halsen.

ogsaa sine Penge til eller i det mindste staaet i Forskud med dem. Det fremgaar af hans »Regnskab og Forklaring over hvis Penge, jeg paa Rentekamret har annammet og igen udgivet til Flaadens Fornødenhed her ved Bremerholm dette Aar 1652«. Han har modtaget 16356 Dlr., men da Udgiften er løbet op til 21282 Dlr., er Rentekamret ved Aarets Slutning blevet ham 4926 Dlr. skyldig.[38] Det er mærkeligt, at Kristoffer Lindenov ikke gør Viceadmiralen dette Eneherredømme stridigt. Men fra Maj til Nov. udgaar der ingen Befaling til Holmens Admiral. Skulde hans nye Len Utstejn Kloster have hindret ham i at styre Holmen i denne travle Tid? Eller har hans Frues (Dorte Frises) Dødsfald haft en saadan Indflydelse?[1]) Eller var han falden i Unaade?

I Slutningen af 1652 viste der sig paa Himlen en Komet, som varslede om kommende Ulykker og Farer. Og en Fare truede vistnok. I Okt. og Nov. havde det svenske Rigsraad taget et Angreb paa »Arvefjenden« Danmarks Lande under alvorlig Overvejelse; dog besluttede man til sidst at se Tiden lidt an, idet man holdt sig vel rustet. — I Danmark troede de ledende Mænd ikke, at Sverigs Magt til Søs kunde indgyde Frygt, men Regeringen prøvede dog at svække den svenske Søstat ved at røve den en af dens bedste Kræfter, Viceadmiralen (Hollænderen) Henrik Gerritsen; man erkyndigede sig om den »Charge, Avtoritet, Respekt og Gage«, han havde i Sverig, og opfordrede ham til at træde i dansk Tjeneste. Hvis det ikke lykkedes at vinde ham, vilde man søge andre, som kunde forrette lige det samme.[56]

Og det lykkedes ikke.

1653.

De engelske Koffardiskibe havde 6 Okt. 1652 faaet Tilaldelse til at sælge af deres Ladninger, medens de laa i Københavns Havn, mod at svare Indførselstold, hvori dog den

---

[1]) 5 Okt. faar han uden Betaling 24 Retter Fisk til sin Frues Begravelse.[2] 1 Maj forlenedes han med Utstejn Kloster.

Told, de havde erlagt i Sundet, skulde fradrages.[1] Men det maatte befrygtes, at Varerne vilde blive fordærvede, naar de laa saa længe sammenpakkede i Skibene; »for mange Aarsagers Skyld« var det bedre, at de oplagdes i Pakhus i god Forvaring, og derfor fik Jørgen Bjørnsen 6 Febr. 1653 Ordre til at forestille de engelske Skibsførere dette; for at intet af Godset skulde forrykkes, vilde Kongen lade Skibene besætte med Vagt, Dag og Nat, og siden i Skipperens Nærværelse lade Varerne losse, veje og antegne ved en dertil forordnet Renteskriver. Dog maatte Skipperen forud tage saa meget af Lasten, at det, naar det blev gjort i Penge, kunde tjene til hans og Mandskabets Underhold i en Maaned; thi H. Maj. vilde ikke behandle de engelske saa ubilligt, som deres Landsmænd trakterede hans Undersaatter i England. Losningen skulde begynde med de største og principaleste Skibe.[2] Viceadmiralen førte Regnskabet over de oplagte Ladninger;[38] i Juni udleverede han til Povl Klingenberg og Konsorter engelske Varer (af Værdi 103710 Dlr.[30]) ved de samme Folk og Betjente, som tilforn havde registreret Godset.[2] — Fra Juni begyndte man ogsaa at sælge Skibene, thi man var paa det rene med, at man dog kom til at erstatte det hele »en anden Dag«. Saaledes takseredes Margareth and Sara, 60 Læster, 10 Kanoner, for Henrik Møller; Friendt, 100 Læster, 12 Kanoner, for Jens Lassen; Kitsken Bonaventyr, 145 Læster, 16 Kanoner, for Skibskaptejnerne Peter Jensen Bredal og Gellis Lennertsen van der Kadd; endvidere takseredes ogsaa Employement, 130 Læster, 16 Kanoner, Satisfaction, 78 Læster, ingen Kanoner, Mary, 150 Læster, 20 Kanoner, Richard, 90 Læster, 16 Kanoner, Charity, 60 Læster, 8 Kanoner o. s. v., i alt 14 à 15 Skibe. Enkelte blev ogsaa laante ud mod Forsikring. Jørgen Bjørnsen befaledes vel 23 Juli at forfærdige de engelske Skibe, for at de kunde være tjenlige til Orlog, om Kongen vilde bruge dem dertil;[2] men det var ikke mange Orlogsskibe, man paa den Maade opnaaede at faa. Med alle de engelske Koffardiskibe, de københavnske og norske Defensionsskibe, de 6 Islandske Kompagnis Skibe og Kronens egne mente man at kunne raade over hele 75 Krigsskibe, men, selv om dette Tal virkelig kunde naas, over-

steg det dog Landets Kræfter blot at skaffe Besætning til en saa stor Flaade.

8 Febr. undertegnedes endelig Traktaten med Holland, i Følge hvilken Danmark forpligtede sig til, saa længe Krigen varede, at forbyde alle engelske Orlogs- og Koffardiskibe Passage gennem Sund og Bælt; desuden skulde Kongen fra 1 Apr. til 1 Nov. holde 20 Orlogsskibe i Søen, men disse skulde kun virke i Kattegat og Skagerak, ikke i Vesterhavet. Paa sin Side lovede Holland Subsidier til Udrustningens Iværksættelse.

Af de S. 45f omtalte Regnskabsekstrakter, der gaar til Okt., kan man Maaned for Maaned følge Svingningerne i Indtægt og Udgift. Forstrækningen, som Rigens Raad og Adelen ydede til Flaadens Udrustning, udgjorde fra Nov. 1652 til Okt. 1653 i alt 136580 Dlr., men der indkom endnu c. 33000 Dlr. til; for disse 170000 Dlr. blev 3400 Tdr. Hartkorn pantsatte. Ind iblandt de mange højadelige Navne har ét borgerligt forvildet sig: Povl Klingenberg ydede nemlig i Apr. et Tilskud paa 10000 Dlr., og der kunde derfor ikke nægtes ham Adgang. Kornskatten, der »var deputeret at udgives til 1 Nov. 1652«, indbragte de nævnte Maaneder 9966 Dlr. Fra Juni dukker de hollandske Subsidiepenge op, som Povl Klingenberg og Selius Marselis holdt Regnskab over; i 3 Terminer beløb disse Penge sig til 86820 Dlr., men Søstaten tilflød der endnu 11230 Dlr. af dem d. A. Til Gengæld modtog Klædekamret af ordinære Indtægter gennem Rentekamret kun 1140 Dlr.;[32] til Proviant-, Material- og Bryggersskriveren udbetaltes dog endvidere 7679 Dlr.[38] — Den største Udgiftspost i Maanedsregnskaberne er naturligvis Pengene til Klædekamret: 73867 Dlr. til Søofficerers og andres Besolding.

Det galdt om at skaffe Baadsfolk, men man havde ofte svært ved det. Jørgen Bjørnsen hverver i København, Løjtnant Jørgen Plovmand i Lybek sammen med Henrik Würger, Kaptejn Nikolaj Jansen afhenter gevorbne Matroser i Ribe; men af 431 i Danmark udskrevne Matroser rømmer de 68.[18] 9 Marts befales de i Norge udskrevne Baadsfolk at komme til København uden Ophold, da »Fædrenelandet største

Magt paaligger«. Det viste sig senere, at en Foged i Stavanger Len havde brugt Underslæb ved Baadsmandsudskrivningen i Foraaret.[63] I Tidsrummet 1 Maj 1653 til 1 Maj 1654 maatte 724 Kdlr. afskrives paa Regnskabet som tabte; de havde været udgivne som Haandpenge til adskillige af disse i Norge udskrevne Folk, der efter Modtagelsen af Pengene havde dristet sig til at rømme.[32] 500 Knægte af Baahus- og Agershus-Regimenterne nedskikkes for at bruges paa Flaaden, ligesom ogsaa en Del af det sjælandske Regiment tages dertil.[2] Nogle af disse Soldater gjorde senere Optøjer paa Bremerholm og blev anholdte, da de klagede over Brødet, der var leveret dem:[18] Der fattedes ogsaa Artillerifolk, og derfor blev nogle tjenlige Baadsmænd udtagne dertil, for at Flaaden ikke skulde mangle Bøsseskytter inden Borde.[2] I Danmark blev der endvidere udskrevet 40 Trompetere og 37 Bartskære. — Durell fortæller, at i denne Ekvipage imod de engelske var der i det hele omtrent 3000 Baadsmænd og 600 Bøsseskytter om Bord paa de 24 udrustede Orlogsskibe foruden Soldaterne paa Flaaden, der talte omtrent 2000 Mand af Landfolket. Regnskaberne[32] udviser, at følgende Skibe har været udrustede: Sofia Amalia, Prins Kristian, Trefoldighed, Norske Løve, Viktoria, Hannibal, Frederik, Gribben, Lykkepotten, Forgyldte Bjørn, Søbladet, Sorte Bjørn, Føniks, Delmenhorst, Spes, Pelikanen, Snarensvend, Graa Ulv, Sorte Rytter, Hvide Bjørn, Tre Kroner og Arke Noa. Om Bord paa disse 22 Skibe kommanderes 72 Landofficerer med 1081 gemene Soldater. Baadsmændenes Antal kan derimod ikke opgives. Men desuden nævnes af udrustede Krigsskibe: St. Jørgen og Branderne Flyvende Fisk og Markatten.

Et ikke ringe Antal Skibsofficerer toges i Tjeneste eller forfremmedes i Anledning af Udrustningerne.[1 32] Til Kaptejner udnævnes Mikkel Skov (1 Apr. 400 Kdlr.), Peter Jakobsen Schult (eller Skøt, 8 Apr. 250 Kdlr.), Jørgen Petersen fra Ditmarsken (1 Avg., 300 Kdlr.), Søren Orning (17 Avg., 400; han var 1 Maj blevet Løjtnant), Fit Jansen Ertman (17 Avg., 300), Gregers Mattiasen (23 Apr., 300), Movrits Brun (1 Juni, 400) og Gerrit de Bacq, bosiddende i Glykstad (2

Dec., 400 Kdlr.; han udstedte 23 Juni 1654 sit Revers, paa hollandsk, i Kolding).[18] En Del Kaptejner fik Gageforbedringer: David Dannel havde nu 400 Kdlr., Villum Lavritsen 350, Peter Bredal 300 og Lukas Henriksen 400. Nogle blev Løjtnanter (200 Kdlr.): Hans Jørgensen Sønderborg (11 Jan.), Peter Jensen Morsing (24 Marts), Hans Dal (1 Marts), Tomas Didriksen (16 Juli), Villert Fransen, Gøbe Madsen (23 Juni) og Brønild Lavritsen (1 Juni). Desuden fik Didrik Bentsen og Peter Albertsen Marstrand 26 Apr. Løjtnantsløn for at føre Brandskibe, og der lovedes dem endvidere 300 Dlr. »for god Tjeneste«. Nogle af disse Løjtnanter havde før tjent Kongen. Bagge Vandel var 2 Apr. blevet Løjtnant; men da han ikke kunde leve af de 200 Kdlr., ansøgte han om at faa Løn som en af de »middelmaadige« Kaptejner og opnaaede ogsaa 20 Dec. de 300, men vedblev at hedde Løjtnant.[18] — Der hvervedes ogsaa 25 »Kaptejner og Løjtnanter« i Holland; de fik 30—60 Gylden i Maanedspenge og aftakkedes igen (i Sept.—Nov.). Man genkænder baade forhenværende Officerer og danske Navne iblandt dem: Henrik Tanke, Søren Hansen, Kristoffer Iversen, Anders Andersen Flekkerø, Peter Jensen Østerrisøer (vistnok ogsaa kaldet Normand), Evert Karstensen, Jørgen Lavritsen, Rolf Andersen Marstrand. Kun to: Joris Jansen Adler og Peiter Jansen de Koningk fik 100 Gylden om Maaneden og beholdtes ogsaa længere i Tjenesten, til resp. Jan. og Juni 1654. Det er en Selvfølge, at de fraværende faste Officerer hjemkaldtes; saaledes opfordredes Køn Joakim Grabov, Lavrits Galtung og Enevold Frederik Akeleje 25 Marts til at indfinde og mælde sig hos Holmens Admiral. — Som Skibsmedikus traadte Dr. Niels Vikman atter i Tjenesten 1 Juli (300 Kdlr.) og fungerede til 1 Febr. 1654.

Pesten var fremdeles stærkt hærgende; til Baadsmændenes Sygehus (ved Gammel Mønt), hvis Forstander Oluf Torbensen selv døde af Soten, kørtes der adskillige Læs Halm til at lægge de syge paa. Af de nys ankomne »hollandske« Maanedsløjtnanter døde Rolf Andersen Marstrand og jordedes 23 Juli paa offentlig Bekostning; Løjtnant Jørgen Ulrik døde 29 Sept.;[32] Kaptejn Peter Gorresen jordedes 12

Avg., 49 Aar gl.; forhenværende Kaptejn Hans Lydersen 24 Okt. (70 Aar), Kaptejn Lukas Henriksen 25 Okt. (68 Aar), Undertøjmester Villads Kristensen 16 Nov. (58 Aar).[9]

Niels Trolle o. fl. opfordredes 6 Jan. til at erklære sig om Sjælands Forsvar mod Fjendens Indfald. 11 Febr. anskaffes der Skansekurve til det nye Batteri ved Toldboden, ligesom der ogsaa arbejdes paa at istandsætte Blokhuset samme Steds.[35] Ballastjærn anskaffes;[2] Tønder til Flaadens Brug leveres af Byens Bødkere til Bryggerset; Børsens hele Loft lejes for 700 Dlr. fra 2 Apr. 1653 til 1 Juni 1654 til at oplægge K. Maj.s Korn paa.[30] Paa Holmen arbejdes ivrigt, 29 Skibstømmermænd fra Norge tages til Hjælp og ligeledes flere Rebslagere.[35] Underskibsbygmester James Robbins den yngre faar sin Bestalling af 11 Juni 1647 konfirmeret og noget af sin tilgodehavende Løn udbetalt og skal dernæst snarest begive sig til Lybek at forfærdige det Skib (Lindormen), som han har under Hænder at bygge der.[2] 1 Sept. bliver Oluf Rasmussen Normand (atter) Bradmester. — Peter Titus af Tripolis udlejer sin Galiot til Kongen for 200 Dlr. maanedlig[1] og med Generalekvipagemester Adrian van Huyik i Amsterdam underhandles angaaende Købet af en anden Galiot;[17] derimod bliver Røde Ulv, som i 1648 var afkøbt Rasmus Jensen Helkande, tilbagegivet Enken Karen i samme Stand, som det var modtaget.[2] Om Skibet Svanen, se S. 50.

I Norge, hvor jo Defensionsskibene var advarede om at være i Beredskab, kunde Lenene Bergenshus, Agershus og Bratsberg kun stille ét Defensionsskib hvert, hvorfor Kongen nøjedes hermed og tillod, at disse Skibe blev i Norge til Landets Defension. Men da Bergen i Efteraaret ansøgte om at maatte bruge det Skib, som Byen havde i Beredskab, til Handelen, blev dette kun bevilget mod, at der blev erlagt sædvanlig Told efter den udgangne Toldrulle; og Kongen erklærer, at hvad Defensionsskibenes Toldfrihed over Hovedet angaar, da vil han senere resolvere derom. 9 Jan. befaledes det derimod — maaske efter Jørgen Bjelkes Raad, — at Indretningen med Skærbaade skulde genindføres, »da det dog var Landeloven gemæs og tilforn baade sønden- og nordenfjælds havde været brugeligt«. Der udskrives derfor en

Kontribution til Skærbaadenes Anskaffelse, Vedligeholdelse og Bemanding; der udleveres Stykker[2] til dem, og der bygges Huse til deres Opbevaring.[63]

1 Apr. skulde Flaadens Ekvipering efter Traktaten være fuldendt, og denne Dag var ogsaa »første Eskadron« færdig, idet der kommanderedes 211 Baadsfolk om Bord, medens der blev 106 tilbage paa Holmen.[38] Eskadren, der var under Kristoffer Lindenovs Befaling, laa i nogen Tid paa Kø-benhavns Red. 5 Apr. besaa Kongen Justitia og Frederik og besøgte derpaa Tøjhuset. 4 Apr. overvejede Rigsraadet det Spørgsmaal, hvorledes der kunde skaffes Midler til flere Baadsmænd, som det havde vist sig nødvendigt at tilvejebringe; og 25 Apr. skrev Raadet: »Vi eragte den fornemmeste og bedste Defension, næst Guds Beskærmelse, herudi at bestaa, at Skibsflaaden udrustes, det bedste muligt er, og (at) Fæstningerne forsynes med fornødent Tilbehør. Af forskrevne Skibe eragtes fornødent, at ikke de aleneste, som nu ekviperes, mens en Del andre, som her er, ogsaa bør at være i Beredskab til fornøden Tjeneste. Trende af de letteste og bedst besejlede Skibe kunde under Norge, mellem Bergen og Lindesnæs, krydse, og Statholderen der tilskrives at handle med Indbyggerne om, hvis videre Skibe de kunde der i Riget udruste«. De udskrevne Søfolk burde hjælpe til ved Københavns Befæstning og siden, naar Flaaden kom ned i Sundet, ved Helsingborgs. Der deliberedes ogsaa om, hvem der skulde være Admiral op til Norge.[56] Det blev Kaptejn Lavrits Galtung. Han skulde, i Følge Instruksen af 5 Maj, med Graa Ulv, Forgyldte Bjørn og Gribben, hvortil der i Norge skulde støde Norske Fregat, krydse en 8 Ugers Tid langs norske Kysten mod Kapere. Engelske Skibe eller »Schrubbers« med engelsk Pas skulde visiteres, og hvis der om Bord paa dem fandtes flere Folk, end en Koffardimand ordinært behøvede, skulde Skibene anholdes og bringes til København. For Overmagten skulde Admiralen vige, og erfor han, at en vaillant engelsk Flaade var under Opsejling, skulde han søge at komme til Danmark før den. For venskabelige Magters Skibe skulde han stryge.[1] Det kan være, at dette Togt er sat i Værk af Hensyn til en Ansøgning fra Borg-

mester og Raad i Bergen om, at der maatte gives Bergens Skibe sikker Konvøj; Højenhald, Kaptejn Henrik Brun, der ellers var Toldvagt ved Bergen, havde vel konvøjeret Tropper i Apr., medens en Skærbaad var lagt i dets Sted ved Byen; men det ene Skib havde naturligvis ikke kunnet magte Opgaven. — 15 Maj førtes den spanske Gesandt Rebolledo ud til Eskadren paa Københavns Red og var om Bord paa de 4 største Skibe; paa Admiralskibet Sofia Amalia holdtes en Souper, som ikke forløb uden talrige Kanon- og Geværsalver. — Men man glemte ellers ikke det aandelige over det materielle, thi et kgl. Missive af 17 Maj udtalte det som Kongens Vilje og alvorlige Befaling til alle Skibsofficerer, at de paa alle Orlogsskibene skulde holde Skibsfolket til uforsømmelig at forrette Gudstjeneste efter den Uniformitet, som Mester Niels Kristensen Spend, Sognepræst til Bremerholms Kirke, havde sammenskrevet, — nemlig »Kirkebønner, som om Morgenen det ganske Aar igennem i Bremerholms Kirke er anordnet at bruges« —; og især skulde det paasés, at Pødkerne og de unge flittigen indstillede sig for Skibspræsterne til Undervisning i deres Katekismo.[2]

Man nærede den Frygt, at København skulde være udsat for fjendtlige Angreb, naar Flaaden blev beordret bort fra Hovedstaden, og dette Fjendskab ventede man lige saa meget fra Sverigs som fra Englands Side. Man vidste, at den svenske Flaade forsynedes med Brandere ligesom den danske (S. 61). I den Anledning skrev Peter Vibe 15 Apr.: »Det er fornødent at vide, hvad Navn eller Tegn ethvert af disse (svenske) Brandskibe haver, derved at erkænde dennem fra de andre Skibe, at man kan give des bedre Agt paa dennem, naar de kommer os noget nær«.[56] Dog skrev den danske Gesandt i Stokholm 16 Apr.: »At der høres, at vores Flaade er sejlfærdig, gør, at man ikke er saa ivrig til nogen Entreprise som hidindtil«.

I Juni og Juli bevilgede Ridderskabet efter Kongens Proposition en »Hjælp og Undsætning til vores kære Fædrenelands Konservation og Frelse«; Henrik Bjelke lovede gode Varer for 1000 Dlr., og Ove Gedde vilde tillige med andre Patrioter forpligte sig til at tilvejebringe til Foraaret et godt

Skib paa nogle og tyve Stykker,[56] og han ønskede sig ikke, saaledes som hans fleste Standsfæller, Krongods i Udlæg derfor. Lignende Opfordringer om godvillig Kontribution til Magasin og Flaadens Underholdning udgik ogsaa til Adel, gejstlige og Borgerskab i Norge. 12 Avg. blev det paalagt Rigsraadet at tale med de fornemste Købmænd i Danmark om, hvorledes Skibe kunde udredes af dem til at forstærke Flaaden med;[2] der udnævntes ogsaa Kommissarier til disse Underhandlinger, og blandt disse var Ove Gedde udsét til at forhandle med de skaanske Havnebyer. De fleste undskyldte sig med Tidernes slette Forfatning; Malmø vilde nok stille et Skib, hvis Byen atter kunde faa Del i den islandske Handel. I Jan. 1654 havde Borgmester og Raad og det fornemme Borgerskab i København givet en godvillig Foræring til Flaadens Udrustning, og 1 Febr. lovede de fynske Købstæder 1000 Tdr. Korn, men intet videre.

I Anledning af Krigen[63] blev det forbudt fremmede Skibe at søge Havn paa Island; danske og norske Skibe maatte først (22 Apr.) slet ikke sejle paa England, senere dog paa eget Ansvar (12 Avg.). 29 Apr. befaledes alle engelske Skibe arresterede i Norge, selv om de kun kom for at forfriske sig med Vand; thi Englænderne gjorde det samme mod de danske. I Juli kom 28 hollandske Skibe til Bergen med en rig Ladning; hvis fjendtlige Skibe vilde angribe disse Skibe, havde Lensmanden kgl. Ordre til at gøre sig al mulig Flid for at forsvare dem; men ved Mikkelsdagstider sejlede Hollænderne hjem. I Marstrands Havn henlagdes 3 Brandskibe for at sikre Havnen mod Angreb; ogsaa Flekkerø antog man truet af Englænderne; de havde sikkert faaet Anvisning derpaa af Korfits Ulfeldt, som efter Evne gav Forræderens Rolle.

Der var nu samlet en Del danske Orlogsskibe i Sundet. 2 Juli bortsendtes Graa Ulv og Forgyldte Bjørn, — der altsaa maa være vendte tilbage fra Norge, — under Enevold Frederik Akeleje for at konvøjere Islandske Kompagnis Skibe til Lindesnæs.[1] I Begyndelsen af Juli Maaned lod den svenske Dronning sin Feltmarskalk Vrangel i al Hemmelighed begive sig ned til Sundet for at udspejde den danske

Flaade; han fandt den bestaaende af 24 store og gode Skibe; et lige modsat Resultat kom den svenske Gustav Horn til, da han lidt senere gennemrejste Danmark; thi da vidste han at berette om Flaadens slette Tilstand, — noget, der med større Ret kunde siges om den svenske Flaade, som dette Aar ikke kunde komme i Søen af Mangel paa Proviant. — Men Vrangels Spejdertog havde et Efterspil. Det svenske Skib, som Vrangel var om Bord paa, havde ikke fældet sine Topsejl, da det sejlede forbi den danske Flaade. De svenske fortalte rigtignok Historien paa en anden Maade: Spiljagten med den fornemme svenske Kavalér havde netop fældet sin Top, men da den skød svensk Løsen, havde de danske skudt skarpt efter den. Admiral Kristoffer Lindenov indgav en Relation over Begivenheden, sét med danske Øjne, og den danske Gesandt fik Ordre til at paatale dette Brud paa Traktaterne, men det blev naturligvis uden Frugt. Men da man i 1657 ledte efter Grunde til Krigserklæringen, blev dette Tilfælde gravet op af de danske for at paradere i deres gravamina. — Længere hen i Maaneden (23 Juli) stationeres Kaptejn Nikolaj Jansen med Sorte Rytter, Graa Ulv og Forgyldte Bjørn i Øresund for som sædvanligt at maintenere Kongens Højhed.[1]

Den danske Regering havde i Juni Maaned, modsat den tidligere Optræden, ikke været utilbøjelig til at sende sine større Krigsskibe til Nordsøen, mod at Holland til Erstatning sendte sine mindre til Danmarks Farvande; men da Hollænderne havde Uheld med sig i deres Søkampe med Englænderne, kølnedes de danskes Krigslyst betydelig. 19 Juli diskuteredes det i Rigsraadet, om man skulde fare fort med at formene Englænderne Farten gennem Sund og Bælt. Svaret blev dog et Ja, eftersom man burde holde sine Løfter og Admiralerne havde faaet Ordre derom. I Avg. var Holland til Sinds at foreslaa Danmark at sende en Konvøj til Østersøen, som paa Tilbagevejen kunde forene sig med de Orlogsskibe, Danmark vilde yde, for saa i Forening med dem at drage til Kampppladsen i Nordsøen. Men selv om dette Forslag er blevet stillet, saa har det ikke fundet Anklang: da en hollandsk Gesandt kommer til Danmark og møder Kon-

gen paa Vejen gennem Sjæland, afbryder Kongen ikke sin Rejse, uagtet dens Maal kun er en Svanejagt ved Jungshoved, hvorom Befaling var udgaaet 23 Juli.[2] Den Instruks, som Oberst Henrik Bjelke, »Admiral for Flaaden udi Sundet«, modtog 13 Avg., var ogsaa kun lidet imødekommende. Han skulde med første Vind sejle ned i Sundet med Trefoldighed, Tre Kroner, Norske Løve, Sorte Rytter, Hvide Bjørn, Lykkepot og Branderne Flyvende Fisk og Markatten og tage de to Skibe, som laa der (maaske Forgyldte Bjørn og Graa Ulv), under sin Eskadre og paa det højeste maintenere Kongens Reputation. Da der af de hollandske Orlogsskibe var sket Inkvisition efter Krigskontrebande og Skibsmaterialier, ogsaa i nevtrale Skibe, bød Henrik Bjelkes Instruks, at de hollandske Krigsskibe, som saaledes gjorde Uskikkelighed paa Strømmene, skulde advares af ham, da Kongen ikke gærne saa, at noget nevtralt Skib molesteredes indenfor Skagen.[1] 17 Avg. gik saa Henrik Bjelke om Bord paa sit Admiralskib med Officererne Peter Jansen Køningk, Povl Justsen og 2 Løjtnanter; desuden befandt Dr. Niels Vikman sig paa Skibet.[3 2] — Lidt mere Hensyn til Hollands Ønsker var dog taget i den nye Instruks, som en Maaneds Tid efter, 13 Sept., udfærdigedes for Henrik Bjelke. Med sine ovennævnte Skibe og med Pelikanen, Hannibal, Spes, Føniks, Arken og St. Jørgen, som under Kristoffer Lindenov sendtes ham til Forstærkning, skulde han konvøjere nogle statiske Ostindiefarere fra Sundet gennem Kattegat til Skagens Rev, indtil han traf sammen med den hollandske Admiral Witte Wittsons Eskadre. Hos denne skulde han blive i det højeste 3 eller 4 Dage; hvis den engelske Flaade i den Tid angreb, skulde Bjelke af yderste Magt sekundere Hollænderne efter de oprettede pacta. Men hvis den hollandske Admiral vilde tøve længere Tid der, havde Bjelke snarest muligt at begive sig tilbage til Sundet, aflægge Relation om Rejsen og forblive der indtil videre. Skulde det hænde, at den danske Flaade, uden at have forenet sig med den hollandske, mødte den engelske, og denne var i Følge Krigsraadets Dom den stærkeste, maatte den danske Admiral ikke indlade sig i Fægtning, saafremt det kunde undgaas; attakerede de en-

gelske alligevel, skulde han vel forsvare sig, men have i Agt at salvere Flaaden og retirere tilbage til Sundet. Ligeoverfor Naboer og allierede havde han at forholde sig med Strygen og Skyden som sædvanligt.[2] Men intet forefaldt, og Togtet havde Ende 7 Nov.[3 2] Dagen i Forvejen befales Sorte Rytter, Kaptejn Nikolaj Jansen, som (sammen med Graa Ulv?) igen havde ligget i Øresund, at sejle til København, medens Graa Ulv, Kaptejn Fit Jansen, skal træde i det førstnævnte Skibs Sted og føre Admiralflaget.[1] I samme Maaned aftakkes 427 udskrevne Baadsmænd; de »fornøjedes« med ikkun 2 Dlr. hver.[3 2] — Betegnende for hele Tilstanden var det Nødraab, som Proviantskriveren udstødte 11 Sept.: »Der maa indkøbes 300 Tdr. Salt; der er ikke én Tønde nu mere i Forraad!« [18]

Da der paa begge Sider havde været en Del Misfornøjelse med Redemptionstraktaten, enedes man 26 Sept. om dens Ophævelse. Det blev nu bestemt, at nederlandske Orlogsskibe maatte søge Ankerplads paa den lybske Red ved Helsingør og i Nødsfald reparere i København.

Maaske til Belønning for den store Sum, som Povl Klingenberg havde givet i Forstrækning (S. 59), blev denne Mand 24 Nov. udnævnt til Kommissarius. Da Kongen var til Sinds igen paa Foraaret at udruste en Flaade og bringe den i Søen, skulde Klingenberg sammen med Holmens Admiral og Viceadmiral og 3 af de mest erfarne Skibskaptejner deliberere og raadslaa, hvorledes Skibene paa bedste Manér kunde blive forsynede med al Nødtørft og besættes med fuldkomne Folk. Ligesaa, hvorledes Reberbanen paa Bremerholm igen kunde komme i Gang, og den til overs blevne engelske Hamp bedst anvendes der; hvorledes Tøjhuset, (der jo var afbrændt i 1647), bekvemmest og med ringeste Omkostninger kunde opbygges igen og komme paa Fode; og endelig, ved hvad Middel nye Orlogsskibe kunde blive byggede paa Holmen. Hvad de kommitterede fandt raadsomt og praktikabelt, skulde de indgive Relation om.[2] Som det vil ses, er denne Kommission nær beslægtet med det senere Admiralitet og maa betragtes som en Forløber for dette. Det var vist den samme Kommission, som i Dec. beordredes

til at indgaa en ny Akkord med Rebslageren paa Bremerholm Lavrits Hansen. Kommissionen bestod da af Admiral Kristoffer Lindenov, Kommissarie Povl Klingenberg og Skibskaptejnerne David Dannel, Villum Lavritsen og Nikolaj Jansen. De affattede ogsaa en Akkord, som bestod af 16 Punkter og fik kgl. Konfirmation.[18]

Midt under alle de krigerske Anstalter afsejlede atter i Aar Kaptejn David Dannel 16 Apr. fra København for at røgte den Fredens Gærning at opsøge Grønland. Han naaede helt op til Jan Mayen, var atter ved Møllers Havn, tiltuskede sig 343 Pund Enhorn af de indfødte og kom hjem igen 30 Sept. Denne Gang havde han kun haft ét Skib, St. Jakob. Hans Søn Peter Dannel fik d. A. 40 Dlr. aarlig for at sejle og gøre sig kapabel;[1] han ansattes senere som Skriver i en eller anden Skriverstue paa Bremerholm. Det tillodes Kaptejn Peter Jakobsen Schult at gøre en Rejse for Renteskriver Jens Lassen og Konsorter i Nordsøen og til de karaibiske Øer, og imedens nyde sin Aarsløn.[2] 14 Febr. fik Køn Joakim Grabov en Obligation paa 1040 Kdlr., som Kongen var blevet ham skyldig for den Opvartning, han nogen Tid forleden (1643?) havde gjort paa Holmen, og for hvad han havde tilsat, da han i sidste Fejde var Krigsfange i Vismar (1644—45).[1] 2 Sept. fornyes Bestallingen for kgl. Matematiker og Geograf Johannes Mejer, som bl. a. skulde udarbejde specielle Sø- og Landkort over alle Danmarks Provinser og Øer. 8 Sept. tilstodes der Mestersmeden Hans Svitser den forhøjede Pension 340 Kdlr. paa Livstid for hans lange Tjeneste.[3]

Hans Jensen Sejermager havde paataget sig Kongens Arbejde med Dunkrafter, hvilket ingen Smed i København havde villet paatage sig; det tillodes ham derfor 24 Avg. at være forskaanet for at indtræde i Smedelavet, saa længe han havde dette Arbejde mellem Hænder.[1] Senere indkøbtes Dunkrafter i Holland. 16 Juli antoges Hr. Kristen Andersen Taarnby som Kapellan ved Holmens Kirke.[32] Herman Lygtemager og Mads Jensen var d. A. Kirkeværger; ved deres Tilbagetræden befaledes de at udbetale af de fattiges Midler 1600 Dlr. til selve Kirken, da disse Midler var fremvoksede

af Kirkeblokken og Skibsbøsserne, og da det andet Steds var brugeligt, at Kirkens Tjenere lønnedes af Tavlepengene.[57]

1654.

Krigstilstanden vedbliver altsaa. Da Ove Gedde i et Brev af 30 Marts til Rigshofmesteren omtaler Forsvarsvæsenet, spørger han, om det er Meningen, at han (som Rigsadmiral) skal begive sig til Flaaden dette Aar. Henrik Bjelke skriver ogsaa, at der i Begyndelsen af Apr. havde været stor Allarm i Landet ved Rygtet om den engelske Flaades Ankomst og onde Hensigt.[17] Af Krigsforanstaltninger til Søs hører man i Eftervinteren kun denne, at en kgl. Galiot skal sendes til Skagerak for at krydse der efter en engelsk Kaper, som har vist sig i dette Farvand. Sørøverne var i Virkeligheden saa nærgaaende, at Ove Gedde 5 Apr. foreslaar at flytte Skagens Fyr, for at man kan faa fat i dem.[17] Et andet (udateret) Forslag af Rigsadmiralen er maaske ogsaa fra denne Tid; det har en eventuel svensk Krig for Øje, omtaler Begivenhederne i 1645, men forudsætter et Landeomraade, som det før 1658. Vragmaster skulde efter Forslaget anvendes til et Synkeværk mellem Baahus og det svenske Land, hvilket vilde være af den største Konsideration til Nordsøens Befrielse for Svenskerne paa dette Sted. For at sikre Durkfarten igennem Sundet skulde der udsés tvende belejlige Steder, det ene der, hvor det gamle Blokhus i Kristian IV.s Tid (1640) var paabegyndt ved Lappen, det andet ved Skaanes Land, »saa den Fart skulde ikkun blive $\frac{1}{2}$ Mil over, som vel fra begge Sider kunde beskydes«. Til de Grunde mellem Saltholm og Skaanes Land eragtedes med ringeste Bekostning at kunne sænkes saadanne store Stenkister, som Skabelunnen udviste. Lignende skulde sænkes i Bæltet, for ogsaa der at forsikre Farten etc.[18] Forslaget indeholder ikke synderlig originale Tanker; det er Kristian IV.s Ideer, som Ove Gedde har pustet nyt Liv i.

Maaske for at erstatte de Tab, som Pesten foraarsagede i Officerernes Række, antoges flere saadanne. Joris Jansen

Adler blev 22 Jan. Aarskaptejn (400 Kdlr.) og Peter Jansen Køningk fik 10 Juni 400 Gylden i Vartgælder for at tjene som Skibskaptejn, naar han blev tilsagt, og for da at behandles som de andre Kaptejner;[1] ogsaa Nikolaj Helt fik Vartgælder (400 Kdlr.) fra 24 Juni.[35] Børge Rosenkrans Pallesen blev Skibshøvedsmand 1 Maj og Ludvig Rosenkrans 5 Sept., begge med 400 Kdlr.[1] Henrik Tanke forbedredes til 200 Kdlr.[32] og Kristoffer Hermansen blev 23 Jan. Løjtnant med samme Løn.[1] Fra sidstnævnte foreligger endnu den paa Tysk skrevne Ansøgning; han havde tjent som Korporal ved Militien i nogle Aar, dernæst været Sergent under det ostindiske Kompagni i Holland i 10 Aar; men han forstaar ellers intet af Navigationen.[18] Det er da mærkeligt, at han dog kunde bruges som Skibsløjtnant.

Der udgik (20 Febr.) Befaling om Udskrivningen af 530 Baadsmænd i Danmark; de skulde sendes til København i Apr.; til samme Tid afhentedes ogsaa (af Kaptejn Movrits Brun) de 200, man havde hvervet i Ribe og foreløbig lagt i Kvartér i denne By.[2] [1] I Norge blev der ogsaa udtaget Baadsfolk, men man gjorde den samme Erfaring med dem som i Fjor: de norske rømmede paa Kraft, — skønt de danske ikke var et Haar bedre; Lensmanden i Sølvitsborg Len, Niels Krabbe, klager over, at der er rømt 5 af 29 udskrevne; trods al Søgen er det ikke lykkedes at finde Flygtningene; han foreslaar en stræng Visitering ved alle Toldsteder, for at Desertørerne kan blive grebne og afstraffede, andre til Afsky.[13] Men Tjenesten var ikke tillokkende for Mandskabet, da det kun med mange Vanskeligheder fik sine fortjente Penge. Peter Vibe skriver saaledes i Marts: »Jeg kan ikke noksom beklage mig over den store Besværlighed, jeg har af alle, som har noget at fordre, baade Hof-, Holmens- og Tøjhustjenere. Forgangen Torsdag var der ved 150 af Tøjhusfolket for min Port, hvilken jeg maatte lukke til, og skikke af mit Folk over Graven gennem Løngangen op til deres Øvrighed at sætte Styr paa dem«. Folkene slap naturligvis ikke godt fra Sagen; der blev afsagt Domme og dikteret Straffe, men Rigens Hofmester fik dog Tilladelse til at formilde Straffene, hvis ham saa syntes.[17]

Allerede i Febr. vidste man i København, at der var god Udsigt til en taalelig Fred; men endnu i Slutningen af Marts udstedtes Befaling til at sælge noget af det beslaglagte engelske Gods, for at man kunde betale nogle Fordringer.[17] 5 Apr. sluttedes Freden mellem England og Holland, men Danmark var ogsaa medoptaget deri, og Holland garanterede Tilbagegivelsen af de tagne Skibe og Varer. Derfor befaledes 14 Apr. Povl Klingenberg og Konsorter (S. 58) mod kgl. Obligation at kontentere de engelske Købmænd for de Varer, som Kongen havde faaet af det engelske Gods.[2] 29 Apr. udgik dernæst Ordre til Rigshofmesteren, at alle de Baadsfolk og Bøsseskytter, som ikke skulde holdes ordinarie aarlig ved Holmen og Tøjhuset, saa vel som de norske Soldater, skulde »jo før jo bedre« forløves og kontenteres, for saa vidt det var muligt, og Midlerne vilde strække til.[2] Krigen betragtedes altsaa som endt. Flaadeudrustningen fortsattes vel endnu en Stund, og man mente, den galdt Hamborg, med hvem den danske Regering havde nogle Kontroverser, men efter Maj gik Ekviperingen helt i Staa. Den egentlige Fred mellem England og Danmark sluttedes først 15 Sept.

Der var indtraadt saa fredelige Forhold, at Holmens Admiral 14 Maj kunde opnaa en Orlov paa 2 Maaneder for at rejse til Holland og udrette sine magtpaaliggende Ærinder der. Imidlertid skulde Viceadmiralen have flittig Indseende med Holmens Anliggender. Henrik Bjelke, der havde faaet Befaling om at rejse til Island med det »maadelige« Orlogsskib Pelikanen, fik 2 Juni Søpas.[63] Under Island traf han Egernet fra Harlingen, som mod Kompagniets Privilegier fiskede »Tørfisk«. Skibet blev prisdømt og overlodes til Bjelke; men han maatte fordele de 25 Skpd. Fisk, der fandtes om Bord, blandt Kongens Baadsfolk paa Pelikanen.[2]

Villads Kristensen, Skibsbygger-Mestersvend, sendtes i Maj til Kristiansstad for at hugge Tømmer;[34] det viser, at der dog var nogen Virksomhed paa Holmen ved Skibsbyggeriet. Mesteren James Robbins den yngre forbedredes til 600 Kdlr.; efter gammel Skik paalagdes der ham at informere et vist Antal Personer i sin Kunst. Baade til ham og til den ældre Robbins udbetaltes noget Tilgodehavende.[2] — Material-

skriveren Hans Mandiksen havde hidtil ogsaa fungeret som Tømmerskriver; men 1 Maj ansættes der nu en særlig Deleskriver, nemlig Johan Johansen Bremer;[35] 12 Nov. befales det derfor Jørgen Bjørnsen at lade det gamle Tømmer, som Hans Mandiksen havde leveret fra sig, vurdere og føre paa Regnskab til Vurderingsprisen.[2] — 1 Jan. oprettedes der ogsaa et nyt Embede som »Munsterskriver« (Mønstringsskriver) paa Holmen; dette Embede havde hidtil været bestyret af Skriveren ved den store Smedje, Eskild Nielsen, som havde haft en »Munsterskriverstue« med 2 »Drenge« under sig. Paa Grundlag af Smedjeskriverens Instruks gjorde Kommissarius Povl Klingenberg et (tysk) Udkast til en ny Bestalling, som gennemsét af Holmens Admiral sendtes til Kongens Sekretær for at udfærdiges i Danske Kancelli. Den endelige Bestalling fik dog en Affattelse, der er noget forskællig fra Udkastets. Som Mønstringsskriver skulde Kristen Andersen Mørk, hidtil Underskriver ved den store Smedje, føre 1) Mandtal over Aars- og Maanedstjenere (lige fra Kaptejner), Haandværkere og Daglønnere og over deres Arbejde, deres Forsømmelser, Forløvelse og Død; 2) Bog over de syge, som der var bevilget 2 Maaltider om Dagen; 3) Registerbog over alle Materialier, som ind- og udgik paa Holmen; 4) Bog over Boderne og deres Beboere; 5) Protokol over, hvad der passerede (Domme, Arvesager) for Admiralitetsretten; 6) Inventarium over alle Skibenes Redskab m. m. I Løn skulde Munsterskriveren, der altsaa skulde gøre Registerskriveren overflødig, have 200 Kdlr. og Skipperkost foruden 32 Kdlr. og Maanedskost til de 2 Drenge.[18] Allerede 7 Avg. er der en anden i Embedet, Jens Jensen.[1] — Da Skriverstuen paa Smedjen ogsaa ved denne Lejlighed har maattet omordnes, fremkom der en ny Række Regnskaber[39] under Hans Ulrik Svitsers Haand over Smedearbejdet, som han leverede for 1 Dlr. i Arbejdsløn for hvert Lispund Jærn, han modtog fra Materialskriveren. Der blev nemlig samtidig sluttet en ny Akkord med Mestersmeden, hvorved den store Smedje med tilhørende Redskab overlodes ham mod atter ved hans eventuelle Fratrædelse at afleveres i samme Stand.[1] Til denne Kontrakt havde Povl Klingenberg ogsaa gjort et Udkast paa

Tysk i 7 Punkter.[18] Til de grove Ankeres Forfærdigelse gaves der ham senere 4 Bremerholmsfanger til Hjælp.[1] 10 Febr. bad Hans Svitser om Afregning, da Kongen var blevet ham mange Penge skyldig. Mesteren klager over, at han al Tid har sine Smedesvende paa Halsen, og de er endda Tid efter anden meget genstridige i deres Arbejde og lader ham ingen Ro, eftersom de ikke har andet at leve af. Stenkullene er næppe til at opveje med Penge.[18] Det lykkedes da ogsaa Mester Hans at faa et Kongebrev til Rentemestrene (13 Febr.) om Betaling, »som Middel sig tilstrækker«.[2] — Hans Hansen, som kaldte sig »von Osten«, var Foged i Rosenborg Have, men havde i Kristian IV.s sidste Dage paa Grund af Fru Vibeke Kruses »vrangelige Angivende« for Kongen mistet denne Bestilling, hvorfor han 1 Maj 1649 ansøgte om en ny. Han blev da ogsaa Rejse-Køkkenskriver med den beskedne Løn af 13 Kdlr. aarlig og paa en Dreng 10 Kdlr.; men Frederik III. gav ham Løfte om noget bedre, idet han tilsagde ham Proviantskriverembedet, naar Morten Mikkelsen en Gang døde eller resignerede. 15 Maj 1654 tilskriver Hans Hansen Rigshofmesteren og mælder, at Morten Mikkelsen nu vil godvillig oplade ham Embedet, hvorhos han beder om Bestallingens Udfærdigelse.[18] Endnu samme Dag befaledes Hofmesteren at indsætte Hans Hansen i Embedet paa de samme Betingelser, som Formanden; Overleveringen af Provianthusets Beholdninger skulde ske i Dannemænds Nærværelse.[2] Saaledes blev han da Proviantskriver fra 1 Juni at regne.[32] — 6 Apr. afgjordes en Sag, som i meget minder om Forholdene paa Holmen i Ulfeldts Tid. I Marts havde Skibskaptejnerne Nikolaj Jansen og Gregers Mattiasen faaet det Paalæg at eftersé Vejeren Peter Gregersens Bøger. Kaptejnernes Granskninger bragte ikke glædelige Ting for Dagen. Vejeren havde ikke ført Bog over Indtægt og Udgift, hverken med Provianthuset eller Tøjhuset. I Bogen over Skibsinventarierne var ikke alt indført, som det sig burde; i Protokollen for 1651—52 forekom der ogsaa Sager fra 1653—54, og i Bogen laa mange løse »Skarteger« og Sedler, som ikke var indførte. Den »rigtige Købmandsbog«, hans Bestalling tilholdt ham at føre over alle Leverancer,

var heller ikke befunden, lige saa lidt som de Vejesedler, han hver Uge burde have overgivet til »den gode Mand« Viceadmiralen paa Holmen. Admiralitetsretten, bestaaende af 9 Skibskaptejner og 7 Skippere, fældede da 6 Apr. den Dom, at Peter Gregersen »ikke videre burde betjene den Sted«, men kasseres, og at han burde have sin halve fortjente Besolding forbrudt.[47] I Stedet for Peter Gregersen, (der døde 1665), antoges Samuel Nielsen (5 Apr.) som Vejer[1] og kort Tid efter (17 Maj) udnævntes Jørgen Jakobsen til (Under-) Vejer.[34] — Her kan tilføjes, at Kornelius Kornelissen Kruse, den yngre, 7 Nov. blev Kompasmager,[1] efter at Mestersvenden Mikkel Kristensen havde fungeret nogen Tid forud. Ligeledes blev Kristen Sørensen Vedel Skolemester og Sognedegn til Holmens Kirke 24 Okt.[1]

10 Febr. udfærdigedes Artikler om, »hvorledes ved Tøjhuset herefter skal forholdes«. Heri bestemmes: »Hvert Skibsstykke udi sin Lade skal sættes for sig selv, Kobberstykkerne inde udi Huset og Jærnstykkerne paa Pladserne (udenfor), alt sammen paa rede Hænder; til de store Skibe næst ved Haanden, og siden efter Størrelsen paa Rad de andre. Siden skal der af Maleren tegnes paa hver Lade, hvad Skib den tilhører; og Jærnstykkerne med bestandig Kobberfarve anstryges«. Ligeledes skulde hvert Skibs Tavlredskab, Kugler o. s. v. lægges for sig.[18]

Til Flaadens Forøgelse foreslog Rigsraadet 3 Juli, at der skulde oprettes Salt- og Vinkompagnier i Købstæderne, hvis monterede Skibe i Fredstid kunde forøge Trafiken og i Fejdetid gøre Riget Tjeneste.[19] Denne Tanke blev ogsaa realiseret næste Aar. — 31 Marts mældte Henrik Würger fra Lybek, at »et nyt, smukt Skib« var færdigt, og at han behøvede 20 dygtige Sømænd til at overføre det; med Betalingen af Skytset, der var om Bord, kunde det vente til St. Hansdag.[17] En Skibsskriver blev derpaa sendt over til Lybek (i Maj) til det nye Skib Lindormen. I Nov. laa det færdigt ved Flensborg, hvorhen Kaptejn David Dannel afsendtes for at bringe det til København og overgive det tillige med dets Inventar til Jørgen Bjørnsen, som skulde indlægge det i Flaaden hos de andre Orlogsskibe.[2] Henrik Würger havde

akkorderet med »Admiralitetet« om at levere Skibet for 35000 Dlr., men han erklærede nu, at han maatte have mindst 3000 Dlr. til.[17] Rigens Hofmester bemyndigedes derfor til at akkordere med ham om, hvad han skulde have ud over det, han alt havde faaet, og give Betænkning om, hvorfra de Penge skulde skaffes til Veje.[2] — I Febr. begærede Jens Lassen og Kompagnoner at leje det kgl. Skib, »som tilforn er kaldet Gak med og nu kaldes Nældebladet«, til en Rejse til Vestindien; i den Anledning blev der straks taget fat paa Skibets Istandsættelse. 17 Apr. befales »vores Admiralitet paa Bremerholm« at forhandle om Fragten af Skibet, og naar saa Kontrakten var sluttet mellem »Admiralitetet« og Lejerne, skulde Skibet udleveres disse.[2] Med Navnet Admiralitet er saavel i dette Kongebrev som i Würgers ovenberørte Skrivelse ikke ment Domstolen paa Bremerholm, der bar dette Navn, men kun Admiralerne, baade Rigens og de to paa Holmen, og vel tillige Kommissarius; det er i ethvert Fald første Gang, at Ordet bruges officielt om en administrativ Forsamling. Det blev dog ikke dette »Admiralitet«, men en langt mere mandstærk Kommission, som fik Spørgsmaalet om Nældebladets Fragt til Overvejelse. Kommissionen bestod af: Skibskaptejnerne David Dannel, Villum Lavritsen, Kornelius Kruse den ældre, Peter Jensen Bredal, Niklas Jansen og Gellis Lennertsen van der Kadd; Skibsbygmesteren James Robbins, og Skipperne Søren Nielsen Fjelderup, Anders Sørensen, Tor Bentsen, Jørgen Samsing og Rejer Akselsen. Deres Betænkning af 26 Apr.[18] gaar ud paa, at Participanterne bør give 900 Dlr. maanedlig i Fragt, selv skaffe Provisionerne og selv hverve Mandskab af Holmens Folk; de Baadsfolk, som efter Rejsen er i Live, afleveres paa Holmen. 7 Maj udgaar Befaling om Skibets Udlevering, hvorhos Fragten fastsættes til 12000 Kdlr. i alt.[2] — Men var der d. A. endnu ikke noget Admiralitet, saa havde Aaret dog en Admiralitetsraad at opvise; hertil blev nemlig den tidligere Kommissarius Povl Klingenberg udnævnt 27 Nov.; han skulde have Indseende med, hvad der forefaldt ved Flaaden og Holmen. Kristoffer Lindenov skulde flittig korrespondere med ham og advare de andre Embedsmænd dér, at de skulde ind-

berette til Klingenberg, hvad der forefaldt; ligeledes skulde Admiralen ved indtræffende Lejlighed fornemme og bruge hans Raad.[2]

I øvrigt giver Pesten Aaret dets Præg. Den jager Hoffet til Flensborg, hvor Kongehuset befinder sig saa vel, at det først vender tilbage i Juni 1655. Holmens Viceadmiral maa udlevere tomme Tjæretønder til at afbrænde paa Københavns Gader til Luftens Renselse. 23 Jan. indvier Holmens Provst Mag. Niels Kristensen Spend i Jesu Navn og paa K. Maj.s Befaling den nye Kirkegaard ude ved den runde (St. Anna) Kirke, »og bliver nu ingen mere Lig begravne udi den forrige Kirkegaard ved Holmen« (vest for Sejlhuset). Det er blevet nødvendigt at skaffe større Begravelsesplads, thi Pesten slaar ned for Fode trods den blodigste Krig. I Holmens Sogn dør 2641 Personer, deraf angives de 1982 at være døde af Pesten. En hel Række Skibsbetjente maa lade deres Liv. Vi kan nævne:[9] Skibskaptejnerne Nikolaj Jansen fra Holsten, 45 Aar gl., begravet 19 Juli; Kristen Andersen fra Marstrand, 54 Aar, 23 Juli; Iver Hansen Kolding, Kaptejn paa Prammen, 59 Aar, 10 Dec. Skibsløjtnanterne: Karsten Tomesen fra Holsten jordes 18 Juni, 46 Aar; Gøbe Madsen døde 20 Sept.; Ib Wadtser og Mattias Møller i samme Maaned. Skibspræsten Mag. Kristen Maltesen fra Halmstad begraves 5 Sept., 50 Aar, og hans Hustru Ane Frederiksdatter 3 Okt. Holmens Skolemester Anders Mikkelsen fra Falkenberg jordes 27 Okt., 56 Aar. Den forhenværende Vejer Arnt Suntum dør 30 Juli, og den nys ansatte Jørgen Jakobsen jordes 14 Sept. To unge Skrivere paa Bremerholm, Niels Hansen fra Materialstuen, 24 Aar, og Hans Petersen fra »Skriverstuen«, 21 Aar, kastes der Jord paa resp. 13 Juni og 15 Okt. Sejllægger Herman Lygtemager dør 20 Juli;[30] Grovsmed Didrik Lydersen, 48 Aar, jordfæstes 24 Avg. Bradmesteren Oluf Rasmussen Normand dør 28 Juli.[4] 6 Maj gives Penge til 107 »afdøde Skibsfolk deres Enker«, næste Aars 26 Jan. gives atter til »313 Personer, som er Enker«; for Ligkister i Pesten kortes der Artillerifolkene 168 Dlr.[32] Der var saa megen Mangel paa Befalingsmænd, at Løjtnant Johan Evertsens Ansættelse til de nyantagne Artillerifolks Eksercits motiveres ved, at »de

andre Officerer er enten forløvede eller døde« (29 Okt.). »Det overblevne Baadsfolk« fik (4 Okt.), ligesom deres Officerer, efter eget Begær 1 Aars Løn udbetalt i Korn, som toges af den godvillige Kontribution;[2] Børsens Loft var vedblivende, lige til Marts 1661, lejet til Kongens Korn for 50 Dlr. om Maaneden.[30] 12 Nov. skulde Holmens Viceadmiral tilstille Kongen en rigtig Fortegnelse eller Mønstringsrulle over det Folk, som »endnu« fandtes paa Holmen.[2] — I Tidsrummet fra 1 Maj 1654 til 1 Juli 1655 indbetaltes af Rentekamret til Klædekammerskriveren 17838 Dlr. og til de 3 andre Skrivere 1962 Dlr.[34] For Kalenderaaret 1654 var Klædekamrets Indtægt af samme Kasse: 8229 Dlr. Klingenberg modtog for dette Aar af hollandske Subsidier 81874 Dlr., men Pengene kom vist ikke Søstaten til gode.[36]

Endnu en Gang afsejlede den Dannelske Grønlandsekspedition (16 Marts); hvis David Dannel har været med selv, maa de to Skibe allerede have været tilbage før 26 Apr. (S. 76). Det blev heller ikke mere end en almindelig Fangsttur. — Under Krigen fik Johannes Skøpping 8 Febr. Tilladelse til i Bergen at informere Borgerbørn, som »til deres Regnekunst og Navigation Lyst haver«. Læreren blev derfor fri for al borgerlig Tynge, og har altsaa Æren af at have oprettet den første Navigationsskole udenfor København.

Det var blevet paalagt Povl Klingenberg som Kongens Kommissar at antage sig det ostindiske Kompagnis Sager, da de tidligere Bevindthebbere for Kompagniet alle var døde. Det havde været Planen at sælge Dansborg i Ostindien, enten til Ostindisk Kompagni i Amsterdam eller til Englænderne. Men da Underhandlingerne herom mislykkedes, og man intet havde hørt fra Kolonien derovre i lang Tid, paatænkte Kongen at ville sende Skrivelser til Officererne paa Dansborg, hvori de opmuntredes til at holde ud i Troskab mod Kongen. Brevene afsendtes i Maj med 2 (hollandske) Baadsmænd, som for 100 Styk von Akten hver over Holland skulde begive sig til Ostindien;[2] de fik Sølvsnore og Baand til at hænge deres Søfløjter og Kors (?) i.[32] Næste Aar var man igen ude efter nye Indskud i Ostindisk Kompagni, der »var kommet til Agters«.

Vistnok ved denne Tid har den svenske Resident Magnus Durell faaet sin bekændte store Relation om Danmark færdig. Han har i Afsnittet om den danske Flaade samlet en Del Oplysninger, der gaar langt mere i det enkelte end noget officielt dansk Dokument, vi nu besidder. Her anføres Skibets Størrelse i Alen, ja Tommer, Kanonportenes Antal og Fordeling over hele Skibet, Kanonernes Antal og Kalibre og Besætningen, specificeret i Officerer, Baadsmænd, Bøsseskytter og Soldater. 24 større Skibe med 940 Kanoner opregnes, og kun for de 4 har denne rigt flydende Kilde svigtet; desuden anføres 16 mindre Skibe og Galejer med 148 Stykker og 12 Defensionsskibe foruden 6 Kompagniskibe. Der er naturligvis indløbet nogle Fejl, f. Eks. Snarensvend anføres 2 Gange, Postillionen, der forlængst maa være udgaaet af Flaadens Tal, figurerer alligevel; Flyvende Fisk er blevet til Flyvende Pil o. s. v.; men ellers kan man kun forundre sig over Nøjagtigheden i Angivelserne og over — det svenske Gulds Almagt. Af selve Flaadelisten, der findes trykt hos Bruun, Curt S. Adelaer, S. 422 f., indskrænker vi os til at anføre Oplysningerne om det Skib, hvortil Modellen endnu findes (S. 37); thi denne sætter os i Stand til nogenlunde at kontrollere Rigtigheden af Tallene paa Porte og Stykker: »Norske Leyonet, gammalt, hafuer på unnerste laghet 18, i förbackan 8, i achterbackan 12, emellan backarne 6, i kajutarne 8, (i alt) 52 portar. — Förar i unnerste laghet $\frac{1}{2}$ cartauer 16 (och) bomslånger 2, i öfuarste laghet 10 pd.s 22, i kajutarne 4 pd.s 4; (summa): 44 styckar. — Officerare och bådsmänn 160, bysseskyttare 40, soldater 30 (summa): 230 männ. — Långht öfuar stafnen $60\frac{3}{4}$ allen; diupt i rummat $4\frac{1}{4}$ allen 1 tum; breet $15\frac{3}{4}$ allen«. — Uagtet Porte og Stykker her opregnes saa nøjagtigt, kan man dog ikke vente, at disse Angivelser i et og alt skal stemme overens med, hvad Modellen af Skibet, hvis den da er paalidelig, viser os at have været til Stede i Virkeligheden. Desuden er Tallet paa et Skibs Kanoner overordentlig variabelt i Datidens Flaadelister. Netop for Norske Løves Vedkommende viser Listen fra 1645 Tallet 30 à 38, fra 1647: 42, fra 1652: 48, fra 1654: 44, fra 1662: 42 og fra 1665: 46. Tages dette i Betragt-

ning, maa det erkændes, at Modellen ingenlunde afkræfter Durells Talangivelser. Modellen [1]) er omtrent 1 Alen lang; da den sikkert er $\frac{1}{60}$ af virkelig Størrelse, passer Skibets opgivne Længde, 60 Alen, særdeles godt. Bruges Durells Betegnelser, da har Modellen i underste Lag 20 Porte, i Forbakken 8 (deraf 2 i underste Lag), i Agterbakken 10 (2 i underste Lag), mellem Bakkerne 6 (deraf de 4 rettede langsskibs for Entrings Skyld) og i Kahytten (øverste) 4 (deraf 2 langsskibs), i alt 48 Kanonporte. Her har altsaa Durell 4 for mange, men han er heldigere med Angivelsen af Kanonernes Antal. Modellen har i underste Lag 24 Stykker, i øverste Lag 20 og i Kahytten 4, tilsammen 48 Kanoner. Men Modellen har, som man vil se, alle Porte besatte med Kanoner, hvilket vistnok ikke er rigtigt; det er saaledes sikkert en Fejl, at den viser 4 Stykker i For- og Agterportene, og i saa Tilfælde naar vi netop Durells samlede Kanonantal. — De Oplysninger, Durell bringer om Marinens overordnede Personale, savner ikke Nøjagtighed, — han véd f. Eks., at Niels Trolle har resigneret som Rigs-Viceadmiral; — men hvad de underordnede Embedsmænd angaar, har Durells Meddeler nøjedes med at bringe temmelig forældede Efterretninger.

1655.

Aaret 1655 tegnede i Begyndelsen til at skulle blive ret en Fredens Tid. Henrik Bjelke skulde til Island med et Orlogsskib, og et saadant — »enten en af Bjørnene eller det, han plejede at have«, — blev ogsaa sat i Stand (27 Jan.); Admiralitetsraad Povl Klingenberg, der i Holsten havde skaffet Skibstømmer til Flaaden, fik 27 Febr. Tilladelse til at forblive i Hamborg indtil Maj, dog saaledes, at intet forsømmedes; Løjtnant Bagge Vandel, hvis Navigationsskole vistnok var i Færd med at sygne hen, havde til Hensigt med sin egen Galiot at optage Søkort over hele Danmark og

---

[1]) Velvillig Meddelelse af Dr. P. Brock.

lade dem trykke med dansk Forklaring; der bevilgedes ham derfor (10 Marts) for denne og de to næste Somre Kaptejnskostpenge til ham selv og Kost til 3 Baadsmænd,[2] hvorhos han fik Søpas med Anvisning paa Assistens og Befordring af hans Rejse; tillige tillodes det ham nu at lade Almanakker trykke hos hvem, ham lystede. Ogsaa Johannes Mejer fik 2 Marts Pas til sine Rejser i kartografisk Øjemed.

Men de fredelige Tilstande skulde snart forstyrres ved den Fare, der syntes at true fra Sverig. Der arbejdedes stærkt paa den svenske Flaade, som skulde bringes op til 40 Skibe med 1400 Kanoner, og hvo kunde vide, om Rustningerne ikke galdt Danmark; det var endnu skjult, at den nye svenske Konge Karl Gustaf havde valgt Polen som et i det mindste foreløbigt Maal for sine Erobringsplaner. For at imødekomme alle Eventualiteter tænkte den danske Regering først af alt paa Baadsmandsudskrivningen i Norge. 4 Apr. beordredes Kaptejnerne Kornelius Kruse, Jørgen Rytter, Fit Jansen Ertman og Løjtnanterne Oluf Rasmussen Normand, (der altsaa nu var taget til Naade igen), og Lavrits Petersen til at udskrive i alt 1950 Baadsfolk. I Begyndelsen af Maj havde Kongen givet Befaling til at lade 10—12 Orlogsskibe udruste, for at de »kunde støde til Hollændernes Flaade«. Hvis Henrik Bjelke ikke allerede var sejlet til Island, maatte han blive og hverve Matroser i Stedet. 11 Maj skrev Kongen fra Riberhus, at Rigshofmesteren skulde gøre sit bedste for at optage nogle Penge, hvorved det, som uforbigængeligen behøvedes til Flaadens fornødne Udrustning, Materialier etc., kunde blive indkøbt, hvis det da ikke kunde faas paa Kredit; ligeledes Penge til at hverve Baadsfolk for og til andet saadant, der skulde forrettes i en Hast. Officerer og Baadsfolk til at besætte Flaaden med kunde hverves i Holland, Lybek eller ogsaa her i Landet.[2] I Juni og Juli var Rigsraadet stærkt optaget af den Tanke at udruste hele Flaaden og lade den syne af 2 Rigsraader. Naar der skulde Soldater paa Flaaden, var de norske de bedste. Man beregnede, at 1000 Baadsmænd fra Holland vilde koste 5000 Dlr. om Maaneden; i 7 Maaneder vilde hele den udrustede Flaade koste 180000 Dlr. For at skaffe Penge, forhøjedes Tolden,

og der vedtoges en Kornskat til Flaadens Forsyning;[56] Adelen ydede temmelig store Forskud, — Henrik Bjelke lovede saaledes 4000 Dlr.; — og der udkom (23 Avg.) en Forordning om Ydelsen af »godvillig Forstrækning til Landsens nødvendige Defension udi disse farlige Tider«;[61] 4 Raader skulde forvalte det indkomne, som alene skulde anvendes til Defensionen; hvad der blev til overs nu, kunde forvares til andre Tider, thi det var usikkert, om man blev færdig d. A. med Udrustningen.

Efter at der i Avg. var udskrevet Baadsfolk »fra Søkanterne«, skal der have været et Par Tusind Søfolk til Stede; Hovedparten var fra Norge, men betegnedes som »helt slet Folk«, og en Del stammede fra Holland, hvor Kaptejn Peter Jansen de Koningk havde hvervet (i Juli).[17] Ogsaa nogle Søofficerer toges i Tjeneste, og enkelte af de Forhandlinger, der gik forud for Antagelsen af dem; kan endnu følges. Saaledes minder Fynboen »Pietter Piettersen van Cortemunde« Rigshofmesteren (i et Brev af 23 Juli) om, at han tidligere har faaet Løfte om Ansættelse i dansk Tjeneste, men skønt han har tjent i Udlandet (især i Holland) og øvet sig i adskillige Tungemaal, er dette Løfte endnu ikke indfriet.[17] Først ved Rigsadmiralens Intercession kom Sagen i Orden, saa at han blev Kaptejn (350 Kdlr. 18 Sept.).[1] At han virkelig var øvet i adskillige Tungemaal, beviste han senere ved at oversætte »Englands Manifest mod Spanien af 26 Okt. 1655« efter den engelske Original og Johan Gerhards »Gudfrygtigheds Øvelse« fra Latin til Dansk, medens han oprindelig havde tænkt at oversætte denne Bog paa Hollandsk, i hvilket Sprog han ogsaa var bevandret, som han selv viser i sit paa Hollandsk oppyntede Navn. Om Nikolaj Helt, som skal have været af ditmarsisk Adel og i Flandern skal have opnaaet en Admirals Stilling, og som nu var blevet dansk Kaptejn med Ventepenge, skriver Povl Klingenberg i et Brev af 1 Avg. til Rigshofmesteren, at Kaptejnen er villig til at tjene Kongen i alt,[17] hvilket vel vil sige, at han ønsker at træde i fast Tjeneste, hvad han sikkert opnaaede ved denne Lejlighed; men Ordene skal ogsaa udtale hans Villighed til at indtræde i Admiralitetet, hvorom mere nedenfor. Hans Nissen begærede at antages

i Skibstjenesten; det paalægges derfor (22 Jan.) Holmens Admiral at lade ham eksaminere »udi Søfarten«, og dersom han fandtes at have nogen Forfarenhed deri, maatte han af Admiralen antages i Tjenesten paa Kongens Ratifikation.[2] Denne Eksamen, som maaske ogsaa de andre nyantagne har maattet underkaste sig, bestod Hans Nissen saa godt, at han blev Løjtnant. Peter Jansen de Koningk, der ligesom Nikolaj Helt var paa Ventepenge, blev 6 Sept. virkelig Kaptejn (400 Kdlr.). Endvidere blev Løjtnanterne Povl Justsen, Søren Jensen Ørbæk og Oluf Rasmussen Normand 17 Sept. Kaptejner, (300 Kdlr.), ligesom ogsaa Løjtnant Jørgen Plovmand var forfremmet dertil 8 Juli, og Arild Svab 31 Avg. var blevet Løjtnant (100 Kdlr.).[1] — I Holland havde nogle Officerer ladet sig antage i Juli,[17] og i Avg. skal 7 af dem være ankomne til København; men da det lod. som om man vilde trække Tiden ud, uden at give dem fast Ansættelse, blev de meget misfornøjede. Endelig fik 3 af dem (19 Okt.) Ventepenge som Kaptejner, nemlig Jakob Karlsen de Vatt, Daniel de Ligne og Jan Jansen »fra Eidam eller Amsterdam«; hvis de brugtes d. A., skulde de have 12 à 16 Kdlr. i Kostpenge, men ellers skulde de indstille sig, naar »Admiralitetet« fordrede det.[1] Disse Udnævnelser kunde dog ikke ske, førend Povl Klingenberg havde givet en Forstrækning paa 1412 Dlr. »til adskillige Søfolk saa og til en Del ny antagne Officerer«.[35]

I den politiske Situation skete den Svingning, at Sverig tilbød Danmark et Forbund til Østersøens Forsvar, saaledes, at fremmede Flaader udelukkedes derfra. Dette Forslag kunde Danmark ikke nægte en alvorlig Overvejelse, tilmed da Alliancen med Holland efter Freden agtedes at være af mindre Værd. Holland havde sendt en lille Eskadre under Schoutbynacht Tromp til Sundet for at konvøjere Handelsskibe, men for at gøre Sverig til Behag opfordrede Danmark Nederlandene til ikke at forøge deres Flaade i Sundet. Og samtidig var Krigsfaren fra Sverigs Side drevet over, da Karl Gustaf vendte sig imod Polen. I Avg. skrev han til sin Rigs-Viceadmiral Vrangel, der skulde anføre Flaaden imod Danzig: »Er I bastant mod Hollænderne, saa kør dem fra

eder, men lad blive, om Danskerne er med dem«. Kongen var altsaa ikke ganske sikker paa de danskes Venskab, og disse udspejdede ogsaa paa deres Side den svenske Flaades Bevægelser ved udsendte Skibe; saaledes er Kaptejnerne Lavrits Bertelsen og Søren Jensen Ørbæk i Avg. og Sept. beordrede ud »paa Kundskab« med Prinsens Jagt[17] og vistnok ogsaa Løjtnant Kristoffer Højer med Søbladet. I Slutningen af Sept. blev Tromp dernæst hjemkaldt. Hoffet havde anstrængt sig for at holde ham i godt Humør: den danske Flaade var blevet ham forevist, og han trakteredes om Bord; der anstilledes Turneringer til Søs, Sælhunde- og Bjørnejagter; i Juli lod Kongen afholde Svanejagt paa Saltholm. Saadanne Jagtscener, der jo især var Dronningens Lyst, skal have været fremstillet i Malerier, som fandtes paa Hirsholms Slot; man saa Sundet med Hven i Baggrunden og den høje Jægerinde dræbende Sælhunde og Svaner fra en glimrende udstyret Baad; man saa en munter Kamp med Snebolte i den tilfrosne Havn, hvor Krigsskibene laa for Anker; Hoffets Damer og Herrer havde delt sig i to Partier, som opbevarede deres Munition i smukke Kurve.

Hele Resultatet af Virksomheden paa Holmen d. A. synes at have været, at 9 Orlogsskibe blev nogenlunde færdige til at lægges ud paa Reden. Det følgende Aar skriver den svenske Resident hjem: »Hvorledes den danske Flaade i Krigstider skulde kunne komme i Søen, viser Ekvipagen i den sidste engelske Krig og de tvende (?) Orlogsskibes Udrustning forgangen Aar (ɔ: 1655). Admiralen var en Mand, om hvis slette Konduite og Kurage hele Landet véd at tale; Soldaterne var kun Bønderkarle; Matroserne de ynkeligste i hele Danmark, eftersom de jo blev pressede; Skibene urene (i Bunden) og til Dels ureparerede«. Selv om denne haarde Dom ikke bør ved Magt at stande, saa er det vist, at Marinen ikke har nogen Bedrift at opvise dette Aar. Og nu stundede Høst og Vinter til. Matroserne forløvedes alle paa omtrent 500 nær; Flaaden lagdes i Lejet med Kanonerne om Bord, men ellers aftaklet og besat med god Vagt. Hovedvagten i Flaaden holdtes paa Prammen Arke Noe under Kaptejn Kornelius Kruses Kommando, hvorfor Prammen i

Vinterens Løb forsynedes med Brænde.[35] De Baadsfolk fra Baahus. som forløvedes, holdt man hemmeligt Øje med, hvor de tog Ophold, for at de eventuelt kunde komplettere det baahusiske Regiment, da Kongen til næste Aar maaske vilde bruge Regimentets dueligste Knægte til Skibsflaadens Udrustning.[63]

Københavns By var der d. A. paalagt en Baadsmandsskat paa 4150 Dlr. I den Anledning gjorde Magistraten og Borgerskabet gældende, at København al Tid, siden Frederik III. kom til Regimentet, var blevet forskaanet for at yde en saadan Skat, sagtens fordi Byen bebyrdedes med Hofstatens Indkvartering; det oplystes ogsaa, at de, ikke mange, søfarende, som hørte hjemme i Byen, hidtil stedse var blevet hvervede til Orlogsflaaden, naar man i Hast behøvede Baadsfolk, og at Byen som Følge deraf al Tid havde været fri for Baadsmandsudskrivning.[56] Men paa disse Sædvaner gjorde de følgende Tider dog vist ofte Brud.

Medens Defensionsskibene nogen Tid maatte træde i Skygge, blev der knyttet desto større Forventninger til Saltkompagniets Oprettelse (6 Sept.). Mod en betydelig Nedsættelse i Salttolden skulde Kompagniet tilstræbe at hente Salt i Udlandet med egne Skibe, hvoraf der efter Haanden skulde anskaffes 10, hvert mindst paa 140 Læster og indrettet til at føre 30 Stykker; dersom Krig kom paa, var Kompagniet forpligtet til at udleje disse Skibe til Kongen for en billig Fragt, som det var Brug i Holland og andre Steder; den mulige Skade, der blev tilføjet Skibene, erstattedes af Kongen. Kompagniets Ekvipagemester havde Indseende med Skibenes Udredning og Tilstand. — Hele Indretningen blev dog uden synderlig Frugt; medens Prisen paa Salt steg betydelig, kom de 10 Kompagniskibe ikke længere end paa Papiret. Næste Aar begærede Byerne Kristiania, Bergen, Stavanger og Trondhjem Saltkompagniets Ophævelse, hvorimod de saa vilde forpligte sig til at holde 5 Defensionsskibe. Og Holland yndede lige saa lidt Kompagniskibene som Defensionsskibene; gentagne Gange fordrede denne Stat, at Kongen skulde ophæve Kompagniet.

Til Søfartens Befordring og til al Skades og Ulykkes

Afværgelse, blev der efter Jørgen Bjelkes Forslag (18 Juli) oprettet en »Lygte og Fyr« paa Lindesnæs i Norge mod en ringe Afgift paa Skibsfarten. Men da Hollænderne naturligvis protesterede, og Fyret derfor n. A. slukkedes, strandede 5 rigt ladede hollandske Skibe i Bugten mellem Lister og Lindesnæs, for ikke at tale om, at en lybsk Spaniefarer stødte paa Næsset selv og sank straks. Men disse Uheld lærte dog ikke Hollænderne at dæmpe deres Uvilje mod Fyrpengene.

I Jan. kom det til Rigshofmesterens Kundskab, at nogle af Tøjhusfolkene havde klaget over Holmens Sognepræst, Mag. Niels, der i Pestens farlige Tid skulde have forsømt sin Tjeneste. Aksel Urup blev sat til at undersøge Sagen, men Undersøgelsen førte kun til, at Præsten 15 Jan. 1656 fik sin Bestalling kgl. konfirmeret. — 1655 døde Kapellanen Mads Hansen Mariager, og Kristen Andersen Taarnby kom i hans Sted, og da tillige Kristen Nielsen Skræm forflyttedes til Faarevejle, blev Kristen Nielsen Spend underste Kapellan. — 21 Avg. blev Henrik Gertsen Shop Under-Skibstømmermand og lønnedes med 250 Kdlr. det første Aar og 300 det næste, foruden med frit Hus og Kostpenge.[1] Filip Hacquart udnævntes 1 Juli til Bartskær for Holmen og Tugthuset (130 Dlr.).[1] 10 Jan. døde Snedker Søren Ibsen.[41]

Aarets vigtigste Begivenhed er Admiralitetets Oprettelse, maaske et Værk af Povl Klingenberg, men ogsaa Resultatet af længere Tids Udvikling og famlende Forsøg (S. 30, 68 f., 76 f., 82). For at drøfte Spørgsmaalet om Stabiliseringen af et Admiralitetskollegium er en Kommission vistnok blevet nedsat paa Holmen, og en tysk Ekstrakt (dateret 9 Avg.) af den Protokol, som blev holdt over Kommissionens Forhandlinger, fremhæver følgende 4 Punkter: 1) Det vilde være nyttigt, om Rigshofmesteren og Rigsadmiralen tog Sæde i Kollegiet; er de fraværende, bør Kollegiet dog holde Møde, men senere referere alle vigtigere Sager for disse to Embedsmænd. Fremdeles maa Kollegiet nødvendigt bestaa af en Rentemester, Holmens Admiral og Viceadmiral, 3 Kaptejner, en Sekretarius og »Admiralitetsraaden« (ɔ: Klingenberg). Det henstilles til Kongen, om Admiralitetet skal befatte sig med

Justitssager og saaledes træde i Stedet for baade Holmens Underret og Overret. 2) I Fredstid bør Kollegiet samles 1 Gang om Ugen, hvortil Torsdag Morgen Kl. 8 er en bekvem Tid; i Krigsperioder derimod, saa ofte det er nødvendigt, eller naar Rigshofmesteren og Rigsadmiralen befaler det. 3) Kollegiet skal deliberere om alt, hvad der angaar Søstaten, og hvad der tjener til dens Fremme; om hvad der betræffer den kgl. Flaades Udvikling, Forbedring og Konservation; om Holmens Drift og alt, hvad der dependerer af Søstaten. 4) Admiralitetet bør have et vist kgl. Segl, hvorunder alle Kollegiets Ekspeditioner kan udfærdiges. — Efter denne Betænkning fulgte et Kongebrev af 29 Avg.: Kongen havde befundet det »gavnligt og raadsomt, en Admiralitet her udi vor Købsted København at lade anrette«, hvorfor Rigsadmiralen, om han var til Stede, skulde præsidere deri; ellers skulde Kollegiet betjenes af en Rentemester, Peter Redtz, af Admiralen paa Bremerholm, af Admiralitetsraaderne Henrik Møller og Povl Klingenberg, af Holmens Viceadmiral og Kaptejnerne David Dannel, Nikolaj Helt og Kornelius Kruse foruden af en Sekretær. Ellers følges det ovennævnte Forslag temmelig nøje. Admiralitetet skal udstede Instrukser for de kgl. Koffardiskibe, som udsendes; skal deliberere om alt, hvad der vedkommer Søstaten; det skal gøre Forslag om Tilvejebringelse af private Skibe, som i Nødsfald kunde være Orlogsflaaden til Formerelse, om Navigationers og Kommerciers Fortsættelse, om Materialiers Anskaffelse etc. Om vigtigere Sager skal der indsendes Betænkning, for at Kongen kan resolvere derom — 1 Sept. blev Henrik Møller, der 16 Avg. havde faaet Afsked som Generaltoldforvalter, udnævnt til Admiralitetsraad paa Bremerholm med Løfte om en Gage paa 1000 Dlr.; 6 Sept. beskikkes Povl Svendsen til Admiralitetsskriver (300 Kdlr.);[1] 12 Sept. udleverer Klædekamret Borddækker til Admiralitetets Kammer paa Bremerholm;[32] der anskaffes 12 Stole, betrukne med rysk Læder; Betaling gives (20 Okt.) Isensnider Kristoffer Vendts for at udstikke det kgl. Indsegl, som er forordnet Admiralitetet at bruge, ligesom der ogsaa udføres en Del Bogbinderarbejde for det nye Kollegie. Endelig sættes Tømmermand Morten Søren-

sen i Værk med »Admiralitetshuset at opbygge«;[35] ogsaa næste Aar arbejdes der paa den »nye Sal« i denne Bygning,[39] der uden al Tvivl er det Hus ved Holmens Laage, som Viceadmiral Jørgen Bjørnsen hidtil havde beboet; det kaldtes senere »Krigskollegiet«, da dette Kollegium ogsaa fik Bolig her (Jan. 1658).

Uagtet Peter Redtz havde faaet Sæde som Rentemester i Admiralitetet og i Reglen kaldtes Kollegiets Vicepræsident, vedblev Peter Vibe nogen Tid at fungere som Søetatens Rentemester, rangerende foran Peter Redtz.[35] Omtrent i Apr. 1656 fratraadte Peter Vibe Pladsen for at blive Lensmand i Trondhjem; — Hvide Bjørn, Løjtnant Rikardt Andersen, der førte hans Mobilier og Gods derop, fik Søpas 23 Maj;[1] — og først ved denne Tid blev Redtz Søstatens selvstændige Rentemester.

1 Maj afsluttede Klædekammerskriveren sit Regnskab, der var begyndt 1 Maj 1651.[32] Som Indtægt i disse 4 Aar opføres: Annammet af Rentemestrene 148295 Dlr.; Borgleje-penge i Danmark 38229 Dlr. m. m. Summa Pengeindtægt 227758 Dlr.; Varebeholdningens Indtægt udgjorde 51960 Dlr. foruden en hel Del ganske raaddent og fordærvet Gods. Udgift til Officerer i Besolding 35653 Kdlr. og til Kostpenge 15786, Præster og Degne ved Kirken 1671, Styrmænd 2285, Bartskære 1820, Skibstrommetere og Trommeslagere 1351, Skibspræster, Skibsskrivere, Kokke m. m. 3125, Skippere og Baadsmænd til Besolding 23594, Bøsseskytter 10612, til Aftakning af Skibsfolk fra Lenene 11005, Skibstømmermænds Dagløn 24607, Haandværksfolk o. fl. 5147, indløste Restsedler 11232, afskrevet paa Skipperes, Baadsmænds og Bøsseskytters Restfordringer: i Penge 105332[1]), i Proviant 41334 Kdlr. Hele Udgiften i Penge 259869 Dlr.; i Klæde 19172 Dlr. — Af samme Regnskab ses, at Indtægten igennem Rentekam-

---

[1]) 7 Okt. 1656 beordres Hans Oldeland og Otto Fris at gennemsé Klædekammerregnskaberne 1 Maj 1651—1 Maj 1655 for at konstatere, hvilke Skibsbetjente og Søfolk der ikke havde faaet endelig Afregning, og hvad de havde modtaget paa Regnskab.[2] En omfattende »Kort Ekstrakt« herom, dateret 30 Okt., foreligger.[22]

ret indtil Avg. Maaneds Udgang 1655 har været c. 29000 Dlr. og i Aarets 3 sidste Maaneder 11914 Dlr.;[35] Rentekammerregnskabet fra 1 Juli 1655 til 1 Maj 1656 viser en Udgift til Klædekamret paa 23695 Dlr. og 1584 til Proviant- og Materialskriverne.[34] — 14 Nov. bestemtes det, at alle, som ellers havde faaet Klæde paa Klædekamret, skulde fornøjes med, hvad der resterede for dem, og tillige fremdeles modtage, hvad der hidtil havde været normeret.[2]

Admiralitetets Oprettelse gav Stødet til, at Maanedsregnskaberne (S. 45) genoptoges. Fra Sept. 1655 føres nu: »Indtægt og Udgift udi K. Maj.s Rentekammer til Søstatens Fornødenhed«; de underskrives ikke blot af en Renteskriver (Tomas Tomassen) og to Rentemestre (Peter Vibe, i hvis Sted Sten Hondorf senere træder, og Peter Redtz); men endogsaa af Kongen selv. Det sidste Regnskab, der er bevaret i denne nye Række, er for Avg. 1658.[35] I Aarets tre sidste Maaneder er Indtægterne af Borgleje- og Baadsmandsskatter 2989, af Tolden i Norge 44833 og af Forstrækninger 4644 Dlr.

Baade Under- og Oberretten paa Bremerholm blev ved Magt ogsaa efter Admiralitetets Stiftelse; Forskællen i disse to Domstoles Sammensætning var ofte kun den, at der sad lidt fornemmere Officerer i denne end i hin; men ikke saa sjældent fungerede selve Admiralitetskollegiet i Stedet for Overretten, især naar det drejede sig om vigtigere Sager.

15 Okt. affattedes der, maaske efter Admiralitetets Begæring, et »Bremerholms Mandtal«. Der fandtes da paa Holmen: 1 Admiral, 1 Viceadmiral, 22 Kaptejner, 15 Løjtnanter, 1 Ypperskipper, 1 Mønstringsskriver, 23 Skippere, 16 Underskippere, 7 Styrmænd, 28 Højbaadsmænd med 22 Mater, 43 Skibsmænd, 84 Kvartermænd, 5 Trommetere, 8 Trommeslagere, 1 Profos, 16 Mestermandssvende, 1 Skriverdreng hos Admiralen, 1 Skolemester i Nyboder, 3 Fangefogder, 1 Kældersvend, 1 Kok, 1 Forstander for Sygehuset, 1 Vejer, 1 Undervejer, 1 Maaler i Vejerboden, 4 Mestersvende ved Tømmermændene, 3 Portnere, 8 Bødkere, 13 Sejllæggersvende og 6 Drenge, 21 Pødkere, 1305 Baadsmænd, hvoraf de 384 var »gamle Tjenere«, Resten udskrevne. Af samtlige Baadsfolk var 289 syge paa Holmen eller i Sygehuset og 112 paa

Vagt; 582 af de udskrevne arbejdede paa Helsingborgs Befæstning. Endelig omtales 39 kvæstede Folk. — I alt 2051 Personer.[52]

Med Vandkunstneren og Pumpeboreren Knud Markvorsen afsluttedes 27 Okt. Kontrakt om at indlede fersk Vand fra Peblingesøen til Skipperboderne for Bremerholm og til Køkkenet, den store Smedje og Bradbænken paa selve Holmen.[35] Dette Foretagende blev bekostet af Kongen og af forskællige Officianter og Betjente.[57]

1656.

Da Flaaden paatænktes udrustet, beregnedes Omkostningerne i et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter for dette Aar.[33] Det hedder heri: Dersom 20 af K. Maj.s Orlogsskibe skal udredes og ikke sejle paa Orlog, da vil dertil gøres efterskrevne Personer fornøden at sejle med: 1 Admiral 1680 Kdlr. aarlig, 1 Viceadmiral 720 Kdlr. (foruden 180 Kdlr. til hver i Kostpenge om Maaneden), 20 Kaptejner à 350 Kdlr. og 20 Løjtnanter à 200 Kdlr. Af Skippere, Styrmænd, Højbaadsmænd, Højbaadsmandsmater, Skibsmænd, Skibsmandsmater, Skibsskrivere, Kokke, Underkokke, Trompetere, Sejllæggere, Bødkere og Bartskære udfordres der 20 Personer til hver Bestilling. Desforuden 80 Kvartermestre, 2388 gemene Baadsmænd, 822 Bøsseskytter, 80 Tømmermænd, 4 Præster og 60 Trommeslagere. Til disse 3734 Personer vil der medgaa i et Aar 102436 Dlr. — Genanter, Bremerholm og Tøjhuset vedkommende, fra 1 Maj 1655 til Aarsdagen 1656, anslaas i Penge til 2437 Dlr. Til 2000 Personers Underhold aarlig, som opvarter K. Maj.s og Rigens Orlogsflaade ordinarie, udfordres 62187 Dlr. Desuden anføres Genanter af Proviantgaarden til adskillige Opvartere og Tjenere (foruden til 41 Fanger paa Holmen) til 8091 Dlr. — Til K. Maj.s og Rigens Flaade samt Flikkeri paa Landbygningerne gøres fornøden til Materialia, Tømmer, Jærn, Tovværk, Lærred og deslige Skibsbehør 70000 Dlr., Smedearbejdsløn 6000 Dlr., til

Arkeliets Vedligeholdelse 10000 Dlr. — For Søetatens Vedkommende anslaas altsaa Udgifterne til c. 262000 Dlr.

Straks efter Nyaar tog man fat paa Reparationen af Flaaden; det nye Admiralitet roses for at drage flittig Omsorg for Arbejdet paa Holmen. Foreløbigt drejede det sig kun om at faa de Skibe i Stand, som skulde ledsage Prinsen (Kristian V.) til Norge til hans Hylding. I Marts kom der en Del norske Matroser til København, og i Apr. købtes der 900 Par SmurtlædersSko til de nysudskrevne Folks Mundering, ligesom der (i Juli) anskaffedes 1000 Blaargarns Skjorter til det norske Baadsfolk.[35] En større Fart kom der i Tingene, da Kongen selv i Begyndelsen af Apr. besøgte Holmen og paaskyndede Skibenes Ekvipering; da laa der 5 Skibe udenfor Bommen, men de andre var endnu ikke kølhalede og manglede baade Besætning og Munition. 8 Maj skal der være udgaaet Befaling til alle Søofficerer om at komme til Stede, og desuden antoges enkelte andre. Jens Gagge »til Dal etc.« (ɔ: og Bulstofte) blev 30 Jan. Løjtnant (200 Kdlr.); Jakob Albertsen af Helsingør fik ogsaa Løjtnants-Bestilling 2 Apr., men i Fredstid skulde han ingen anden Løn have end Frihed for borgerlig Tynge; 19 Juni forbedredes Iver Børgesen til 400 Kdlr.[1] Henrik Bjelke forløvedes derimod for 18 Apr. at overvære sin Moder Sofie Brokkenhus'es Jordefærd.[63] Paa Holmen blev Materialskriver Hans Mandiksen 1 Jan. sit Embede kvit og efterfulgtes af Sønnen Henrik; 3 Juli blev Adolf Eriksen Snedker,[41] og 29 Maj udnævntes Villum de Spiers til Fabrik- eller Skabelunmester for at gøre alle Slags Modeller af Blokhuse, Kasteller etc.[1]

»Til Søstatens Fornødenhed« (S. 89) havde Rentekamret dette Kalenderaar følgende Indtægter:[35] Baadsmandsskat (fra Lensmændene og Købstæderne), Byskatter og Borglejepenge 21439 Dlr.; Kronens Told i Norge 74213 Dlr.; forstrakt af forskællige 9149 Dlr. Summa 104801 Dlr. Deraf er igen udgivet 26970 til Klædekammerskriveren og 75006 til Materialier, Besoldinger, Arbejdsløn og til Lindormens Afbetaling m. m. At Søetatens Rentemester Peter Redtz 6 Juli udnævntes til Rigsraad, kunde kun være til Støtte for de pekuniære Krav, som Etaten maatte stille til Statskassen.

Paa Bremerholm var der i Sommerens Løb foregaaet en vigtig Forandring. Det var faldet Admiralen og Viceadmiralen »meget besværligt at have tilbørlig Indseende« med alt, hvad der forefaldt paa Værftet. Kristoffer Lindenov havde for sit Vedkommende tilbudt, hvis han kunde blive forskaanet for den daglige Opvartning, at afstaa 800 Dlr. af sin Løn, for at disse Penge kunde komme dem til Gode, som overtog Inspektionen i hans Sted. 8 Juni udkom der da en Forordning herom med tilhørende Instrukser. Generalinspektionen paa Holmen skulde som hidtil paahvile Admiralen og Viceadmiralen; de skulde tilkændegive Kongen de Forsømmelser, som opdagedes hos Holmens Betjente; paasé, at Skibsinventarierne holdtes i Rigtighed; holde Mønstring hver Uge og Generalmønstring én Gang hver Maaned; have Overbefalingen over Vagten m. m., efter deres tidligere Instrukser. — Den specielle Inspektion er nu derimod betroet de tre Kaptejner, der har Sæde i Admiralitetet. — Kaptejn David Dannel har Indseende med Udspisningen. »Til en Begyndelse« optager han en Fortegnelse over den Proviant, som for Tiden haves, gør Overslag over, hvad der endnu er fornødent, samt besigtiger, hvad der leveres, og hvad Arbejde der udføres paa Bryggerset, Grynmøllen og Bageriet. Naar Skibe udsendes, sørger han for deres Forsyning med Proviant og for dennes Tilbagelevering efter endt Togt. Med samme Flid tilsér han Udspisningen paa Holmen, (der altsaa maa være kommet i Gang igen), og han skal være »tiltænkt, hvorledes en visse Takst med Tid og Stund paa vores Flaade lige ved Hollænderne og andre Nationer kan vorde holdet«. Endelig har han Inspektion over Bødkerarbejdet og Sejlmagerarbejdet, med Kompasser, Natglas etc. — Kaptejn Nikolaj Helt skal inspicere Skibsbyggeriet paa Holmen, hvad enten der foretages Reparation eller Nybygning, og lade Skibene i rette Tid blive kølhalede, kalfatrede, reparerede eller rensede i Bunden. Naar nye Skibe opsættes, skal der af Admiralitetet forfattes en vis Certer derover, som ratificeres af Kongen, og som følges nøjagtig. Til Skibsbygningen tages godt Tømmer, som ikke maa hugges til Spaaner; der bør være saa meget i Forraad, at der efter Lejligheden kan bygges

ét eller to Skibe deraf om Aaret; naar Leverancerne af Tømmer ankommer til Holmen, bliver »hvert Stykke der efter nu brugelig Sædvane besynderlig mærket«. Tømmermændene skal for Kontrollens Skyld arbejde i 3 à 4 Partier eller Kvarterer. Alt Forraad af Jærn og Smedenes Arbejde er ogsaa undergivet hans Inspektion; de Ankere, som gøres paa Holmen, skal først proberes, inden de udleveres til Skibene. — Kaptejn Kornelius Kruse endelig skal have Tilsyn med Udtaklingen af Skibene og skal af Inventarierne erfare, hvad der haves af Redskab, for at tilvejebringe det, der mangler. Paa Reberbanen skal Tilsyn føres med, at Hampen hegles godt, Kabelgarnet spindes vel, og at Tovene slaas, tørres og tjæres, som det sig bør. — Alle tre inspektionshavende Officerer skal hver Ugedag indgive Relation om alt forefaldende til Admiralitetet, og dette skal gennemse og approbere deres Rekvisitionssedler.

Denne Forandring i Tilsynet paa Holmen har ikke været alle tilpas. David Dannel og Nikolaj Helt paastod i en Ansøgning af 12 Nov., at deres daglige og skarpe Inspektion havde vel været Kongen til en mærkelig stor Fordél, medens de selv, som før havde haft god »Lide og Yndest« hos Folk, nu var blevet Uvenner med dem, Inspektionen angik, og med disses Venner og Anhængere. Til Kristoffer Lindenovs 800 Dlr. havde de to Kaptejner intet sét, og dog maatte de paa egen Bekostning holde en Tjener, som var færdig i Pennen og Regning, til at registrere alle Materialier. Heller ikke som Admiralitetsassessorer havde de opnaaet nogen Fordel, og de ansøgte derfor om at faa Kaptejns Kostpenge foruden den »baare« Løn, da »Husholdning paa denne Sted faldt saa svar, at det var umuligt uden Tilbagegang at holde Hus og Børn vedlige med 400 Dlr. om Aaret«.[18] — Ansøgerne fik deres Ønske opfyldt, idet baade de selv og deres Kollega Kornelius Kruse næste Aar (12 Maj og 4 Juni) opnaaede Kost »som en anden Kaptejn, naar han gør Tjeneste«.[2] Men det kan ikke nægtes, at især en Mand som David Dannel næppe havde Grund til at klage; han havde frit Hus i en af Skipperboderne, Kongetienden af Magleby paa Møen[1] og 12 Aars

Privilegium paa at falholde Master og Rundholter i København og Kristianshavn og indføre dem toldfrit fra Norge.[57]

I øvrigt var de 3 Inspektionsofficerer i fuld Virksomhed paa Holmen. Nikolaj Helt skriver (12 Nov.) som Skibsbygningsinspektør et Brev til Povl Klingenberg om Arbejdet paa Hannibal og Viktoria, og paaviser, at der maa tilvejebringes Tømmer til Flaaden og Løn til Tømmerfolkene; og i den Anledning anmoder Klingenberg Rigshofmesteren om Penge (15 Nov.).[17] Ligeledes vedbliver Helt at underskrive Bestillingssedler til Smedjen lige til 1661; i hans Fraværelse besørger Peter Petersen Kærteminde denne Forretning for ham.[39] Den Spisetakst, som David Dannel skulde udarbejde, blev færdig 1659 og nævnes endnu 1673 som den »Middeltakst, vores forrige Kaptejn David Dannel gjort haver«, i Modsætning til »den gamle Bremerholms Takst«. Ogsaa den ønskede Fortegnelse over den tilstedeværende Proviant blev udarbejdet. I Tidsrummet fra 1 Maj 1655 til Aarsdagen 1656 var der af Lenene leveret til Proviantskriver Hans Hansen paa Provianthuset: 430 Skpd. Smør, 8250 Tdr. Rug, 7549 Tdr. Byg, 11371 Tdr. Havre, c. 793 Tdr. Mel, 2180 Tdr. Malt, c. 238 Tdr. Ærter, 128 Skpd. Flæsk og 29 hele Svin, 79 Lpd. Ister, 83 hele Køer, 776 Faar og Lam, 90 Skpd. Tørfisk, 12 Læster Sild, 42 Tdr. Laks, 6 Skpd. Torsk m. m. m.; og desuden var der indkøbt 243 Skpd. Oksekød. Til samme Tid leveredes til Skriver Bertel Jensen paa Bryggerset: 12752 Tdr. Byg, 1150 Tdr. Malt og 77 Tdr. Havre.[42]

Hollænderne, som var betænkelige ved Karl Gustafs Krigstog i Polen, besluttede at afsende en Flaade til Østersøen. I København imødesaa man denne Gang Hollændernes Komme med Glæde, thi man haabede, at de vilde støtte Danzig, der var trængt til Lands og Vands af Svenskekongen. Flaaden, der kommanderedes af Admiralerne Obdam, Mikiel de Ruyter o. fl., var i Begyndelsen af Juni samlet ved Lappen, omtrent 40 Skibe stærk; 3 af de hollandske Orlogsskibe, som ved Opankringen dér var stødt paa Grund, afgik til København for at kølhale og reparere. 8 Juli overrakte Niels Trolle Admiral Obdam Elefantordenen paa Admiralskibet, og næste Dag viste Flaaden sig paa Københavns

Red, efter at Hollænderne havde begæret Plads for den i Drogden eller ved København, og Kongen trods Sverigs Protest havde givet Tilladelse dertil i Kraft af Redemptionstraktatens Bestemmelser; 11 Juli afsejlede saa den hollandske Flaade ad Østersøen til.

Imidlertid var Forberedelserne til Hyldingsrejsen endte; der brugtes hele 81 Baadladninger Baglastsand til K. Maj.s Skibe,[35] og 220 Soldater kom om Bord. Kongen havde for at imødekomme Folkestemningen i Norge besluttet sig til at tage med; men Dronningen maatte betvinge sin Lyst til at følge Gemalen. Til Admiral over Eskadren var Kristoffer Lindenov udset; paa Admiralskibet eller Kongens »eget« Skib var Lavrits Galtung Kaptejn; Nikolaj Helt var Viceadmiral paa Hannibal og Lavrits Nielsen Schoutbynacht paa Den norske Løve;[2] Lindormen saa vel som Søbladet (Løjtnant Brønild Lavritsen) hørte ogsaa til Eskadren. 17 Juli Kl. 3 om Morgenen gik K. Maj. og Prinsen under Sejl fra Sundet og allerede 18 Juli om Aftenen kom de til Kristiania. 23 Juli stod Prinsens Hylding, og næste Dag befaledes Kristoffer Lindenov at begive sig til Kalvsund ud for Gøteborg med Eskadren for der at oppebie Kongens Ankomst; dog skulde Hannibal indtil videre blive liggende ved Kristiania. 25 Juli afsejlede Eskadren, medens Nikolaj Helt og Kaptejn Joris Jansen Adler hjalp den norske Generaltoldforvalter med at beregne et der liggende hollandsk Koffardiskibs Drægtighed og »give Censur over dets Façon og anden Beskaffenhed«. De kongelige rejste syd paa over Land til Baahus, hvorfra de 4 Avg. lod sig ro i Jagter ud til Eskadren; og der udstedtes nu en Række Kongebreve (4—11 Avg.) fra Trefoldighed i Kalvsund. 12 Avg. var man atter ved Helsingør og 13 Avg. om Morgenen tidlig i København. Ekstraudgifterne til Hyldingen i Kristiania, Viborg og Odense beregnedes[32] til 30032 Dlr. i alt. Den almindelige Udrustning, naar Herredag ellers skulde holdes i Norge, var 4 Kapitalskibe, der konvøjerede H. Maj. og Rigsraaderne. Men da 10 kapitale Skibe brugtes ved Hyldingen, var Udgiften til Maanedstjenere og Kost formeret med 2000 Dlr. Til Salver var der forskudt paa Skibene for 2000 Dlr. i Krudt, Kugler

og Lunter. Til Officererne paa Eskadren: Lindenov, Galtung, Køningk, Helt og Nielsen, foræredes adskillige Drikkevarer; saaledes til Admiralen: 1 Ame Rinskvin, ½ Ame Spanskvin, 1 Oksehoved Franskvin, 2 Tdr. Rostokkerøl og 1 Fad Vinkælderøl.

Kort efter sin Hjemkomst (16 Avg.) underskrev Kongen en Traktat, hvori han forpligtede sig til at hjælpe sine Forbundsfæller Hollænderne med en Flaadeafdeling til Danzigs Forsvar, paa den Betingelse, at Holland lovede at afværge de Farer, der kunde blive en Følge af denne Danmarks Optræden. Man vilde ogsaa knytte Forbindelse med Rusland, og en dansk Gesandt sendtes dertil paa Snarensvend, Kaptejn Børge Rosenkrans Pallesen, som fik Instruks 11 Juli.[1]

Det var ikke ganske let for Danmark at opfylde Løftet om en Eskadres Udrustning. Der maatte udskrives 545 nye Matroser i Riget; der maatte hverves 300 i Lybek, — 18 Juli havde Henrik Würger kun faaet 40—50 og krævede endda Penge for dem;[17] — der maatte presses Søfolk, hvorfor flere af disse tog Flugten i Tide; 3 Købstæder befaledes at skaffe en Bartskær med sin Kiste inden 23 Avg.[2] Ogsaa Kanoner maatte hentes fra Lybek. Følgende 9 Skibe bestemtes til Ekspeditionen: Trefoldighed, der skal have haft 200 Baadsfolk, 60 Bøsseskytter og 100 Soldater om Bord, (Admiral Kristoffer Lindenov), Norske Løve (Viceadmiral Nikolaj Helt), Lindormen (Schoutbynacht), Hannibal, Pelikanen, Sorte Rytter (Kaptejn Niels Juel, der da gjorde sit første danske Togt), Føniks (Kaptejn Børge Rosenkrans), Graa Ulv, Falken (Søren Nielsen Fjelderup), der mest udsendtes paa Kundskab, (og maaske ogsaa Den sorte Hund). Admiralens Instruks[1] befaler ham at sejle til Danzigs Red og lægge sig ved den hollandske Orlogsflaade; ved sin Ankomst skal han anstille sig med Skyden og Salutering, som det er brugeligt mellem Venner. Derpaa tilkændegiver han den hollandske Admiral, at han efter den indgaaede Traktat er hidskikket for at have Indseende med, at de, der sejler paa Danzig, ikke lider Overlast, og for at præcavere og afværge, at nogen perturberer Kommercierne der for Byen. Ellers har han at forholde sig med Strygen etc. efter de oprettede pacta og at observere

Kronens Højhed; men, efter at have ligget 14 Dage paa Danzigs Red, skal han begive sig tilbage, hvis han da ikke modtager anden Ordre. — 29 Avg. befaledes Kristoffer Lindenov efter sin Instruks at afsejle fra København, og Befalingen blev adlydt s. D. 1 Sept. ankom den danske Eskadre for Danzig.

Det havde imidlertid ikke været Hollands Hensigt at krige med Sverig; der var forlængst begyndt fredelige Underhandlinger mellem de to Magter, og en Traktat undertegnedes netop samme Dag, som den danske Eskadre ankrede op ved Danzig. Denne »Elbingtraktat« er kaldet »en Hensynsløshed af Hollænderne mod den Stat, hvis Flaade de havde faaet til at alliere sig med deres«; og denne Doms Berettigelse svækkes ikke ved, at Hollænderne senere fordrede visse Modifikationer (»Elucidatie«) i Traktaten for at opnaa flere Fordele for dem selv; men Ekspeditionen til Danzig var og blev frugtesløs, og den hollandske Flaade tilbagekaldtes snart efter; den danske Eskadre maatte da, som det syntes, med nogen Tøven efterligne Hollændernes Eksempel. Skibene ventedes tilbage til København i Slutningen af Sept., men Storm hjemsøgte dem paa Tilbagevejen, saa at kun 2 var ankomne 4 Okt., medens de 7 andre ikke var naaet længere end til Falsterbo, hvor der maatte sendes dem den manglende Proviant; ét Skib havde endog været paa Grund uden dog at have taget synderlig Skade. 11 Okt. var hele Eskadren endelig samlet paa Københavns Red, hvorpaa man begyndte at permittere de hyrede Matroser; de udskrevne Baadsfolk fik Lov til at rejse hjem mod at indstille sig igen næste Foraar. Om Togtet skrev Rigsraaden Gunde Rosenkrans n. A. sit Flyveskrift: »En Patriots trohjærtige Erindring til sit Fædrenelands tro Indbyggere om de rette og fornødne Aarsager, hvorfor de danske Skibe konjungerede sig tilsammen med Generalstaterne deres Skibsmagt for Danzig«.

I Norge tænkte Regeringen at indføre et nyt Udskrivningssystem. 11 Sept. blev det paalagt Lensmændene der »at handle om vist Baadsfolk af Undersaatterne, i Steden for Udskrivning, at holdes i Beredskab«. Hvert Lens Byer og

Sogne langs Strandsiden skulde takseres til et vist Antal Baadsmænd, som de paagældende Steder selv — ligesom i Danmark — skulde skaffe til Veje, naar det »i Nødstid« fordredes. Disse Bygdelag skulde til Gengæld være forskaanede for Soldaterudskrivning.[63] Paa den Maade haabede man at kunne raade over 2138 Mand om Aaret fra Norge. — Skulde dette være Realisationen af et Forslag, som Jørgen Bjelke var fremkommet med? Han »havde forfaret, at de gamle norske Mænd var i Holland, og hvert Aar fik de til dem de bedste unge Karle, som tjente der paa Orlogsskibene, saa at paa Lister fandtes ikkun 6 unge Karle i Sognet og over 500 voksne Piger; — saa skrev han sit tromenende Forslag, at over et Par Tusinde søfarende kunde faas fra Holland paa Almuens Bekostning med Vilkaar, at K. Maj. vilde skriftlig bevilge, at de maatte bo paa Ladestederne eller paa Landet fri for Skat og Udskrivelse til Bremerholm, mens paa K. Maj.s Orlogsskibe forpligtes at tjene for Hyre i Krigstid, og i Fredstid have Forlov at rejse hjem eller tjene for Aarsløn, naar de var dygtige til at tømre paa Skibene«.

Angaaende Defensionsskibenes Toldfrihed havde nu Kongen resolveret sig (S. 62). 16 Avg. blev det betydet Ejerne af disse Skibe i Norge, at Kongen ikke var til Sinds længere at unde dem Frihed for den halve Told, »da Skibene ej synes for vores Interesse gavnlig at være« med den nævnte Toldfrihed. 24 Nov. befales Admiral Kristoffer Lindenov tilligemed 12 Skibsofficerer og Betjente at taksere samtlige Saltkompagniskibe og Defensionsskibe i begge Riger, »saa som I ikke selv vil betale eller fragte andre i deres Sted, naar de til Rigens Tjeneste behøves, om de ikke da saa dygtig befindes, at de, eftersom udlovet er, kan bruges«.[2] Ogsaa denne Skrivelse er betegnende for det Forhold, der efter Haanden har udviklet sig mellem Kongen og Admiralen (S. 31). — I Okt. fik Saltkompagniet den Begunstigelse,[1] at Kaptejn Gellis Lennertsen med Bibeholdelse af sin Gage ved Søstaten maatte (tilligemed 1 Bøsseskytte, 11 norske Baadsmænd af Holmens Folk og 1 Pødker) sejle med Kompagniets Skib, dog skulde han være tilbage inden Marts n. A.[2]

Der havde efter Haanden fremarbejdet sig en krigersk Stemning mod de svenske »Fredsforstyrrere«; 10 Sept. gjorde Frederik III. sig til Tolk herfor ved at proponere Rigsraadet en »større Armaturs« Tilvejebringelse; men skønt Raadet var meget fredeligt stemt, indrømmede det dog, at Flaaden burde holdes i Beredskab til Forsvaret og forsynes med dygtige og erfarne Officerer, »hvortil vi nu ingen bedre vide at foreslaa end de Ruyter, som Tjeneste, om den hannem tilbydes, formodes vel at skulle acceptere«. Rigsraadet synes altsaa at tiltræde den svenske Gesandts Anskuelse om Savnet af »en duelig dansk Admiral«; men Raadets Formodning angaaende Ruyter, som de danske d. A. havde gjort Bekændtskab med, gik ikke i Opfyldelse.

I 1650 var der kontraheret med Henrik Møller om Leveringen af Egetømmer til Broerne ved Københavns Øster- og Nørreport. Det magasineredes paa Holmen, men 1656 manglede der for 3000 Dlr. Tømmer, for hvilket der ingen Rigtighed kunde gøres. 20 Avg. befaledes derfor Viceadmiralen paa Holmen, at han med Flid skulde undersøge, hvormeget der af dette Tømmer var indkommet paa Holmen, hvorledes og efter hvis Befaling det var kommet der, hvem der »havde været med dertil«, hvem der havde registreret og annammet det i Forvaring, og hvortil det siden var blevet brugt. Vi mindes atter om Ulfeldts Dage ved dette ingenlunde smigrende Billede af Tilstanden paa Holmen. — I Nyboder vedblev Grev Pens at brede sig paa Bodernes Bekostning; han fik denne Gang (i Jan.) 7 Vaaninger, beliggende paa Hjørnerne af Elsdyrs- og Kattestræde; de Huse, der stod ledige, blev straks overleverede til ham, og Resten evakueredes til 1 Maj.[57] — 1656 døde en af Søstatens Veteraner, Skibskaptejn Ernst Gerritsen Priker, 94 Aar gl., blind i de sidste 6 Aar; han begravedes 3 Marts fra Holmens Kirke; Kaptejn paa »Brandskibet« Peter Albertsen Marstrand, 45 Aar, jordedes 31 Avg.;[9] »Balber« Kristoffer Bejer døde 20 Apr.[41]

Klædekammerregnskabet for Tiden 1 Maj 1655 til Aarsdagen 1657 viser en Totalindtægt af 114698 Dlr., deraf fra Rentemestrene 83198. Udgiften er 114682 Dlr., deraf til Skibshøvedsmænd, Skibs- og Arkelifolk paa Regnskab 55482,

Præster, Bartskære etc. 1615, Styrmænd 999, afbetalt Skibsfolkene paa deres Restsedler 20680; det gamle »raadne« Inventarium er nu overladt til en Kaptejn som Afdrag paa Lønnen.[32] — Rentekamrets Regnskaber for 1 Maj 1656—1 Maj 1657 viser en Udgift til Klædekamret paa 52555 Dlr. og til 3 Holmens Skrivere 5327 Dlr.[34]

22 Dec. modtog Rigsraadet en ny Proposition fra Kongen, om at stille Landet i bedre Beredskab, for at man med Vaaben kunde søge den Satisfaktion, man ikke kunde opnaa ved Underhandlinger. Og Rigsraadet gav et nogenlunde imødekommende Svar. Derfor blev den følgende Tid en Krigens Tid.

III.

Første Svenskekrig.

1657—1658.

1657.

Paa Aarets første Dag blev Stænderne udskrevne til at møde i Odense 23 Febr.; det var et afgørende Skridt henimod Fejden. Admiralitetsraad Povl Klingenberg skrev 28 Jan., at Flaaden nok med Guds Hjælp skulde komme ud, naar der blot var Penge, — og denne Betingelse var i de første Maaneder nogenlunde til Stede; Maanedsekstrakterne for Jan.—Apr. overfører fra forrige Aar 2825 Dlr. og har en Indtægt af 81912 Dlr., deriblandt af Lensmændene i Norge 1987, Skatter i Danmark 11277, Tolden i Norge 62213, forstrakt 6070; Udgiften er 76518 Dlr., deriblandt til Klædekamret 32992.[35] Klædekammerregnskabet viser en Indtægt fra Rentekamret for hele Aaret af 80295 Dlr.; desuden var der modtaget af K. Maj.s Landkommissarier i Sjæland 6791, af Admiralitetsraaderne Henrik Møller og Povl Klingenberg 34287 (deriblandt en Del til Soldaterne om Bord), og af Jens Lassen 1652, — i alt 123025 Dlr.,[32] en meget betydelig Sum, hvis der havde foreligget et ordinært Budget.

I Slutningen af Jan. skal der være udgaaet en »alvorlig« kgl. Befaling om, at hele Flaaden skulde gøres færdig; men da Skibene viste sig at være mer eller mindre urene i Bunden, ja endogsaa lække, og da der manglede baade Kanoner, som maatte købes hos Henrik Würger i Lybek,[35] og Hamp

til Takellagen, som man ventede fra Holland, saa var der endnu langt frem. For at paaskynde Skibenes Reparation blev der udskrevet 28 Tømmermænd fra Norge[63] og lejet 18 fra Lybek; i Febr. arbejdedes der paa Holmen af c. 75 Maanedstømmermænd og 117 udskrevne;[32] Københavns By havde ogsaa maattet levere sin Andel af de sidstnævnte. Paa flere Maader søgte man at øge Orlogsskibenes Tal; en hollandsk Galiot, som Islandsk Kompagni forrige Aar havde taget under Island, forbeholdt Kongen sig at laane, hvis han skulde faa den behov;[2] Niels Trolle, som nu var norsk Statholder, bemyndigedes til at forhandle med de søndenfjældske Købstæder i Norge om at udruste nogle »beværgede« Fregatter til at krydse mellem Norge og Jylland, for at Søen derimellem ikke skulde blive ufri;[63] Selius Marselis sendtes til Holland for sammen med Gabriel Marselis at befragte 5 eller 6 gode Orlogsskibe med deres Tilbehør til Kongens Tjeneste; det lykkedes ogsaa at leje: Sunder Roer, Statthuus og de Børs van Amsterdam, Haabet, Forgyldte Falk, Fama og Fløjten Forgyldte Pave. 9 Maj akkorderede Selius Marselis med Kornelius Villumsen Klip fra Vlieland om hans Galiot Beruil, 20 Læster, der lejedes for 370 Gylden om Maaneden.[5] Af Saltkompagniet hyredes den i Neustadt byggede Fregat København, 32 Kanoner, fra 28 Marts for 800 Dlr. maanedlig paa Kongens Risiko og fra 26 Maj for 1000 Dlr. paa Kompagniets eget Æventyr.[1] Af samme Kompagni i det nordenfjældske Norge lejedes Samson, 40 Kanoner, for 1400 Dlr. om Maaneden; ligeledes kapitulerede Admiralitetet om et Bergens Defensionsskib, som var nedskikket til Kongens Tjeneste, ligesom ogsaa St. Mattias, tilhørende Anders Olsen i Frederiksstad, toges i Hyre. Endelig traadte baade Klavs Mikkelsens Galiot fra Rostok[2] og Klavs Mikkelsen selv (som Løjtnant) i Kongens Tjeneste.[5] — Derimod maa Flaaden ved denne Tid have mistet Skibet Forgyldte Bjørn, siden der betaltes Bjærgeløn for dets Redskab, der var blevet opfisket i Søen.[34]

For at skaffe Flaaden den fornødne Besætning gjordes store Anstrængelser. I Danmark udskrev Lensmændene over 500 Søfolk, og for hver Baadsmand, der ikke mødte, havde

Lensmanden selv at bøde 6 Dlr. om Maaneden;[2] senere tog man 1 Baadsmand af hvert dansk eller norsk Skib, der gik ud af Havnene,[17] eftersom de fleste fra Lenene udskrevne Søfolk ikke var fremkomne.[2] I Norge opgav man den nye Udskrivningsmaade (S. 97) og udtog paa sædvanlig Vis ved Søofficerer henved 1000 Mand, ligesom ogsaa Lensmanden paa Baahus hvervede saa mange dygtige Baadsfolk i sit Len, som han kunde overkomme.[63] Ligeledes gik Hververtrommen i København[1]) og andre Steder i Landet; saaledes paa Strækningen Flensborg—Kiel, hvor Løjtnant Kristoffer Højer var udsendt. Ogsaa Marselierne gjorde deres bedste for i Holland at hverve 1000 gode Baadsfolk, der skulde sendes til Danmark med Hyreskibene,[2] men det faldt vanskeligt, thi Folkene nøjedes ikke med mindre end 15 Dlr. i Haandpenge, og det var kun faa, der over Hovedet vilde lade sig hverve.[17] 21 Apr. udstedtes endvidere Befaling til de danske, der var traadt i Udlandets Tjeneste, om at vende tilbage til Landets Forsvar. I Følge Regnskaberne[32] var der 21 Marts samlet 900 udskrevne Baadsfolk og 22 Juni 1000 andre Matroser, forskællige fra disse; man kunde under Tiden ogsaa have Vanskelighed med at holde Styr paa disse mange, til Dels fremmede og raa Elementer, inden de kom af Sted med Skibene.

16 Marts blev Raadmand paa Kristianshavn Peter Lytzen antaget til Skibskaptejn (400 Kdlr.), men forskaanedes for den daglige Opvartning paa Holmen, da han tillige beholdt sin Raadmandsbestilling. Skibskaptejner blev ogsaa: Peter Bjørn (9 Maj, 300; en Søn af Viceadmiralen Jørgen Bjørnsen), Jens Rodtsten (16 Okt., 400) og de hidtil værende Løjtnanter Lavrits Petersen (29 Apr., 300), Kristoffer Højer (23 Maj, 300) og Jens Gagge (13 Juli, 400). Kaptejnerne Lavrits Galtungs og Enevold Frederik Akelejes Gage forbedredes til henholdsvis 400 og »3½00« Dlr. Rolf Petersen, Jørgen Mattiasen og Henrik Tanke blev resp. 20 Marts, 4 og 27 Maj Løjtnanter (200 Kdlr.). Jokum Jokumsen, Henrik

---

[1]) 11 Juni fik Admiralitetsskriveren Povl Svendsen 1000 Dlr. til at hverve Søfolk for.[34]

Ernst de Bertri (»Batteri«) og Harman Valman antoges i Holland som Skibskaptejner med 100 Gylden i maanedlig Gage.[5] Frederik de Køningk anbefaledes af Generalstaterne til ogsaa at træde i Kongens Tjeneste (i Jan.); han skrev selv til Rigshofmesteren, at han havde været i Amerika under sidste engelsk-hollandske Krig for at tilbagetage nogle Forter, som Svenskerne havde der;[17] han blev ogsaa antaget fra 10 Febr. at regne med 400 Dlr.s Løn og desuden 120 Dlr., for at skulle lade sig finde des villigere ved Hvervninger o. a. 15 Dec. antoges Reinike Tiebert Bishop (250 Dlr.).[5]

En ikke ringe Hindring for Ekviperingens Fremme maa det have været, at Overskipperen Rasmus Tygesen Samsing i Foraaret afgik ved Døden, 52 Aar gl., og begravedes 5 Maj;[9] men samme Dag befaledes Kaptejn Peter Bredal indtil videre at opvarte paa Holmen i hans Sted.[2] Endnu betænkeligere var det dog, at selve Holmens Admiral Kristoffer Lindenov i Febr. Maaneds Begyndelse fjærnedes fra Embedet. Grunden dertil angives forskælligt; snart, at han ikke var saa krigslysten som Kongen, der i sin Vrede endog løftede Stokken imod ham, snart, at han havde begaaet Underslæb og ikke ladet Baadsmændene faa deres Penge. Og der havde dog en Tid været Tale om, at han skulde udnævnes til Rigs-Viceadmiral, et Embede, der jo havde staaet ledigt siden 1651; men nu blev det anderledes. Og hvem skulde nu føre Flaaden i den forventede Fejde? Rigsadmiralen Ove Geddes Alder tillod ham det ikke, og han var (siden 17 Marts) ivrigt sysselsat med det utaknemmelige Arbejde, som »Kommissarius til Lands og Vands« at skaffe Pengemidler til Krigens Førelse. Selius Marselis havde dog faaet det Hverv at fornemme, »om den unge Tromp eller andre kvalificerede Skibsofficerer skulde være inklinerede til at gaa i Kongens Tjeneste«; Underhandlingerne herom blev paabegyndte, men førte ikke videre. Man havde næsten intet andet Valg end atter at tage Oberst Henrik Bjelke til øverstbefalende. Han var ogsaa 28 Febr. blevet advaret om at være i Beredskab til at kommandere Orlogsflaaden i den forestaaende Sommer,[2] og 16 Apr. udnævntes han da til Rigs-Viceadmiral. Han skulde anstille sig, som det en vel forfaren Rigernes Vice-

admiral og Kavalér af Adel egner og vel anstaar. Især skulde han, sammen med Rigens Admiral, lade sig være Flaaden angelegen, at den underholdtes og, naar Fornødenhed udkrævede det, udrededes, som det sig burde, saa at Kongen og Kronen kunde have Tjeneste af den, naar enten Rigs-Viceadmiralen selv eller andre blev kommanderet i Søen med den.[5]

Allerede i Febr. havde Regeringen forsikret, at Flaaden var færdig til at stikke i Søen for at angribe Svenskerne i deres eget Hjem; men dette var ingenlunde fuld Sandhed. Derimod var vistnok en Del Orlogsskibe temmelig klare i Marts Maaned, thi da havde man sørget for Baglast (50 Baadladninger Sand og 4 Baade med ru Kamp) til dem.[35] For at sikre sig god Kost om Bord paa Skibene befalede Styrelsen 25 Apr., at udygtige Varer ikke maatte modtages paa Provianthuset, hvis Proviantskriveren da ikke selv vilde betale dem.[2]

Imidlertid havde Stænderne i Odense bevilget Tilskud til Landets Defension, og 22 Apr. havde Rigsraadet givet sit Minde til Krigens Begyndelse. Maaske allerede i Slutningen af Marts var flere Skibe, hvoriblandt København, Søbladet og Prinsens Jagt nævnes, under Kaptejn Peter Lytzen afsendte til Elben; men Modvind tvang dem til at vende tilbage til København, hvor Kaptejnen 12 Apr. modtog Befaling om at konvøjere engelske Koffardiskibe, uden det dog maatte hindre hans forehavende Rejse; og 22 Apr. fik han Ordre om, at han ved Ankomsten til Elben skulde underordne sig Rigsmarsken Anders Billes Kommando. Efter at være kommet til sit Bestemmelsessted, beordredes »Kommandøren« (3 Maj) endvidere til at give flittig Agt paa, at intet Krigsfolk blev sat over fra Stiftet Bremen til Kongens Fyrstendømmer, uden at det skete til Kongens Tjeneste; til den Ende skulde han lade krydse op og ned ad Elben langs Ditmarsken. Fjendtlige Fæstningsværkers Anlæggelse skulde han af yderste Magt forhindre med Bistand af Soldater fra Glykstad. 20 Maj skal han arrestere alle de svenske Skibe, Skuder, Bøjerter, han kan overhale, og skikke dem til Glykstad, og 25 Maj gives der ham Anvisning paa at bemægtige

sig et svensk Skib paa 14 Stykker, som ligger under Bygning eller Ekvipering i Stade.[2] Kort efter (3 Juni) anholdt han et svensk Skib, Stokholm, paa Elben; det samlede Admiralitet dømte det som en god Prise.[20]

Medens Strandvagter holdt skarpt Øje med de svenske Orlogsskibe, der muligvis passerede store Bælt, hvorom der Dag og Nat skulde gives Kongen Underretning ved Posten eller ved særegent Bud, — lagde Kaptejn Niels Juel som Admiral over Norske Løve, Graa Ulv, Pelikanen, Føniks og Falken midt i Apr. ud i Sundet for at afvente videre Ordre. Denne kom 14 og 20 Maj og lød paa at arrestere svenske Skibe og sende dem til København, ligesom ogsaa at standse alle nordfra kommende Skibe, for at de ikke skulde udbrede Efterretninger, der burde holdes hemmelige. Efter denne Ordre arresteredes 3 svenske velladede Saltskibe, deriblandt vistnok Svenske Løve og Svenske Lam; de førtes til Hovedstaden og brugtes senere imod Svenskerne; Mandskabet maatte tage Tjeneste paa de danske Krigsskibe, og de Citroner og Pomeranser m. m., der fandtes om Bord, gjordes i Penge for at uddeles blandt de Baadsfolk, der havde deltaget i Arrestationen af Skibene.[2] Ligeledes lagdes Arrest paa svenske Skuder i norske Havne. — Samtidig (22 Maj) udstedtes den første Kaperbevilling, for Holmens Kompasmager, Kornelius Kruse den yngres Galiot Flyvende Hjort. I det hele udgik der 10 saadanne Pas d. A.[1]

Saaledes var Krigen i fuld Gang, da der 21 Maj udgik Befaling om at holde Bøn i Kirkerne for Flaaden og Militien, »at Gud vilde velsigne dette Forehavende, saa at det store Værk, som Kongen havde paataget til det gemene bedste, kunde lykkes«.[2]

Da det var bragt i Erfaring, at 9 svenske Orlogsskibe under Admiral Henrik Gerritsen laa i Gøteborg Havn, afsendtes 25 Maj Kaptejn Lavrits Nielsen fra København til Kattegat med Sorte Rytter og Snarensvend. Naar han traf 3 af de hyrede Skibe (under Kommandør Peter Jansen de Køningk), skulde han tage ét af dem under sit Flag og med disse 3 krydse mellem Skagen og Vingø, saa nær Gøteborg som muligt. Svenske Skibe og Fribyttere bemægtiger han sig, men

andre Nationers ikke, naar de ikke føre Munition og Proviant til Gøteborg; for engelske og hollandske Orlogsskibe stryger han. Ellers hazarderer han ikke sin Eskadre, men efterkommer Ordrer, som gives ham af Niels Trolle eller af Baahus Lensmand;[1] sidstnævnte skal skaffe ham en velbesejlet Skude.[63] 29 Maj gjordes den Forandring i Instruksen, at alle 3 hyrede Skibe skulde begive sig til København, hvorimod Niels Juel skulde overlade Lavrits Nielsen Hvide Bjørn til Erstatning. 10 Juni fik Lavrits Nielsen Ordre til at komme tilbage til København med sin Eskadre, som maaske skulde forstærke Hovedflaaden, men der er snart taget anden Bestemmelse, siden han 21 Juni befales »straks og paa Timen« at begive sig igen med 6 Skibe for Gøteborg og attakere alle de svenske Skibe, han der kan finde, og ikke tilstede, at nogen Kontrabande eller Proviant indføres paa Skibe, af hvad Nation de end være kan.[2] Paa Tilbagevejen til Gøteborg skal han have konvøjeret 14 Islandsfarere ud af Kattegat. Til Forstærkning sendtes ham, i Følge Befaling af 21 Juni, Markvard Rodtsten fra Veser med 3 Skibe; der var ogsaa paatænkt at tilsende ham Pelikanen, Føniks og Gribben, men det blev atter opgivet.[2] Han maa have været anset for stærk nok; thi i Rigsraadets Møde 30 Juni hed det: »Gøteborg og Skærene stoppet«.[56] 10 Juli paamindedes han om at gøre sin yderste Flid med at blokere Gøteborg, men han maatte ikke forulempe nevtrale eller allierede Skibe.[2] De svenske nærede nemlig det Haab, at Eskadren for Gøteborg skulde øve Vold mod engelske Skibe, saa at Danmark kunde paadrage sig Englands Vrede;[17] og dette Haab vilde man altsaa beskæmme.

3 Juni havde Markvard Rodtsten overtaget Kommandoen over de tre Hyreskibe Haabet, Forgyldte Falk og Fama for straks og »det meste uformærket muligt er« at begive sig til Veser, angribe de svenske Skibe der og efterkomme Anders Billes Befalinger.[2] Det er maaske hans 3 Skibe, som var medvirkende ved Indtagelsen af Leheskansen ved Geestflodens Udløb i Veser. Som ovenfor bemærket, fik han dernæst anden Ordre, og 27 Juni laa han udfor Kirkegaardsholmen ved Gøteborg, saa nær ved den svenske Skanse, som

det uden Fare for Skibene kunde ske. De ni svenske Orlogsskibe laa indenfor samme Skanse og gjorde s. D. Sejl, men opgav det hele igen og lod deres Anker falde. Herom gjorde han Indberetning til Rigsadmiralen, dateret Haabet 3 Juli.[14] Han beder om 2 Brandere til at anbringe mod de svenske Orlogsskibe og om et Skib med svære Stykker til at kanonere mod Skansen, medens Skibene med tjenlig Vind gjorde Angreb; thi da kunde der nok udrettes noget.

Niels Juel laa vedblivende i Øresund med sin Eskadre, men 3 Juni fik han Ordre til snarest at komme til København med sine Skibe for at erfare Kongens Vilje. Hensigten med denne Ordre var sikkert ikke blot den, at Niels Juel skulde støde til Hovedflaaden med sin Eskadre, men vel ogsaa, at han skulde overtage Pladsen som Holmens Admiral. Hans Bestalling blev udfærdiget 14 Juni; den er enslydende med Forgængernes fra 1630 og 1645 og omtaler altsaa ikke med et Ord den nye Indretning fra 1656 med Inspektionsofficerer, ja ikke en Gang Admiralitetet, men paalægger ham blot at være Rigens Hofmester og Admiral saa vel som Rigens Viceadmiral hørig og lydig. Lønnen er ogsaa som tidligere 600 Dlr., Foder og Maal til en Hest og 3 Hofklædninger. Niels Juel gjorde vel sin Ed som Holmens Admiral 14 Juni, men »han sejlede straks derefter ud mod Rigens Fjender« og har altsaa ikke den Gang tiltraadt sit nye Embede. Det maa derfor have været en travl Tid for Jørgen Bjørnsen og de tre Inspektionsofficerer.

Thi nu skulde Hovedflaaden ud. 9 Juni indtog følgende Skibe Brændeved efter Kaptejn David Dannels Bevis: Viktoria, Hannibal, Prins Kristian, Tre Kroner, Justitia, Spes, Nældebladet, Sorte Bjørn, Gribben, St. Peter Galiot og Dynkerker Bøjert.[34] Disse Skibe har sikkert hørt til den Flaadeafdeling, Rigsviceadmiralen skulde kommandere; men i Løbet af Juni Maaned betales der Løn til Mandskabet, ikke blot paa de nævnte Skibe, men ogsaa paa Trefoldighed, Norske Løve, Lindormen, Tre Løver, Føniks, Pelikanen, Graa Ulv, Hvide Bjørn, Sorte Rytter, Snarensvend, Delmenhorst og flere mindre Skibe.[32] Hele Flaadeafdelingen skal i Følge andre Opgivelser have bestaaet af 19 (eller snarere 23) gode

Skibe, inddelte i 3 Skadroner. Men hvilken Kraftudfoldelse krævede det ikke at gøre en saa stor Mængde Skibe færdige til at stikke i Søen! Der fattedes Matroser, og det uudtømmelige Norge maatte endnu levere 550 saadanne; Trompetere og Bartskære udskreves, og Dr. Niels Vikman, der altsaa var traadt i Tjeneste igen, indkøbte i Juni Medikamenter til Flaaden;[32] Soldater af det sjælandske Regiment[2] og norske Knægte kommanderedes om Bord. For at der ikke skulde mangle Skibspræster til Flaadens Fornødenhed, maatte Bisperne i Danmark skaffe Kapellaner dertil fra de Steder, hvor de bedst kunde undværes; mindst 11 Skibspræster har gjort Tjeneste dette Aar. Men ogsaa her kunde man støde paa Modstand. I Aarhus levede en Præst, Hr. Avgustinus, der var kommet fra sit Kald, men havde faaet kgl. Oprejsningsbrev; til ham beskikkede Biskoppen tvende Mænd, der skulde opfordre ham til straks at parere Kongens Ordre om at rejse til København og betjene Kongens Flaade; men Præsten forlangte først »tilbørlig Penge«. Ved næste Beskikkelse forklarede han dette Udtryk saaledes, at han som Skibspræst maatte have en Skibskjortel, Sengeklæder, Linklæder, en Bibel og en Alterbog, men han vilde ikke nøjes med 10 Kdlr., ja ikke med det firdobbelte, da han dog kun vilde komme paa Maanedssold om Bord og intet vilde have at leve af, naar han atter blev afskediget. Den kgl. Ordre havde heller ikke lydt paa hans Person eller paa Præster uden Kald. Han har dog formodentlig maattet parere, og hans Hustru har da i hans Fraværelse som sædvanligt ernæret sig af at være »klog Kone«. — Til Forberedelserne kan man ogsaa henregne Udstedelsen (1 Juni) af nye »Skibsartikle, hvorefter alle vore Skibshøvedsmænd og Kaptejner med vore Skibe og Folk sig paa deres Rejse endeligen skulle have at rette og forholde«. Disse Artikler er i alt væsentligt en Gentagelse af de tidligere fra 1625, og Forandringerne er kun smaa; saaledes er Tobaksrygning nu tilladt om Bord, men kun paa de Steder, den øverstbefalende anviser; ligeledes omtales nu Chargen »Schoutbynacht«, der vist for første Gang blev brugt i 1656 om den tredjeøverste blandt de kommanderende paa den danske Flaade (S. 95); »Admiralitetet« fore-

kommer flere Gange og fungerer bl. a. ved Byttets Fordeling; de tidligere Tiders af Skibsfolket selv udnævnte »Byttemestre«, der fordelte det i Krigen tagne Bytte efter de gældende Regler, er nu forsvundne. — Til Forberedelserne hører det endelig ogsaa, at Møllerne i København maatte male for Flaaden, og at Grynmøllen ved Provianthuset blev repareret[35] og overdraget til en ny Mand (Hans Tesk); ligeledes maaske ogsaa den »Machina«, som en vis Frederik Andersen havde paataget sig at bygge, hvorfor der anvistes ham Plads paa Bremerholm til Arbejdet.[2]

17 Juni var Udrustningen fremmet saa vidt, at Henrik Bjelke kunde faa sin Instruks.[1] Han skulde straks begive sig med Orlogsflaaden til Østersøen og krydse dér for at træffe nogle af de svenske Orlogsskibe, som han skulde gøre saa megen Skade som muligt. Han skulde især holde sig til den pryske Side, men erfor han, at den fjendtlige Flaade var i de svenske Skær, maatte han gøre sin yderste Flid for at træffe den og, om han var bastant, at angribe den der. Den søfarende Mand havde han at værge mod de svenskes Overgreb. Naar nogen Aktion skulde foretages, skulde han først beraadslaa med de ham medgivne Kaptejner i et Krigsraad, og hvad der saaledes besluttedes, skulde stilles i Værk med Forsigtighed. I øvrigt »fortroede Kongen Flaadens Direktion og Konservation til Henrik Bjelkes egen Dijudikation, saa at han brugte al Forsigtighed og god Konduite til Kronens Reputation og bedste, som det anstod Kongens betroede Rigens Viceadmiral og Sømand, og som han i sin Tid agtede at forsvare for Gud i Himlen og for Kongen«. 21 Juni blev denne Ordre modificeret derhen, at han vel skulde krydse i Østersøen, men ikke opholde sig for længe paa noget Sted, og, naar han ikke stødte paa svenske Orlogsmænd, havde han efter Lejligheden at begive sig tilbage til København for at indhente nærmere Ordre. 23 Juni, da man fejlagtig antog, at han allerede var afsejlet, skønt han endnu laa ved Dragør, tilføjedes der i Ordren, at han skulde krydse langs den pommerske Side og optage svenske Skibe; en Person skulde skaffes ind til Stralsund og en Galiot (med en Udsending til Storfyrsten af Moskov) til Window. Men

endnu samme Dag kom der nye Ændringer. Der var indtruffet Efterretning om, at en Del svenske Krigsskibe var sejlet Bornholm forbi til Pillau eller den pryske Side; derfor paalagdes det Rigsviceadmiralen straks at gaa under Sejl med hele Flaaden for at træffe disse Svenskere; dog maatte han, efter hans eget Forslag, følge den pommerske Kyst og tage al Proviant, Ammunition og Kontrabande, som førtes til Sverig eller til de svenske Havne i Pommern, selv om det var indladet i nevtrale Skibe.[2] Men samme Dag bragte én Overraskelse endnu. De omtalte svenske Orlogsmænd, troede man, vilde overføre Kong Karl Gustaf fra Prøjsen til Sverig, hvor man med Længsel ventede ham hjem. Denne Formodning bevægede Frederik III. til s. D. i al Hemmelighed, kun ledsaget af en Kammertjener, en Læge og en Kirurg, at begive sig om Bord paa Trefoldighed for selv at møde sin kongelige Modstander paa Østersøens Vande. For at sikre sig Ekspeditionens Hemmeligholdelse standsede man atter midlertidig Søfarten sydpaa gennem Øresund. Ved Daggry lettedes Anker, og i Slutningen af Maaneden viste den danske Flaade sig ved Rygen, hvor den overhalede en stralsundsk Skipper, der dog blev sendt bort igen med venlige Hilsener til sin Byes Øvrighed og med en god Rus.[17] 2 Juli kastedes Anker udenfor Danzig; men stor var Skuffelsen, da det bragtes i Erfaring, at den svenske Konge netop i de samme Dage passerede Stettin med sin Hær, idet han foretrak Vejen til Lands paa sin Marche imod Danmark. Den paalidelige Underretning herom var Togtets eneste Frugt, foruden en »Forfriskning«, som Magistraten i Danzig var saa høflig at sende Kongen. Denne maatte vende tilbage og var 8 Juli i København; om Bord paa Trefoldighed udstedte han 2 Juli en Bestalling[5] for Løjtnant Peter Jensen Morsing som Kaptejnløjtnant til Skibs (300 Kdlr.); det var ellers Navnet paa den øverstbefalende over de om Bord værende Landtropper, men betyder maaske i dette Tilfælde Flagkaptejn under Admiralen; 4 Juli opnaaede ogsaa Kaptejn David Dannel ved et Kongebrev,[1] udfærdiget paa det samme Skib, en Begunstigelse for sin eventuelle Enke Maren Petersdatter.

Efter at den danske Flaade havde fulgt Kongen til Bornholm, vendte den atter sydpaa og laa 12 Juli »under Rygen«, da Henrik Bjelke udstedte en Proklamation til Rygens Beboere: de skulde give sig ind under den danske Konges Beskyttelse, hvis ikke stræng Behandling skulde vederfares dem; ellers vilde han give sine underordnede Befaling til at skærme dem. Med denne Proklamation sendtes en Trommeslager i Land, men Henrik Bjelke fortæller i et Brev af 15 Juli, dateret udenfor Jasmund, at han endnu ikke har begyndt med at skænde og brænde paa Kysten. Han har erfaret, at den svenske General Vrangel har gennem en Kikkert betragtet den danske Flaade, da denne laa ved Ruden, og haft »Hjærtens Ve« deraf. Admiralen beder Rigshofmesteren om at maatte bytte 250 Sjælændere og Lolliker mod 200 Norbagger, Jyder eller Snaphaner (Gønger), thi disse Lollændere »gør sig alle syge paa Søen og æde som Hunde«.[17] — Medens Viceadmiralen laa ved Rygen, udfærdigedes i København (18 Juli) en Instruks, der til Dels forelagde ham andre Opgaver, men vistnok ikke, lige saa lidt som de andre Befalinger fra Regeringen, er kommet ham i Hænde før efter 1 à 2 Ugers Forløb. Instruksen paalægger ham ganske vist at krydse ved den pommerske Side og gøre Landgang og Allarm, hvor det bedst kan ske, uden at Mandskabet ruineres eller afskæres fra Tilbagetoget til Skibene. Men det er Vismar, han især skal have Øje med; de Skibe, Fjenden har dér, skal ødelægges eller erobres, og al Overførsel af Krigsfolk derfra til Fyrstendømmerne skal hindres. Hvis Skansen ved Rostok i Hast kan overrumples, skal det ske, men derefter skal den skyndsomst demoleres og demonteres.[2] Henrik Bjelkes Veje havde dog ført ham ad en anden Kant. 21 Juli ligger han mellem Jasmund og Skaane, thi han tør ikke vove sig længere bort fra de danske Kyster, saa længe han ikke har faaet Proviant tilsendt, hvilken han udbeder sig. Han tilføjer, at et Par Kapere kunde gøre godt Bytte i Farvandet mellem Gulland og Stokholm. 24 Juli har han Station ved Bornholm, hvor han savner 3 Skibe, som under Skibshøvedsmand Børge Rosenkrans i det taagede Vejr er blevet skilte fra Hovedstyrken. Han havde faaet Efterretning om, at den

svenske Admiral Bjelkenstjerna laa ved Dalarøen med 18 Skibe og ventede paa nogle flere; men hvis Bjelke kunde faa den Undsætning, han havde ønsket fra København, skulde Svenskerne ikke have nødig at søge efter ham.[17] Da Henrik Bjelke skrev dette Brev, var den attraaede Undsætning vel under Vejs, idet Lavrits Galtung som Admiral over Frederik, Tre Løver, Samson, Sorte Bjørn, Sælhunden, Karitas og Spes Galiot 23 Juli havde faaet Befaling til at begive sig til Østersøen og give sig under Henrik Bjelkes Kommando; Sælhunden skulde dog først en Vending i Kattegat for at bemægtige sig en gøteborgsk Galiot, som kaprede langs Hallands Kyst. 30 Juli fik Rigsviceadmiralen Tilladelse til at sætte alle de paa Flaaden værende syge Soldater og Baadsfolk i Land paa Bornholm, hvor Lensmanden skulde skaffe dem Underholdning; men Henrik Bjelke bemyndigedes endvidere til at tage det bornholmske Krigsfolk om Bord for at besætte Lante Rygen, hvis han fandt det raadeligt, og hvis denne Ø kunde forsvares mod mulige fjendtlige Anfald.[2]

Som bekændt havde Forholdene imidlertid udviklet sig meget sørgeligt for Landhæren; ogsaa Befalingerne til Admiralitetet giver det til Kænde. 12 Juli udsendes Gribben, Kaptejn Kornelius Kruse den ældre, til de holstenske og jydske Kyster for der at kommandere alle Skibe, Skuder, Pramme og Baade over til Øerne, paa det at Fjenden, »som er i Antog imod Holsten», ikke skal drage Nytte af dem. De modvillige tages med Magt, selv om det er den gottorpske Hertugs Undersaatter. Forretningen skal begynde ved Neustadt og fortsættes opad mod Kolding. Efter at have fuldført dette Hverv skal Gribben (20 Juli) løbe til Middelfarsund ved Frederiksodde og paasé, at der ikke sker noget fjendtligt Anslag imod Fyn; til Assistance bestemmes 2 »smaa Udliggere«.[2]

Kaptejn Peter Lytzen (S. 105) maatte ved Fjendens Nærmelse retirere ned ad Elben til Glykstad. 20—25 Juli indberettede han om Troppetransporter og om Samlinger af fjendtlige Fartøjer i en saadan Mængde, at han ikke saa sig i Stand til at afværge de svenskes Overgang over Floden. I Slutningen af Avg. sikrede han Rigsmarskens Udskibning i Glyk-

stad, men dernæst maa Begivenhedernes Gang have ladet hans Rolle paa dette Sted være udspillet.

Frederiksodde Fæstning forsynedes, i Følge Befaling til Admiralitetet af 31 Juli, med Kanoner, Munition og Konstabler, som toges fra Prins Kristian og afsendtes med Sorte Hund (og Dynkerker Bøjert), som derpaa skulde sikre sig alle Skuder og Baade paa den jydske Side og blive liggende i Sundet som Vagtskib; derhos paamindedes Kollegiet om de 2 »smaa Udliggere«, der endnu ikke var komne i Middelfarsund. Admiralitetet har aabenbart været Kongen altfor langsomt med Udførelsen af denne Ordre, thi 3 Avg. kom en ny Paamindelse om Udliggerne og det andet, »eftersom det ingen Dilation kunde taale«. Der toges ogsaa Konstabler fra Sofia Amalia til Fæstningens Forsvar, og Skippere lejedes til at føre Korn til Frederiksodde, men de skulde søge Søen igen, hvis Fjenden, »det Gud forbyde«, forinden var kommet i Landet. 3 Fregatter havde, maaske under Kaptejn Mattias Bolt, været udsendte (mellem Als, Ærø og Femern) for at jage nogle vismarske Sørøvere; de beordres nu ogsaa til at tage Station i Sundet, for at afværge Overgang til Fyn. Da senere en svensk Kaper endog udrustedes fra Aarhus, blev et dansk Orlogsskib (12 Okt.) udsendt imod ham.[2]

En Kommission, hvori bl. a. Rigsadmiral Ove Gedde og Admiralitetets Vicepræsident Peter Redtz havde Sæde, blev (6 Juli) nedsat »for at befordre denne store og ekstraordinære Udrustning til Lands og Vands« og tillige for at ordinere, hvad der eragtedes tjenligt til Fædrenelandets Konservation. Hvilke Sorger dette Hverv medførte, ses af en Skrivelse fra Kommissionen af 15 Avg.: »I Dag paa en Times Tid ere vi blevne søgte af disse efterskrevne: Tøjmesteren ved hans skriftlige Indlæg, at Batterierne ved Toldboden er ganske brøstfældige, saa man ikke kan bruge Stykker derpaa. Proviantskriveren lægger og skriftlig ind, at han har hverken Ved til at brygge og bage ved, foruden meget andet, som udkræves, Bagersvendene løbe bort, Møllerne vil ikke male mere, Hestene, som slæber til Møllen og fra, fordærves, og nogle ere døde, for han haver intet at købe Hø til dem for, med mere, hans Indlæg omformælder. Admiralen haver be-

slaglagt Skibe og Skuder til at hente Korn fra Jylland efter K. Maj.s Befaling, men de maa blive liggende af Mangel paa Penge, ligesom de Skibe, der skulde krydse under Lolland og Femern«. Det Fartøj, der var ladet med Proviant til Flaaden i Østersøen, kunde ikke komme af Sted, før der blev opdrevet 220 Dlr., og det, uagtet Admiralen, Hr. Henrik Bjelke, kun havde Proviant om Bord for nogle faa Dage. »Gud hjælpe vel og straffe ikke for haardt!« Slige Veklager lød omtrent Aaret ud; at Flaaden, som vi skal se, blev holdt saa længe i Søen, kunde kun forøge Pengetrangen.

29 Juli blev nogle svenske Søfolk bragt som Krigsfanger til Bremerholm, hvis Viceadmiral, Jørgen Bjørnsen, fik Befaling til at sætte kun en eller to af dem paa hvert Krigsskib, men dettes Kaptejn skulde holde dem som Fanger og ikke lade dem komme til Ild eller Krudt.[2]

Henrik Bjelke havde adlydt Kongens Ordre af 30 Juli (S. 113) og gjort Landgang paa Rygen paa den wittowske Kyst og paa Øen Hiddensee vest for Rygen trods den Modstand, som Fjenden gjorde ved udsendte Dragoner; Landsbyerne fandtes forladte af Beboerne, men en Mængde Kvæg blev ført om Bord som Bytte. Denne Begivenhed er vistnok forefaldet før 24 Avg., thi den Dag laa Rigsviceadmiralen under Bornholm, mellem denne Ø og Rygen, og udsendte Kaptejn Henrik Ernst de Bertri paa et Togt norden om Bornholm.[17] Først 31 Avg. fik Kongen, der var i Odense, Efterretning om Landgangen og befalede Bjelke at udskrive ikke blot Brandskat, men ogsaa Kontribution der paa Øen, eftersom Fjenden tribulerede Kongens Undersaatter i Holsten og Jylland med begge Dele i høj Grad. Dersom Bjelke havde indtaget Skansen paa Rygen, havde han at besætte den med Folk og forsyne den med Munition og Proviant, indtil flere Soldater kunde sendes til Øen. Med Befalingen herom fulgte tillige et Forslag, som han med sine Admiraler og Kaptejner skulde overveje; hvad Beslutning der toges, skulde med Flid og Forsigtighed, men uden Forsømmelse sættes i Værk. Dette Forslag galdt uden Tvivl Angrebet paa den svenske Flaade; 5 Dage forinden havde Kongen udstedt en anden Befaling til Henrik Bjelke om at trække sig

tilbage med Flaaden til Køge Vig og blive liggende der for at observere Fjendens Intention; dersom den svenske Flaade saa »udkom«, skulde den attakeres efter den forrige Ordre.[2] I en af Datidens Aviser, Wochentliche Zeitung, trykt i København af Peter Hake, læses en Notits af 24 Avg.: »Vor Flaade er i god Positur og er for 8 Dage siden blevet forsynet med 2 Maaneders Proviant og forstærket med 3 Orlogsskibe«. Og 30 Avg.: »Uagtet den svenske Flaade vedbliver at holde sig hjemme, holder den danske dog endnu Søen, som det sig bør, men venter den svenske Flaade med Længsel; en dansk Krydser har opbragt 6 Købmandsskibe fra Stokholm og jaget den medfølgende svenske Konvøj ind til Kolberg«. — Ogsaa en engelsk Flaade ventedes i Farvandene, og sikkert af den Grund iagttoges stor Aarvaagenhed. Galiot St. Peter laa (efter 6 Avg.) ved Lappen og krydsede derfra idelig under Skaane for at hindre anden Forbindelse mellem Fiskerlejerne end mellem Helsingborg og Helsingør. Fornam Kaptejnen noget i Søen, skulde det aviseres for Tolderen i Sundet. En lignende Befaling fik Sælhunden; dersom der hørtes megen Skydning fra en Fægtning med Fjenden, skulde Skibet forføje sig did til Assistance for de danske.[2]

Det havde været Svenskekongens Plan, at den ventede engelske Flaade, — hvis Hjælp han vilde tilkøbe sig ved Pantsættelsen af Bremen til England, — skulde befri Admiral Gerritsen i Gøteborg og sammen med ham erobre Fyn; imedens skulde den svenske Flaade i Østersøen slaa den danske Hovedflaade og gøre Landgang paa Sjæland. Men denne Plan faldt til Jorden, da den engelske Hjælp udeblev, og den svenske Østersøflaade ikke magtede sin Opgave. Uagtet Karl Gustaf 1 Avg. havde givet til Kænde, at hans Flaade skulde være rede til »en særdeles Entreprise«, gik hele Maaneden hen, uden at Flaaden saa sig i Stand til større Operationer. Den var vel forholdsvis stor, — 24 kgl. Orlogsskibe og 8 eller flere Borgerskibe, — men efter Admiral Bjelkenstjernas egen Tilstaaelse manglede der ikke blot Tovværk og Sejl, men ogsaa Skibschefer og Officerer, der var kændte med Søvæsenet. 4 Sept. var man dog saa kampberedt, at Karl Gustaf forlod

Belejringen af Frederiksodde og begav sig til Vismar, hvorfra han vilde lede sin Flaades Bevægelser.

Det fortælles, at den danske Flaade laa ved Rygen i Færd med at inddrive Kontributioner, da den svenske Flaades Opsejling blev mældt; straks lettede de 24 danske Skibe og stod nord paa. 12 Sept. kom Flaaderne hinanden i Sigte ved Møen og gjorde klart Skib; fra Kl. 3 om Eftermiddagen indtil den mørke Nat, da man var i Højde af Falsterbo, lød nu Skuddene fra begge Sider; for den danske Flaade galdt det om at komme sin Basis, Sjæland, nærmere, hvorfra den kunde vente Undsætning. Om Bjelke har faaet Undsætning, og om Admiral Niels Juel har bragt ham den, kan ikke siges med Sikkerhed; det derimod maa ansés for vist, at Niels Juel som Admiral har deltaget i Slaget og gjort sig »mærkelig kundbar af Forfarenhed, behjærtet Manddom og koldsindig Forstand til vel at anføre og mandelig forsvare sin anbetroede Post udi saa hed og hæftig et Søslag«. Natten derpaa kom et Par svenske Skibe ind i den danske Flaade, »hvilke af de danske blev vel exciperede«. 13 Sept. fornyedes Slaget, under Falster, og varede fra Kl. 8 Form. til Kl. 7 Aften uden at give andet Resultat end Gaarsdagens. Det danske Admiralskib skal have faaet mange Grundskud og »det ganske Overløb bortskudt«, men det svenske Admiralskib Maria gik det ikke bedre. Det kom heller ikke i Dag til Nærkamp eller Entring, — som det blev paastaaet, paa Grund af de svenske Officerers Forsømmelse, men snarere paa Grund af den stærke Kuling og den høje Sø under hele Affæren. Ogsaa 14 Sept. skal der være kæmpet. Slaget havde været uafgørende, men dog nærmest uheldigt for de svenske, der ikke opnaaede deres Hensigt, at rydde Søen og aabne Vejen til Sjæland for Landgangstropperne. Deres Orlogsskibe synes ogsaa at have været mest medtagne; ét var saa forskudt, at det næppe kunde naa ind til Stralsund, og Resten trak sig tilbage til Vismar, hvorfra Flaaden ikke kom i Søen for det første. En hel Del døde blev begravne paa Rygen, og af Officererne blev 3 fængslede og 1 straks kasseret paa Grund af deres Optræden i Fægtningen. — Den danske Flaade derimod, som skal have haft noget over 100 gemene Baadsmænd døde og

kvæstede, kom 14 Sept. »om Morgenen god Tid paa Reden mellem København og Køge til at reparere Frederik, Trefoldighed og de andre Skibe, som havde fanget Skade«, og efter 4—5 Dages Forløb var alt nogenlunde i Stand igen. Senere (28 Dec.) befaledes Admiralitetet at anstille Undersøgelser om den sidst forefaldne Søtræffen mellem vores og den svenske Flaade i Østersøen; Forhør skulde holdes over hver Officer, der havde deltaget i Slaget, for at det kunde erfares, om de alle havde efterkommet deres Skyldighed og sekunderet hinanden, som det sig burde.[2] — Medens Flaadens Skibe havde været ude i dette Halvaar, begravedes følgende Kaptejner: Didrik Bentsen Lie fra Norge, 8 Apr., 46 Aar gl.; Joris Jansen Adler fra Amsterdam, Kalvinist, 31 Juli, 48 Aar; Villert Fransen fra Ditmarsken, 23 Avg., 35 Aar, og Henrik Ernst de Bertri, Skibskaptejn paa De Børs van Amsterdam, 18 Sept., 38 Aar.[9] Den sidstnævntes Jordefærd kostede $74\frac{1}{2}$ Dlr.;[32] han angives udtrykkelig at være falden i Slaget 12—13 Sept.

Straks efter, at den danske Flaade var kommet i Københavns Nærhed, fik Borgmester og Raad i København (15 Sept.) Befaling til med største Flid at udransage alle ugifte i Byen boende Skibsfolk, aldeles ingen undtagen, og straks skaffe dem til Bremerholm, hvor de skulde modtage Haandpenge og træde i Kongens Tjeneste;[57] ligeledes skulde Helsingør inden den 18de om Aftenen skaffe 50 Baadsfolk til Sofia Amalia og nogle Bartskære. En Afdeling af den sjællandske Adels Soldater og af Gøngerne fordeltes paa Skibene efter Admiralitetsraaderne Henrik Møllers og Povl Klingenbergs Anvisning; det skortede paa Proviant og paa Øl, og der maatte i Stedet for Øl bruges Vand, som Køge skulde skaffe til Flaaden.[2]

14 Sept. var Henrik Bjelke tilsagt at møde hos Kongen til mundtlig Konference; dog skulde han sørge for, at intet blev forsømt paa Flaaden i hans Fraværelse. 19 Sept. udfærdigedes Instruksen, der giver ham Anvisning paa at angribe Fjenden ikke blot med sine forrige Skibe, men ogsaa med de tilforordnede Skibe: Frederik, Sofia Amalia, Sælhunden, tvende Islandsfarere og en Grønlandsfarer. Det bestemtes

tillige, at naar Elb- og Gøteborg-Eskadren ankom, skulde de ogsaa forstærke Hovédflaaden; men denne Bestemmelse blev ikke fulgt, thi af Elbeskadrens Skibe krydsede København, Kaptejn Peter Lytzen, 29 Sept. under Jylland, var 21 Okt. i Store Bælt, konvøjerede dernæst i Kattegat fra Aalborg til Aarhus, hvor det skulde hindre Forbindelsen med Sverig; 4 Nov. laa det atter i Bæltet, hvorefter det 16 Nov. konvøjerede Kornskibe til Kristianopel. Ogsaa Gøteborgeskadren blev liggende paa sin tidligere Station. 22 Sept. aflagde Frederik III. og Rigshofmesteren Besøg paa Orlogsskibene; alle Officerer maatte møde om Bord hos H. Maj. Kongen, i hvis Nærværelse Hofmesteren holdt en Formaningstale til dem om deres Skyldighed og tropligtige Tjeneste. 20 Sept. tiltraadte Peter Knudsen Skaaning sin nye Bestilling som Fiskal om Bord paa General-Admiralskibet, hvor han skulde holde Journal over, hvad der hver Dag passerede; men i Tilfælde af Aktion skulde han fra en Galiot iagttage alle Skibes og Officerers Forhold overfor Fjenden og senere paatale enhver Forsømmelse uden Personsanseelse.[1] Naar vi nu véd saa nøjagtig Besked om Flaadens Bevægelser i dette Efteraar, da har vi Søfiskalen at takke derfor.

I hans Journal[56] anføres følgende Flaadeliste:

1. Eskadre: Trefoldighed, Generaladmiral; Hannibal, Viceadmiral; Justitia, »Admiral-Skubenagt«; Tre Løver; Sunder Roer; Svenske Løve; Emmanuel; Brandskibet Karitas og Falken.

2. Eskadre: Sofia Amalia, Admiral; Viktoria, Viceadmiral; Statthuus (eller D'Rathuus van Haarlem), Schoutbynacht; Lindormen; Delmenhorst; Islandske (Forgyldte) Fisk og Sælhunden.

3. Eskadre: Frederik, Admiral; Tre Kroner, Viceadmiral; Nældebladet, Schoutbynacht; Spes; Pelikanen; Svenske Lam; Svenske Grib (vistnok et fra de svenske erobret Skib) og Brandskibet Norske Fregat.

4. Eskadre: Norske Løve, Admiral; Graa Ulv, Viceadmiral; Føniks, Schoutbynacht; Børsen; Samson; Sorte Bjørn og Brandskibet St. Jørgen.

Endvidere: Kaperskuden Morianen, ført af Kasper Vinter; Fortuna Galiot, ogsaa en Kaper; Stettinske Prisgaliot; Klips Galiot, Klavs Mikkelsens Galiot, det bergenske Skib og De Kogge.

Disse Smaaskibe fraregnede, raadede Flaaden altsaa over 29 Kampskibe og 3 Brandere.

Generaladmiral var Henrik Bjelke; som de 3 andre Admiraler nævnes Køn Joakim Grabov, Niels Juel og Lavrits Gaitung. Endnu 21 Sept. kunde Grabov ikke komme saa hastig til Stede, at han straks kunde udsejle med Sofia Amalia, hvorfor Henrik Bjelke midlertidig forordnede »én« til Kaptejn eller Overhoved om Bord paa Skibet, da det stødte til Flaaden.[2] Ellers omtales Nikolaj Helt og Børge Rosenkrans som Viceadmiraler, Jakob Jokumsen Gørter som Skibschoutbynacht. Af andre Officerer forekommer lejlighedsvis: Movrits Brun, Kristoffer Orning, Lavrits Bertelsen, Kristoffer Højer, Søren Ørbæk, Jørgen Plovmand, Fit Jansen Ertman, Lavrits Petersen, Harman Valman (paa Sunder Roer), Daniel de Ligne (paa Børsen), Gregers Mattiasen, Rikardt Andersen, Rolf Petersen, Søren Fjelderup, Morten Petersen, Mads Madsen (paa Emmanuel), Kristen Kristensen, Peter Petersen Kærteminde, Peter Bredal, Peter Jansen de Koningk, Frederik Koningk, Klavs Mikkelsen (paa hans egen Galiot), Povl Justsen (paa Fortuna Galiot) o. fl.

Flaaden synes at have været paa det nærmeste sejlklar 19 Sept.; men Afsejlingen blev udsat, dels paa Grund af Modvind, dels fordi man ikke vilde stikke i Søen uden først at være paa det rene med, hvor den fjendtlige Flaade befandt sig. Endelig lettede man Anker 28 Sept., efter at det »brede Raad« (Krigsraadet in pleno) flere Gange havde drøftet Sagen, og kom denne Dag til Møen, den næste til Gedsør Rev og den 30te ved Rødsand, syd for Falster. Det var nu udenfor al Tvivl, at Svenskeflaaden stadig holdtes tilbage i Vismar.

Da Vinden ikke var gunstig de nærmeste Dage, beordredes 5 Skibe under Viceadmiral Helt til at nærme sig Øen Pøel, nord for Vismar, for at udforske, om de svenske ikke gjorde sig rede til at modtage Slag; men da Vinden næste Dag, 4 Okt., dog blev føjelig, fulgte hele den øvrige Flaade efter Helts Skibe og ankrede paa Vismars Red paa 13 Favne Vand. Det var dog ikke uden Fare at ligge her; ved en sydlig Vind havde de svenske Luven, hvis de vilde sejle ud, og under en durkstaaende haard Sydvest var det umuligt at hindre deres Udfart; med nordlig Storm løb den danske Flaade den Fare at drive paa Land, da Ankergrunden var meget blød. Hertil kom, at man manglede Vand og Proviant og altsaa ikke kunde blive liggende ret længe. Det brede Raad mente dog, at man burde se Tiden lidt an. Flaaden blev altsaa liggende med udsendte Brandvagter, og da den svenske Flaade, der talte 25 (eller 36) Skibe, tilsyneladende vilde opgive sin tidligere Uvirksomhed, gik de danske 6 Okt. under Sejl og laverede udenfor i Farvandet, men »dog rippede (lettede) de svenske ikke det ringeste derinde, uagtet vi opad Dagen i Vindstille laa og drev udfor Landet, ret for deres Øjne«. 7 Okt. blev Vinden mere nordlig, hvorfor Flaaden maatte til Søs, men den lod dog 4 Skibe under Kaptejn Peter Bredal krydse ved Vismar. For at komme de længselsfuldt ventede Proviantskuder noget nærmere, ankredes 8 Okt. op under Femern, hvor der ogsaa var bedre Ankergrund; her fra Øen hentedes Vand, og her modtoges en Skude, der bragte Øl, med stor Glæde. Da (10 Okt.) naaede den Efterretning de danske, at Vismarflaaden indtog Proviant og Munition, og at Kongen af Sverig selv vilde gaa ud med Flaaden; det blev derfor besluttet at lægge Flaaden ved Gedsør Rev, hvorfra man tillige bedre kunde holde Øje med Stralsund, thi paa dette Sted samledes der ogsaa svenske Skibe, som maaske vilde forene sig med Vismarflaaden, eller som skulde bruges til Landgang paa de danske Øer. Tilbagetoget kom dog ingenlunde til at ligne nogen Flugt; først 17 Okt. ankredes der ved Gedsør Rev. Men samme Dag modtog Henrik Bjelke uheldigvis en Ordre fra Kongen af 13 Okt., der netop gik ud paa, at Flaaden skulde blive liggende paa

Vismars Red for at have Fjendens Aktioner i god Agt; til Assistance skulde der blive sendt Krigsfolk fra Lolland og Falster. Denne Befaling efterfulgtes af en hel Række andre (af 14—21 Okt.) i samme Retning, men allerede den første kom jo for silde. Henrik Bjelke besluttede vel straks efter Modtagelsen af Ordren at adlyde og ved Midnatstid igen at afgaa til Vismar; men samme Nat hævede sig en »Himmelstorm« af Sydost, som varede i 4 Dage og adsplittede hele Flaaden. De fleste Skibschefer kunde ikke komme om Bord paa Admiralskibet for at møde i det brede Raad. Først 22 Okt. var Flaaden nogenlunde samlet igen, men i en sørgelig Tilstand. En Del af Skibene havde mistet deres Baade; andre deres Anker og Tov[1]); Graa Ulvs Galion var sønderslaaet, Føniks havde taget Skade paa Roret, Delmenhorst var blevet saa læk, at det maatte ty til Korsør, Lindormen maatte søge Nyborg Havn for at salvere Skibet. Det værste var, at nogle Skibe hverken havde Øl eller Brød om Bord, saa at Hungeren snart vilde regere i Flaaden. Officererne maatte forsikre Mandskabet, at det snart skulde faa Proviant, og dermed prøve paa at stille Folkene til Freds, især de hollandske Matroser, der ytrede størst Misfornøjelse. Imedens var Fiskalen sendt til Nakskov for at skaffe baade Proviant og Tømmer til Skibenes Reparation; hvad han tilvejebragte, kom dog først om Bord 4 Nov., men var lige saa velkomment som de 1000 Dlr. Kostpenge, der 30 Okt. var sendte fra København for at uddeles blandt Flaadens Officerer.[32] Tilstanden var dog saa ugunstig, at man for Alvor tænkte paa Hjemrejsen og overvejede (30 Okt.), om man skulde sejle hjem igennem Store Bælt; de Styrmænd, som kændte dette Farvand, skulde mælde sig hos Generaladmiralen. Inden man tog nogen Beslutning, sendtes (5 Nov.) Admiral Niels Juel til Nyborg for at forelægge Sagen for Kongen, der var paa Rejse fra Sjæland til Fyn; Admiralen kom tilbage til Flaaden 8 Nov.

---

[1]) 17 Juni 1658 oprettes Kontrakt med Kaptejnerne Klavs Mikkelsen og Jakob Albertsen om at opfiske Ankere og Tov ved Gedsør mod at faa en Tredjedel af det bjærgede.[2]

Der fortaltes med en vis Tilfredsstillelse, at den danske Flaade havde forstyrret et Festmaaltid, som Karl Gustaf gav den engelske Gesandt om Bord paa det svenske Admiralskib ved Vismar; men ellers var man i Regeringskredse ikke fornøjet med de af Flaaden vundne Resultater. Der var projekteret en Afspærring af Indløbet til Vismar ved sænkede Skibe. Vismars Red eller Fjord begrænsedes mod Nord af et Sandrev, Hannibal, hvorigennem 2 Løb førte til Øen Pøel. Her begyndte det temmelig snævre Tøndedyb, mellem denne Ø og Plategrunden, og strakte sig en Mils Vej ind til Vismars By; paa Halvvejen laa Øen Hvalfisken, bag hvilken den svenske Flaade havde søgt Sikkerhed. Det var Tøndedybet, som paatænktes sænket. Medens den danske Flaade laa for Vismar, erklærede det brede Raad, at Flaaden intet Middel havde til at »sænke Gattet«, ejheller Styrmænd, der var kændte med Indløbene. I København, hvor Spørgsmaalet ogsaa undersøgtes, mente Viceadmiral Jørgen Bjørnsen, der havde været paa Stedet med Kristian IV. i Kejserkrigen, at Sænkningen var ugørlig, medens nogle med Indløbene bekændte Mænd (bl. a. Klavs Reimers), der maatte indsende Betænkning, var af modsat Mening. Derfor udgik under 14 og 15 Okt. kgl. Befaling til Henrik Bjelke om at befordre Synkeværket; Klavs Reimers førte som »Kaptejn« en Del med Sten ladede Skuder til Flaaden, og kyndige Hjælpere sendtes til Assistance. Men alle disse Kræfter, der blev satte i Bevægelse, var jo spildte, og vi hører intet mere om Sagen før 4 Dec., da Admiralitetet faar Paalæg om at overveje pro et contra i den Sag med alle dens Fundamenter og Circumstantier.

Regeringen overvejede ogsaa, paa hvilket Sted i Østersøen Flaaden kunde ligge i størst Sikkerhed, og hvor længe den kunde holdes i Søen. Svaret lød, at Vismars Red var den sikreste Ankerplads, og at Flaaden kunde blive liggende der, lige til Frosten kom. I Overensstemmelse hermed resolverede Kongen. Men Frederiksoddes Tab og Flaadens Havari under Stormen voldte et Omslag. Nu tager Kongen den Eventualitet i Betragtning, at de større Skibe maa søge Vinterhavn (30 Okt.); 5 til 6 af de letteste Skibe bør da blive i Søen

for at holde Farten aaben mellem Danmark og Lybek, afskære Vismar Tilførsel og hindre Sørøveri. Naar de svenske saa viste sig i Søen med en overlegen Styrke, burde den lille danske Eskadre have en sikker Retræte ved Lollands Albue og Slipshavn, hvor der maatte opkastes Skanser til dens Beskyttelse. Og da Admiralitetet 4 Nov. henstillede, om Henrik Bjelke ikke maatte faa Ordre til at sejle hjem i disse maanelyse Nætter, udstedte Kongen straks næste Dag Befaling herom. Hvad enten Omstændighederne har medført det, eller der ved Niels Juels Avdiens hos Kongen er truffet en anden Aftale, saa vedblev Flaaden dog i nogen Tid at holde Søen, og 10—12 Nov. krydsede den mellem Rødsand og Femern, medens 7 mindre Skibe konvøjerede Svenske Løve med Hertug Johan Frederik om Bord til Lybek og kom tilbage den 12te om Aftenen; men netop fra samme Tidspunkt rasede i halvandet Døgn igen en hæftig Storm, som Flaaden dog red af ved Rødsand uden at lide store Tab. Først 16 Nov. kunde den lette derfra og atter ankre under Albuen. Men da Flaaden var svækket ved 8 Skibes Bortsendelse, (hvorom mere nedenfor), og ved Delmenhorstes Havari; da Mandskabet var svækket ved efter Haanden at have mistet 700 Mand ved Sygdom og Død [1]) og ved Bortsendelsen af 400 Soldater m. m., medens det hollandske Folk var saa »ungeduldig, at man næppelig kunde styre dem«, holdt Henrik Bjelke 18 Nov. Skibsraad, hvori det besluttedes at søge Kursen hjemad gennem Bæltet, eftersom Flaaden dog ikke længere var bastant til nogen Hovedaktion, og Vinden nu var gunstig. Efter at have indtaget Proviant og uddelt Vadmelstøj, Strømper og Vanter til Skibsfolkene, da Vinteren nu mældte sig i al sin Strænghed med Frost og Sne, gav Generaladmiralen endelig Ordre til at begive sig hjem ad Bæltet, der stadig frembød de bedste Forhold. 25 Nov. var Flaaden under Samsø og 27 Nov. ved Kullen, hvor Fyret

---

[1]) 1 Okt. betales 25 Personer, der er blevne kvæstede paa Skibsflaaden i Østersøen; 4 Okt.: 91 andre; 24 Okt.: 24 andre; og 26 Okt.: »adskillige«. — 2 Nov.: 54 syge og kvæstede fra Skibsflaaden; 18 Nov.: 68; 29 Nov.: 58.[3 2]

ikke var tændt. Og medens Vejret blev mere og mere ulyggeligt og endte i en forrygende Storm, var man 2 Dec. ikke kommet videre end til udfor Skovshoved; da gik Henrik Bjelke i Land for at mælde sig hos Kongen; han kunde gøre det uden Undseelse, thi Vintertogtet som Helhed betragtet var al Ære værd, ja en Bedrift, der hidtil havde været uden Sidestykke i Marinens Historie. Endelig 3 Dec. faldt Ankeret paa Københavns Red under Drønet af det danske Løsen. Men ingen Baadsmand maatte komme i Land, førend Mønstringen havde fundet Sted; til Baadsfolkenes Aftakkelse var der bl. a. anvist 10000 Dlr. af de tidligere hollandske Subsidier; til de gevorbne Maanedstjenere paa 32 Skibe udbetaltes i alt i Dec. 47330 Dlr., og til 250 fra Lenene udskrevne Matroser gaves 2 Dlr. i Aftakning til hver. Sygdom og Død var fulgt med Flaaden til København; 20 Dec. nævnes 416 syge og kvæstede fra Skibsflaaden og 13 Jan. 1658: 209;[32] og i Dec. indtil Jul jordedes 104 Baadsmandslig i en gravet Kule paa Holmens Kirkegaard (ved St. Annæ Kirke) uden nogen Præstes Betjening;[9] ogsaa Viceadmiral Børge Rosenkrans Pallesen, der døde i København 26 Dec. af en hidsig Feber, Schoutbynacht Jakob Jokumsen Gørter, der begravedes 28 Dec., 54 Aar gl., og Skibsløjtnant Jan Kornelisen fra Bergen, der jordedes 2 Dage senere 34 Aar gl , maa foruden »en fremmed Skibsløjtnant, der var født i Baahus og havde været fanget i Tyrkiet i 15 Aar«,[9] anses for Sotens Ofre. — 9 Dec. var en halv Snes af de største Skibe lagte ind i »Flaaden«, og da man havde faaet sikker Efterretning om, at den svenske Vismarflaade var sét ved Bornholm, styrende hjemad, tøvede man ikke med at lade Resten af Skibene gaa i Vinterleje. Da Henrik Bjelke havde klaget over Flaadens Forsyning med Proviant under Togtet, holdt Rigsadmiralen, Kristen Skel og Rentemester Peter Redtz Forhør over alle Admiraler og Kaptejner, som havde været med, for at Sandheden kunde komme for Dagen.

Der staar endnu tilbage at kaste et Blik paa Gøteborgeskadrens Oplevelser og paa Forholdene i Middelfarsund.

Skibshøvedsmand Lavrits Nielsen blokerede efter Foreningen med Markvard Rodtstens Eskadre (S. 107 f.) fremdeles

Gøteborg.[2] Han fik 29 Juli en Haandsrækning af Sælhunden, der nu atter tog fast Station i Kattegat og skulde gøre Jagt paa en gøteborgsk Kaper; i Avg. forsynedes han med Proviant og friskt, hollandsk Mandskab. Men da Felthæren opererede i Halland, udgik straks efter den Ordre, at Kommandøren med sine 6 Skibe skulde holde sig saa nær som muligt til Elfsborg og Kirkegaardsholmen for at hindre al Tilførsel og gøre Fjenden Afbræk. Da man senere vilde forstærke Henrik Bjelkes Flaade, befaledes Lavrits Nielsen (14 Sept.) at komme til København med alle sine Skibe; men hvis de svenske Krigsskibe i Gøteborg var færdige til at løbe ud og af saadan Konsideration, at man havde noget at frygte af dem, da skulde kun de 3 hollandske Skibe under Rodtsten afsejle. Forholdene har dog vistnok ikke tilladt at svække Blokadeeskadren. Ordren bragtes af Kornelius Kruse den yngre paa Kaperen Flyvende Hjort; han havde kgl. Befaling til at jage Kapere og avisere Lavrits Nielsen om de svenske Skibe, som muligvis vilde komme sydfra gennem Store Bælt. Da de danske 3 Okt. havde sejret ved Kattarp i Halland, skrev Kongen Dagen efter fra Hovedkvarteret til Lavrits Nielsen, at hans Eskadre formentlig med Fordel kunde angribe den svenske Flaade, som laa indenfor Batterierne ved Gøteborg, og derfor skulde Kommandøren efter afholdt Skibsraad attakere samme Flaade og tilføje den Skade og Afbræk. Det er ikke rimeligt, at denne Opfordring har haft større Resultater til Følge. 20 Okt. trak den danske Hær sig ud af Halland igen, og 22 Okt. sættes det atter som Lavrits Nielsens Opgave at krydse mellem Fladstrand og Marstrand. 11 Nov. strandede Flyvende Hjort udfor Kongsbak; den havde været til Kongens Tjeneste for 330 Dlr. om Maaneden, førte 6 Stykker og betjentes af 10 »Officerer« (ɔ: og menige).[30] Endelig fik Lavrits Nielsen 14 Nov. Ordre om at begive sig til København, naar Frosten tvang ham dertil; blandt de 32 Skibe, hvis Mandskab fik Maanedssold i Dec. Maaned, findes ogsaa nogle af Gøteborgeskadrens. Markvard Rodtsten skulde 14 Nov. licentere de 3 hyrede hollandske Skibe: Haabet, Forgyldte Falk og Fama, og gøre Afregning med Mandskabet, som skulde have Betalingen i Holland;

han har dog først ført Skibene til København, hvorfra han (15 Dec.) skulde sejle med dem og Fløjten Forgyldte Pave til Vlie. Han fik 300 Dlr. til adskillige Fornødenheder paa Rejsen,[32] og skulde tillige overføre Oberst Lobrekts Officerer, Folk og Heste til Holland; paa Vejen havde han om muligt at bringe den ved Falkenberg (Kongsbak?) strandede Galiot af Grunden, og at anholde alle svenske Skibe. De tre andre hollandske Hyreskibe: Sunder Roer, Statthuus og Børsen er derimod blevne i Kongens Tjeneste endnu nogen Tid. — At Eskadren for Gøteborg ogsaa har talt nogle norske Defensionsskibe, erfares først ved Befalingen af 14 Nov. om, at de skulde hjemforløves, hvert til sit Sted.[2] To af de hyrede norske Orlogsskibe skulde (9 Dec.) derimod ligge i Marstrand Vinteren over for at holde Øje med de Skibe, som sejlede mellem Jylland og Gøteborg.[63]

Til Middelfarsund (S. 114) var 15 Okt. Kaptejn Jørgen Rytter blevet kommanderet som Befalingsmand over Gribben og over alt det Fartøj, som allerede var eller vilde komme der i Sundet.[2] Ved den kort derpaa indtrufne Katastrofe, Frederiksoddes Indtagelse (24 Okt.), skal de danske Skibe i Lille Bælt, hvoriblandt der vel kan have været et enkelt hollandsk Hyreskib, have medvirket ved Forsvaret, men senere trukket sig tilbage til Middelfart. Gribben er kommet i Kamp med det svenske Skib Samson og har trukket det korteste Straa; næste Aar efter Fredsbruddet ligger Den danske Grib som svensk Orlogsskib paa samme Farvand. Derimod skal et svensk Krigsskib være erobret af 3 danske ved Kyholm. — Efter at Henrik Bjelke havde forladt Vismars Red og lagt sig ved Albuen, havde 3 svenske Orlogsskibe sét Lejlighed til at slippe ud af Buret i Vismar og snige sig langs den sønderjydske Kyst op i Lille Bælt; ja, det blev endogsaa sagt, at de uden videre var sejlet gennem selve Henrik Bjelkes Flaade, som kun holdt »ond Vagt«. I to Befalinger af 3 og 5 Nov. beordrede Kongen nu Rigsviceadmiralen til at sende nogle Orlogsskibe under Anførsel af Peter Bredal imod disse Svenskere for at hindre dem i at angribe Fyn; desuden var der sendt norske Jagter og Skærbaade til Stribsodde. 8 Nov. detacherede Henrik Bjelke derfor Peter

Bredal paa Tre Løver og med Svenske Lammet, Emmanuel, Brandskibet Norske Fregat og Stettinske Galiot til Fyn. Men 12 Nov. udtalte Kongen sin Tvivl om, at de afsendte Skibe havde været Fjenden saa bastante, som de burde have været, siden de ikke havde kunnet hindre de svenske i at plyndre Samsø; der burde sendes 3 à 4 endnu for at befri Øen. Uagtet Henrik Bjelke mente, at Bredal ikke havde ladet sig forskrække af saa lidt, og uagtet man allerede havde hørt et Rygte om, at Samsø forlængst var befriet, afsendtes dog endvidere (19 Nov.) Svenske Løve, Samson og Forgyldte Fisk til Nyborg for at indhente nærmere Ordre. Rygtet havde talt Sandhed. Oberstløjtnant Henrik Rantzov beretter i et Brev af 20 Nov., at Affæren skete 10 Nov. »De 3 svenske Skibe, som laa under Samsø, saa snart de blev vores var, ere de løbne til Frederiksodde; mens i Indløbet er Admiralen paa vores Skibe kommen til at sejle, saa han gav det største af deres Skibe begge Sider, hvorover man formener, det skal være derfor temmelig ruineret«. Nogle af Svenskens Skuder, der kom fra Aars og vilde til Frederiksodde, blev jagne ind i Vejlefjord af de danske, der tog Ror og Sejl fra dem, men desværre ikke stak Ild paa dem, da der ikke havdes Ordre dertil. For et Par Dage siden tog et mindre svensk Krigsskib 2 smaa danske Skibe ved Hindsgavl; de havde vovet sig saa langt ud, at man ikke kunde forsvare dem fra Land. Otto Krag, som 31 Okt. var blevet øverstbefalende for Fyns Defension, ønskede at have nogle Orlogsskibe liggende Vinteren over i Slipshavn ved Nyborg.[18] — 25 Nov. laa Bredal ved Bogense og havde haft Sunder Roer hos sig; men de hollandske Søfolk der om Bord løb fra ham »med Gevalt«, hvorfor Skibet blev ombyttet med Sorte Bjørn og Branderen St. Jørgen. Ogsaa i denne og i Dec. Maaned forøgedes Antallet af Jagter og Skærbaade eller Galioter i Lille Bælt.[2] Otto Krag fik da sit Ønske opfyldt: Bredal med Skibene Svenske Løve, Samson, Emmanuel og Svenske Lammet forordnedes til at overvintre ved Nyborg; 12 Dec. befaledes Jørgen Bjørnsen at skaffe Bredal, hvad han begærede fra Holmen til sine Skibe, og 23 Dec. omtales, at han havde taget en stralsundsk Bøjert til Prise, som takseredes og

senere købtes af Jørgen Bjørnsen.[2] 3 Jan. 1658 sendtes Kaptejn Peter Lytzen, hvis Skib Københavns Besætning ogsaa fik Afregning i Dec., til Lille Bælt for at gøre Forslag om Anlæggelsen af et Fort paa Fæmø, og for at undersøge, hvorvidt Dybet der kunde »synkes«, og hvor mange Skibe man behøvede dertil; endelig skulde han erkyndige sig om, hvor mange og hvor store Skibe Svenskerne havde der i Sundet, og om der ikke kunde ventes endnu flere fra Alssund.[2] Det viste sig da, at Fjenden trods Aarstiden havde vidst at praktisere endnu 2 Krigsskibe til Frederiksodde, og at 4 andre ganske rigtig laa ved Als. Men fra nu af ophører Befalingerne til den danske Marine angaaende Lille Bælts Forsvar, eftersom Isen er blevet Herre der.

Paa »Admiralitets-Raadstuen« og »Admiralitetssalen« udførtes der ogsaa dette Aar forskællige Byggearbejder.[39] — Visse Punkter i Admiralitetets Instruks forhandledes af Rigens Admiral Ove Gedde og Rentemesteren Peter Redtz, hvorefter Admiralitetsraaderne Henrik Møller og Povl Klingenberg 30 Nov. afgav Betænkning derover. Denne gaar ud paa at indstille til K. Maj.: 1) at Admiralitetet samles én Gang om Ugen, nemlig hver Torsdag, men nu i denne Krigstid oftere, endogsaa daglig; ingen af Kollegiets Medlemmer maa da udeblive uden paa Grund af legemlig Svaghed eller uden særlig kgl. Tilladelse; 2) naar en kgl. Resolution skal erhverves paa, hvad der er deliberet i Kollegiet, bør det bestemt vides, hvem der skal referere Sagen for Kongen og affatte Resolutionen; 3) der bør gives Admiralitetet Meddelelse om, hvilke Midler der er tillagt Søstaten, og hvorledes der maa disponeres over dem, hvorfor den Renteskriver, som har samme Dont i Hænde, bør være forpligtet til at komparere for Admiralitetet, saa ofte det begæres, og give Underretning derom, saa at det kan vides, hvad der er indkommet, og hvad der er i Vente, for at alt nødvendigt kan i Tide bestilles enten mod Kontant eller paa Kredit; 4) Provianthuset og Bryggerset bør parere Admiralitetet, saavidt deres Forretninger vedkommer Søstaten, da det er magtpaaliggende, at Proviant og Øl er i rette Tid til Stede; 5) gode Bøsseskytter bør afrettes, og alt paa Tøjhuset holdes i perfekt Stand;

6) da en Del af K. Maj.s Skibe, især de smaa Fartøjer, udkommanderes uden Admiralitetets Vidende, henstilles det, om Kollegiet ikke enten kan bemyndiges til at forrette Udsendelsen eller dog faa Underretning om, hvad der er sket, hermed ikke ment den Hoved- eller sekrete Ordre, som K. Maj. udgiver til Admiralen over en hel Flaade eller Skadron eller til særlig udkommanderede Skibe, naar Ordren skal holdes hemmelig; 7) nærmere Bestemmelser udfordres om, hvorvidt Søstatens Korrespondance skal besørges af Admiralitetet, og da tillige om, i hvad Form Brevene skal udstedes, og hvorledes de skal underskrives; 8) Tilvejebringelsen af de Varer, som Lenene skal levere, og af de Søstaten tillagte Penge bør ved skriftlige Paamindelser fremskyndes, saa at de leveres i rette Tid.[18] — I Forbindelse med de Tanker, som udvikles i ovenstaaende Betænkning, staar øjensynlig en Ordre af 7 Dec. til Rigsadmiralen og de øvrige Admiralitetsforordnede, at de i Admiralitetets Forsamling al Tid skulde gøre deres Bestilling Fyldest efter deres Instruktions Indhold, om endog nogle af de andre Medlemmer ikke var til Stede; hvad der af de tilstedeværende agtedes fornødent, skulde forebringes Kongen, for at hans Mening og Vilje desangaaende kunde fornemmes. Samme Dag fik Henrik Bjelke og Niels Juel Ordre til at tage Sæde i Admiralitetet, sidstnævnte, efter at han af Ove Gedde var indsat i sit Embede som Tilsynsmand paa Holmen.[2] Det er allerede omtalt, hvorledes Admiralitetet 4 Dec. befaledes at anstille Undersøgelser baade med Hensyn til Synkeværket i Vismars Havn og til Officerernes Forhold i Falsterboslaget. — Som Domstol havde Admiralitetet 9 Juli faaet Bemyndigelse til at paakænde alle maritime Konfiskationssager og at dømme mellem Kaperne og deres Priser, eller i andre Maader;[2] Protokollen over Admiralitetets Konfiskationsdomme 1657-59 er endnu bevaret og udviser bl. a., at Niels Juel allerede sad i Admiralitetet 8 Febr. 1657, og at Peter Redtz endnu 15 Sept. 1659 var Vicepræsident i Kollegiet.[20] — 24 Dec. døde Admiralitetsskriver Povl Svendsen; da han havde optaget baade Penge og Tovværk hos Kongen, blev hans Dødsbo Kongen 1102 Dlr. skyldig.[8] Han efterfulgtes i Embedet fra

s. D. at regne af Movrits Eskildsen (300 Dlr.); det paalagdes denne at holde Kontrabog med alle Skriverne, som vedkom Søstaten.[5]

15 Nov. havde Admiralitetet faaet Befaling til at lade Prins Kristian og Sofia Amalia, straks naar de kom hjem, saaledes »reformere«, som det efter søfarendes Forstand eragtedes gavnligt. Virksomheden paa Holmen skulde altsaa ikke ophøre ved Vinterens Komme; Skibstømmermændene dér fik ogsaa udbetalt 2678 Dlr. af de hollandske Penge.[2] Admiralitetet kapitulerede med den engelske Bygmester Tomas Lindsay om hans Antagelse i Kongens Tjeneste og hans Løn. Denne bestemtes (17 Nov.) til 32 Dlr. om Maaneden for ham selv og 16 for hans Søn.[5] Det blev ham[63] derpaa overdraget at bygge 2 Fregatter i Norge, og Statholderen her anviste ham en bekvem Byggeplads paa Hovedøen ved Kristiania og forsynede ham med 19 gode Tømmermænd og 4 Savskærere samt med Materialier; senere byggede han 3 à 4 Skærbaade efter opsendt »Afridsning og Façon« og 2 Skuder efter meddelt »Sarter«. — Norges Lensmænd havde desuden 15 Okt. faaet Paalæg om at bygge saa mange Skærbaade som muligt, der skulde være færdige til Foraaret. En Del Skærbaade havde d. A. ogsaa været udrustede i Norge, og de i Trondhjems Len stilledes 25 Avg. under Kommando af Kaptejn Tomas Larsen, i hvis Sted Haavert Jonsen traadte 13 Febr. n. A.

Rentemestrene bemyndigedes 20 Nov. til at udstede Assignationer til de fornemme Købmænd og Godtfolk, som allerede havde forstrakt Flaaden med Proviant; Rentemestrene havde derpaa at skaffe ny Kredit til Flaadens forestaaende Udredning næste Aar.[2] Som Følge deraf sluttedes Kontrakt med de samme Mænd om Leveringen af Viktualier til 2000 Mand i 6 Maaneder for 32099 Dlr., at præstere inden 1 Juni 1658.[63] 1 Nov. havde Henrik Møller leveret Varer til Garnisonen, Provianthuset, Klædekamret og Bremerholm for ikke mindre end 130028 Dlr.

I 1657 døde — foruden de tidligere nævnte — Materialskriver Henrik Mandiksen 3 Sept. og begravedes 11 Sept.; han havde ægtet Vejer Arnt Suntums Enke; til hans Efter-

følger udnævntes 4 Sept. Knud Valter,[5] men den afdødes Regnskab gik dog til 11. Dec. Deleskriver Johan Johansen Bremer jordedes 26 Okt., 66 Aar gl. Hører ved Bremerholms Skole Jens Kristensen Morsing begravedes 26 Marts, 57 Aar gl.[9] 2 Skibsløjtnanter forløvedes i Aarets Løb: 4 Maj Johan Bertelsen Segeberg og 27 Maj Arild Svab, den sidste dog for at lade sig bruge til Lands.[2] — 28 Juni klagede Sognepræsten over, at der i nogen Tid ikke havde været nogen Kirkeværge ved Holmens Kirke, og han foreslog, at Kirkens Regnskaber skulde efterses.[17]

1658.

Virksomheden paa Holmen standsedes ikke; den stilede netop efter at udfolde en forøget Kraft, alt eftersom Pengemidlerne tillod det. I hele Kalenderaaret 1658 har Rentekamret udbetalt til Klædekammerskriveren 80652 Dlr., foruden de 12794 Dlr., som Admiralitetsraaderne Henrik Møller og Povl Klingenberg skaffede til Veje.[32] Holmen fik en ny Overskipper i »Kaptejn« Klavs Rejmers (2 Jan., 500 Kdlr.), som skulde forrette alle de Pligter, afgangne Rasmus Skipper havde haft paa Bremerholm, under Admiralens Kommando.[5] Og nogle Maaneder efter oprettedes der et nyt Tilsynsembede paa Holmen, idet Kaptejn Peter Bredal, der nogen Tid havde fungeret som Overskipper, 2 Maj blev udnævnt til Ekvipagemester, for under Holmens Admiral og Viceadmiral — og vistnok sammen med de 3 Inspektionsofficerer — at have Indseende med Betjentene, Materialierne og alt, hvad der kunde forefalde paa Holmen (500 Kdlr.).[5] — Til Tømmermændene paa Holmen maatte Klingenberg atter udbetale 1200 Dlr. af de hollandske Penge; Henrik Würger hvervede 25 dygtige Skibstømrere i Lybek, og Markvard Rodtsten, der jo var sendt til Holland, 30 andre foruden en Mestersvend; Baadsmænd udsendtes til forskællige Steder for at hugge Tømmer til Flaadens Fornødenhed. Til Erstatning for de Ankere, der mistedes i Efteraarsstormene i Fjor, indkøbtes i Holland 30 Ankere paa 2—3000 Pd. Stykket; Rodtsten, der

atter her var Mellemmand, skulde være til Stede, naar de proberedes.[2] — I Norge skulde der udskrives i alt 1200 søfarende Folk, hvorfor den Forordning udgik (9 Jan.), at ingen Norbagge i denne Krigstid maatte tage Tjeneste hos fremmede Nationer.[6 3] — Ogsaa dette Aar blev der udstedt en enkelt Kaperbevilling.[1]

Hele Sundhedstilstanden opfordrede til en Forbedring af Hospitalsvæsenet. Baadsmændenes gamle Sygehus (ved Mønten) fra Kristian IV.s Tid lod meget tilbage at ønske. Bygningen selv var usund, Tilsynet og Forplejningen mangelfuld. Præsten ved Sygehuset Henrik Madsen Vallensbæk, der 1657 tillige var antaget som nederste Kapellan ved Holmens Kirke, indlagde sig sand Fortjeneste ved at være den første, som havde Øje for disse Mangler; gennem Povl Klingenberg fik han Tilladelse af Admiralitetet til at gøre Indberetning om Tilstanden, foreslaa Forbedringer og foretage en Indsamling til bedste for Sygehuset. Nyaarsdag synede Kongens Livlæge Povl Moth og Holmens Kirurg Filip Hacquart det gamle Sygehus, og allerede næste Dag bestemte Kongen 2 Etager i Sejlhuset for Enden af Reberbanen til Lokale for de syge. I Løbet af Sommeren blev dette »Kvæsthus« sat i brugelig Stand ved delvis Anvendelse af de indsamlede Penge og forsynedes med Vinduer, 4 Jærnkakelovne og 80 opredte Senge.[5 6] 19 Jan. udnævntes Nikolaj Bøje til Bartskær paa Bremerholm, Tøj- og Provianthuset (med 130 Kdlr. i Løn og 400 til Medicin for Folkene)[5] efter Filip Hacquart, der 15 Jan. blev »Livbalber«.[4] Forstander for de »kvæste« var Didrik Kristensen.[2]

Kaptejn Bredal laa altsaa med sine 4 Skibe i Slipshavn i Nyborg Fjord, men i Jan. Maaned høres intet om ham. 3 Febr. befales Lensmanden i Korsør at skaffe ham fersk Vand fra Sprogø og forsyne ham med Gryn, Brød og andre Viktualier.[2] Men da denne Befaling udfærdigedes i København, havde Situationen paa Fyn aldeles forandret sig; Slaget ved Tybring Vig havde bragt Øen i de svenskes Hænder. Rigsadmiral Vrangel med 5 Regimenter til Hest og største Delen af Fodfolket sendtes til Nyborg for at bemægtige sig Bredals Skibe; senere overtog endog Karl Gustaf selv An-

førselen. Men Bredal, som havde skrevet hjem til Frederik III., at han vilde forsvare sig til sidste Mand, isede og varpede sine Skibe ud i Fjorden, vækkede flittigt om dem og umuliggjorde en Entring ved at overøse Skibenes Sider med Vand, der straks blev til spejlblank Is. Fjenden anlagde først et Batteri i Land imod Skibene, senere førtes regulære Løbegrave med Brystværn af Gødning o. lign. ud paa Isen, og der opstilledes ogsaa Kanoner paa Isdækket, men uagtet Angrebet varede fra 2 til 5 Febr., hævdede Bredal dog sin Stilling, og de svenske maatte trække sig tilbage. 18 Febr. udgik et nyt Kongebrev til den omtalte Lensmand: han skulde gøre sit bedste til at undsætte Peter Bredal med Skibsfornødenheder og opmuntre ham til fremdeles at forholde sig, »som Kongen tiltroede ham«, eftersom der inden 2 Dage kunde ventes Vaabenstilstand; og da skulde han straks blive hjulpet. Da Stilstanden virkelig indtraadte, endogsaa samme Dag, befaledes Lensmanden (23 Febr.) at forsyne Bredal straks med al Fornødenhed. Kaptejnen har vist haft Mytteri blandt sit Mandskab, siden der (1 Marts) skulde skaffes ham Bolte til at slutte Fanger i om Bord.[2] 3 Apr. skrev Bredal et Brev til Rigshofmesteren, hvori han udtalte Ønsket om, at han snart kunde komme hjem med Skibene,[17] men Isforholdene har holdt ham tilbage; 7 Apr. omtales nogle Skibsfolk, som var kommanderede om Bord paa 4 smaa Jagter ved Nyborg,[32] og 13 Apr. sendtes der ham 20 Læster Brød,[2] da han havde klaget over Mangel derpaa; men inden det kunde naa ham, var han (15 Apr.) afsejlet med sit Skib Svenske Løve og de andre fra Nyborg, hvor han, som han skrev, ingen Proviant havde kunnet faa; han haabede, at Vor Herre vilde hjælpe ham lykkelig frem.[17] Han kom ogsaa i god Behold til København, hvor der (29 Apr.) skaffedes hans Officerer og Soldater Kvarter. Til Belønning for sin modige Færd fik han 2 Apr. et Kannikedømme ved Oslo Domkirke. Men i Aaret 1661 blev der sét efter i Bredals efterladte Papirer, om han selv eller hans Kaptejner, da de laa i Bæltet ved Nyborg, ikke havde modtaget Pengeforstrækning af Lensmanden over Nyborg Len.[2]

Skibet Delmenhorst laa under Reparation i Korsør.

Under de truende Forhold fik Lensmanden samme Steds Ordre til at holde Kanonerne paa Delmenhorst i Beredskab for at lade dem »sjunke« under Isen, saa snart han fornam nogen fjendtlig Fare.[2] 29 Marts var der kommet adskillige Baadsfolk til København fra Delmenhorst,[32] men Skibet selv faldt i Fjendens Hænder.

12 Febr. stod de svenske paa Sjæland, men allerede i Jan. Maaned havde man været betænkt paa at sætte København i saa god Forsvarsstand, som Omstændighederne tillod. 9 Febr. befaledes Lavrits Galtung og Niels Juel, at de skiftevis al Tid, ved Nat og Dag, skulde være paa Flaaden ved Bremerholm, have Omsorg for dens Konservation og forsvare den mod al fjendtlig Attake, hvorfor alle Stykkerne paa Skibene agter skulde holdes ladede. Nikolaj Helt gik om Bord paa Prammen ved Blokhuset med Officerer og 100 Mand, som Henrik Bjelke tildelte ham, for at holde flittig Vagt.[2] Ogsaa Søren Orning, Kristoffer Orning, Frederik de Koningk, Unne Nannes (en Kaperkaptejn), Kaspar Kaspersen Vinter (ligeledes), Peter Jensen Morsing, Peter Jansen de Koningk, Morten Petersen, Jørgen Rytter, Henrik Tanke o. fl. deltog i disse Forberedelser.[32] Den forrige Holmens Chef, Kristoffer Lindenov, fik det Hverv at vække Isen i Kristianshavns Bygrave og lade fornødne Batterier og anden Defension forfærdige i Hast paa Voldene der. Kristianshavns Kanals Udmunding i Kalvebodstrand afspærredes ved Sænkning af nogle Skibe og Skuder.[57] Tømmer hentede man i St. Anna Kirke, hvis indvendige Stillads blev nedrevet af Baadsfolk;[2] Søm til Tømmerarbejdet paa Københavns og KastellетsVolde smeddedes i Holmens store Smedje.[39] I Byen fandtes der endnu ikke saa faa Matroser; blandt dem og Flaadens Folk uddeltes der 3 Febr. 18000 Dlr., som Povl Klingenberg forskaffede;[2] 150 Hollændere toges i Tjeneste,[32] og 100 »Fisils« udleveredes 14 Febr. til Niels Juel til deres Bevæbning.[2]

Skibskaptejn Iver Børgesen sendtes 12 Febr. til Kronborg for at have Inspektion over Artilleriet der og dets Betjente og for at ordne Forsvaret, hvis Fjenden skulde tentere noget mod Slottet; ikke alene Knægtene, men endogsaa Gu-

vernøren og Kommandanten fik Ordre til at parere ham, og der anvistes ham Kvarter i Helsingør.[2]

Vaabenstilstanden og Fredsslutningen gjorde dog alle disse Forberedelser overflødige.

Blandt de Fredsbetingelser, som de svenske kun opstillede for at have noget at tinge om, var ogsaa Fordringen om Udleveringen af 12 danske Orlogsskibe. Dette Tal blev senere bragt ned til 10, ja til 5; men hele Fordringen blev opgivet, efter Sigende, fordi Korfits Ulfeldt erklærede, at Skibene var saa gamle og raadne, at det ikke var Umagen værdt at føre dem bort. — For at sikre sit Herredømme over Østersøen og tillige for at isolere Danmark, foreslog Karl Gustaf efter Fredsslutningen Danmark en Alliance. Enhver fjendtlig, ja endog enhver fremmed Flaade skulde udelukkes fra Østersøen. Da den danske Regering indvilligede heri, krævede Karl Gustaf, at den skulde opgive Tallet paa de Krigsskibe, — om det saa blot var 8, — som Danmark kunde love at stille mod et eventuelt Forsøg fra Nederlandenes Side paa at forcere Sundet. — Danske Orlogsskibe, som passerede Sundet nærmere Helsingborg end Kronborg, maatte fra nu af salutere den svenske Fæstning.

Fredens Afslutning gav Marinen ny Virksomhed, om end Isen, som laa til Slutningen af Apr., hindrede Bevægelserne meget. 3 Apr. blev der saaledes set et Skib ved Sprogø, aldeles overiset og ødelagt, i Drift ad Kalundborg til; først genkændte man det ikke,[17] men senere udfandt man, at det maatte være Sælhunden; Løjtnant Hans Mortensen affærdigedes vel 7 Apr. for at opsøge og hjærge Skibet,[2] men det er sikkert gaaet under. Isen laa til Dels endnu, da 2 danske Krigsskibe 5 Marts førte den sejrrige Svenskekonge fra Helsingør til hans nyligt erhvervede Skaane, og da man begyndte at transportere de svenske Tropper fra de danske Øer. 6 Apr. sendtes Nikolaj Helt med Falken til Korsør for at konvøjere de Skuder, der skulde overføre svenske Tropper, og for at holde god Orden blandt Folkene, naar de ind- og udskibedes; i samme Ærinde sendtes Peter Petersen Kærteminde med St. Peter til Kalundborg. 16 Apr. indsendte disse 2 Kaptejner en Memorial, hvori de vistnok klagede over

Mangelen paa fornødent Skiberum. Da 1000 svenske Ryttere med deres Heste skulde overføres fra Møen til Kiel, ledede Nikolaj Helt (paa Falken) ogsaa Udskibningen, som skete i Maj i Grønsund (og ikke, som først bestemt, i Vordingborg), hvorefter han konvøjerede Tropperne til Kiel.[2] — Ligesom alle de svenske Fanger, der var paa Holmen, løslodes 1 Marts, saaledes maatte man ogsaa give Slip paa de arresterede eller erobrede svenske Skibe. 18 Apr. udleveres saaledes Den svenske Grib til dem, der var forordnede at annamme dette Skib; 28 Maj frigives de tagne stralsundske og svenske Skuder;[2] ogsaa de 3 Saltskibe restitueres senere og forsynes bl. a. med nye Kompasser og Natglas.[3 4] — Der maatte desuden skaffes Skibe til at føre Ammunition og Skyts fra de til Sverig afstaaede Fæstninger Baahus, Helsingborg, Landskrone, Malmø o. s. v.[2] — Admiralitetet fik ogsaa andet Ekstraarbejde; det befaledes 13 Juli at holde Ret over Skipper Kristen Jensen, som havde beskyldt Løjtnant Mattias Kalthof for sammen med en anden Løjtnant at have udplyndret en svensk Kaptejn. Det viste sig, at Skipperen dog havde Ret, hvorfor de skyldige maatte give den svenske Kaptejn 1000 Dlr. i Erstatning.[2]

De lejede Skibe aftakkedes nu ogsaa. 27 Apr. ordonneres Kaptejn Frederik de Koningk at sejle de 3 amsterdamske Hyreskibe (Sunder Roer, Statthuus og Børsen) til Holland for der at overlevere dem til Gabriel Marselis; samtidig kaldes Markvard Rodtsten hjem for at gøre Rede for de Penge, han havde modtaget af Gabriel Marselis til de hollandske Baadsfolks Betaling.[2] Der skulde dog forløbe nogle tunge Tider, inden han kom tilbage. Endvidere aftakkedes Anders Olsens Skib St. Mattias fra Frederiksstad »paa samme Maade som de andre hyrede Skibe«; ligeledes Samson, hvis Ejere der tilstodes nogle Toldlettelser. — Orlogsflaaden, der allerede havde mistet Sælhunden og Delmenhorst, mistede 20 Maj ogsaa 2 Skibe ved Salg, nemlig Den norske Fregat, der havde været Brandskib og solgtes til Kaptejn Kornelius Kruse den ældre, hvis den da kunde undværes i Flaaden; og Højenhald, der solgtes til Jakob Jensen Normand og Haagen Halvorsen for 800 Dlr. En anden, midlertidig Svæk-

kelse led Flaaden derved, at Føniks, Kaptejn Peter Petersen Kærteminde, Den hvide Bjørn, Kaptejn Oluf Rasmussen, og Den sorte Bjørn, Kaptejn Jørgen Plovmand, fragtedes af Saltkompagniet til at hente Salt i Portugal. Eskadrechefen for disse Skibe befaledes at føre kgl. Flag agter paa Kompagnen og at lade en Topstander, men ikke noget Flag, flyve fra Toppen. For svenske Orlogsskibe skulde der gives dansk Løsen, dog uden at Toppen blev strøget. Instruksen [1] undertegnedes 18 Juni, og 24 Juni uddeltes Klæde, Baj og Lærred blandt Skibenes 142 Mand stærke Besætning.[2] — Hvad de andre Orlogsskibe angaar, da laa de allerfleste af dem i Juli Maaned aftaklede og desarmerede ved Bremerholm.

Der har vistnok efter Krigen fundet en Reduktion Sted; derfor bevilges der i Maj Kaptejn Mads Madsen, Løjtnant Hans Krøger og Løjtnant Kornelius Dam for deres tro Tjeneste Frihed for borgerlig Tynge, hvor i Rigerne de saa vil nedsætte sig; [1] ligeledes faar Skibsbygmesteren James Robbins den yngre, der har tjent paa 4 Aar som Mester, men hvis Tjeneste nu ikke længere behøves, 3 Maj sin Afsked i Naade; for hans beviste tro Tjenestes Skyld bør alle være ham beforderlig.[5] Hans Fader, den ældre Robbins, modtager lidt af sin resterende Besolding, da han i lang Tid intet har bekommet.[2]

Andre fik dog større Begunstigelser som Tegn paa deres Konges Naade. Rigs-Viceadmiralen havde allerede 14 Nov. 1657 »efter Anmodning« selv faaet den Brandskat og de Kontributioner, han havde inddrevet paa Rygen samme Sommer.[2] Holmens Admiral Niels Juel gaves der et Lønningstillæg paa 400 Dlr. fra hans Bestallings Dato at regne, hvorved hans Løn steg til 1000 Dlr. (1200 Kdlr.). Kaptejn Peter Bredal var ikke alene (3 Maj) blevet Ekvipagemester paa Holmen, men udnævntes ydermere 20 Juli til Admiral til Søs og skulde kommandere næstefter Admiralen paa Holmen eller, hvis denne ikke var med Flaaden, umiddelbart under Rigens Viceadmiral, i hvis Fraværelse Bredal ogsaa skulde fungere som Substitut. I Admiralitetet skulde han »nyde Sted« efter Povl Klingenberg.[5] Tillige overlodes ham 5 Skipperboder for 1900 Dlr. Lavrits Galtung forlenedes fra 1 Maj med Lister Len,

(der gav en sikker Indtægt af 600 Dlr.), mod at opgive den Pension (400 Dlr.), han hidtil havde hævet som Skibshøvedsmand.[63] — Endelig fik Viceadmiral Jørgen Bjørnsen (20 Juli) Jordlodder i Roskilde Len og af Holbæk Ladegaards Grund.[1]

Som Efterdønning efter Krigen virkede de Kapere, der foruroligede Norges Havne. Man fik da ogsaa truffet Foranstaltninger derimod.[63]

Der er opbevaret Ekstrakter af Maanedsregnskaberne for de 3 Fredsmaaneder Maj—Juli og for Avg., da Krigen atter begyndte.[35] Indtægten af de norske Len er 5327 Dlr., af den norske Told 24442, af Baadsmandskatten i Danmark 200, i Forstrækning 620, i Forskud paa Lejen af de 3 Skibe til Portugal 2600; i alt omtrent 33200 Dlr. Udgiften er paa 13 Dlr. nær lige saa stor; her opføres ikke blot 9290 til Klædekamret, men, hvad der ser noget besynderligt ud i disse for Marinen saa knappe Dage, ogsaa 2000 Dlr. til Kongens eget Kammer. I Juli stiger Udgiften stærkt, til 14200 Dlr., men et Bidrag paa 11085 Dlr. af Tolden fra Norge kom netop godt tilpas i denne skæbnesvangre Tid.

IV.

Anden Svenskekrig.

1658—1660.

1658.

Efter Skaanes Afstaaelse maatte de danske vænne sig til at taale det uvante Syn af svenske Orlogsskibe, der færdedes i Øresund, ja nærmede sig Københavns Red, ganske som om det al Tid havde været deres hjemlige Farvande. Saaledes saa Københavnerne med mistænksomme Blikke i Maj Maaned 5 svenske Orlogsmænd, kommende sydfra, lægge sig i Drogden; derpaa sejlede Skibene til Malmø, forenede sig med 6 andre, hvorpaa de alle i Juni Maaned atter passerede forbi Københavns Red, efter Sigende for at føre Tropper fra Skaane til Østersøens Kyster. Men i Slutningen af Juli var Ængstelsen vokset, og man talte nu om, at hele den svenske Flaade, paa hvis Udrustning der var arbejdet saa flittigt, snart vilde løbe ud og vise sig for København.

Man havde altsaa en Anelse om, hvad der vilde komme. Arbejdet paa Holmen blev derfor genoptaget med Iver, og alle Tømmermænd i København og paa Kristianshavn befaledes 21 og 23 Juli at møde straks til Arbejde paa Bremerholm, saafremt de ikke vilde lide tilbørlig Straf.[2] Ligeledes indkaldtes 27 Juli Rigens Raad, deriblandt Ove Gedde, til at give Møde i København 1 Avg.;[2] og da saa Rigsraaderne 2 Avg. kom sammen, maatte de med Sorg bekænde, at de var »uden Raad, uden Trøst«.[56]

Situationen rummede ogsaa de største Farer. Allerede 18 Juli havde Rigsadmiral Vrangel faaet Karl Gustafs Ordre om at ile mod København under det Paaskud, at han blot vilde sikre sig en Del af den danske Flaade til maris Baltici Defension (S. 136), for saaledes at kunne være vis paa den nylig indgaaede Roskildefreds Overholdelse. Og 28 Juli befalede Svenskekongen, at hans 2 Krigsskibe fra København, — hvor de altsaa maa have haft fast Station, — paa første Vink skulde krydse mellem Falsterbo og Stævns, ligesom ogsaa mindre Fartøjer skulde anholde alle Baade, der kom fra København, — alt, for at Kong Frederik ikke skulde kunne echappere fra Svenskerne, — en Foranstaltning, som den ellers svensksindede franske Gesandt Terlon kaldte »en Piratstreg«. Og Søndagen 8 Avg. viste 12 svenske Orlogsskibe sig ved Dragør for at iværksætte Københavns Blokade fra Søsiden.

Men samme Dag befales det alle Koffardiskibe og Skuder straks at lægge ud ved Prammen paa det Sted, som anvises dem af Holmens Admiral, og hvor de med Sikkerhed kan ligge.[57] Hvor ringe Betydning en saadan Forholdsregel ellers kunde have haft, saa var den dog nu det første Tegn paa, at København vilde forsvare sig, ogsaa mod Søsiden; thi Kongen havde erklæret at ville »dø i sin Rede« eller, som det hed i Kancellistilen,[63] »havde resolveret sig, til det yderste de svenske at imodstaa og næst den Højestes Bistand sig at forsvare«[1]). Den følgende Dag (9 Avg.) lod Henrik Bjelke paa kgl. Befaling alt det Baadsfolk presse, som var at faa i Staden, for dermed at besætte Kongens Skibsflaade; ogsaa Folkene paa de hollandske og finske Skuder, som laa ude ved Toldboden, toges med. Det blev naturligvis Admiralitetets særlige Opgave at lede Forsvaret af Havnen.[2] 11 Avg. overgives Kommandoen af Toldbodbatterierne til Kaptejn Iver Børgesen,[57] 12 Avg. udlægges en Pram i Kalvebodstrand og 18 Avg. en anden udfor Vartov, medens (26 Avg.) 3 Orlogsskibe ligger ved Bommen, nemlig (i Følge en Oplys-

---

[1]) Holmens Smedje leverede 18 Avg. »Søm til K. Maj.s Telter at oprejse med ved den runde Kirke«, efter Hofmarskalk v. Kørbitz's Ordre.[39]

ning af 16 Sept.): Tre Løver, 56 Mand, Trefoldighed, 43 Md., og Hannibal, 60 Md. 17 Sept. lønnedes 28 Personer paa Gamle Stykkepram, 11 paa Viktualieprammen og 14 paa Nye Stykkepram; 18 Sept. var Frederik besat med 12 Personer, medens Sofia Amalia havde 12, Prins Kristian 6, Norske Løve 42, Graa Ulv 37, Justitia 12, Spes 14, Tre Kroner 14, Viktoria 12, Lindormen 11, Sorte Rytter 15, Lykkepotten 20, Højenhald 22, Arke Noe 59 og Noe Ark 17. Desuden nævnes 246 Holmens Folk, som ikke »sejlede«. Da de to sidstnævnte Skiberum var Pramme, ses det altsaa, at mindst 5 saadanne Fartøjer har deltaget i Forsvaret.[32] Prammen ved Vartov er utvivlsomt Arke Noe, der kommanderedes af Kaptejn Søren Orning, medens Søren Olsen var Skipper om Bord;[9] da Skibet havde et Slags Panser eller Tag af Skifersten, kaldtes det af de danske for »Tækkeprammen« eller »Den takte Pram«. Dens Broder i Kalvebod havde Skibsløjtnant Engelbrekt Hansen fra Norge til Chef.

De Kræfter, der ikke behøvedes til Havnens Sikring, anvendtes til Byens Forsvar og Voldenes Udbedring. Hvo, som ikke havde Admiral Niels Juels Seddel paa, at han hørte til Holmens Folk, kunde ikke blive fri for Voldtjeneste; i Begyndelsen kommanderedes i Reglen 200 Baadsmænd daglig til Volds. 17 Avg. visiteredes Skipper- og Baadsmandsboderne, og de ledige Folk, som fandtes der, blev tvungne til at gøre Tjeneste. 21 Avg. fandt en Mønstring Sted over alt Skibsfolket paa Holmen, og der dannedes 6 Kompagnier Baadsmænd til under deres egne Skibsofficerer at deltage i det aktive Forsvar, maaske under Admiral Niels Juels Overkommando. Jørgen Bjørnsens Kompagni bestod af 66 Personer, Søren Jensen Ørbæks af 61, Jørgen Rytters af 60, Peter Bjørnsens af 44, Tomas Didriksens af 56 og Viholt Petersens af 61, — i alt 348.[32] Bevæbnede med Entrebiler og med de i Holmens Smedje forfærdigede[39] Morgenstjærner gjorde de god Nytte i de Udfald, som især i Belejringens Begyndelse foretoges fra Fæstningen. I et af disse »blev« Kaptejn Jørgen Rytter, en Præstesøn fra Schwaben, og jordedes 8 Sept., 56 Aar gl.; i et andet kvæstedes Skibsløjtnant Oluf Hansen fra Kalundborg og begravedes (17 Okt.; 46 Aar)[9]

i Holmens Kirke, hvor der var tilstaaet ham frit Lejersted.[2] Ligeledes ramtes en Del Skibsfolk paa Volden af de fjendtlige Kugler; saaledes omtales en Arkelimester fra Frederik, der blev skudt paa Helmers Skanse, og en Skibsskriver, der kvæstedes og døde af sit Saar.[9] Kaptejn Peter Normand, som ogsaa var »kvæst«, tillodes det (3 Nov.) fremdeles at nyde sin Kaptejnsgage.[5]

Men Søstaten optraadte ogsaa selvstændig. Natten mellem 23 og 24 Avg. sejlede Søadmiral Peter Bredal og Skibshøvedsmand Nikolaj Helt ud med c. 180 Mand paa en Hob Smaabaade. Ekspeditionen galdt en Del Fartøjer, som Svenskerne havde samlet i Kalvebodstrand til et paatænkt Angreb paa Amager. Ved Daggry entrede de danske, forsynede med Haandgranater, de fjendtlige Orlogsskibe. Et af dem, paa 26 eller 30 Kanoner, kappede Anker og tyede sydpaa ud i Køgebugt; 2 Galioter eller Smaafregatter, hvoraf den ene kaldtes Vrangels Jagt, 10 Kanoner, og den anden havde 4 Stykker, erobredes, men maatte opbrændes, da de kom paa Grund[1]); derimod bortførtes 19 Skuder og 4 Pramme med 8 eller 12 Kanoner, og 40 Svenskere toges til Fange; mange Fjender faldt eller saaredes, medens de danske kun havde 8 kvæstede. Præsten Henrik Madsen Vallensbæk (S. 133), som viser sig ualmindelig godt underrettet, og som derfor ofte skal citeres i det følgende, har dette Rim om Begivenheden: »De svenske sov, for Anker lagt, Neptunus brænder Vrangels Jagt, men vores gjorde deres Flid ved Middelmidnats stille Tid, og 8 Stykker kom i Land ved den søfarne danske Mand«. Frederik III. modtog Helt ved Tilbagekomsten fra Dysten, rakte ham Haanden til Kys og roste hans Tapperhed højt. De menige Deltagere i Ekspeditionen skænkedes der en ny Klædning hver.

Den svenske Flaadeafdeling under Admiral Henrik Gerritsen, der hidtil havde ligget ved Helsingborg, gik 16 Avg. under Sejl til København. 22 Avg. overvejede de svenske Spørgsmaalet om Sænkningen af Indløbet til Havnen dér;

---

[1]) Nikolas Teller fik 27 Sept. 1659 Bevilling til at opsøge de Stykker, som kunde findes af det i Kalvebod opbrændte svenske Skib.[2]

men Vrangel foreslog at opsætte Planens Udførelse: fik de danske Hjælp udefra (fra Holland), kunde det hele snart gøres, naar al Ting var paa rede Haand. 27 Avg. var den svenske Flaade blevet forstærket med Admiral Bjelkenstjernas Eskadre, og da afgav Vrangel Betænkning om et eventuelt Angreb paa Havnen; København lod sig efter hans Mening ganske vist angribe fra Vartov, naar først Prammen dér og de danske Skibe var skaffet af Vejen, men hvorledes det kunde ske, vidste han ikke; og selv om det lod sig gøre, saa vilde de danske forsænke Havnen, saa at man dog ikke kunde komme dem nær med noget Skib.[56] Mærkelig nok iværksatte de danske samme Dag den af Vrangel omtalte Forholdsregel: »Vores gjorde Havnen trang«. — Til den svenske Flaade havde Karl Gustaf 28 Avg. ladet udskrive et Par Hundrede danske Baadsmænd i Jylland og Fyn.

Trods de svenskes store Sømagt for København var Blokaden ikke ret effektiv. Der kunde saaledes for de danske være Tale om (22 Avg.) at afsende en hollandsk Galiot til Amsterdam i et vigtigt Ærinde. Skipperen havde vel Betænkeligheder, men der lovedes ham fuld Erstatning, hvis hans Skib blev taget af Fjenden. Kaptejn Klavs Mikkelsen fik Ordre til med Galioten at begive sig til Holland og der forrette, hvad der var blevet ham paalagt af Rigshofmesteren for derpaa straks at vende tilbage; for hans Umage og Æventyr lovede Kongen ham tilbørlig Rekompense.[2] — Ligeledes var det muligt at lade Baade ved Nattetid gaa frem og tilbage mellem København og det belejrede Kronborg. Derhen sendtes endog 30 Avg. et mindre Skib under Løjtnant Jørgen Mattiasen Møller med omtr. 100 Soldater og med en kgl. Opmuntringsskrivelse. Omtrent samtidig blev Snarensvend, der havde ført Munition fra Baahus og havde søgt Beskyttelse under Kronborgs Kanoner, skudt i Sænk fra Fæstningen af de danske selv, efter at Fjenden havde bordet Skibet.[56] Kronborg faldt 6 Sept.; 20 Skibsfolk, som havde været fangne af de svenske og nu kom »nøgne« fra Kronborg til København, fik 1 Okt. hver en Klædning.[32]

Nogle danske Krigsskibe, der var i Søen, da Freden blev brudt, lykkedes det de svenske at bemægtige sig. Falken,

16 Kanoner, der laa udenfor Nyborg, erobredes af det svenske Neptunus og befandt sig senere i den fjendtlige Flaade udenfor det belejrede København. Ligeledes var Pelikanen paa omtr. 40 Stykker faldet i de svenskes Hænder, ligesom ogsaa Jagten Søbladet (paa Elben), Haabet (i Middelfarsund), Brandskibet St. Jørgen, Jægeren og Dynkerker Bøjert nævnes nu som førende svensk Flag.

Ved Fjendtlighedernes Genoptagelse havde den danske Marine mistet sin Rigsadmiral, idet Ove Gedde toges til Fange i Helsingborg af de svenske.

Prammene blev i nogen Tid Marinens vigtigste Bidrag til Forsvaret. 13 Avg. havde Svenskerne opkastet Batteri mod Kalvebodprammen, men denne var ikke blevet dem Svar skyldig: »de mange Skraa- og Prammeskud gør Fjenden flere bange Bud«; og heller ikke ind i Sept. »gav Prammen dem Hvile«. 6 Sept. hedder det: »Vores Skipper, frisk i Sinde, udi Kalvebod maa finde svenske Mænd; de maatte vige«. Men under disse Kampe blev Løjtnant Engelbrekt Hansen skudt paa Prammen 3 Sept. og jordedes 8 Sept., 36 Aar gl.[9] 20 Sept. fik Prammen i Kalvebod til Assistance et mindre Fartøj af samme Art. — 8 Sept. forsøgte de svenske at forsænke Indløbet nordfra: »hvo dog dette skulde tænke, Fjenden lader Skibe sænke her for Havnen, smaa og store, som han lod igennembore«; men de med Sten og Jord fyldte Skuder blev af de danske førte til grundt Vande, hvor de kunde sænkes uden at volde Sejladsen nogen Skade. Snart efter maa Tækkeprammen have faaet Højenhald til Understøttelse; det var Jakob Jensen Normands og Haagen Halvorsens Skib, som 8 Avg. blev lejet for 50 Kdlr. maanedlig; Kaptejnløjtnant Peter Jensen Morsing var maaske allerede den Gang Chef for Fartøjet. 14 Sept. mældes der: »Svenske Baade Højen friste, men sit Ønske de maa miste«. I Nattens Mørke forsøgte Fjenden nemlig at overrumple de danske Skibe med en Del Skærbaade, men »de gik alle paa hverandre paa de Pæle, som staar udi Stranden paa Revlen ved Indgangen«, og Højenhald »hilste dem saa lydeligen, at de ikke sagde Farvel«, især da de 3 Skibe ved Bommen greb ind med i Kampen. Men da det blev Dag, begyndte den

svenske Artilleriild fra Vartovbatteriet mod Tækkeprammen. Karl Gustaf var selv til Stede ved første Dags »Brunmergilde«, hvorved Prammen skal være blevet trakteret med 360 Skud. Men »Prammen brøled som en Tyr, han saa de vilde svenske Dyr«. Fra Prammen, fra Højenhald tæt ved og fra et Bulværk paa Københavns Volde svaredes livligt, og da intet Resultat var naaet hen ad Aften, red Kongen utaalmodig bort. Den danske Adelsmand Ove Juel, der var Svenskekongens Fange, havde sin store Lyst ved i de 3 Dage, da Prammen blev beskudt, at iagttage, hvorledes Prammen hver Morgen tidlig gav dansk Løsen og udfordrede de svenske paa ny. Efter de 3 Dages Forløb opgav de svenske Beskydningen; Prammen var ganske vist »fluks forskudt« og savnede sit beskyttende Tag, men blev ikke mere antastet. Som Belønning fik Kaptejn Søren Orning paa Arke Noe 18 Sept. 3 Dlr. til Øl og Brændevin til sine Skibsfolk.[32] — Om Bord paa Prammene og paa de øvrige Krigsskibe fandtes ogsaa Studenter; dels frivillige, som hin Benedictus Bentsen der »tjente med K. Maj.s Gevær (1 Musket med Bandolér og 1 Kaarde) paa Kongens Skib«; dels nødtvungne, som hin Student, der havde forsømt sin Voldtjeneste og derfor 26 Sept. blev ført til Bremerholm og herfra til Prammen i Kalvebod.

Det kunde have været ønskeligt at faa udrustet en Del Skibe, hvormed man kunde bryde Blokaden; men det var en Umulighed i en belejret By. Ikke en Gang til at bemande nogle enkelte af de større Orlogsskibe med regulær Besætning forslog Kræfterne, og man maatte nøjes med at sætte nogle Smaaskibe i Stand til at løbe ud, naar Lejlighed gaves. Foruden Højenhald lejedes ogsaa Den norske Fregat (af Kornelius Kruse den ældre); 8 af de gamle Skuder, som laa ved Toldboden, omdannedes til Brandere; de i Havnen liggende smaa Galioter og Fartøjer førtes til Holmen for at udrustes til Krigsbrug. I Sept. havde den svenske Flaade dog forbudt enhver Bevægelse udenfor Rævshalen, men »Fjenden letter op sit Anker, og han fatter andre Tanker, ned mod Sundet lader stande mellem Hven og Skaanes Lande«; 20 Sept. havde alle de fjendtlige Skibe forladt Reden i den Formening, at den hollandske Flaade, som vilde ile de danske

til Hjælp, allerede var under Opsejling. Den forandrede Situation blev straks benyttet: Søadmiral Peter Bredal sendtes ud med en svensk Skude og Kaptejn Peter Tomesen van der Burg med den kgl. Galiot St. Peter; 12 Bartskærsvende udskreves til at holde sig i Beredskab, naar de tilsagdes. Endvidere viste Kaperne sig ogsaa udenfor Havnen; der blev i Aar udstedt 7 Kaperpas i alt,[1] et Eksempel, som Karl Gustaf efterfulgte ved at udstede lignende Pas fra Kronborg (i Nov.). Det danske Admiralitet fik 29 Sept. Befaling til at gøre Udkast til en Anordning om, hvorledes disse Fribyttere skulde forholde sig med deres eventuelle Priser, og denne Forordning udkom ogsaa 24 Nov.[61] og paalagde Kaperkaptejnerne at forsegle alt Gods om Bord paa den kaprede Prise, som dernæst skulde føres til København til Paakændelse af Admiralitetet, der 7 Okt. paa ny var blevet bemyndiget til at dømme i alle Prisesager. Af Prisgodsets Værdi lagde Kongen Beslag paa de 10 Procent, og de fattige og Admiralitetsskriveren, som udfærdigede Dommen, fik hver 1 Procent. Alle Kapere havde at stille Borgen for den Skade, de maatte begaa ved Overtrædelse af deres Instruktion. — De udsendte Skibe havde til Dels Held med sig og indbragte forskællige, saare velkomne Skibsladninger i den belejrede By; men da Peter Bredal havde bemægtiget sig et hollandsk Skib, ladet med Sild og Bøkling, tog han uden Ordre 16 Læster deraf, formodentlig til sin egen Skude, og fik en stræng Befaling til straks at tilbagelevere, hvad han havde tilvendt sig.[57] 2 Okt. lykkedes det Jakob Nielsen Dannefer at blive Herre over den svenske Fregat Johannes paa 20 Kanoner, som til almindelig Overraskelse styrede ind i Københavns Havn og blev en værdifuld Forøgelse af den danske Flaades mindre Fartøjer. I Slutningen af Sept. ankom Kaptejn Markvard Rodtsten til Staden paa sin Rejse fra Holland og bragte sikker Efterretning om, at den hollandske Flaade nærmede sig. Derfor udgik 6 Okt. Befaling om en almindelig Kirkebøn, hvori Gud skulde bønfaldes om at føje Vinden saaledes, at den hollandske Flaade ikke nødedes til at udeblive formedelst kontrarie Vind. Men 2 Okt. blev Holmen — »det Sted, hvor Kongens Skibe bygges, hvor Ankersmedjen og

Magasinet for Tovværk er, og hvor Admiralitetet har sit Sæde«, — bombarderet fra de svenske Landbatterier med glødende Kugler. Paa Holmen skal der være faldet over 100 Kugler, og ikke faa i Skipperboderne og ved Holmens Kirke, men paa de to sidstnævnte Steder gjorde de ingen Skade. Ogsaa Bryggerset, Tøjhuset og Proviantgaarden blev hjemsøgte, ja et Projektil gik igennem Loftet lige over Hovedet paa Proviantskriveren (Hans Hansen), der just sad og skrev, og derfra för det »ud ad Gaarden«. Kuglerne medtog den Gaard, hvor Rentemesteren Mogens Fris boede, i saa høj en Grad, at Beboerne maatte flytte ud; for ikke at tale om Rentemester Peter Redtz'es Skorsten, der fik et Hul, »saa stort som et Hoved«. — Stillingen skulde ikke blive forbedret ved den Omstændighed, at »fra Sundet op med Tagl og Top kom (5 Okt.) Vrangel, vred i Sinde; han lagde sig ved Dragør Vig«. De danske var beredte paa det værste; 11 Okt. befaledes Henrik Bjelke at gøre 3 Skuder rede til at sænkes i Havnen, om det var fornødent; men samme Dag forlod Svenskeflaaden igen Yderreden for at drage Hollænderne i Møde. De danske Skibe kunde nu atter røre sig lidt. Fra Loftet af Vartov ved Sortedamssø gjorde Præsten Anders Mattisen Hjørring 19 Okt. følgende Iagttagelse: »Vi saa 4 svenske Skibe komme efter hverandre fra Østersøen; da gaar tvende af vores Skibe ud at ville prøve dem, thi den svenske Flaade laa under Hven og havde Modvind og kunde ikke sekundere dem. Men de 4 gik for en Vind, og vores havde en halv Vind. Som det fremmeste svenske Skib ser vores komme under Sejl, gaar han op dikt under skaansk Side; det andet følger efter, men de to laverer tilbage, hvor de kunde; det fjerde turde ikke i Færd med vores to; men vores turde ikke gaa for vidt for den svenske Flaades Skyld«.

Af den svenske Flaades Optræden kunde med Sikkerhed sluttes, at den hollandske Flaade ikke var fjærn; den laa da ogsaa fra 23 Okt. opankret mellem Lappen og Kullen, men hindredes af Modvind i at komme videre; gentagne Gange kom der Bud til København om, at Angrebet paa den svenske Flaade kunde ventes ved første gunstige Vind; men

Statskassen var saa tom, at Dusørerne til Sendebudene maatte laanes hos Admiralitetsraad Henrik Møller, og det drejede sig dog blot om 10 Dlr. Til at understøtte Hollænderne i den ventede Kamp udrustedes Skibene Trefoldighed (Henrik Bjelke, Admiral; David Dannel, Flagkaptejn; Kaptejnerne Fit Jansen og Markvard Rodtsten; Fiskalen Peter Knudsen); Hannibal (Nikolaj Helt, Viceadmiral); Tre Løver (Peter Bredal); Norske Løve (Kaptejn Gellis Lennertsen); Graa Ulv (Kaptejn Peter Jansen de Koningk); Johannes (Kaptejn Søren Orning) og Højenhald (Kaptejnløjtnant Peter Jensen Morsing). I Henrik Bjelkes Forfald skulde Helt overtage Kommandoen som Admiral over Eskadren og Bredal fungere som Viceadmiral. Instruksen (af 26 Okt.) byder Admiralen at være beredt til straks at løbe ud og sekundere Hollænderne; bragte han i Erfaring, at disse og de svenske var komne i Aktion sammen, skulde han gøre sin yderste Flid med efter Sømands Maniere at gøre Fjenden Afbræk.[57] Københavns Magistrat skaffede i Hast bagt Brød og Mel til Eskadren; »Norbagger maa til Flaaden gaa, til Lands og Vands forsøgte«; de Matroser i København og Kristianshavn, som ikke gjorde Krigstjeneste, pressedes til at tjene om Bord; de Baadsfolk, der om Natten ellers laa i Reserve paa Voldene, og 200 Soldater af Kongens Livregiment besatte Skibene og førtes fra Kastellet om Bord i smaa Fartøjer. — 29 Okt. rejste der sig en haard Nordenvind, og ved dens Hjælp forcerede Hollænderne Sundet, banende sig Vej gennem den svenske Flaade; men den samme Vind hindrede den danske Eskadre, der var løbet ud fra København, i at forene sig med Hollænderne under Slaget; desuagtet var Eskadrens sene Tilsynekomst paa Kampppladsen ikke uden Betydning, thi det var Synet af disse friske Skibe, der bevægede den svenske Konge — efter hans egen Forsikring — til at høre op med Kampen; det er ogsaa rimeligt, at de danske Skibe under deres Opsejling har kunnet sikre de hollandske Proviantskibes Sejlads ind til København. Under Kampen havde de svenske bl. a. mistet to, tidligere danske, Orlogsskibe, nemlig Pelikanen, der blev skudt i Sænk, og Delmen-

horst, der erobredes af Hollænderne [1]). Den svenske Hovedstyrke styrede imod Landskrone, som det ogsaa lykkedes den at naa, skønt Bjelke gjorde Forsøg paa at afskære den Retræten, men Vejr og Strøm var imod. Nikolaj Helt sendtes derpaa mod de Svenskere, der var blevet liggende ved Kronborg eller flygtede nord paa; ved Ilden fra begge Sider af Sundet nødtes han dog til, efter afholdt Skibsraad, at vende om igen; under Hven traf han da et forladt svensk Krigsskib (med 80 døde om Bord), der blev overgivet til Flammerne: »som en Lygte blusser Fjendens Skib mod Sky« (2 Nov.).

For København var Hollændernes Sejr ensbetydende med en Lettelse af Belejringens Byrder, hvorfor Takkesangen ogsaa tonede i alle Stadens Kirker. 30 Okt. laa den hollandske Admiral Jakob Obdam, Herre til Wassenaer, med sin sejrrige, men temmelig medtagne Flaade paa Københavns Red, og s. D. sendtes Rigsraaderne Otto Krag og Peter Redtz til Obdam for først og fremmest at bringe ham Kongens Tak og dernæst at overlægge med ham, hvorledes Fjendens Flaade paa bedste Maade og uden Ophold kunde ruineres, hvilket den af Hollands Regering givne Instruks jo ogsaa paalagde Obdam; Rigsraaderne tilbød i dette Øjemed, at Besætningerne paa de stærkest beskadigede Skibe kunde træde over paa de danske Orlogsskibe, der i Hast kunde blive udrustede.[5 7] Dette Tilbud blev i det mindste delvis modtaget, idet den hollandske Kaptejn Joris Kolleri med sine Folk gik om Bord paa Sorte Rytter;[2] ligeledes fik Hollænderen Adrian von Ween Kommando over Tre Kroner, men han traadte i dansk Tjeneste som Skibskaptejn (30 Okt. 400 Kdlr.).[5] 1 Nov. aflagde Frederik III. et Besøg paa den hollandske Flaade, der havde ydet ham saa værdifuld en Hjælp.

Paa Holmens Kirkegaard skal der være begravet over 450 Mand af de hollandske menige Søfolk, og 2 Nov. begravedes i Holmens Kirke 2 hollandske Kaptejner;[9] ligeledes

---

[1]) Det svenske Orlogsskib Morgenstjernen blev skudt i Sænk; i 1667 optog en dansk Dykker fra Vraget 4 Ankre, 3 Jærnstykker m. m., hvoraf den danske Konge købte det meste.[7]

bragtes de saarede paa Hollændernes Skibe i Land og forplejedes i Danske Kompagnis Hus og i forskællige Lavshuse; disse kvæstede skulde behandles vel, da de havde fægtet og bekommet Skade »saavel for deres egen som for vor Konservation«. 12 Avg. var de første danske saarede. fra Prammene blevet indlagte paa Kvæsthuset, men først 16 Avg., da Borgmestrene var til Gæst hos Kongen paa Slottet, blev der »tænkt paa den arme kvæst«, saa at Hospitalet kunde komme rigtig i Gang og støttes ved Ombæring af en Tavle i Kirkerne. 16 Dec. faar Kvæsthuset dernæst »sin Skik; dets Danlighed til Punkt og Prik optegnes« i en Fundats.

Imidlertid havde Danmark ogsaa faaet Hjælp til Lands, idet Kurfyrsten af Brandenburg og de øvrige allierede 22 Sept. havde overskredet Holstens Grænse med en stor Hær. Kurfyrsten var en mistænkelig Ven allerede af den Grund, at han drømte om Oprettelsen af Tysklands Sømagt med ham selv som Generaladmiral og med — Glykstad som Krigshavn; men desuden var det ikke hans Tanke at bringe det betrængte København hurtig eller tilstrækkelig Hjælp. Endnu inden Hollænderne havde vist sig i de danske Farvande, havde Rigsraadet (6 Okt.) overvejet, om vi ikke med vore egne Skibe kunde hente Kurfyrsten til Hovedstadens Undsætning, en Tanke, der meget naturlig dukkede op igen 24 Okt., da Hollænderne var saa nær. 2 Nov. sendtes Admiralitetsraad Henrik Møller til den hollandske Flaade for at udvirke, at 6 hollandske Fløjter maatte træde i Kongens Tjeneste og sejle til Bæltet, for der at hindre de svenske i at overføre Tropper, men derimod hjælpe til ved Transporten af Kurfyrstens Soldater til Sjæland; Selius Marselis skulde leje 3 eller 4 Galioter til samme Brug. 3 Nov. besluttedes det at afsende en lille Flaadeafdeling under Søadmiral Peter Bredal for at hente 6000 Mand Tropper og føre dem til København, Amager eller Lolland; hvert Skib skulde medføre en Landgangsbro til Embarqueringen. 4 Nov. fik Bredal Instruks. Med Tre Løver, Graa Ulv og Johannes, som Henrik Bjelke skulde overlade ham, og med flere andre Skibe, bl. a. de fragtede Kogh og de Wage,[2] skulde han afsejle til Kristianspris eller andre Steder, som det bedst kunde

falde; han havde at rette sig efter Kurfyrstens Ordre, forsaavidt det kunde eragtes at være til Kronens Tjeneste og efter Sømandsmanér. Da Skibene kun var daarligt provianterede, medgav man ham Pas til Lensmændene om at forsyne ham med nødvendige Provisioner; men dersom Vinteren kom paa, skulde han salvere Skibene ved Lollands Albue eller anden Steds.[1] Han var endnu ikke kommet af Sted 10 Nov., da han kommanderedes til endnu samme Aften at afgaa til Sundet (vistnok ved Kronborg) for at ruinere de der liggende svenske Skibe, saa at Farten kunde blive fri; Henrik Bjelke skulde assistere ham med Orlogsskibe, og Løjtnant (tidligere Kaperkaptejn) Unne Nannes skulde følge med som bekændt Mand.[2] Hvad der blev opnaaet paa dette Togt, vides ikke. Skibet Johannes, Kaptejn Søren Orning, der efter 30 Okt. sammen med et hollandsk Orlogsskib havde krydset mellem Lolland og Køge Vig imod Kapere, skulde senere (12 Nov.) konvøjere forskællige Skibe til Møen og Femern og paa Hjemvejen gøre Fjenden Afbræk under Stævns, i Køge Vig og paa Malmø Red. Han havde ogsaa bragt Peter Bredal en Del Skuder, hvoraf de største (Galioterne) bestykkedes med Falkonetter.[2] Man havde paa enhver Maade søgt at skaffe disse Transportskuder til Veje, endogsaa ved Trusel om, at de Skibe, der ikke vilde føre Tropper, skulde sænkes ved Landskrone, og 15 Nov. havde man ogsaa faaet 66 Skiberum samlede; men 2 Dage efter — fik de alle Hjemlov, og det hele blev opgivet. Kurfyrsten havde nu Erobringen af Als for Øje, hvortil Peter Bredal med 4 Skibe skulde yde ham den maritime Hjælp. Efter i nogen Tid at være hindret af Modvind, sejlede Bredal af Sted. Straks ved Angrebets Begyndelse (4 Dec.) vilde han, fuld af Iver, forsøge at entre et svensk Skib, da han blev ramt af en Kanonkugle, saa at Døden paafulgte nogle Dage efter (8 Dec.). Kort efter kom 13 svenske Orlogsskibe, som netop var udsendte for at iagttage Bredals Bevægelser; og den lille danske Eskadre, der nu sikkert anførtes af Kaptejn Peter Jansen de Koningk, maatte søge Ly i Flensborg Havn, hvor den derefter blokeredes.

Tanken om Københavns Undsættelse ved Kurfyrstens

Tropper var endnu ikke opgivet. 26 Nov. befales »Viceadmiral« Nikolaj Helt at føre sit Skib Hannibal (vistnok fra Landskrones Red) til København, hvor han skal faa videre Ordre; og 28 Nov. gives der ham en Instruks, der ganske ligner Bredals af 4 Nov.; han skal med Spes og de hollandske Orlogsskibe, som Admiral Obdam vil forordne ham, sejle til Bælt og rette sig efter Kurfyrstens Ordre »til den Succurs at overføre, som han os tilskikkendes vorder«. Men Vinteren hindrede Ordrens Udførelse, og 2 Dec. var Helt endnu i København, hvor han hjalp med at tvinge nogle med Rug ladede Koffardiskibe til at losse deres Ladninger, da Kongen uforbigængeligen behøvede dem.[2]

Skibet Hannibal blev kaldt hjem, og dermed forsvinder Navnet for bestandig. Skibet var opkaldt efter Hannibal Sehested, der havde udvist en tvetydig Opførsel og vilde hævde en Stilling som »nevtral« Person. For at Skibet ikke ogsaa skulde blive »nevtralt«, lod Kongen Sehesteds Brystbillede, der var anbragt paa Skibet, nedtage, og lod Navnet forandre til Svanen. Senere (6 Febr. 1660) skrev Sehested til Kongen, at den Spot, som var tilføjet ham ved denne Navneforandring, havde smertet ham mere end det Pengetab, han havde haft i sin Tid ved at bygge de to Skibe (S. 40); men han indrømmer, at Kongen har Ret til at benævne sine Skibe, som han vil. Dog havde Sehested haabet, at Kongen vilde have ladet Skibet beholde det Navn, som Kongens Hr. Fader havde givet det, indtil Sehested var blevet overbevist om nogen slet Handling. — Sehested opnaaede vel Kongens Naade paa ny, men Skibet fik ikke sit oprindelige Navn tilbage.

Af de skaanske Byer synes Landskrone at have haft en særlig Værdi for de svenske, og det navnlig for dens Havns Skyld, »hvilken Gud der som et Underværk af Naturen haver lagt«. De havde derfor ogsaa betinget sig Hven i Roskildefreden, fordi Landskrone Havn i militær Henseende var »næsten unyttig«, naar de ikke var Herrer over denne Ø. Den nuværende Situation viste Fordelen ved Landskrones Besiddelse, da den ydede den svenske Flaade sikker Beskyttelse. For de danske maatte det derimod være magt-

paaliggende at forvandle Tilflugtsstedet til en Fælde, der kunde holde den svenske Flaade indespærret eller blive dens Undergang. Der gjordes store Anstalter[2] for at iværksætte denne Plan, som næppe har haft Korfits Ulfeldt til Ophav, saaledes som det blev paastaaet. Hollænderne synes at have indskrænket sig til at spille en velvillig Tilskuers Rolle ved dette Foretagende. Da det galdt om at forsænke Indløbet til Landskrones Havn, anskaffedes en Del »Synkeskibe«, hvortil man udsaa en hollandsk Fløjte, det kgl. Koffardiskib Hvide Løve, det gamle Orlogsskib Justitia, et stort kurlandsk Skib, der vist havde gjort Krigstjeneste forrige Aar og nu ladedes med 350 Læs Sten og Baglast, og endelig et københavnsk og et flensborgsk Skiberum; man havde endvidere tænkt at erhverve Delmenhorst (S. 149), men det kunde ikke bekommes hos Obdam; og et »Bergens-Skib« blev der ikke Brug for. Baadsfolkene maatte sanke Sten, og Borgerskabet i København maatte køre Sten fra Ny-Østerport til Bremerholm, for at Synkeskibene kunde blive belastede. 6 Nov. befaledes Henrik Bjelke som øverstkommanderende »uden Tidsspilde« at sænke Havnen. Da Lejligheden ikke var god for Bjelke, blev Holmens Admiral Niels Juel 14 Nov. befalet at sejle til Landskrone med 3 Orlogsskibe og Synkeskibene for at fuldføre Værket efter at have raadført sig med Rigsviceadmiralen; men da Niels Juels Nærværelse var nødvendig paa Holmen, traadte Kaptejn Rikardt Andersen s. D. i hans Sted, medens Løjtnant Unne Nannes, der var bekændt baade med den svenske Flaades Tilstand og med Landskrones Havn, skulde give gode Raad ved Havnens Sænkning.[2] 18 Nov. afsejlede Kong Frederik paa en Bøjert til Stedet for at overvære Operationerne, men ogsaa de svenskes Modforanstaltninger lededes af deres Konge Karl Gustaf, som derved udsatte sig for stor Livsfare. Nogle svenske Orlogsmænd laa paa Vagt udenfor Havnen, understøttede af patrouillerende bevæbnede Baade, medens de i Havnen liggende Orlogsskibe lejlighedsvis fyrede fra Agterportene. De danske sendte først en Brander ind i »Gattet«, men den blev ført til Side af Fjendens Rofartøjer uden at gøre nogen Skade. Dernæst skulde dets kurlandske Skib sænkes, men det kom ikke langt nok ind til Havnen,

saa at det sank uden at spærre Indløbet. Justitia, som dernæst maatte frem, var saa uheldigt allerede under Hven at løbe paa Grund, hvorfor de danske selv maatte opbrænde Skibet, saa at »denne Retfærdighedens Gudinde ikke blev behandlet bedre til Søs end til Lands«. Mismodig maatte Frederik III. 20 Nov. vende tilbage til København. Muligvis er der næste Dag gjort endnu et Forsøg, denne Gang med Hvide Løve; men da Skibet endnu 15 Aar efter gjorde Tjeneste som en »meget gammel« Koffardifarer,[46] har Forsøget i det mindste intet Tab voldt, selv om det ellers ikke havde Lykken med sig. I det hele skal der være sænket 4 Skibe. Hjemkommen skrev Kongen 22 Nov. til Henrik Bjelke: »Eftersom berettes, at nogle af de svenske Skibe skal have lagt sig paa denne Side udenfor det kurske Skib, som er sjunket i Landskrone Havn, saa og 4 andre at have kortet (varpet), uden Tvivl til samme Ende at komme udenfor det, som sjunket er; — derfor skal du gøre dig yderste Flid, efter søforstandiges Raad, at gøre al Forhindring, hvad det og koste skal, at den svenske Flaade ikke udkommer af Havnen, og, om muligt er, at tilbagejage de allerede udlagte eller drive dem tilbage igen«.[2] Dette Forehavende er maaske lykkedes; thi Præsten Hjørring omtaler under 23 Nov. »den mærkelige Søfægten, Admiral Bjelke satte an mod den svenske Flaade, hvor ingen af Hollænderne sekunderede ham, og hvor han alligevel drev den svenske Flaade paa Flugt«.[1]) Derpaa forberedte man en ny Sænkning af Havnen ved at skaffe baade Skibe og Sten og Baglast. Der var 24 Nov. kommet Efterretninger, som kunde opfordre til fornyede Anstrængelser: Landskrone, hed det, var kun daarligt forvaret mod Landsiden; den svenske Flaade dér var meget beskadiget, dog havde man lappet paa 12 Skibe, som gærne vilde slippe ud, hvor de bedst kunde komme hen; de Skibe, som før havde ligget ved Kronborg, var afsejlede til Frederiksodde. — Men 27 Nov. er Udsigterne til et godt Resultat atter glippede: »Frost og Fug med Vinter komme; nu maa fældes mange Domme om vor' Skibe under Hven; Isen maa paa

---

[1]) Hjørrings Notits angaar dog maaske Slaget 30 Apr. 1659.

Bølgen ride, Vinden blæs' af norden Side; nu ej samles flere Sten«. Og næste Dag ses »syge Folk fra Flaaden komme med Brødkamre saare tomme«. Under saadanne Omstændigheder maa Foretagendet opgives. 30 Nov. og 1 Dec. faar Henrik Bjelke gentagende Bud om straks at komme til København,[2] hvorfor der ogsaa mældes 4 Dec.: »Hr. Bjelke kom i Land i Dag og siger Kongen Flaadens Sag«. Senere holdtes der Forhør for at erfare Grunden til det Uheld, der stadig havde fulgt de danske udfor Landskrone.

Uheld fulgte ogsaa det Forsøg, som samtidig blev gjort paa Tilbageerobringen af Kronborg. Da man havde faaet at vide, at dette Slot kun bevogtedes slet af de svenske, indskibedes omtrent 250 Soldater paa nogle Skuder; men udfor Skovshoved slog Stormen et af Fartøjerne ind paa Stranden, hvor Svensken gjorde de 60 Mand til Fanger; og af Overrumplingen blev der intet. Lige saa uheldigt var Anslaget mod Malmø; Drivisen satte Skibene paa Grund ved Saltholm; Skipperen kom vel i Blaataarn, men Malmø vedblev at være i svensk Besiddelse. — Det var ogsaa et Uheld, om end af anden Art, at Krudtbrænderens Hus ved de nye Boder sprang i Luften (16 Dec.), idet der kom Ild i Krudtet, saa at en Del af samme Boder »opfløj«, og nogle Mennesker blev skamferede, thi »det stærke Krud slaar Dørre, Loft og Væggen' ud«. Ødelæggelsen var størst i Tulipanstræde.

Vinteren havde mældt sig i al sin Strænghed og vedvarede en Tid lang, kun afbrudt af ganske enkelte Tøvejrsdage. Bremerholm maatte udlevere Ræer og Stænger til at holde Stadsgravens Vaager aabne med. De Palisader, der stod nedrammede temmelig langt ude i Kalveboderne, flyttedes af Holmens og Byens Tømmermænd længere ind ved Byen mellem Kristianshavn og Bryggerset. I Linien mellem disse to Punkter henlagde Nikolaj Helt paa Kongens Befaling nogle Skiberum til Forsvar; Højenhald, to smaa kuriske Skibe og nogle andre med Stykker forsynede Skuder findes fra nu af paa dette Sted. 2 armerede Skibe blev lagte hvert paa sin Side af Kristianshavns Kanal. Den store Pram »ved Holmen« skulde ligge, hvor den før laa, »paa den anden Side imod Kristianshavn«, og fik forstærket Besætning til

bedre Forsvar, om »Fjenden derpaa noget vilde tænke«; ogsaa Prammen og Lykkepotten (paa Reden?) blev vel besatte med Folk, indtil de kunde bringes ind, for at Fjenden ikke skulde bemægtige sig dem. Der maatte ises om disse forskællige Skibe for at bringe dem paa deres bestemte Pladser. — Den hollandske Flaade har sikkert maattet forlade Øresund samtidig med den danske; men da Englænderne havde haft en Flaade færdig til Hjælp for Sverig, hvilken Flaade dog Vinteren hindrede dem i at afsende, — havde Generalstaterne besluttet, at Obdam, hvis Mandskab i øvrigt havde lidt meget af Sygdom, skulde blive i de danske Farvande Vinteren over. Derfor laa nu baade den hollandske og den danske Flaade i Havnen mellem Toldboden og Bremerholm. Paa Værftet, der 28 Dec. havde faaet en ny Overskipper, Kaptejn Søren Nielsen Fjelderup (i Klavs Reimers' Sted),[5] smeddedes Økser og Baadshager »til at vække om Kongens og den hollandske Skibsflaade«.[39] I Vinterens Løb repareres ogsaa flere nederlandske Orlogsskibe paa Holmen; og ved Ekviperingen næste Foraar faar Niels Juel Ordre til at forsyne de hollandske Kaptejner med det Tømmer og den Baglast, de har fornøden, men det saaledes udleverede skal optegnes, for at den hollandske Admiral kan erfare, hvad Assistens hver Kaptejn har faaet.[2] Obdam fik ogsaa udleveret Jærnstykker og Krudt fra Holmen.

11 Dec. var Trondhjem blevet vristet ud af de svenskes Hænder; i Belejringen deltog det norske Defensionsskib Samson, fragtet for 1300 Gylden om Maaneden, det ligeledes fragtede hollandske Adam og Eva samt Skærbaadene Oksen, Søormen, Blaabukken, Løven, Bjørnen, Hjorten, Renen og Graabukken. Ved Byens Overgivelse faldt det svenske Orlogsskib Lammet i de danskes Hænder; det blev overladt, som en Erstatning, til Byen Trondhjems Borgere.

Følgende vides at være døde i dette Aar, foruden de allerede nævnte: Underfiskal Kristen Kristensen, som begravedes 26 Jan., 34 Aar gl.; Løjtnanterne Henrik Hansen fra Frederiksstad paa Borgerskibet fra denne By, 31 Marts, 52 Aar, Arnt Tøgersen 5 Maj, 46 Aar, og Bondevin Gellissen, 15 Dec., 25 Aar. Endvidere Kaptejnerne Bode Albertsen fra

Embden i Ostfriesland, 17 Marts, 54 Aar, og Søren Jensen Ørbæk, 15 Okt., samt Mesterdrejer Peter Jespersen fra Ejdam, 22 Sept., 45 Aar.[9]

I Tidsrummet fra 1 Maj 1658 til Aarsdagen 1659 udbetalte Rentekamret til Klædekammerskriveren[34] kun 12282 Dlr. og til de 3 andre Skrivere, som vedkom Holmen, 2474 Dlr. — Dansborg i Ostindien havde Kongen 22 Sept. overladt til en af sine Kreditorer, Edvard de Lima; men Salget kom ikke i Stand, og selve Salgskontrakten forudsætter Oprettelsen af et nyt dansk Ostindisk Kompagni.

Den tidligere Sekretær i Danske Kancelli Mogens Fris blev 23 Juli Rentemester og traadte efter et Par Aars Forløb i Peter Redtz'es Sted som Rentemester for Søstaten; dog kaldes sidstnævnte baade 1658 og 1659 endnu Vicepræsident i Admiralitetet (S. 130).

1659.

Trods Vinterens Kulde var Kaptejn Søren Orning 29 Dec. 1658 blevet befalet til at krydse med St. Johannes mellem Stævns og Smaalandene for at bortjage de Kapere, der vilde forurolige Skibene, som førte Proviant til Hovedstaden; de syge, han havde om Bord ved sin Tilbagekomst (5 Jan.), tillodes det ham at sætte i Land. Næppe var Skibet kommet hjem, før det atter 6 Jan. maatte ud under Niels Juels Kommando efter nogle svenske Skibe, der var sejlet forbi København, sikkert 6 svenske Orlogsmænd, som uagtet al Sænkning var sluppet ud af Landskrones Havn. Niels Juel skulde hos Obdam udbede sig flere Orlogsskibe til Hjælp ved Ekspeditionen og opnaaede vist ogsaa, at 5 Hollændere forenede sig med ham; de holdt derpaa Kursen ad Bornholm, som skal have været de svenskes Maal; men Isen hindrede Forfølgelsen, og de danske vendte hjem 9 Jan. med uforrettet Sag. Fra 6 Jan. blev der til Stadighed holdt 3 Skærbaade rede ved Toldboden, hver besat med en dygtig Skibsløjtnant, 1 Styrmand og 6 Rokarle.[57] Isforholdene gav de belejrede meget Arbejde med Vækning og Isning. 8 Jan. vækkes der ved

den takte Pram; for at hindre Fjenden i at gaa over Kalvebodstrand til Amager ises en Rende af 200 Koffardimatroser, som fik en Tønde Øl eller to for deres Umage; en anden Gang isedes der mellem Toldboden og Kristianshavn, for at Svensken ikke skulde bryde ind i Byen ad denne Kant, og dette Arbejde, der var overtaget af Renteskriver Jens Lassen, udførtes under et saa »grueligt Himmelknog«, at end ikke Besætningerne paa de tæt ved liggende Orlogsskibe bemærkede Isningsarbejdet. For at sikre de to nævnte Steder blev der sat flere Pæle i Isen ved St Annæ Bro og lagt flere Baade fra Amager til Tøjhuset; de maatte »hugges ned« i Isdækket. Da Orlogsskibene laa saa nær hinanden, blev de alle (11 Jan.) visiterede, for at der ikke skulde være Krudt eller andet om Bord, som kunde volde Skade.[2] Man mente ogsaa, at et fjendtligt Angreb ad denne Kant kun havde til Formaal at sætte Ild paa Flaaden. Saaledes gjorde Svensken 5 Marts et Forsøg paa at stikke de hollandske Orlogsskibe i Brand, men Størstedelen af de dertil udkommanderede 200 Matroser skal være opslugte af Isen under Forsøget.

Hele Aaret igennem modtog Klædekammerskriveren af Rentekamret i det hele kun 2221 Dlr. foruden 748 Dlr., som Proviantskriveren modtog.[32] Rentekammerregnskabet fra 1 Maj 1659 til Aarsdagen 1660 udviser en Udgift til Klædekamret af 3119 Dlr. og 419 til 2 Holmens Skrivere.[34] Disse Tal viser bedre end mange Ord, hvor store de Vanskeligheder var, som Staten arbejdede under. Det var da aabenbart den haarde Nød, der drev Kongen til at anmode Universitetet om at yde Bidrag til Søfolkets Underhold (10 Jan.); men da de højlærde kun vilde hjælpe paa den Betingelse, at enhver, som skulde have Understøttelsen, bevistes at være i Kongens Tjeneste, slap Universitetet foreløbig med blot som hidtil at forsørge Soldater. Som Kassemester for Søetatens mere ekstraordinære Indtægter fungerede Lægen Povl Moth. »Se, Doktor Moth i Lægekunst, fortjen' sin Herres høje Gunst, fordi han vilde føre den Skat til vel-søfaren Folk; var dennem en god Pengetolk«. Paa Holmen blev 17 Jan. holdt Mønstring: »den fattig Baadsmand, meget arm, med mange Børn og slunken Tarm, paa Holmen overhøres«. —

Maanedstjenerne kunde man ikke give rede Penge i Lønning, men Korn,[2] der jo ogsaa var velkomment i de Tider; desuden udleveredes et Par Sko til 410 gemene Baadsmænd.[32] Til Admiral Pieter Floriszoon paa den hollandske Flaade, der var falden i Øresundsslaget i Okt. 1658, maatte de danske levere en smuk Ligkiste. Den kostede 16 Dlr. i Snedkerløn, blev betrukket med Fløjl til 96 Dlr. og fik Sølvbeslag for 101 Dlr.; i Løn til Remsnider og Smed udredtedes 17 Dlr. og til Possementmager $14\frac{1}{2}$ Dlr.[32]

En Befaling af 27 Jan. viser, at Nikolaj Helts Expedition til »Bæltet og den holstenske Side« (S. 153) endnu ikke var opgivet. 29 Jan. sendtes Galioten St. Peter, Kaptejn Peter van der Burg, til Møen, for efter Oberst Kørbers Ordre at afværge fjendtlige Attaker paa denne Ø.[2] Didhen sendtes ogsaa Kaperen Sorte Ørn, 10 Kanoner, 30 Mand, som i Følge Kontrakt med Admiralitetet af 29 Jan. var hyret til at krydse under Møen for 300 Dlr. om Maaneden og de Priser, den tog; — og ligeledes Jens Lassens Kaper Søridderen, der havde Jørgen Bornholm til Kaptejn;[2] disse Skibe forblev i Farvandet dér indtil Møens Erobring af de svenske (29 Maj); da blev Sorte Ørn skudt i Sænk i Grønsund; senere hen paa Sommeren erobredes Mads Madsens Kaper Postrytteren af Fjenden under Møen.[2] — Til Flaadens Udrustning i Aar blev der udskrevet 1500 Baadsfolk i Norge; samme Steds opsendtes Fabrikmester Villum von »Spiger« for at bygge Skærbaade; Lavrits Galtung nedkaldtes (29 Jan.) fra sit Len for at tjene paa Flaaden, men han maatte vogte sig for at falde i Fjendens Hænder; da det den Gang ikke lykkedes ham at finde en god Lejlighed til Rejsen, maatte han (27 Marts) paa ny opfordres til at komme. Niels Trolle befaledes at skaffe Tømmer, Master og Deler, som højligen gjordes fornødent i København.[63]

Her i Hovedstaden forberedte man sig til den afgørende Kamp, som maatte komme; paa Bremerholm blev der skaaret spanske Ryttere til Voldene. En Hovedstorm var forberedt af Fjenden, og om Natten til 9 Febr. stod hans forskællige Korpser i Kampstilling. En Afdeling under Friherre Bidal rykkede frem mod Prammen i Kalvebodstrand.

Denne »liden Pram« skal have ligget i et Musketskuds Afstand fra Tøjhuset og været bevæbnet med 7 Metal- og 2 Jærnstykker. Ved Angrebet, der maaske ved de danskes svigtende Aarvaagenhed kom til at ligne en Overrumpling, blev den ringe Besætning (12 Mand) enten dræbt, fanget eller jaget paa Flugt; nogle af Kanonerne kastedes i Vandet, og Prammen selv blev sat i Brand. Men Flammerne oplyste hele Kampladsen, Forsvarerne i Land averteredes og kunde tage godt Sigte; Prammens Angribere fløj bort »som Krager«, og Reserverne, der rykkede dem til Undsætning, standsedes paa Halvvejen af Kanonilden; nogle Afdelinger skal endog være sunket gennem Isen. Prammen tilbageerobredes, og Ilden slukkedes. Da Angrebet saaledes i sin første Begyndelse havde været uheldigt, opgav Fjenden Udførelsen af sine Planer for denne Gang.

Men den optoges atter Natten mellem 10 og 11 Febr. Denne Nat fandtes 200 Mand af de hollandske og Holmens Baadsmænd under Admiral Niels Juels Anførsel blandt Forsvarerne i Kastellet. Under Angrebet sendtes 180 svenske Musketere under Major Schmidt mod Højenhald, der paa ny var blevet hyret af Admiralitetet for 50 Dlr. om Maaneden.[2] En haard Strid opstod nu om Skibet, der stormedes 3 Gange, men Besætningen gjorde god Modstand, medens Kristianshavns og Svinebatteriets Kanoner lyste op i Rækkerne; den svenske Anfører faldt dér med mange af sine Folk. Men ogsaa Skibets Medejer og Skipper, Haagen Halvorsen Barslot, »en enfoldig og from Normand«, blev skudt under Angrebet og begravedes 17 Febr.[9] Paa Vertangens Maleri (paa Rosenborg) af Stormen paa København er denne Episode med Højenhalds Bestormelse ogsaa fremstillet. Svenskens Nederlag ved Højenhalds Skibssider blev et Varsel om, hvad der ventede ham paa Københavns Volde.

Nu mente den danske Regering, at Timen var kommet til at rette det afgørende Stød mod Svenskerne, baade til Lands og Vands. Herom skrev Frederik III. til Kurfyrsten (endnu 11 Febr.), og 22 Febr. sendtes Otto Krag til Obdam for hos denne at faa de fornødne Skibe til at overføre de brandenburgske, til at konvøjere de Koffardimænd, der førte

Proviant til København, og til at rense Søen for Fribyttere.[2] Men baade hos Brandenburgerne og Hollænderne fik man kun forbeholdne Svar. Hvad særlig Obdam angaar, da blev han vistnok holdt tilbage fra videregaaende Foretagender, dels af Hensynet til de ved Soten udtyndede Skibsbesætninger, dels af Hensynet til den engelske Flaade, som snart vilde vise sig i Farvandene, og om hvis Planer endnu intet kunde vides med Sikkerhed. — Men dog havde man gjort Regning paa Obdams Beredvillighed, da man udfærdigede Viceadmiral Nikolaj Helts Instruks (23 Febr.).[1] I Følge denne skal han uden at tabe den ringeste Tid begive sig til Bæltet med Spes, Johannes, Peter Helts Galiot Engel Gabriel[18] og saa mange hollandske Orlogsskibe, som Obdam vil tildele ham. Med Langeland i Sigte udsender han Galioten for at avertere de 4 i Flensborg Fjord liggende Orlogsskibe under Kaptejn Peter Jansen de Koningk, og naar disse Skibe har forenet sig med ham, og Kaptejn Markvard Rodtsten støder til ham med Tre Løver, træder han over paa dette Skib og forordner Rodtsten til at være Eskadrens næstkommanderende paa Spes. Forinden holder han Søen mellem Nyborg og Korsør og søger Fjenden, forsaavidt Sømandskab og Krigsræson kan tilraade det. Men tillige skal han fornemme, hvorledes Kurfyrsten vil betjene sig af ham,[1] for at faa de allieredes Tropper over paa Sjæland. 24 Febr. tildeltes der ham endvidere det hyrede hollandske Skib De Wage, paa hvilket Jakob Karlsen de Vatt blev Kaptejn.[2] Skønt Helt hejsede Kommando 28 Febr. paa Spes,[32] forbød Isforholdene ham at parere Ordre. — Imedens gjordes de danske Skibe klare til Togtet; Spes fik 16 Oksehøveder fransk Vin og sin Munition om Bord; der sørgedes for Baglast til de Skuder, der skulde hente Brandenburgerne; for at være sikker paa en Del Bartskærsvende, der var lejede til Flaaden, men ytrede Tilbøjelighed til at absentere sig, lod man dem fremstille sig personlig for Admiralitetet, for at dette i paakommende Tilfælde kunde kænde dem igen. 14 Marts gaves alle Skibsfolkene nogle Tønder Byg hver, for at de kunde være desto villigere til Kongens Tjeneste, og to Dage forinden udbetaltes til Skibstømmermændene paa Holmen 2500 Dlr., som Pro-

viantskriveren ufejlbarlig skulde skaffe til Veje for solgt Hvede.[2] Til Arbejdet paa Flaadens Reparation var der udtaget Tømmermænd fra Byerne København og Kristianshavn. — For at forekomme al Forræderi befaledes Admiralitetet 10 Marts at eksaminere alle de Passagerer, Skippere, Kræmmere og andre, som kom hid paa Reden fra fjendtlige Steder, for at de ikke skulde have fordægtige Breve eller Varer hos sig, til hvilken Ende Admiralitetet havde at forelægge enhver af disse Personer en dertil forordnet skarp Ed, førend vedkommende maatte faa Lov til at passere.[2]

18 Marts var der blevet aabent Vande, »de vaarlige Dage drev Isen saa fage fra Blokhuset hen«, — og intet hindrede Helt i at afsejle. Men 24 Marts fik han anden Bestemmelse.[2] Med sine egne og eventuelt med hollandske Orlogsskibe skulde han drage til Landskrone. Efter at have rekognosceret og søgt Underretning hos Bønderne om, hvor mange svenske Orlogsskibe der laa færdige i Havnen, og hvor mange der var løbet ud, havde han at angribe disse sidste, hvis han var bastant, og ellers, hvis de var de stærkeste, bruge de bedste Midler imod dem. Med sine Officerer skulde han holde Raad om, hvorvidt det var rigtigst at ankre syd eller nord for Landskrone eller ogsaa lige i Farvandet, naar man vilde hindre Fjendens Intention og Udløb; men i øvrigt henstilledes alt til Helts egen Konduite og Erfarenhed. Hele denne Ekspedition blev opgivet, fordi de svenske Skibe, der var mobile, allerede havde søgt sydpaa til Vismar og nordpaa til Gøteborg, vistnok for at proviantere. Men da deres Maal dog maaske var at støtte et Angreb paa de danske Smaaøer, og da »Kongen havde erfaret om Fjendens Forhold udi Bælt«, paalagdes det Nikolaj Helt 26 Marts at rette sig efter den ham 23 Febr. givne Ordre og afsejle til Bæltet; Skuder, der bragte Tilførsel til Københavnn baade fra Lybek og fra det nordlige Jylland, skulde han lade konvøjere med nogle Orlogsskibe. Peter de Koningk med sine 4 Skibe i Flensborg skulde forene sig med Helt, som efter 14 Dages Ophold i Bæltet skulde vende tilbage til Københavnn for at faa ny Ordre og indtage Proviant.[2] Fra den hollandske Flaade var der nu ydet ham saa megen Bistand, at hans

Eskadre bestod af mindst 12 Skibe, deriblandt »Forgyldene Skulff«, hvorpaa Jan Jansen Kvast 26 Marts var blevet Kaptejn.[5] Ved Bortsejlingen (27 Marts)[18] fra København skete det Uheld, at 3 af hans Skibe kom paa Grund ved Dragør; men da Helt mente at kunne undvære dem foreløbig, befaledes han 28 Marts at gaa om Bord paa et af de hollandske Skibe, som »var forbi Dragør«, — det blev De guldene Sonne — og efterkomme sin Instruks; de grundstødte Skibe kunde saa følge efter, naar de kom løs. 1 Apr. befaledes Markvard Rodtsten at afsejle med Frederik, Spes og et hollandsk Orlogsskib (de tre grundstødte Skibe?); han skulde først paa Smaaøerne, saasom Ærø, udtage saa mange Baadsfolk som muligt, forsikrende dem, at de nok skulde blive »akkommoderede«; hvis Fjenden havde besat disse Øer, skulde Rodtsten gøre sit bedste for at overrumple og genindtage dem; men dernæst havde han at forene sig med Admiral Helt.[2] Da Rodtsten først afsejlede 5 Apr., er han næppe stødt til Helt, forinden denne 8 Apr. traf sammen ved Ærø med en mindre svensk Eskadre; den havde ligget ud for Flensborg Fjord og blokeret de 4 danske Skibe, som det netop nu havde været Fjendens alvorlige Mening at bemægtige sig. Den svenske Eskadre maatte dog flygte for Helt, efterladende to Skibe, hvoraf det ene var kommet paa Grund, og det andet, et Orlogsskib ved Navn Hvide Svane paa 26 Metalstykker og »fuldt af Lavinds Rug og Ran«, blev erobret af de danske.[1]) Det berettes, at Helt holdt sig i Træfningen som en ærlig og tapper Soldat, men af de hollandske Skibe gjorde en Part ikke deres Devoir, ja nogle havde helt holdt sig borte fra Fægtningen. Inden den glædelige Efterretning om Træfningen var kommet til København, udgik der (11 Apr.) en Befaling, som tilbagekaldte den forrige Ordre til Helt af 26 Marts (om at komme tilbage) og bød ham at blive i Bæltet og proviantere paa Lolland og Falster; ligeledes lovedes der ham Sukkurs af 6 hollandske Orlogsskibe. Endnu 24 Apr. fik Regeringen Brev fra Admiralen: »Helt hidsender

---

[1]) Det skal senere være sprunget i Luften under en Kamp med Svenskerne.

Brevet sit; Svecus krydser nu saa frit; Helt sig ønsker Fartøj snart; Falster er endnu bevart«. Denne Svecus var Admiral Bjelkenstjerna, som var kommet i Søen med en Flaade paa omtrent 30 Skibe, og som omsider nødte Helt til at trække sig ind i Flensborg Fjord, hvor han saa blev holdt indespærret.

Paa Bremerholm var der imidlertid arbejdet paa at skaffe flere Skibe ud. Rigs-Viceadmiralen skulde træde om Bord paa Trefoldighed, Holmens Admiral paa Svanen; ogsaa Kaptejn David Dannel skulde deltage i Togtet; en Begunstigelse, som vistes ham 22 Apr., og hvorved der bevilgedes ham 2 Møller, motiveres ved den gode Tjeneste, han hidtil havde gjort og herefter og »særdeles udi den nu hannem anbefalede Tog imod den svenske Flaade bevise maa og skal«.[1] I en Hast bryggedes der det fornødne Øl baade i Kongens store Bryggers og i Byen; tomme Tønder til 35 Læster Øl maatte laanes hos Borgerskabet. »Folket presses nu om Nat, føres inden Borde brat; Borgervagt paa Volden staar, Lejesvend til Flaaden gaar; Byen gav dem Penge til, at de færdig være vil«. Der hvervedes Søfolk og Styrmænd, som var bekændte med Farvandene i Østersøen og Bæltet; der pressedes Matroser; de Baadsmænd, som Borgerne havde lejet til at gøre Voldtjeneste for selv at blive fri, blev nu antagne til Tjenesten om Bord; Dr. Moth forestillede de højlærde, at der i København ikke kunde udgøres saa mange Baadsfolk, som behøvedes til at ekspedere hele Flaaden, men at de maatte erhverves fra Lybek og andre fremmede Steder, hvortil en anseelig Summa Penge gjordes fornøden. Universitetet indvilligede i at yde noget hertil, men de Folk, der skulde have Pengene, maatte personlig møde paa Konsistorium for at modtage Ydelsen. Lignende Forestillinger gjordes Borgerskabet, Lavene og Kongens Betjente, og 30 Apr. beordredes saa Doktoren til at indkassere Pengene.

Da der var Udsigt til, at baade de danske og de hollandske Orlogsskibe vilde forlade Kjøbenhavn, søgte man at dække Havnen paa anden Maade. Trefoldighed havde i den sidste Tid ligget ved Toldboden, og dens Kaptejn havde haft Nøglen til Bommen, som han skulde lukke op og i; denne

Forretning overdroges nu (21 Marts) til Tolderen for København. 2 eller 3 mindre, bestykkede Skibe udlagdes for at sikre Havnen mod Kapere (27 Apr.); senere lejedes det grønlandske Kompagnis Skib Karitas dertil. 200 Mand kommanderedes fra Voldene til at besætte de tilbageblevne Skibe, ligeledes 12 Personer af hvert Borgerkompagni og af Hofbetjentene. Noget senere repareredes Pæleværket ved Toldboden, da Kongen selv havde fornummet, at det paa adskillige Steder var saaledes beskaffent, at Baade kunde komme ind imellem Pælene. 1 Apr. sejlede Papegøjen sin første Rejse; det var sikkert den Jagt, som der var bygget paa det foregaaende Aar paa Holmen, og som nu brugtes til Rekognosceringsfartøj eller til Aviso.

Obdam var efter Haanden blevet mere og mere imødekommende. Han havde jo assisteret Nikolaj Helt med nogle Skibe, som afsejlede 28 Marts; han havde senere lovet 6 Skibe til, som ogsaa kom af Sted sammen med Spes 5 Apr., men foreløbig kun naaede til Møen »eller der omtrent«; og nu var han ikke uvillig til at følge efter med Hovedflaaden. Derfor instrueredes Henrik Bjelke 23 Apr. til at udsejle med Trefoldighed og Svanen og sammen med Obdams Flaade, paa Vejen at tage Spes og de 6 Hollændere med og dernæst gøre sin yderste Flid for at forene sig med Helts Eskadron, selv om Fjenden vilde hindre det. Derpaa skulde den svenske Flaade søges med den samlede Magt, hvor den end var, og ruineres totaliter, hvilket var Kongen meget magtpaaliggende. Siden skulde Bjelke ikke blot fremhjælpe Tilførslerne fra Lybek og de allieredes Overgang til Fyn, men ogsaa sikre Overførelsen af Kongens egne Folk og Soldatesque fra Hertugdømmerne til København. Naar Bjelke vilde forholde sig imod Fjenden, som det sig egner og anstaar en Kavalier, havde han videre Belønning og kgl. Naade at forvente.[2] En tilsvarende Instruks udfærdigedes for Helt. 26 Apr. lettede Trefoldighed og Svanen, og Dagen efter afsejlede Obdam med omtrent 18 Skibe for en »dejlig Vind«; ved Møen var alle Skibene samlede. 30 Apr. fik de forenede Flaader Øje paa Bjelkenstjernas, der var 25 Skibe stærk, hvorefter Kampen paa Kolberghede begyndte Kl. 9 Formiddag; men

da Vejret var haardt, kunde ingen Entring finde Sted, og begge Flaader maatte indskrænke sig til at følge hinandens Linier under stadig Skyden; Kl. 5 Eftermiddag styrede de svenske østpaa og undkom. Kampen var altsaa uafgørende, uagtet det var den almindelige Mening, at de danske havde kæmpet bravt, især Admiral Niels Juel; Hollænderne beskyldtes for at have holdt sig tilbage fra Kampen, ja der gik det Rygte, at de midt under Slaget forheksedes ved Finnekunster; ogsaa den hollandske Regering rettede den Bebrejdelse imod Obdam, at han havde været efterladende i sin Optræden. Obdam undskyldte sig med, at Modvind havde hindret Forfølgelsen af de svenske, og at Trefoldigheds medtagne Tilstand heller ikke havde tilladt at fortsætte Aktionen. I København fortalte man ligefrem, at Bjelke alene med sine 3 Skibe havde jaget de 22 fjendtlige Sejlere paa Flugt, »thi Gud han hjælpe kan ved faa«. — I én Henseende var Kampen dog tilfredsstillende, da de forenede Flaader nu kunde udfri Helts og vistnok ogsaa de Koningks Eskadre af Fangenskabet i Flensborg Fjord.

22 Apr. indførtes en ny Takst for Spisningen om Bord paa Orlogsskibene og udi Boden paa Holmen. Til Frokost uddeltes hver Dag (undtagen Søndag og Torsdag) Ost, Brød og Øl. Søndag og Torsdag spistes til Middag: Flæsk, Kød, Ærter, Brød og Øl og til Aften: Flæsk, Kød, Ærter, Brød og Øl. Mandag, Onsdag, Fredag og Lørdag gaves til Middag: Grød, Torsk, Smør, Brød og Øl; og til Aften: Grød, Tørfisk, Smør, Brød og Øl. Tirsdag spistes Ærter, Torsk, Smør, Brød og Øl til Middag og Ærter, Tørfisk, Smør, Brød og Øl til Aften. Til én Person beregnedes om Ugen: $1\frac{1}{16}$ Pd. Flæsk, $1\frac{1}{4}$ Pd. Tørfisk, 2 Pd. Kød; Torsk $2\frac{1}{2}$ Pd., Smør 20 Lod, Ost $1\frac{1}{2}$ Pd., Gryn $\frac{3}{8}$ Ottingkar, Ærter $\frac{2}{7}$ Ottingkar, haardt Brød $6\frac{1}{4}$ Pd. (eller $9\frac{1}{4}$ Pd. blødt Brød) og Øl 20 Potter. Kød kunde træde i Stedet for Flæsk, Tørfisk for Torsk, Sild for Ost, Gryn for Ærter, og omvendt. Med dem, som nød Kosten i deres egne Huse, skulde der forholdes efter den forrige, sædvanlige Holmens Takst.[1] Den nye Takst, der vistnok skyldtes David Dannel (S. 94), sendtes af Kongen til Rentemestrene med den Bemærkning: »dog, at Folket be-

kommer tre Maaltider om Dagen«,[2] (altsaa ogsaa Søndag og Torsdag).

Ogsaa dette Aar udstedtes Kaperpas, i det hele ikke mindre end 34; Patenterne udfærdigedes nu paa trykte Blanketter. Søstaten havde af og til god Nytte af disse Fribyttere, men under Tiden voldte de dog ogsaa Bryderier. Kompasmageren ved Holmen Kornelius Kruse ejede saaledes en Kaper, der med Urette havde taget noget Gods fra en lybsk Skipper, hvorfor Kruse, der selv var Kaptejn paa Kaperen og befandt sig i Norge, 29 Marts befaledes arresteret.[63] Men 1 Sept. tillodes det ham at antage Peter Villadsen til Prokurator i sine Processer;[1] og senere paa Aaret brugtes han og hans Fartøj til officielle Hverv. — 30 Avg. udstedte Frederik III. en »Deklaration for de haandterende (de handlende) til Søs og for Admiralitetet«. Kongen, — hedder det heri, — havde udstedt adskillige saavel skrevne som trykte Søpas for Kapere, men da de ikke alle var ganske enslydende, havde baade Kongens Skibskaptejner, Admiralitetets Raad og Betjente, der skulde paadømme Prisesagerne, og den søfarende Mand været i Tvivl om, hvorledes disse Pas skulde forstaas; og derfor erklærer Kongen, at Hensigten med alle Passernes Udstedelse alene har været at gøre Svensken Afbræk, men derimod ikke, at de allierede eller de nevtrale Magters Skibe, hvis de opbragtes, skulde konfiskeres, med mindre de førte svensk Gods eller Kontrebande; og selv da maatte Kaperkaptejnerne ikke røre noget deraf, før Admiralitetet havde afsagt Dom, hvilket skulde ske uden Ophold. Kaperkaptejnerne maatte aflægge Ed for 2 Raadsherrer, og disse skulde for Fremtiden underskrive Patenterne.[1]

For at have flere Skibe til Disposition akkorderede Admiralitetet 16 Apr. med Mads Madsen om hans Skib)Emmanuel?), som efter Islandske Kompagnis Mening burde bruges paa Elben ved Glykstad. 17 Maj takseredes en hollandsk Transportfløjte, maaske Rotterdam, hvorpaa Kommandøren var død, og 20 Maj akkorderedes om Johan Stenkuls Galiot.[2] Desuden nedkaldtes 27 Marts fra Norge alle de Defensionsskibe, som kunde undværes der, tillige med de to nybyggede Jagter, hvilke alle, ladede med Brændeved, skulde

følge med, naar den hollandske Koffardiflaade konvøjeredes ned til Danmark. Derimod opsagde man (16 Apr.) Højenhalds Tjeneste, men lod dog Skibet kølhale og udruste, for at det kunde være færdigt, hvis det igen behøvedes; og først 24 Maj »løslodes« det, der hidtil havde ligget bag Bryggerset, hvor det, om fornødent, skulde afløses af et andet Skib.[2] 10 Juli udstedtes saa Pas for Højenhald som Kaper med Nikolaj Andersen som Kaptejn og med 40 Mands Besætning.[1]

Paa Holmen oprettedes et nyt Embede (se dog S. 68), da Renteskriver Jens Lassen 10 Marts udnævntes til »Kommissarius over vores Tøjhus og Holm« med 600 Dlr.s Besolding. Naar Løn og Kost uddeles paa de to nævnte Steder, skal han mønstre alle Kongens Folk og Betjente der; men især skal han tilsé Tøjhuset, underskrive Ordrerne, som angaar det, og selv uddele Lønnen til dets Betjente; ugentlig tages Tøjhusofficererne paa Raad om de Mangler, som der skal raades Bod paa.[5] Som Mønstrekommissarius modtog Jens Lassen af Holmens Viceadmiral, i Følge Befaling af 16 Marts, en rigtig Rulle over Mandskabet, saa ofte der skete Forandring i Lønnen eller Kosten; først, naar Kommissarius havde underskrevet Rullen, kunde vedkommende faa udleveret, hvad der var ham bevilget.[2] — Efter salig Jens Jensen, der jordedes 10 Febr., 34 Aar gl.,[9] blev Lorens Jakobsen 5 Febr. Mønstreskriver paa Holmen og fik 10 Febr. »Inventarium«.[1] Midt under Travlheden med Flaadens Udrustning i Marts, opdagedes Misligheder hos Bryggersskriveren Bertel Jensen; 17 Marts affordredes der ham Erklæring om det Malt og dets Beskaffenhed, som var blevet fundet paa Kongens Bryggers;[2] næste Dag visiteredes yderligere paa Bryggerset, hvorpaa hans Bo forsegledes, og 23 Marts var der allerede en ny Skriver udnævnt: Johan Knudsen Vulf.[1] — Blandt Skibsofficererne skete følgende Udnævnelser m. m.: Niels Juel tillagdes der 31 Jan. en Kaptejns Kostportion.[2] Til Kaptejner beskikkedes: Peter Tomesen van der Burg 7 Febr. (300 Kdlr.), Peter Jensen Morsing 10 Marts (400 Kdlr.), Jakob Albertsen og Tomas Diriksen (begge 21 Marts, 300 Kdlr.), samt Robert Hall 23 Apr. (400); Movrits Brun forbedredes til 400 Kdlr.; til Løjtnanter antoges Oluf Tuesen

(1 Febr.) og Kristoffer Kristensen Borre (20 Apr.), den sidste blev tillige Skipper paa Trefoldighed.[5] — 30 Juni paalagdes det Sjælands Biskop at forordne Skibspræster eller andre, som paa Bededagen 1 Juli skulde forrette Gudstjeneste og Prædiken paa Voldene for dem, som ikke kunde forløves derfra til Kirkerne.[2] — Af Dødsfald d. A. noterer vi endnu: Skibskaptejn Iver Børgesen, begravet 18 Marts, 57 Aar gl., og hans Hustru Anna Gundersdatter, begravet 12 Dage forinden, 65 Aar.[2]

»Fjenden daglig maa lavere hid og did i Østersø, Flaaden til og fra formere om udplyndret Amags Ø«. Saaledes skildres Tilstanden 3 Maj. Af Hensyn til Fjendens Bevægelser paatænktes Havnen yderligere garderet,[2] hvorfor Lindormen, Sorte Rytter og Karitas gjordes færdige. Det sidste Skib, som havde faaet Kaperpas og førtes af Kaptejn Kristen Kristensen, fik 5 og 6 Maj adskillige Hverv, som at konvøjere Skuder, der bragte Furage fra Hven, at krydse henad Møen mod de fjendtlige Skibe, der kom fra Østersøen, og at støtte selve Møens Forsvar; men det er overhovedet vist sjældent, at de talrige Ordrer, som udgik i denne Tid, virkelig blev udførte. 8 Maj havde man erfaret, at der laa 2 Skibe udenfor Landskrone, og for at erobre dem, skulde Lindormen, Sorte Rytter og Karitas udsendes. Men der var mange Vanskeligheder. Der savnedes Mandskab til Skibene, hvorfor Mønstrekommissarius maatte forhandle med de til Stede værende hollandske Baadsfolk, hvem han skulde love indtil Halvdelen af, hvad der blev erobret; Sorte Rytter kom paa Grund i Havnen; Ekvipagemester Søren Fjelderup skulde have været Kaptejn paa Lindormen, men kunde, da det kom til Stykket, ikke undværes paa Holmen. Endelig kom da Kaptejn Robert Hall, der var Kommandør for Ekspeditionen, af Sted (10 Maj) med de to Skibe, men det lykkedes ham kun at anholde 4 prøjsiske Koffardiskibe, som man straks maatte frigive igen.

12 Maj laa en større svensk Flaadeafdeling i Sundet og forbød alle slige Togter, men indesluttede endnu ikke København anderledes, end at man (14—16 Maj) kunde forsøge at sende Skibe til Møen (bl. a. atter Karitas), der skulde kon-

vøjere Skuder til forbi Gedsør. Endnu 19 Maj udstedtes der et Kaperpas, — i Maj var der udgaaet ikke mindre end 7, — men efter denne Dag og hele Juni Maaned ikke ét; Situationen var nu ogsaa blevet en anden. 19 Maj hedder det: »Vi belejres, os til Klage, tre og fyrretyve Dage«. Af Hensyn til et muligt Angreb paa Havnen maatte det hollandske Rotterdam, ført af hollandsk Kaptejn Jakob Justsen, lægge sig saaledes uden for Bommen, at det med den ene Bredside kunde bestryge Bolværket. »Næppe kan vor Kapers komme hjem igen til København; Tønden føres inden Bomme, som var Styrmænd lagt til Gavn; svenske Flag paa Vandet praler«. De Skibe, som skulde føre Munition og Proviant fra Lybek til Hovedstaden, maatte nu advares om ikke at begive sig til København, men slutte sig til den dansk-hollandske Flaade, der var i Søen. Uagtet det i officielle Skrivelser fortælles, at svenske Skibe 23 Maj holdt Havnen blokeret, medens den øvrige Flaade laa ved Landskrone, udstedtes dog Befalinger til Karitas om at udføre den tidligere givne Ordre og til Jens Lassens Galiot om at afgaa med Breve til Flaaden. Da det kunde ventes, at de svenske Orlogsskibe vilde lade Kapere løbe ind i Havnen, maatte Jens Lassen i Hast opdrive en Skude, forsynet med 6 Kanoner og med Baadsfolk og Soldater, tagne fra Lindormen, der atter fik Erstatning ved pressede Folk. Medens denne Skude skulde ligge paa Vagt, opfordredes (26 Maj) de til Stede værende hollandske Orlogsmænd til at udruste deres Skibe og gøre Fjenden, som laa for Havnen, Afbræk; de maatte da gærne beholde alt, hvad de erobrede, ihvad det saa end var.[1] — 29 Maj var Stillingen den, at kun 4 svenske Orlogsskibe laa paa Københavns Red, nogle enkelte ved Landskrone, medens 12 Skibe var afsejlet til Østersøen. Denne Lejlighed maatte benyttes. En Eskadre samledes, bestaaende af: Lindormen, Kaptejn Robert Hall, Sorte Rytter, Kaptejn Gellis Lennertsen, de hollandske Rotterdam og Breda, Selius Marselis' Galiot og maaske 1 Galiot til; Mandskab blev hvervet og presset »paa Gaden og udi Husene ved Nat og Dag«, saa »det presset Folk paa Holmen gaar og sig i Haar og Hoved klaar«. Soldater bragtes om Bord; og 5 Bartskære med deres Kister skaffedes til Stede.

Skibene, der forsynedes med Huggerter og Entrebiler fra de utiltaklede danske Krigsskibe, skulde under Robert Halls Kommando gaa under Sejl 5 Juni ved »Dagslysningen«, saa at de kunde være udenfor Havnen, naar Dagen brød frem, og straks søge deres Fordel med at attakere de svenske paa Reden liggende Orlogsskibe, lægge dem om Borde, bestige og bemægtige sig dem. Søgte Fjenden at undvige, skulde de danske bruge Sømandsmanér, dog uden at de selv blev udsat for Fare. Efter vel forrettet Sag skulde de begive sig tilbage til Toldbodbommen. Kongen selv indfandt sig paa Toldboden for at overvære Skuespillet, men maatte erkænde, at der ingen Advantage kunde haves over Fjenderne, der havde faaet Kundskab om de danskes Anslag, hvorfor Kongen ved Ordre, udstedt fra Toldboden 6 Juni, kaldte sine Skibe tilbage, frigav det hvervede og pressede Folk, skikkede Soldaterne i Land og lod Skibene kun beholde deres ordinære Besætninger. De svenske Orlogsskibe vedblev at ligge »nær St. Anne Bro«. Vel kom et af de svenske Blokadeskibe paa Grund, saa at de danske anlagde et Batteri »paa Amager Odde« og beskød Skibet — dog uden Frugt — med over 40 Skud; og vel havde Søren Fjelderup (17 Juni) maaske et nyt Anslag for med 10 eller 12 Baade; men Kongen skriver 18 Juni, at Havnen nu holdes blokeret af 5 Orlogsskibe, hvorfor al Tilførsel forhindres, og ingen sikker Kundskab kan faas hverken fra Flaaden, fra Fyn eller Nakskov [1]). Tværtimod havde Fjenden 23 Juni ondt i Sinde: »naar Fjenden samler Skiberum, da vaage vi ved Toldbodbom«, og 24 Juni var den svenske Hovedstyrke (17 Skibe) igen samlet i Landskrone. 27 Juni lagde den engelske Flaade sig Syd for Hven, nærmere ved København, »saa vi vidste ikke, hvordan Gud vilde have det med os«. Samme Dag blev Tre Kroner lagt ved Bommen i Stedet for de hollandske Skibe, hvis Mandskab afbetaltes· Men 30 Juni ophører Blokaden, thi den dansk-hollandske Flaade er da under Opsejling, hvorfor »Svensken lister sig«, og Karitas undgaar den Fare at blive taget. 2 Juli viser Henrik Bjelkes Eskadre sig ved Dragør sammen

---

[1]) 2 Juni var der hemmelig og ved Nattetid kommet Bud fra Flaaden.

med Obdams Hjælpeflaade, og næste Dag ser de københavnske Borgere med Glæde begge disse Flaader opankrede paa Reden.

26 Apr. var Henrik Bjelke jo afsejlet fra København (S. 166), men allerede 25 Apr. blev Falster besat af de svenske, ved hvilken Lejlighed den tidligere Holmadmiral Kristoffer Lindenov toges til Fange; Svenskerne lod nemlig to smaa Slupper, førende dansk Flag, rekognoscere ved Bogø; i god Tro begav Lindenov sig ud til Slupperne for at faa Nys om, hvor den danske Flaade var, og han faldt saaledes i Fangenskab. Straks derpaa gjorde Fjenden Landgang paa Lolland, hvorefter Nakskovs Belejring begyndte. Disse Begivenheder tilskyndede Kongen til at udstede en Række af Ordrer[2] til Henrik Bjelke, hvilke alle viser de Forhaabninger, som Kongen nærede til Flaaden, og som — næsten alle glippede. Den første af disse Ordrer befaler (29 Apr.) den danske Admiral at assistere den danske Sukkurs, som Generalerne Hans og Frederik Ahlefeldt havde faaet Ordre til at fremskikke til Lolland; ligeledes skulde Bjelke ved bevæbnede Smaafartøjer søge at hindre de svenskes Forbindelse med Sjæland, Falster og de andre Øer. Rigsraaden Otto Krag og Admiralitetsraaden Henrik Møller, der ved Belejringens Begyndelse havde været i Nakskov, men som var undkomne derfra, havde nu (3 Maj) sammen med Henrik Bjelke en Konferens med Obdam angaaende Byens Undsættelse, hvorpaa Ahlefeldterne ogsaa søgte, støttede af Flaaderne, at bringe 800 Mand i Land; men Vind og Vejr saa vel som Fjendens kraftige Modstand bragte Forsøget til at strande. Obdam sendte vel derpaa nogle Skibe til Lille Bælt, men selv styrede han med Hovedflaaden til Store Bælt, da han ikke yderligere vilde splitte sin Styrke. 12 Maj var der udgaaet en ny Ordre til Henrik Bjelke, som var en Gentagelse af den forrige med den Tilføjelse, at hvis Nakskov imod Forventning skulde være faldet i Fjendens Hænder, førend Ahlefeldternes Sukkurs kunde naa at komme ind i Byen, skulde samme Sukkurs føres direkte til København, uanset, at den svenske Flaade nu laa i Sundet. Paa Grund af Obdams Vægring kunde dette dog ikke lade sig gøre. 13

Maj antog man i København, at de forenede Flaader var ved Femern, hvorfor Breve til dem sendtes over Møen. 23 Maj havde Kongen faaet Kundskab om, at 4 svenske Kapitalskibe skulde overføre Baadsfolk fra Stokholm til Landskrone. Det paalagdes derfor Henrik Bjelke at overveje med Obdam, om Flaaderne ved at krydse mellem Møen og Ystad ikke kunde hindre denne Transport eller bringe den i de allieredes Hænder; da godt Bytte kunde ventes paa de svenske Skibe, tvivlede Kongen ikke om, at Officererne vilde være villige og flittige. Den forrige Ordre om Nakskov m. m. gentoges, men Konvøjen fra Lybek burde Henrik Bjelke beholde hos sig indtil videre, da København nu var blokeret. Missiven ender med de Ord: »I os adviserer eders Tilstand, og hvor I med Flaaden er at finde, saa og hvad I eder dermed foretager, anseendes, at vi ganske ingen Relation fra eder bekommet haver siden eders Udløb herfra«. Det næste Brev af 31 Maj viser, at Kongen harmes over Møens Erobring af Fjenden og tilskriver Bjelke Skylden derfor; der var jo givet ham gentagne Ordrer om at holde Skibe i Grønsund, »hvilket vi dog fornemme ikke at være sket, os til ikke ringe Præjudice og Afbræk«. Da Kongen befrygter, at 12 svenske Krigsskibe vil gøre et Angreb paa Bornholm, som havde unddraget sig Svenskernes Herredømme [1]), og at en Snes Skuder vil overføre Tropper til Øen fra Ystad, befales Bjelke sammen med Obdam at forsvare Bornholm. Ahlefeldternes Tropper og Konvøjen fra Lybek, der bl. a førte Krudt med, hvilket man trængte saa haardt til i København, burde konvøjeres til Hovedstaden af 10—12 Orlogsskibe, for at man kunde være de 4 blokerende Svenskere paa Københavns Red og de øvrige ved Landskrone liggende Krigsskibe overlegen. Ellers havde Henrik Bjelke at rette sig efter Tidernes Fordring og sin egen Dijudikation.

Imidlertid havde Kurfyrsten gjort Landgangsforsøg paa Fyn (1 Juni) og erobret Fæmø, idet han understøttedes her-

---

[1]) 21 Marts kontenteredes 3 hollandske Koffardikaptejner og Skibskaptejn Peter Mortensen Husum, som havde hidført fangne svenske Ryttere fra Bornholm.[2]

ved af 7 danske og hollandske Krigsskibe; men derpaa kaldte Obdam sine Skibe tilbage fra denne Station, som straks okkuperedes af en svensk Eskadre. Et nyt Forsøg, som Kurfyrsten gjorde ved Middelfart 26 Juni, og hvorved 6 eller 7 Krigsskibe, 2 Skærbaade, 50 Jagter og 100 Baade gjorde Tjeneste, mislykkedes paa Grund af Storm og Modvind og endte blot i en vældig Kanonade fra begge Sider af Bæltet; et af Orlogsskibene paa dansk Side skal være blevet saa medtaget af den svenske Ild, at det var lige ved at synke og maatte søge Ankerplads ved den jydske Kyst. Senere, da de danske vilde besætte Frederiksodde, befaledes de i Nærheden liggende danske Orlogsskibe at afgive nogle Jærnstykker med tilhørende Ammunition samt Konstabler til Fæstningen.

Kongen, som ikke havde hørt fra Flaaden siden 2 Juni, skrev 18 Juni til Henrik Bjelke, at denne, hvis Kurfyrsten ikke trængte til hans Assistance, skulde begive sig til København, bryde denne Stads Blokade og skaffe den hollandske og holstenske Sekurs ind til Byen; paa Vejen burde Nakskov undsættes. 22 Juni sendtes et »betroet Bud«, vistnok Korfits Trolle, med Breve til Henrik Bjelke, Obdam og Hans Ahlefeldt og til Kurfyrsten, — hvem Brevet skulde overantvordes med tilbørlige Ceremonier, og hos hvem der skulde suppliceres om Ydelsen af 6000 Mand til Sjælands eller Nakskovs Undsættelse. Bjelke befales det at undsætte Nakskov og at føre den længe imødesete Provision og Munition til København. Men under 24 Juni affærdigedes en ny Skrivelse, hvori den Utaalmodighed faar sit Udtryk, som Kongen ved at vide sig indespærret i sin Hovedstad maatte nære: Ahlefeldt var befalet at sekundere Nakskov; vilde nu hverken Obdam eller Kurfyrsten hjælpe med hertil, skulde Henrik Bjelke dog holde Raad med Obdam om, hvorledes Konvøjen med Krudtet og Provianten kunde bringes til København; vilde Obdam ikke bekvemme sig dertil, skulde Bjelke dog afsejle med sine Skibe, men gøre sit bedste for at overtale Obdam til at medgive de danske Orlogsskibe saa mange hollandske, at Bjelke kunde være de i Landskrone liggende Svenskere bastant. Men vilde Obdam ikke en Gang dette, skulde Bjelke uden videre Forhaling begive sig af Sted med

Kongens egne Skibe alene ad København til.[2] — Hollænderne havde under alt dette forvandlet sig fra allierede til nevtrale Fredsmæglere, der vilde bringe den saakaldte Haagerconcert af 11 Maj til Udførelse. Ogsaa den engelske Flaade, som 6 Apr. havde vist sig i Sundet, skulde befordre Freden og kun staa Sverig bi, hvis Danmark ikke vilde antage den. For at beholde Overvægten til Søs, afsendte Nederlandene en ny Flaade til de danske Farvande, og Obdam laa endnu ved Nyborg, da denne Flaade, 40 Skibe stærk og under Mikiel de Ruyters Anførsel, 31 Maj viste sig ved Bæltets nordlige Indløb. Obdam sejlede de Ruyter i Møde for at træffe de fornødne Aftaler med ham og synes nu at have faaet mere Lyst til at hjælpe de danske: han vilde overveje med Henrik Bjelke og Otto Krag, hvad der kunde gøres til Kongen af Danmarks Gavn[1]). Da kom ogsaa den engelske Flaade til Syne i Bæltet; og, for at undgaa unødvendige Sammenstød, traf man den Overenskomst, at Ruyters Flaade ikke maatte nærme sig København, lige saa lidt som den engelske Flaade, der skulde tage Station mellem Kullen og Lappen. Derimod tilbød Obdam at undsætte Nakskov, men da Henrik Bjelke efter Sigende erklærede dette for uigennemførligt, afsejlede baade Bjelke og Obdam direkte til København, hvortil de (S. 172) ankom 2—3 Juli. Om Bord befandt sig Otto Krag og Henrik Møller, som tillige med den hollandske Flaades Proviantmester Arnt Tengnagel havde at sørge for de forenede Flaaders Proviantering fra Lybek, og som 5 Apr. var afsejlede fra København. Med Flaaderne medfulgte Føniks og Sorte Bjørn, der 1658 var udsendte som Saltskibe, men sikkert havde mistet deres tredje Fælle, Den hvide Bjørn, ved Forlis.

Man fik nu travlt paa Holmen med at anskaffe forskællige Sager, som manglede paa de tilbagevendte danske Orlogsskibe Trefoldighed, Svanen og Tre Løver. Besætningerne kompletteredes med 90 Soldater og 38 Bøsseskytter

---

[1]) 6 Juni laa den danske Flaade ved Nyborg, thi dér traf den en Skude, som ransagedes af Kaptejn Fit Jansen og Løjtnant Hans Lavritsen og befandtes at have fjendtlige Breve og Penge om Bord.[20]

og med 136 hollandske Baadsmænd, som antoges ved Kommissarius Jens Lassen. Hele Mandskabet paa de 2 Saltskibe, paa Karitas, der nu skulde aftakkes, og paa Spes maatte ogsaa gaa over paa de 3 nævnte Orlogsskibe. Folkene paa Spes maatte man især passe paa, for at de ikke skulde komme ind i Byen og forstikke sig, da de til Dels var Maanedstjenere. Kaptejnen paa Trefoldighed Peter Mortensen og Løjtnanten Klavs Jensen fik som Begunstigelse noget Korn i »Forskud«. — De københavnske Borgere derimod, som forrige Gang havde maattet drage med Orlogsskibene, forløvedes og efterlodes i Land.

Alle disse Forberedelser blev trufne under Trykket af den kroniske Pengeplage.[2] Doktor Moth havde i Maj maattet kræve Borgerskabet i København for de udlovede Penge til Baadsfolkenes Underhold. 26 Maj maatte Jens Lassen sælge 400 Tdr. Hvede og for det indkomne betale de hollandske Matroser og tillige Holmens Tømmermænd, der ikke havde faaet Penge de sidste 14 Dage. 20 Juli opfordredes nu Borgerskabet paa ny til at opfylde deres Løfte, inden Baadsfolket bortrejste. De kgl. Tjenere (Embedsmændene) havde vel lovet Penge til de Baadsfolk, som ventedes fra Lybek, men dem vilde Kongen i sin Tid selv betale, naar de kgl. Tjenere blot vilde skaffe Penge til de Baadsmænd, der nu straks skulde af Sted. De højlærde havde stillet den sædvanlige Betingelse, at de selv vilde se de Folk, som de gav Løn; derfor blev det tilladt, at 2 Professorer i egen Person maatte begive sig ud paa Holmen og betale Universitetets Bidrag til Skibsfolkene selv.

Der var nemlig noget nyt i Gærde. Kongen »eragtede det for raadsomt, at Flaaden med det første begav sig igen udi Østersøen, for der af yderste Formue at have det gemene Interesse i Agt og for at rekuperere Kongens Insuler«. — Den engelske Flaade havde ikke lagt sig paa det aftalte Sted (S. 176), men ankrede 27 Juni op mellem Hven og København (S. 172). Dette betragtede Obdam som et Brud paa Overenskomsten, hvorfor han 6 Juli forenede sig med de Ruyter ved Dragør. — 9 Juli gav Frederik III. Admiralerne et Gæstebud i 2 lange Telte, der var oprejste ved Dragør, og 13

Juli besøgte Prins Kristian den hollandske Flaade. En intimere Forstaaelse syntes altsaa at være opnaaet. 10 Juli var der ogsaa i Rigshofmesterens Hus blevet afholdt et Krigsraad, ved hvilket Henrik Bjelke dog ikke var nærværende; her besluttedes, at den danske Flaade skulde i Forening med den hollandske bringe Nakskov Undsætning og gøre Angreb paa de sydlige Øer, hvorfor 3000 Ryttere skulde afhentes i Kiel. Til Foretagendet, der skulde ledes af Hans Schack, galdt det især at skaffe Transportmidler; men »København gør alt sit Gavn til Flaadens Sag med stor Umag, sin Hjælp vil ikke lade«; den Forstrækning, som Borgmester og Raad og de højlærde havde lovet, befaledes ydet 11 Juli om Aftenen eller i det allerseneste næste Morgen. Et Konsortium med Jens Lassen i Spidsen paatog sig at levere Transportskuderne; de Ejere, der ikke vilde lade deres Skuder fragte, maatte taale, at Fartøjerne blev mærkede med H. Maj.s Krone og besatte af fremmed Mandskab; og de Skibe, som det lykkedes at samle, tog Løjtnant Unne Nannes under sin Kommando og førte dem ud til Orlogsskibene.[2]

Henrik Bjelkes Instruks[2]. af 12 Juli lød paa, at han med Trefoldighed, Svanen, (hvorpaa Niels Juel vist atter var Chef), og Tre Løver skulde konjungere sig med den hollandske Flaade til Nakskovs Undsættelse, Smaaøernes Generobring og Farvandets Rensning mellem København og Lybek-Holsten. Svenske, men ikke engelske Skibe skulde han anholde, thi med de sidste maatte han omgaas »varligen«. Kom han til Bæltet, skulde han kræve Told af de passerende Handelsskibe efter den sædvanlige Toldrulle. Naar de befragtede Skuder havde overført Krigsfolket, skulde de under Konvøj føre Brænde til København fra Jylland og Holsten. Obdam skulde bevæges til at levere Konvøj for de Skuder, der førte Proviant til Hovedstaden fra Lybek. Islandsfarerne, som var i Norge, maatte kun med en god durkstaaende Vind sejle til Flaaderne i Bæltet under Ledsagelse af Nældebladet, ikke, som tidligere bestemt,[63] af de 2 ved Norge krydsende kgl. Fregatter. Otto Krag og Henrik Møller medgaves Bjelke som Raadgivere.

Da alt var i Orden, afsejlede Flaaderne 23 Juli; med Transportskibene talte Flotillen ikke mindre end 300 Sejlere, »den største Samling Skibe, der i Mands Minde var set her i Søen«. Den Dag hindredes man dog i at komme længere end til Stævns, hvor der ankredes op. Og næste Dag fik Obdam Meddelelse om Afslutningen af en ny »Haagercon-cert« og tillige Ordre om, at han ikke længere skulde rette sig efter Kongen af Danmarks Befalinger. Dermed var Foretagendet strandet og de store Anstrængelser frugtesløse. Og 15 Juli havde Nakskov overgivet sig. Den danske Regering klagede højt over Tabet af denne By, men Hollænderne paastod, at Tabet ikke var foraarsaget ved Efterladenhed fra deres Side, men alene ved Kongens egen Mangel paa tilstrækkelig Forberedelse, en Bebrejdelse, der blev uretfærdig, da den rettedes mod en Magt, der var saa afkræftet som den danske.

Skuffelsen var stor, og den ledsagedes af Sorgen over et føleligt Tab. Ikke alene blev Emmanuel opbrændt paa Elben af 4 svenske, fra Gøteborg udsendte Orlogsskibe; men en hel dansk Eskadre blev tilintetgjort ved Æbeltoft. Til et nyt Landgangsforsøg paa Fyn var der bl. a. ved Aalborg blevet samlet Jagter og Baade fra Jyllands Østkyst, og midt i Juli sendtes en Eskadre under Kaptejn Koningks[1]) Kommando fra Lillebælt til Aalborg efter Fartøjerne; det var de danske Fregatter Graa Ulv og St. Johannes og de hollandske Skibe Jomfruen af Enkhusen, Hollandske Prins og Møjnikedam, førende 36—44 Kanoner hvert. Men en svensk Eskadre paa 8 Fregatter, 1 Galiot og 1 Brander under Owen Cox, der var løbet ud fra Landskrone, laa just ved Æbelø, da den fik Underretning om de danske Krigsskibes Nærværelse, hvorfor den straks lettede Anker og søgte dem paa deres Ankerplads ved Æbeltoft. 23 Juli Kl. 10 begyndte Kampen, under hvilken de danske søgte at dække Havnen, skønt de havde Mangel baade paa Munition, Bøsseskytter og Søfolk; men

---

[1]) Vistnok Peter Jansen de Koningk, som d. A. havde været Eskadrechef og muligt havde opereret i Lillebælt (S. 175). Den anden de Koningk, med Fornavnet Frederik, var vistnok ikke i dansk Tjeneste 1659.

Resultatet blev et Nederlag: Jomfruen af Enkhusen sprængtes i Luften og de 4 andre Skibe erobredes, medens den svenske Brander antændte Transportskibene og nødte Mandskabet til at kaste sig i Søen. Man ansaa det for en Fejl af Eskadrechefen, at han over Hovedet havde modtaget Udfordringen til Kamp og ikke trukket sig tilbage indenfor Hals Skanse[1]); men har han udvist Ubetænksomhed, saa bødede han ogsaa derfor med Livet. Nederlaget skød atter Erobringen af Fyn ud i en uvis Fremtid. — Noget senere forsøgte Hollænderne ved Dykkere at faa nogle af de sunkne Kanoner op fra Havets Bund. At Jomfruen ogsaa har haft danske Stykker om Bord, erfarede man i Sommeren 1893, da der ved Æbeltoft Havn blev opfisket en Malmkanon tillige med et større Stykke Køltømmer. Kanonen hører til de saakaldte »stakkede Nældeblade« paa 5 Pund i Højden, skydende en Kugle af 3,7 Punds Vægt, og er støbt af Hans Kemmer i Helsingør. Kanonen viste sig endnu at være ladt, og Ladningen, som vistnok er den ældste, der er opbevaret, bestod af: en Kabelgarns Forladning, dernæst en Jærnkugle, saa atter en lignende Forladning, derefter 18 Skraakugler og endelig inderst Krudtkardusen, der dog nu var blevet til en sort slimet Masse. — De Kvinder, hvis Mænd havde været om Bord paa Graa Ulv og St. Hans, tilstodes der en maanedlig Besolding af Kongen.[2]

Et lille Lysglimt var det, at Robert Hall med Papegøjen og Peter Helts Skude erobrede et Par Skibsladninger paa Malmø Red Natten til 15 Juli, og at Markvard og Jens Rodtsten nogen Tid efter tog en Skude samme Steds.[1]

Skønt Sagerne havde taget saa sørgelig en Vending 24 Juli,[2] havde den danske Flaadeafdeling dog holdt sig til den nederlandske, ligesom ogsaa Henrik Bjelke, Otto Krag, Hans Schack og Henrik Møller indtil videre blev om Bord; men da Kongen fastholdt Planen om Københavns Undsættelse m. m. og havde givet Hans Schack Ordre til at rette sig efter den tidligere Befaling, fik Henrik Bjelke ogsaa det Paalæg

---

[1]) I Avg. afviste Hals Skanse et svensk Angreb, uagtet de derved agerende tre svenske Orlogsskibe »lod danske Flag lystig fløje, at tilstoppe Danskens Øje«.

(28 Juli) at assistere ham med de danske Skibe alene, hvis Obdam ikke bekvemmede sig til at yde Hjælp. Kongens Skibe havde dog adskillige Mangler. 30 Juli berettes: »Den danske Svan nu kommer an til vores Toldbodbomme, ham fattes Brød mod Hungersnød og kan ej videre komme«; den var nemlig stødt paa Grund. Trefoldighed havde faaet en Læk, som man ikke kunde finde, og Tre Løvers Mandskab skulde først fuldstændiggøres med de forhen syge, nu helbredede Søfolk, som kunde opdrives i Staden. — Markvard Rodtsten, som 26 Juli var blevet Befalingsmand over Spes, Lindormen og Sorte Rytter ved Toldboden, samlede nu Skuder, der havde været i Fragt eller var baglastede, og førte dem til Admiral Helt, der laa ved Dragør; og Henrik Bjelke anholdt ligeledes ethvert Skib, der kunde bruges til Troppetransport. 6 Avg. befaledes Bjelke og Schack derpaa at agere efter forrige Ordre, og næste Dag fik Bjelke Befaling til at komme til København for med de 3 Skibe at føre saa mange som muligt af Kongens Fodfolk, der var paa Femern, derfra og til Hovedstaden; de Skuder, der førte Ved og Proviant fra Jylland, Ekernførde og Lybek, skulde der medgives Konvøjer af Obdams eller af Bjelkes Skibe. Unne Nannes havde ogsaa denne Gang Befaling over Transportskuderne. — I et Brev[18] af 23 Avg., skrevet paa »Hans Excellence Obdams Skib«, beder Henrik Bjelke Sekretæren Erik Krag om, at den ovenfor (S. 178) omtalte Besked til Islandsfarerne maa blive afsendt, »om vi ej have eller faa Fred«; Svanen er nu kommet af Grunden uden nogen Skade, og Lækken paa Trefoldighed er fundet, saa at alt (?) er vel, paa det nær, at Sygdommen kontinuerer. — 26 Avg. betaltes 196 Mand, der sejlede med Trefoldighed, og 144, der var om Bord paa Svanen.[32]

8 Avg. var Henrik Møller befalet at komme i Land, og 9 Avg. skulde Henrik Bjelke skaffe Skiberum til Otto Krag,[2] der havde et Hverv at forrette hos Kurfyrsten. Otto Krag havde hidtil opholdt sig om Bord paa Trefoldighed og ventede nu paa favorabel Vind, som ogsaa blæste 8 Avg.; men først 13 Avg. bevægedes Obdam til at afgive nogle Skibe som Konvøj, da Obdams Flaade selv led Mangel paa Øl, Brød m. m. Paa Overfarten til Femern bemærkede Krag en

Del hollandske Orlogsskibe, som i den sidste store Storm havde mistet deres Master.[18] — 22 Avg. sendtes Kaptejn Peter van der Burg til Femern med 7 Skuder, maaske for at landsætte de hollandske Matroser, som Henrik Bjelke havde haft om Bord; de skulde leve der paa egen Bekostning og være til Tjeneste, naar det atter krævedes.[2]

Endelig havde Kong Frederik (25 Avg.) modtaget de nevtrale Magters Fredsmægling[1]), medens Karl Gustaf havde »refuseret« den. Denne ændrede Stilling blev endnu mere tydelig derved, at den engelske Flaade — om end af andre Grunde — sejlede hjem 26 Avg., kun efterladende 2 Fregatter; og at de Ruyter samme Dag kom til København med en Snes Orlogsskibe, medens Resten af Hollænderne laa under Hven. Der blev nu (29 Avg.) i et Krigsraad forhandlet om Spærring af Bælterne og Angreb paa Fyn ved den hollandske Flaades Hjælp, men disse Planer blev dog foreløbig opgivne. Dog vilde de danske vise deres Dominium over Sundet.[2] Lindormen og Sorte Rytter lagdes indenfor Bommen og alt deres Mandskab gik over paa Spes, som forsynedes med 10 Bøsseskytter og 18 Soldater og med Baadsfolk, som med det gode eller med det onde bragtes om Bord. 29 Avg. befaledes saa Markvard Rodtsten, der havde faaet Jens Petersen Katrup til Løjtnant, at begive sig med Spes ved første gode Vind ned i Sundet og lægge sig et Sted, som den hollandske Admiral eragtede for bekvemt, og der opkræve Told af de forbisejlende Koffardiskibe ved en Renteskriver (Klavs Jørgensen); erfor Rodtsten noget om Fjendens Forhold, skulde han straks avisere Kongen derom. De først indkommende Toldpenge skulde bruges til at betale Søfolkene paa Spes. Samtidig benyttede udsendte Skuder Lejligheden til at hente Furage fra Hven. — 1 Sept. blev Sorte Rytter og Lindormen igen forsynede med nogle Baadsfolk og Sol-

---

[1]) Til »Fredshuse« for Fredsunderhandlerne maatte Holmen (12 Sept.) afsé et Stykke af Raadhuset (for Enden af Reberbanen), Kalkhuset i Bygningshaven og Tømmeret af det Mølleværk, som tilforn havde været i Smedjen.

dater og lagte udenfor Bommen, men 6 Sept. blev Sorte Rytter atter lagt ind.

I Avg. Maaned vendte Rigsadmiralen Ove Gedde tilbage fra sit Fangenskab, idet han udveksledes sammen med 2 andre Adelsmænd mod den svenske Gesandt Sten Bjelke, der hidtil havde været holdt som Fange i København.

Der var begyndt at komme Fart i de danskes Krigsforetagender imod Fjenden. Tanken om den svenske Flaades Ødelæggelse i Landskrones Havn blev genoptaget, men atter opgivet, da Hollænderne mente, at Foretagendet ikke var til nogen Fordel (for dem selv), og at Havnen var for stærkt befæstet. Mod de 2 eller 3 svenske Krigsskibe, der laa ved Kronborg, udsendtes nogle Brandere, men Kronborgs Kanoner afviste ethvert alvorligere Forsøg. Mod Køge paatænktes en Ekspedition, som dog ikke bragtes fuldt til Udførelse; et Tog til Ystad, hvortil brugtes 12 Skiberum, konvøjerede af Mads Madsens Kaper,[2] var det Foretagende, der lykkedes bedst, eftersom Byen dog i nogen Tid var i de danskes Hænder; et lignende Anslag mod Kristianopel med 6 Skuder og en Kaper (enten Kornelius Kruse den yngres eller Erik Nielsens), under Anførsel af Generaladjutant Mikkel Skov[1]), havde derimod ikke Lykken med sig. For at skaffe Skuder til disse Tog og til Proviantttilførselen, maatte man endog true Skipperne med, at deres Skiberum, i Tilfælde af Vægring, skulde afrives og opbrændes og Besætningerne være Livsstraffe undergivne.[1] — Vigtigst af alt var det dog, at det nu skulde være Alvor med Fyns Erobring, hvortil der blev truffet store Forberedelser. Kaptejnerne Peter Petersen Kærteminde og Jørgen Plovmand maatte tillige med Holmens Mønstreskriver Lorens Jakobsen og 2 Borgere begive sig ud paa Reden og optage en Rulle over alle disponible Koffardiskibe, som de dernæst, med Bistand af Kaptejn Unne Nannes, skulde føre direkte til Kiel. Viste Skipperne sig modvillige, skulde de tages med Magt, hvortil der kunde hentes Hjælp fra Holmen; prøvede de paa at undløbe i Søen, skulde

---

[1]) Denne forhenværende Skibsofficer var 29 Sept. 1658 blevet Generaladjutant.[4]

de af de medfølgende Kapere »trakteres fjendtligen«. 18 Sept. havde man faaet fragtet Transportfartøjer med en samlet Drægtighed af 5600 Læster.[2] Man vilde gærne medgive Ekspeditionen nogle flere danske Orlogsskibe end de tre, som hidtil havde været i Søen, og derfor blev der i Hast taget fat paa Ekviperingen af Sorte Bjørn og Føniks, »eftersom derpaa var høj Magt anliggende«; ligeledes bestemtes Spes, Kaptejn Markvard Rodtsten, til at følge med og forsynedes derfor med Proviant for 180 Mand i 6 Uger og med Ankertov; det tog en Renteskriver om Bord, som var »god i det danske og tyske Sprog« for at være Hans Schack til Tjeneste. Endelig medgaves der ogsaa Flotillen en Del Kapere, hvoraf Mads Madsens først skulde afsøge Farvandet mellem Grønsund og Pommern. 27 Sept. fik Henrik Bjelke, under hvem Nikolaj Helt kommanderede, Ordre om at assistere Hans Schack, hvem Overanførselen for Toget var betroet, med de Orlogsskibe og andet, som behøvedes til Tjenestens Fremme.[2] — Inden man var kommet af Sted, viste der sig 6 svenske Orlogsskibe ved Møen, men da 6 hollandske Skibe sejlede dem i Møde, flygtede de straks ad Vismar til; ved denne Lejlighed erobredes et svensk Skib paa 16 Kanoner, som sendtes til København. 29 Sept. fik Koffardiskibene Paalæg om at holde sig rede; næste Dag førtes de til Dragør, hvor de Ruyter, der havde Generalstaternes Ordre til at agere med al Kraft mod Sverig, nu laa med 40 Skibe; og 1 Okt. stak den dansk-hollandske Flaade i Søen, men Modvind og Storm opholdt Sejladsen længe. Under Femern traf man Obdam, og 12 Okt. naaede man Kiel; men ved Ankomsten savnedes et stort Antal Transportskibe, som i Søen var adsplittede af Stormen; Kongen maatte i høj Grad beklage dette Uheld, men saa sig ikke i Stand til for Øjeblikket at raade Bod derpaa. 26 Okt. var Landgangskorpset dog fuldt indskibet, og næste Dag afsejlede den store Flaade. 29 Okt. om Aftenen prøvede den med bemandede Baade at overrumple Nyborg, som Mikkel Skov i Forvejen havde udspejdet paa en Kaper, men stormende Vejr umuliggjorde Forsøget. Derpaa afsendtes Peter Petersen Kærteminde til sin Fødeegn for at udforske de Steder, som dér var bekvemmest

til Landgang. Schack forfattede en ordre de bataille, i Følge hvilken Flaaden deltes i 3 Eskadrer, hvoraf Hovedflaaden og Bagtruppen dannedes af Hollænderne, men Fortruppen af de danske Skibe under Bjelke og Helt. Det danske Admiralskib, hvor Schack var om Bord, ledede Kursen. Naar Bjelke lod sin gule Admiralstander flyve agter, skulde hele Flaaden ankre op og gøre Baadene klare til Landgangen; naar Vimpler dernæst vajede fra de 2 største Ræer, skulde Soldaterne stige i Baadene, og naar et Kanonskud gav Signal, skulde Aktionen gaa for sig. Denne lykkedes fuldstændig (31 Okt.), og nogle Dage efter afgik de Ruyter og Bjelke med Transportskibene for at overføre flere Tropper til Fyn, medens enkelte hollandske Krigsskibe krydsede i Bæltet for at hindre svenske Troppeoverførsler. — Imidlertid havde Feltmarskalk Eberstein ogsaa foretaget Landgang paa Fyn, men i Lille Bælt, fra Snoghøj til Middelfart Kongebro. Betingelserne havde ikke været gunstige, da de lovede Transportmidler udeblev, da den danske Eskadre, som fra Kiel maa være blevet sendt ham til Hjælp under Kaptejn Markvard Rodtsten, og som bestod af Spes, Rathhuys van Haarlem, (hollandsk Kaptejn Gotske), og 4 Kapere, deriblandt Højenhald, endnu laa stille for Modvind i Alssund, og da endelig de 3 svenske Krigsskibe: Fregatten Haabet, 24 eller 28 Kanoner, vistnok oprindelig dansk, Galioten Sorte Hund, 10 eller 16 Stykker, ogsaa et tidligere dansk Skib, og Galioten Vægteren, omtr. 16 Kanoner, spærrede Passagen ved Fæmø. Men 1 Nov. sejlede Svenskerne længere sydpaa i Bæltet; et Par Dage efter erobrede Rodtsten, om end »med største Hazard«, disse tre svenske Skibe, som var ladede med plyndret Gods og bestemte for Landskrone[1]); og selv laa Rodtsten nu ved Assens, hvor han havde landsat nogle Soldater; derfor kunde Eberstein 4 Nov. begynde Overførelsen af sine Tropper. — Efter det derpaa følgende Slag ved Hjulby bidrog de Ruyter 15 Nov. ved en hæftig Beskydning af Nyborg fra de lettere Skibe, der kunde løbe ind i Fjorden, til denne Bys Over-

---

[1]) 18 Febr. 1660 fik Rodtsten sin Ret til Prisepenge for disse Erobringer anerkændt.[2]

givelse; de større Skibe, deriblandt Bjelkes, var til Dels hindrede af Modvind og laa længere ude i Bæltet. Men allerede før Slaget havde de Ruyter truet med at sejle bort, da han manglede Proviant, og efter Slaget gjorde han nu Alvor af sin Trusel, da der paa den hollandske Flaade ikke var mere Proviant end til 2 Dage, medens Efteraarsstormene vilde være en stadig Fare, om Flaaden vedblivende skulde holdes i Søen. Af disse Grunde forlod de Ruyter altsaa 18 Nov. Krigsskuepladsen, lod vel nogle Skibe løbe til Kiel for at hente Brænde til København, men sejlede selv til Lybek for at forsyne sig. Henrik Bjelke har vistnok fulgt ham derhen; det var da ved denne Lejlighed, at Bjelke i Lybek anskaffede for 2089 Dlr. Klæde for dermed at værne Skibsfolkene mod Vinterkulden.[63] Dog blev nogle af de danske Skibe liggende endnu en Stund ved Nyborg, hvor de ventede Islandsfarere sluttede sig til dem.

2 Sept. underrettede Kongen Statholderen i Norge, Niels Trolle, om, at de Ruyter var nedgangen udi Øresund med sin Orlogsflaade; da derfor Farten maatte være nogenlunde fri, skulde Trolle straks sende Skibe til København med Brændsel og Viktualier; noget senere sendtes 2 Skibe op efter mere af samme Slags. Da Kongen desuden uforbigængelig behøvede 10000 Dlr., skulde en Galiot (2 Sept.) hente 3000 Dlr. i Norge som første Bidrag; 2000 Matroser skulde tilvejebringes fra Bergens, Trondhjems og Agershus Len. Sekretær Kristoffer Orning blev ogsaa sendt op for at presse Skibe i Norge til Transporten af Ved og Mundforraad.[63] Det galdt jo fremdeles at forsyne det halvt udhungrede København for Vinteren. Saaledes fik Kaptejn Povl Justsen paa Nældebladet Ordre om at indlade 5000 Deler og 167 Favne Brænde i Aalborg og tillige med 2 Fregatter (Kapere?) konvøjere Vedskuder derfra og til København (23 Sept.). Til denne Bys Forsyning skulde de Skibsladninger ogsaa tjene, som Kaptejn Søren Fjelderup eller i hans Forfald Kaptejn Robert Hall fik Anvisning paa at bemægtige sig (6 Okt.). 10 Okt. kom Obdam med sin Flaade til København og medbragte 27 Fartøjer fra Jylland med Tilførsel, medens 5 af hans Krigsskibe var under Vejs som Konvøj for Proviant-

skibene fra Lybek. Samtidig var de danske Skibe Svanen og Spes komne tilbage. Da Obdam var kommet paa Reden, sendtes Jens Rodtsten med Sorte Rytter og en Del Skuder ud til ham for at faa saa meget Brænde som muligt udleveret. Efter Svanens Hjemkomst maatte dets Chef Admiral Niels Juel afgive noget Mandskab til Sorte Rytter, aflevere sin indehavende Proviant og afbetale sine Maanedstjenere, hvorpaa han Resten af Aaret gjorde Tjeneste paa Holmen. 21 eller 22 Okt. drog Obdam hjem med 21 Orlogsskibe. Det Brænde til Kongen, han endnu havde om Bord paa sine Skibe, sejlede han uden videre bort med, og man havde ikke nogen »Rigtighed«, hvorefter det kunde affordres ham. Derfor befaledes (28 Okt.) Henrik Bjelke, at der skulde træffes Aftale med de Ruyter om, at Kaptejnerne paa de hollandske Krigsskibe, som indtog Ved, skulde under deres Hænder opgive, hvor meget de havde indladet.[2] 20 Okt. tillodes det Henrik Eggerts (den senere Stivelsesfabrikant) at laane Orlogsskibet Føniks til for hans egen Regning at hente Brænde i Jylland, mod at overføre en Fjerdedel Skibsladning af Kongens eget Brænde;[1] men det var vist paa denne Rejse, at Føniks 13 Nov. »med mange godt Folk af Københavns Borgere« blev taget af Svensken. Da Jens Rodtsten 14 Nov. skulde overføre Otto Krag til Lybek, maatte han paa Tilbagevejen ogsaa befordre Vedskudernes Hidsendelse fra Flensborg og Egnen deromkring. Ogsaa Nikolaj Helt skal være blevet tilbage med sit Skib ved Halvøens Østkyst for at konvøjere Brændeskibe til Byen. 12 Dec. ankom Vedflaaden fra Kiel, i alt 35 store og smaa Skibe, men da Regeringen ikke kunde betale Skipperne Fragten, voldte Udlosningen en Del Bryderier, saa at der endog maatte anvendes Magt imod Skibsførerne.[2] I Dagene om 14 Dec. indtraf til København fra Holland en stor Undsætning af Proviant, deriblandt 400 Oksehoveder Brændevin og 30000 Pund Tobak. Der udlossedes saa mange Spisevarer, at Provianthuset, Kongens Bryggers og Bagerset næppe havde Rum til det altsammen.

Da Landkrigen til Dels havde trukket sig ned i Pommern, skrev Frederik III. 12 Nov. til Henrik Bjelke, at Kurfyrsten havde begæret nogle Orlogsskibe skikkede ned til de

pommerske Kyster. Bjelke skulde derfor konferere med de Ruyter om, hvorledes nogle danske Krigsskibe eller Kapere bedst kunde facilitere de allieredes Forehavende og have deres Retræte i Wollin. Efter alt at dømme, kom der intet ud af denne Konference. 5 Dec. derimod viste de Ruyters og Bjelkes Flaader sig paa Københavns Red; de bragte Islandsfarerne med sig. »Fra Toldbodbom til Dragørhavn laa idel Skuder, Skib og Stavn«. To Dage derefter var Ruyter Kongens Gæst, og Dronningen overrakte ham en Guld-Skuepenge. 18 Dec. holdtes Afregning med alle de fragtede Fartøjer, da Kongen ikke længere behøvede deres Tjeneste; og 20 Dec. kunde Nikolaj Helt »slukke Køkkenet«, eller, som det nu hedder, stryge Flaget paa sit Skib.

For at sikre Havnen og Flaadelejet i den kommende Vinter tog man forskællige Forholdsregler. Saaledes blev de sønderbrudte Pæle i Estakaderne mellem Tøjhuset og Kristianshavn fornyede. 20 Nov. fortælles: »Sikker Vagt vi monne holde paa Kastellet, Værk og Volde og den skifertakte Pram« (ved Vartov); »Svecus vilde den forraske og opbrænde slet til Aske«. Det her antydede staar aabenbart i Forbindelse med den Bebrejdelse, som Kongen den foregaaende Dag havde gjort Admiral Niels Juel, at der kun blev holdt »ond Vagt« paa Prammen, hvorfor Admiralen burde lade visitere flittigere end tilforn, da der laa Magt derpaa. Samme Pram, der nu kommanderedes af Kaptejn Tomas Didriksen, forsynedes 21 Nov. med Lunter, Piker, Granater og — 1 Lispund Lys; ogsaa den »nye« Stykkepram ved Kalvebod tildeltes der 21 Dec. adskilligt, som det i den nærværende Vinter var nødvendigt at have i Forraad for at bruges mod Fjenden.[2] Sidstnævnte Pram og Prammen Lykkepot, der vist laa ved Toldbodbommen, forsynedes ogsaa med et Dække eller Tag af Brædder mod Regn og Sne. Derimod ophuggedes den »aftakkede Pram«, som var kommen i Brand 9 Febr., og Tømmeret brugtes til et Batteri. — Ogsaa til Skibene Viktoria, Tre Kroner og Galioten St. Peter uddeltes der Munition; 50 Personer ordineredes 21 Dec. til at holde Vagt paa Flaaden, der laa i Leje, og de udrustedes med »Kommisdegener« og hollandske Flinter med tilhørende

Bandolerer, Krudt og Blykugler.[2] — Vinteren kom pludselig og i hele sin Strænghed; 16 Dec. maa Proviant- og Bryggersskriverne befales at ise ved Svinebatteriet. 17 Jan. 1660 blev der truffet den Ordning, at 2 Mand af hver Koffardiskude, som laa udenfor Bommen, skulde vække fra Kastellet og til Prammen og stadig holde denne Vaage aaben. En Rende ud til aabent Vande var dog allerede 22 Dec. blevet hugget. Nævnte Dag var det Hollændernes Nyaarsdag, hvorfor Saluter fra deres Skibe drønede hen over Isen; men ogsaa 1 Jan. blev det nye Aar skudt ind paa samme Maade.

I Begyndelsen af Dec. Maaned var der ansat flere vigtige Sager til Forhandling i Admiralitetet.[52] Der skulde overvejes, om det ikke var nødvendigt at indgive en Forestilling til Kongen og Rigens Raad angaaende Flaadens Tilstand og dens overhængende Fare; angaaende det, der manglede paa Holmen og paa de hjemvendende Orlogsskibe; og endelig angaaende den Maade, hvorpaa alle Fornødenheder bedst kunde skaffes til Veje, for at Skibene straks til Foraaret kunde være forsynede med alt Tilbehør, som en kgl. Flaade burde have. Holmens (Skibenes?) Inventariebøger burde føres saaledes, at de kunde forelægges Rigsraadet, naar det forlangtes; ligeledes burde det oplyses, hvad der var Aarsagen til, at de fleste Skibe i denne Sommer havde henligget utiltaklede, og hvorfor de enkelte Skibe havde manglet saa meget. Svaret paa det sidste Spørgsmaal maa have henpeget paa det samme, som Otto Krag udviklede for Kurfyrsten (S. 181), at det var kun faa Skibe, »som med Besværlighed udi en saa lang Tid belejret By kunde udredes og underholdes«. — Der arbejdedes stadig saa jævnt paa Admiralitetshusets Indretning, især paa Admiralitetsskriverens Kammer.[39] 5 Okt. tillodes det denne Skriver ikke blot at beregne sig en Procent af de prisdømte Skibes Værdi for Udfærdigelsen af de over disse afsagte Domme, men ogsaa en vis Betaling for Udskrifter af Domme, som angik frikændte Priser.[2]

I Maj havde Kvæsthusets Præst Vallensbæk (S. 133) fortsat Rækken af sine velmente Forslag om dette Syge-

huses bedre Indretning[1]). Saaledes havde han foreslaaet Indsættelsen af en særegen Direktion og Affattelsen af en ny Fundats og fremhævet Ønskeligheden af at give de saarede fersk Kød i Stedet for den megen Saltmad. 6 og 9 Nov. bestemte Kongen, at kgl. Sekretær Erik Krag, Kommissarius Jens Lassen, Proviantskriver Hans Hansen og den danske Hofprædikant skulde være Direktører for Kvæsthuset og forfatte en Fundats; de havde at antage en dygtig Forstander til at føre Regnskabet og skaffe de syge deres Fornødenhed; Holmens Viceadmiral skulde udlevere Direktørerne en Fortegnelse over de Gaver, der var givet til Huset; hvad der i de forskællige Kirker indkom i de syges og kvæstes Tavle, afleveredes hver Maanedsdag til Forstanderen. Sygehuset, der blev omgivet med et Plankeværk, fik et Kapel indviet 1 Jan. 1660 Efter Didrik Kristensen blev Gabriel Jakobsen Forstander.

Baade 28 Apr. og 1 Juni var der optaget Fortegnelser over Skipper- og Baadsmandsboderne og over deres Beboere. Nyboder maatte se sin Eksistens som Sømandsbolig truet paa forskællig Vis. Under Belejringen tillod de hollandske Soldater sig den Voldshandling uden videre at nedbryde »en ganske Længde« af Boderne; Soldaterne solgte siden Tømmeret og Stenene til lysthavende og tog 4 Skilling for 1 Snes Sten. I Apr. havde en enkelt kgl. Drabant faaet Bolig i Nyboders Hindegade Nr. 2, men i Maj maatte alle Baads- og Tøjhusfolkene, som boede i Elefantstræde, rykke ud for at give Plads for Kongens Drabanter. Salget af Nyboder fortsættes. 2 Juni sælges 5 Boder mellem Salvie- og Balsamgade til Bager Povl Mejer, som 12 Marts 1660 fik Eneret paa tillige at være Brygger i Nyboder. 11 Juni takseres 6 Boder i Hjortestræde fra Adelgades Hjørne, naturligvis ogsaa som Forberedelse til et Salg. Langt mere omfattende var det Bortsalg, som gik for sig af Skipperboderne i dette og næste Aar. Til 14 eller 15 Skibsofficerer, 1 Fiskal, 1 Præst, 1 Bartskær, 3 à 4 Skrivere, 5 Mestre og 1 Over-

---

[1]) I Febr. havde Generalstaterne opfordret Frederik III. til at stille et bekvemt Sygehus til den hollandske Flaades Disposition.

skipper, foruden en Del Skippere og andre Funktionærer, solgtes omtrent 50 Huse for en opgiven Sum af omtr. 7200 Dlr.; de fleste Huse vurderedes til 100 à 200 Dlr. I Følge den Grundtakst, som affattedes i Juni 1661, var af Delfinstrædes 18 Boliger kun de 4 Kongens Ejendom, i Laksestræde ejede Kongen kun 10 af 45, i Hummerstræde og tvært for Holmens Laage 11 af 58; af samtlige c. 120 altsaa kun de 25. Da Brugerne af disse Boder hidtil havde haft Kongens Huse paa den Betingelse, at de selv holdt dem vedlige, opnaaede Staten ved Salget kun den Fordel at blive befriet for en lille Del af sin Gæld, idet Salgssummen blev afskrevet paa det Tilgodehavende, som disse kgl. Tjenere havde at fordre hos Staten. Køberne indvandt paa denne Maade en Del af deres Besolding, hvilket i de Tider var en stor Begunstigelse, og de var nu sikre paa at blive boende, og ikke, som forhen, blot indtil Kongen »anderledes bestemmendes vorder«. I Anledning af disse Salg resolverede Kongen 7 Maj 1660, at selv om Køberne ikke var i Søstatens Tjeneste, skulde de dog holde Holmens Kirke for deres rette Sognekirke, lige saa vel som alle de, der havde høje eller »nedrige« Bestillinger i Marinen, hvor de saa end boede i Byen.[57]

Krigstilstanden kunde give Anledning til Stridigheder indenfor snævrere Kredse. 3 Okt. stod Kaptejn Klavs Mikkelsen for Admiralitetsretten, — hvori den Dag havde Sæde: Jørgen Bjørnsen, Kornelius Kruse, Jens Gagge, Movrits Brun, Jens Rodtsten, Søren Fjelderup og Peter Bjørn, foruden nogle Skippere, — som anklaget for at have overfaldet nogle lybske Folk. Kaptejnen kunde ikke nægte, at han havde slaaet den fremmede Skipper, men denne havde ogsaa meget udfordrende ytret, at de danske var Hunde, hvem Halsen skulde knækkes paa. Alligevel maatte Kaptejnen bøde 6 Dlr.[47]

1660.

Aaret begyndte med Frost og Is, og der maatte holdes flittig Vagt; 33 Baadsmænd tog Vare paa Arke Noe, 26 paa Lykkepotten, 24 paa Den nye Stykkepram og 8 paa Sorte

Bjørn, medens 127 Personer var Dag- og Natvagter paa Holmen.[32] Ogsaa Prammen Noæ Ark, som laa »ved Holmen«, forsynedes med adskilligt fra Tøjhuset.[2] — 3 Jan. havde de Ruyter Frederik III. til Gæst paa sit Admiralskib, som var draget med rødt Fløjl, Klæde og andet Tøj, »og stod samme Admiral, saa længe Maaltidet varede, selv for Borde og opvartede sine Gæster«. — Paa Holmen spores trods Vinteren en ikke ringe Virksomhed for at dygtiggøre Krigsskibene til det forestaaende Togt. Der forfærdiges Flaader til Skibenes Køllhaling, der sørges for Bjælker til at støtte Overløbene paa Skibene, medens de kølhales, og der udleveres Materialier til at garnere Lasten og forbedre »Kambertet« med i Trefoldighed, Svanen, Tre Løver, Viktoria, Tre Kroner, Lindormen, Spes og Sorte Rytter. Ligeledes efterses Norske Løve, Sorte Bjørn, Sofia Amalia og St. Peter.[2] Flere af Kanonerne til disse Skibe maatte hentes fra Københavns Volde, hvor de hidtil havde gjort Tjeneste. Til Baglast i Skibene anvendtes sprungne Kanoner, hvorpaa der i hine Tider aldrig var Mangel.[2] — I Norge opfordredes Skibsejere og andre gode Patrioter til at udrede Skibe, der var tjenlige til at føre Stykker, for at holde Farten mellem Danmark og Norge desto bedre fri. Hermed skulde Lavrits Galtung og Kristoffer Orning have Indseende. Defensionsskibet Det gotlandske Lam, der havde været i Kongens Tjeneste, fik visse Toldlettelser.[63] — Paa Holmen klagedes der over stor Mangel paa Tømmer, Tjære og andre Materialier, ligesom ogsaa paa rede Penge og Kost til Tømmermændene og Rebslagerne; Admiralitetet maatte da forhandle med Mænd, som kunde tilvejebringe de fornødne Varer straks og i Betaling tage Anvisning paa de samme Slags Varer, naar de en Gang kom herned fra Norges Len. Alle de Penge, som indkom ved Konfiskationer og ved Prisers Salg, blev herefter anvendte til at lønne de Folk, som arbejdede paa Flaadens Udrustning.[2] Oberrentemesteren Peter Redtz maatte selv staa i Forskud med Penge, for hvilke han fik Assignationer; saaledes i Jan. 8000 og i Marts 13000 Dlr.[63] Men de daarlige Pengeforhold fristede Mandskabet til Desertion. 21 Febr. blev en norsk Baadsmand hængt i Galgen paa Amagertorv,

fordi han var løbet af H. Maj.s Tjeneste; men samtidig blev Navnene paa ikke mindre end 50 andre Baadsmænd opslagne paa Galgen, fordi de ogsaa havde rømt fra Tjenesten, der bød dem saa faa Goder. — Fra 1 Maj 1659 til Aarsdagen 1660 havde Rentemestrene udbetalt til Klædekammerskriveren 3119 Dlr. foruden 419 til Proviant- og Bryggersskriverne; det var kun smaa Summer, men Rigets hele Udgift igennem Rentekamret var i det samme Tidsrum kun 12507 Dlr.[34] I Kalenderaaret 1660 havde Klædekamret en Indtægt af Rentekamret paa 7733 Dlr.[32]

Midt i Febr. brød Isen op. 13 Febr. underhandlede Admiralitetet med alle tilstedeværende Skippere, de hollandske dog undtagne, om Overførelsen af Tropper til Sjæland; dog skulde de have Tilladelse til først at foretage en Rejse til Jylland eller Holsten. S. D. fik Rigs-Viceadmiralen Henrik Bjelke og Kommissarius Jens Lassen Ordre til at underhandle med følgende Kaperkaptejner om at holde deres Skibe færdige til Kongens Tjeneste: Erik Vestindiefarer (vistnok Erik Nielsen Smidt paa Falken), Mads Madsen, Niels Andersen (paa Højenhald), Peter Bostad, Kornelius Kruse den yngre (maaske paa Kaperen Kors), Onde Andersen Bus af Hamborg og Herman Helt; og som Kaperejer: Selius Marselis.[2] Endnu i Marts og Apr. udstedtes der (i alt 7) Kaperpasser.[1] Disse Kapere fik det Hverv af Kongen at hindre Fjenden i at udføre Korn her fra Landet. I Apr. toges 3 svenske Koffardiskibe paa Malmøs Red af Kapere. Den tidligere Glasbrænder og nuværende Kaptejn i Artilleriet Robert Kolnet optraadte ogsaa som Partigænger, erobrede det svenske Skib Rytteren[1] og gjorde Landgang i Korsør, hvor han fangede Prinsen af Anhalt. Kaperne bragte adskillige Priser ind til Nyborg og Nakskov (?), men da Kongen havde givet Kaperne Lønning og Proviant, forbeholdt han sig sin Ret til Priserne, da han senere befalede Admiralitetet at paadømme disse Sager (8 Okt.).[2]

Karl Gustafs Død, 13 Febr., maatte nødvendigvis danne et nyt Vendepunkt i Begivenhedernes Række. De Ruyter havde i Jan. af sin Regering faaet fornyet Ordre om at optræde af al Magt mod de svenske, uagtet han havde sendt

en Del af sin Flaade hjem; saa snart Isforholdene tillod det, lagde han sig med 29 hollandske Orlogsskibe udenfor Landskrones Havn og holdt den der værende svenske Eskadre indespærret. 6 danske Skibe sluttede sig til ham, hvad enten det har været kgl. Orlogsskibe eller de omtalte Kapere. Denne gunstige Stilling opfordredes de i Norge samlede Koffardiskibe til at benytte; de to Fregatter, som var byggede der oppe, kunde bruges som Ledsagere.[63] Og 7 Marts sejlede Frederik III. paa en Galiot tillige med nogle Brandere til Landskrone for at ødelægge den fjendtlige Eskadre. Foretagendet havde længe været forberedt, og man havde kun ventet paa gunstig Vind til at udføre det. Men Hollænderne »trættedes«; de Ruyter fik Ordre om at afholde sig fra ethvert fjendtligt Skridt imod Sverig, sejlede trods Frederik III.s Modforestillinger fra Landskrones Havn og lagde sig ind under Hven. Desuden vilde Vinden ikke føje sig, og Svenskerne havde spærret »Gabet« med 7 Orlogsskibe, som afviste ethvert Angreb. 9 Marts kom Kongen tilbage til København, misfornøjet med det kummerlige Resultat[1]). Nu maatte Kongen (10 Marts) skrive til Norge, at Hollænderne og Svenskerne havde indgaaet en »Stilstand af Vaaben«, og at de svenske Krigsskibe laa færdige til at gaa ud af Landskrones Havn; derfor maatte de norske Koffardimænd ikke afsejle endnu, førend Farten bedre kunde sikres;[63] — og ganske rigtig løb nogle svenske Orlogsskibe 11 Marts ud af deres »Fængsel« og lagde sig i Sundet. Vel slap 21 danske Købmandsskibe uskadte ind til København, men 19 Marts lagde 7 svenske Krigsskibe sig nord for Havnen i kun en Fjerdingvejs Afstand og bemægtigede sig lige for den hollandske Flaades Øjne de Koffardiskibe, der vovede sig ind; og næste Dag ankrede 3 eller 5 andre Svenskere op syd paa

---

[1]) Korfits Ulfeldt har vist haft Landskroneforholdene for Øje, da han i Dec. 1661 for at indynde sig hos Kongen vilde forebringe denne et hemmeligt Projekt om at opbrænde en fjendtlig Flaade i en fjendtlig Havn. Det kunde lade sig gøre ved at udtømme et godt Kvantum Tran og Tjære ved Havnens Indløb, naar Strømmen gik indad, og saa stikke Ild i de brændbare Sager. De vilde da ovenpaa Vandet drive ind i Havnen, og de der liggende Skibe vilde uundgaaelig komme i Brand og fortæres.

ved Amager, saa at Byen atter var indesluttet fra alle Sider. Utaalmodigt forebragte Stændernes Udvalg i København Kongen et Ønske om straks at faa sluttet en Stilstand til Vands. 8 Apr. havde Svensken »ligget nu paa ny tre Ugers Tid omkring vor By og snappet bort hver Baad og Barn, ja vore Fiskers Sildegarn«. Under disse Omstændigheder forstærkedes (21 Marts) Vagten paa Prammene Lykkepotten og Arke Noe om Natten med 15 Musketerer paa hvert Skib. At Postgalioten ikke formaaede at afgaa regelmæssig, kunde ikke forundre, men Admiralitetet maatte dog efterse Galiotens Journal for at erfare Grunden til Forsinkelsen.[2]

Den hollandske Regering havde dog heller ikke været tilfreds med, at den svenske Eskadre var undsluppet fra Landskrone; — man fortalte om disse Skibe, at de havde Krigsbytte om Bord fra Kronborg og andre Steder, og at de skulde overføre 1500 svenske Soldater til Sjæland. 9 Apr. modtog de Ruyter da Paalæg om at tilkændegive den svenske Viceadmiral, at Hollænderne vilde hindre Landskroneskibene i at sejle videre. Følgen blev, at de svenske Skibe ved Amager trak sig syd paa til Møen, og at de, der laa nord for Byen, sejlede ad Landskrone til. Saaledes var Københavns Indespærring til Søs atter ophævet. 19 Apr. skulde hollandske Koffardiskibe konvøjeres fra Sundet til Skagen af 4 hollandske Orlogsmænd; da disse vilde tøve en 6 Dages Tid ved Skagen, fik de norske Skuder, som agtede sig til Sundet, Tilladelse til at følge med dem tilbage, og de Skibe, der laa ved Hals og Aalborg, skulde slutte sig til dem; Kristoffer Orning beskikkedes til »Kommandør« over Koffardimændene.[63] Men omtrent ved denne Tid skal de 2000 Søfolk, som dette Foraar skulde møde fra Norge til Tjeneste paa den danske Flaade, ved Nedsendelsen være faldne i de svenskes Hænder. — I Øresund havde 10 svenske Skibe (25 Apr.) forsøgt at løbe ud igen fra Landskrone og igennem Drogden, men de Ruyter indhentede dem og tvang dem til at ankre op ved Saltholm, medens Vejen nord paa spærredes af en anden hollandsk Flaadeafdeling. Svenskerne dulgte deres Harme under en høflig Salutering, som besvaredes af

de Ruyter. Alt dette kunde iagttages fra Rundetaarn i København.

Imidlertid var Fredsunderhandlingen mellem Sverig og Danmark blevet fortsat, og der var god Udsigt til Fred. Men da Nederlænderne frygtede, at denne skulde blive til deres Skade, tilbød de den danske Regering, at de endog vilde gøre et Angreb paa de arresterede svenske Skibe. Svenskerne vilde dog ikke underskrive Freden, førend Skibene blev løsgivne, og de danske havde høstet alt for mange bitre Erfaringer til at kunne gøre Regning paa, at Hollændernes Krigslyst denne Gang vilde vare længere end ellers; derfor skete det forunderlige, at den danske Konge maatte gaa i Forbøn for de svenske Skibes Løsgivelse og dæmpe Hollændernes Iver. 26 Maj undertegnedes Freden; de svenske Skibe frigaves med mange Komplimenter og afsejlede under Salut. Fredstraktaten bekræftede ikke de tidligere Bestemmelser om Østersøens Spærring (S. 136).

Kort efter Fredens Slutning, der 27 Maj. fejredes med Saluter, ogsaa fra Flaadens Skibe, blev Rigs-Viceadmiralen med Aksel Urup sendt til de svenske Fredskommissarier for at føre disse den store Besværing til Gemyt, der vilde foraarsages, hvis det blev tilladt de svenske Soldater at bortføre fra Landet Fæ, Korn og alt andet, som de kunde overkomme. Herhos havde Bjelke hos Kommissarierne at udbede sig Foranstaltninger til, at Sejladsen kunde blive fri, saa at Kongens Undersaatter ikke forulempedes i Søen af svenske Udliggere eller Kapere. Næste Dag befaledes Bjelke endvidere snarest muligt at iværksætte det svenske Krigsfolks Transport fra Øerne; hertil skulde han forordne Viceadmiral Nikolaj Helt og flere andre Skibsofficerer, som skulde gøre sig yderste Flid for at tilvejebringe de fornødne Fartøjer dertil, saa at Soldaterne efter Fredsbestemmelserne i rette Tid kunde være ude af Landet. Bjelke skulde ogsaa forhandle herom med de hollandske Gesandter, da disse havde lovet at yde et Bidrag til Sagens Fremme.[2] Dette Bidrag, 2000 Dlr., blev ogsaa betalt ved Proviantkommissaren Arnt Tengnagel. Men Mangelen paa Transportmidler forhalede Rømningen. Skibskaptejn Fit Jansen Ertman blev Chef paa Lindormen, der

laa ved Toldboden, og befaledes at have Opsigt med, at intet Skiberum, som egnede sig til at føre Krigsfolk, udpasserede.[2] Efter at alle i København hjemmehørende Skuder var blevet advarede om at holde sig i Beredskab, fragtede Admiralitetsraad Henrik Møller og Holmens Viceadmiral alle Fartøjer, der fandtes i Havnen; Løjtnant Hans Lavritsen ligeledes alle baglastede Skibe, — engelske ene undtagne, — som passerede Drogden.[2] De modvillige Skippere i Havnen blev »andrevne« af Underfogden til, lige saa vel som de lydige, at indfinde sig i Jørgen Bjørnsens Hus for at modtage Fragt og Fragtbrev. Der pressedes ogsaa Baadsfolk til Skuderne, og tomme Tønder opsøgtes i København og paa Kristianshavn, for at man kunde slukke Svenskernes Tørst paa Søreisen.[57] — 6 Juni sendtes Kaptejn Unne Nannes til Helsingør for med 4 Færger at overføre Folk til Skaane og vedblive uafbrudt dermed i 4 Uger; Borgmester og Raad i Helsingør skulde skaffe ham og hans Søfolk Kvartér, Øl og Mad. 8 og 11 Juni fik dernæst Nikolaj Helt Ordre til at indlade Proviant, som skulde afleveres i Nakskov. Naar 40 eller 50 Skiberum var samlede udenfor Bommen, skulde han paa Sorte Bjørn og med 4 medgivne hollandske Orlogsskibe føre Skuderne til Grønsund og der indskibe Svenskere fra Møen, Falster og Lolland, — men kun Soldater og deres egen Bagage, — og føre dem til Pommern eller Vismar. Danske Folk, som havde været i svensk Tjeneste og begærede at blive afskedigede fra den, maatte ikke føres bort mod deres Vilje. Bekvemme Fartøjer, han mødte paa Vejen, havde han at tage med sig. Naar han var kommet til Stralsund eller Vismar, skulde han føre de danske Undersaatter, som dér fandtes enten som svenske Soldater eller som Krigsfanger, tilbage til Danmark. Ligeledes skulde Gyldenløves Regiment transporteres til København. Men naar hele Transporten var endt, havde han at forløve alle Skuderne med rigtigt Pas.[2] Helt drog saa af Sted 17 Juni, fik 14 Juli en Paamindelse om skyndsomt at befri Møen for de svenske Tropper, og vendte tilbage til København 1 Avg. 16 Juli var Henrik Bjelke sendt til Kronborg med en Memorial for at

fremskynde Fæstningens Evakuation,[2] der ogsaa blev fuldbyrdet 18 Juli.

4 Juni havde Frederik III. befalet Statholder Niels Trolle at sende de 2 i Norge byggede Fregatter, 3 af de bedste Skærbaade og Ove Bjelkes Jagt til København tilligemed 200 norske Knægte. Kristoffer Orning, der kaldes baade Sekretær og Skibskaptejn og i 1657 og 58 havde modtaget Kostpenge som Søofficer,[3 2] var i Maj kommet fra Norge med en Ladning Tømmer;[2] han blev nu (17 Juni) affærdiget igen for at hente de nævnte Skibe, hvis Kaptejner og Mandskab skulde efterkomme hans Ordrer; hvis han paa Vejen mødte fremmede Orlogsskibe, havde han at forholde sig efter Fredstraktaten. — 22 Juli befaledes Niels Trolle til Københavns Befæstning at nedsende 300 lange Træer, der skulde bruges mellem Bryggerset og Kristianshavn, og lige saa mange til Strækningen mellem Bremerholm og Kristianshavn, foruden 7500 Pæle og 6500 Palisader. For at fremskynde Leveringen af disse nødvendige Sager, og vel ogsaa for at opdrive nogle Penge, sendtes (10. Avg.) Henrik Bjelke did op, og der medgaves ham to Orlogsskibe, vistnok Nældebladet og Spes, hvoraf. det sidste var desarmeret for at kunne føre desto mere Tømmer. Efter velforrettet Sag skulde Bjelke begive sig tilbage, saa at han kunde være i København, førend Stænderne forsamledes i Staden, 8 Sept.[6 3] Men Skibene var endnu ikke komne af Sted 23 Avg.,[2] og Bjelke er maaske rejst til Norge med anden Lejlighed.

Til Skibskaptejn blev Kristen Nielsen udnævnt 24 Apr. med 300 Kdlr.s Gage og Jørgen Mattiasen Møller 17. Juni (400).[5] Derimod befaledes Niels Juel 11 Juli at aftakke Skibskaptejn Lavrits Petersen Vejbølle og give ham Afskedspas.[2] I Aarets første Halvdel udgik en Række kgl. Befalinger, som alle mer eller mindre har Karakter af Belønninger for udvist god Tjeneste. For Henrik Bjelke udstedes Anvisning paa 4000 Dlr. for Kahytsbespisning »udi sidst forleden Krig, medens han haver kommanderet vores Flaade her for Byen og udi Søen«.[2] Niels Juel faar ogsaa Anvisning paa 2350 Dlr. af sin resterende Besolding.[2] Jørgen Bjørnsen gives Skøde paa nogle Jorder af Holbæk Ladegaards Grund, men vel at

mærke: »til evig Ejendom«.[1] Nikolaj Helt udnævnes 31 Marts til Viceadmiral med 800 Dlr.s Løn; han »skal sig i alle forefaldende Okkasioner i vores Flaade eller Skadroner af 8 Skibe, hvor han kommanderendes vorder, anstille som en oprigtig Viceadmiral«;[5] tillige faar han 200 Dlr.s Afdrag paa resterende Besolding.[2] Kommissarius Jens Lassen bliver 26 Jan. Admiralitetsraad med 600 Dlr.s Løn foruden det, han nyder som Møntskriver;[5] 10 Maj befales Rigsadmiralen at forestille Jens Lassen udi samme Bestilling paa tilbørlige Steder.[2] Markvard Rodtsten ansættes 26 Jan. ved Tøjhuset som Oberstløjtnant med 600 Dlr.s Løn,[5] der opføres blandt Søstatens Udgifter. S. D. aflægger han Ed, og 4 Febr. udgaar Befaling om, at der skal gives ham Inventarium over, hvad der findes paa Arsenalet og Tøjhuset. Til Betalingen af hans tilgodehavende Kostpenge maa der dog først tilvejebringes Midler. Lavrits Nielsen opnaar en Befaling til Rentemestrene om, at der skal holdes Afregning med ham[1]).[2] Jens Rodtsten faar 24 Febr. bevilget Toldfrihed for en Skude, der er paa Rejse til Jylland.[1] David Dannel bevilges der 2 »Vande« ved Lyngby og en Del Gods i Norge, som Afdrag paa resterende Pension.[2] Kornelius Kruse den ældre modtager ogsaa paa samme Vis noget Gods i Norge og desuden en Obligation paa 800 Dlr. for Norske Fregat, der i Krigens Tid var brugt som Brander.[1] Peter Petersen Kærteminde faar Kongens Part i den konfiskerede Skude Vinberg. Peter Jensen Morsing benaades med 3 Møller. Kristoffer Orning forundes der 5 smaa, gamle Prisskuder; men desuden faar han senere Tilgivelse for, at han har bortført Jomfru Ingeborg Rosenkrans Pallesdatter af Riget imod hendes Venners Vilje og indladt sig med hende i Ægteskab; snart efter bliver han Amtmand i Vardøhus Amt. Unne Nannes modtager den lille Bøsse Sorte Løve som Ejendom[2] og udnævnes 8 Sept. til Kaptejn med 300 Kdlr.[5] Vibolt Petersen licentieres 20 Juli af Tjenesten for nogle Aar at søge sin Fortun paa fremmede Steder, men hans Hustru og Børn maa i hans

---

[1]) Ligeledes skal der holdes Afregning med Robert Hall, Hans Jørgensen Sønderborg, Hans Dal, Hr. Henrik Madsen Vallensbæk o. fl.[2]

Fraværelse nyde hans Pension, halvt i Penge og halvt i Proviant.[1] Kaptejnerne David Dannel, Fit Jansen Ertman og Rikardt Andersen, Løjtnant Hans Lavritsen og Skipper Kristoffer Kristensen faar Kongens Anpart i en liden svensk Galiot, de har erobret; hvis den er dygtig til Kongens Tjeneste, skal den dog kunne tilbagekøbes for 200 Dlr.[2] 27 Apr. udsendes Missive om, at Bagge Vandel for en vis Pris maa sælge de Almanakker, som det er blevet ham tilladt at trykke; dog skal han være tiltænkt paa egen Bekostning at lade forfærdige de danske og norske Søkorter, begge Rigers Indbyggere til Gavn og bedste. Hans Svitser gives der en Indvisning paa 2000 Dlr. for leveret Smedearbejde; Villum Hornbolt paa 4313 Dlr. for Malerarbejde; Hans Hansen faar Indvisning og Gods for en Kapers Tjeneste, for leveret Øl (5320 Dlr.) og for forstrakte Penge (3588 Dlr.).[2] Hans Mejer, Rotgieter ved Gæthuset i København, overdrages Leveringen af Metalstøberarbejdet til Flaaden og Bremerholm, — hvilket i den nærmeste Fortid var leveret af Byens Haandværkere, — »eftersom berettes, at samme Arbejde al Tid ved vores Gæthus tilforn været haver«. — Ved at overskue denne lange Række af Bevillinger faar man Indtryk af, at Kongen har været tilfreds med de Tjenester, som Søstaten efter fattig Lejlighed har kunnet yde i Krigens Tid.

Ogsaa de fremmede Søkrigere belønnedes. Obdam fik et Løfte om 12000 Dlr. og om en aarlig Pension paa 1200 Dlr., men Løftet indfriedes ikke før i Aaret — 1732, da den hele Gæld blev afgjort med Udbetalingen af 24000 Dlr. én Gang for alle. Desuden havde Obdam faaet nogle Falke og en Ladning Deler. 1 Avg. udstedtes Adelsbrev for Admiral Mikiel de Ruyter, hvem der ogsaa lovedes en Pension paa 800 Dlr. Da den hollandske Proviantkommissarius Arnt Tengnagel havde vist Kongen »villig Tjeneste i forleden Krigs Tider saa vel som siden«, bevilgedes der ham Toldfrihed paa Udførselen af adskillige Tømmerladninger.[6 3] — 2 hollandske Skippere fik Erstatning for deres Skibe, som i Kongens Tjeneste var blevet erobrede af Fjenden; det ene af dem hed Fetgat og mistedes under Falster.[1] Ligeledes holdtes Afregning med Rederne af Karitas for gjort Tjeneste.[2]

Kornelius Kruse den yngre havde, som omtalt, drevet Kaperhaandteringen med sit Skib Kors. Da tiltaltes han af 2 Englændere for Admiralitetsretten, og denne befaledes 3 Marts at holde ham arresteret, indtil han tilfredsstillede Englænderne. Kornelius lod dog stille Kavtion for sig ved den københavnske Borger Movrits Frich, men gjorde sig derpaa usynlig. For at det nu ikke skulde gaa ud over Kavtionisten, fik Kruse 21 Maj alvorlig Befaling til inden 4 Uger at indstille sig i København, under tilbørlig Straf. Da han saa (4 Juni) var kommet til Stede, udgik Befaling til Niels Juel om at sætte ham i Arrest.[2] Men 1 Okt. 1661 »efter Dom betalte Anna Kornelius Kruses, for hendes Mand undrømte den kgl. Arrest, for hans Voldsbøder: 30 Dlr.«;[47] og 6 Okt. n. A. benaadedes Kruse for den af ham i næstforleden Fejdetid begangne Forseelse og fik Tilladelse til uhindret at bo og bygge, hvor ham lystede.[1] Han erstattedes (26 Jan. 1660) paa Holmen i Sejllæggerbestillingen af Mikkel Kristensen,[5] som derefter havde Steffen Kruse til Efterfølger.

Paa Krigsskuepladsen i Øresund fik Nikolaj Teller (S. 143) 20 Avg. Tilladelse til at opfiske alle de Skibe og Stykker o. a., som han kunde overkomme, mod at give Kongen en Tredjedel af, hvad han bjærgede.[1] Fra Holmen laantes ham en Galiot, 50 Favne Tretommerstov, 3 Blokke m. m.[2] Han fik straks efter (8 Okt.) en Konkurrent i Nikolaj Asmussen, Skibsbygger paa Kristianshavn, hvem det tillodes at opfiske Vrag og bringe grundstødte Skibe flot igen paa Danmarks og Norges Strømme. Han skulde give Kongen en Tiendedel af det bjærgede.[1] 9 Juni 1661 tillodes det ogsaa en hollandsk Skipper at fiske i Sundet efter Skibsredskaber, som »de Hollænder udi forleden Fejde havde mistet«.[2]

3 Juni kunde der først gives Gabriel Jakobsen Inventarium over Kvæsthuset efter Didrik Kristensen. Der var ikke store Beholdninger: af Hoveddyner var der 17, af Dyner 20, af Dækkener og Sengeklæder 25, af Lagener 13, af Natstole 3, af Sengesteder 29, foruden en Slump Ærter, 2 Lispund Tørfisk og $\frac{1}{2}$ Vorde Sild.[2] Stiftelsen kunde nok trænge til, at Bøsserne, som ikke længere blev ombaarne i de københavnske Kirker til Fordel for Kvæsthuset, nu kom i Gang

igen. Jørgen Peter(-sen) Ørsted, der fra 15 Avg. 1658 havde været Feltskær, blev 3 Avg. 1660 Barber ved Kvæsthuset.[2]

I en gammel Optegnelse[16] staar at læse: »25 Febr. blev Instruktionen for Admiralitetet (af 29 Avg. 1655) in originali af Rigens Admiral, Hr. Ove Gedde, insinueret, og begærte derhos, at den hannem efter Afkopiering igen maatte leveres, hvilket blev vedtaget, saa og skete«. Videre Oplysning gives ikke, men man skulde næsten tro, at dette fornyede Gennemsyn stod i Forbindelse med den senere Regeringsforandring.

Krigen var endt. Den havde været ødelæggende for Landet; den kunde ogsaa gribe forstyrrende ind i Familieforholdene. I Slaget ved Æbeltoft erobrede de svenske jo Graa Ulv og tog bl. a. en Baadsmand Sigvart Halvorsen til Fange. Hjemme sad hans Hustru Ane Madsdatter og ventede; men da hun efter sit Skøn havde ventet længe nok, giftede hun sig med en Soldat, Kristoffer Hansen. Man kan tænke sig den første Ægtemands Følelser, da han lykkelig og vel var undsluppet det svenske Fangenskab og vilde søge Husvalelse ved den hjemlige Arne. Og det blev en casus mixtus nec non compositus for Bispen, der skulde dømme i Sagen.[2]

V.

Nye Tider.

1660—1664.

1660.

Stændermødet i København var gaaet ud for at søge nye Indtægtskilder i Stedet for de gamle af Krigen udtørrede; men det kom hjem efter at have fundet en hel ny Statsforfatning. Det blev da de store Forandringers Tid. Spørgsmaalet var nu, hvilken Stilling Søstaten kunde vente at indtage under de nye Forhold, og derfor skal de Udtalelser og Forslag anføres her, som fremkom i Anledning af Stændermødet, og som kunde synes at indeholde Varsler om, hvad Fremtiden vilde bringe Sømagten.

At der maatte spares, og da især paa de militære Etaters Omraade, var givet, men derimod ikke, hvilken Etat den saa nødvendige Reduktion skulde gaa ud over. Rigsraadet vilde bortskære store Stykker af Hæren og foreslog 25 Sept. at sætte Maksimum for det hvervede Fodfolk til 3000 Mand foruden 1000 norske Knægte, som endda kun skulde bruges til Flaaden; men det vandt ikke Bifald hos Kongen, som 21 Juli i en egenhændig Skrivelse havde udviklet, »udi hvad Fare vi stikker, dersom man ganske uden Milice skulde forblive, helst efterdi Flaaden nu ikke er udi den Tilstand, at man nogen Defension deraf, fornemmeligen udi Vinterens Tid, kan have«. Kongens Anskuelse, der altsaa gik ud paa at beholde Hæren usvækket, blev ogsaa gennemført. Men der-

for var Flaadens Betydning ikke tabt af Syne i Regeringskredsene. I Rigshofmesterens Indledningstale paa Mødet (10 Sept.) blev det udtrykkelig anført som en af Stændermødets Opgaver: at overveje de bedste Midler til at holde Flaaden i god Stand.

Adelstanden var Marinen gunstig. I Adelens Indlæg af 19 Sept. fremhæves først Nødvendigheden af at fastsætte et vist Kvantum til Hoffets, Militiens og Flaadens Udgifter, og der fortsættes: »Hvor nødvendigt det er og udi sig selv bør at eragtes, Flaaden ikke aleneste at reparere og komplettere, men endogsaa al Tid at holde udi Beredskab, vel besat med Folk og med tilbørlig Ammunition forsørget, det haver os lært vores Naboer med deres sidste Indfald, ja, det lærer os ogsaa dette Riges Situation, som ligger midt imellem vores Naboers Lande, bestaaende udi Insuler mesten Dels; synes derfor at skulle have sine bedste Volde og Forsvar af en god vel udberustet Flaade. Var derfor gavnligt, at Rigens højvise Raad vilde lade forfatte, hvad dertil kunde behøves, at man kunde vide et vist Kvantum, som kunde svare til de Indtægter, vi kunde bringe til Veje, af hvis nu bevilges. Ellers kunde vel ogsaa Trafikkens Fortsættelse mægtig hjælpe til vores Flaades Bestyrkelse«.

Borgerstanden har ogsaa dette sidstnævnte Punkt paa sit Program (17 Sept.), men fremkommer i øvrigt med mere radikale Reformforslag. »Til en bastant Flaade er bevidst stor Middel at udfordres, lader sig og ansé, den her ej stort skulde kunne tilvejebringes, og, om end havdes eller erlanges kunde, udkræves til dets aarlig Underhold en stor Ekspens; hjemstilles fordi, den høje Øvrighed og Stand at overveje, om ikke, indtil Rigens bedre Tilstand, kunde behjælpes med en maadelig Flaade af bekvemme Skibe og Rustning, hvilke og i Fredstid til Kommercien bruges kunde. Saadanne Skibe, (med 24 Stykker og derover), formodes ogsaa at kunne tilvejebringes hos Undersaatterne ved Frihed af halv Told; item nye Skibe ved Fortingning at akkordere. Under des at søge Forsikring om allieredes trygge og hastige Undsætning af Skibe og Folk; derved en stor Bekostning aarlig skulde kunne erøvres. Alle Leverantser til Søstaten at afskaffes, saa snart

Middel bliver, at for Kontant kan indkøbes, af hvem bedst Køb kan haves, uden Persons Anseelse; hvorved en god Fordel aarlig eragtes at erholdes. Øvrige Hofbetjente og paa Proviantgaarden, Tøjhuset, Bryggerset og Holmen, som tage store Pensioner og ej endelig behøves og ikke gøre daglig fornøden Tjeneste, at afskaffes. Her hjemstilles at overvejes, om ikke alle Holmens-, Tøjhus- og Provianttjenere fornøjeligere og lideligere med Penge kunde aflægges end med Proviant, udi Henseende til hvis fordærves, spildes og des foraarsagende mange Betjenters Løn og Akcidentier».[58] — En Proposition fra Københavns Borgerstand af 30 Okt. taler i samme Tone, skønt Forholdene jo nu var helt andre: »Alle Admiralitetsraad og saadanne usædvanlige Charger at afskaffes, eller og saadanne at forordnes, som tillige kunde være Krigsraad (i Land-Krigskollegiet). Og efterdi endelig behøves en Kansler, en Rigens Marsk, en Rigens Admiral og en Statholder i Norge, da bedes, at alle Stænder derom maatte votere 3 af hver Slags, og E. K. Maj. siden en til hver Charge af de kapableste og fornemste at ville uddrage. Alle Leverantser at oversés og efterslaas, om de befindes alle saa rigtige, nøjagtige og Prisen saa lidelig, at de kan godtgøres«.— Borgerstanden tænkte sig altsaa en Flaade, bestaaende af kgl. Krigsskibe, som i Fredstid gik i Koffardifart, og af borgerlige Koffardiskibe, som i Krigstid brugtes til Orlog. Af denne Idé ventede man sig over Maade store Ting. Et Forslag, betitlet »Borgerstandens onde Vilkaar«, og forfattet i Tiden før Svenskekrigene, antyder, hvorledes Handelen kunde fremmes ved en bedre Ordning, og paastaar: »Tømmerhandelen alene udi 10 Aar kan give os 100 store Orlogsskibe, udrustede med al deres Tilbehør og Folk til Krig og al Tid holdt vedlige til Rigets Tjeneste foruden nogen publik Bekostning af Kronens Indkom eller Folkes Skatter, undtagen, at Kronen betalte dennem saa mange Maaneder, som de tjente udi Krig eller andet Hverv; og hermed blev forekommet og afskaffet al den uendelige Bekostning, som nu gaar paa at holde Kronens Flaade vedlige med, med al anden mere Svig, som de løber under, baade med Leverants og Folkets Betaling«.[56]

Et Forslag, nærmest udgaaet fra Administrationens Side, er den saakaldte »Provisionalordonnance« af 4 Nov., som er forfattet af Frans Rasch, Sekretær i Tysk Kancelli. Her foreslaas Oprettelsen af 5 Kollegier, hvoriblandt Admiralitetet er det 4de i Rækken. Det skal bestaa af Rigsadmiralen, af 3 Rigsraader, nemlig Løjtnant-Admiralen, 1ste og 2den Viceadmiral; dernæst af 6 Admiralitetsraader, nemlig Holmens Chef, en Schoutbynacht, en Kommandør og 3 Skibskaptejner, som har forholdt sig bedst i sidste Krig; alle 6 Raader vælges uden Hensyn til Stand og Byrd; endelig af 2 Admiralitetsassistensraader af Borgerstanden og kyndige i Søretten, samt 2 Sekretærer, hvoraf den ene bør være af Adel, den anden af Borgerstand. Endvidere skal der dependere af dette Kollegium en Fiskal, en Ekvipagemester og en Gevaltiger. — Kollegiet drager Omsorg for, at Orlogsflaaden forsynes med gode og erfarne Skibskaptejner, (for hvilke Instrukser udfærdiges af Kollegiet), med Folk og med alt Tilbehør; at alle Skibe, store og smaa, repareres og holdes i Stand, og at nye Skibe bygges Aar for Aar; Islandske Kompagnis Skibe og de Koffardiskibe, som benaades med Privilegier og Friheder i Tolden, skal bygges efter en vis Størrelse og monteres saaledes, at de kan tjene baade til Orlog og til Handel. Desuden har Kollegiet Inspektion med Holmens Magasiner, Reberbanen, Arsenalet, og hvad deraf dependerer. Kollegiet drager Omsorg for, at de 3 Hovedstrømme: Øresund, Store og Lille Bælt, tilligemed Rigernes Kyster, Elben o. s. v. besættes med Orlogsskibe til Undersaatternes Sikkerhed og til Afbræk for Sørøvere. — I et aparte Kammer skal de, der modtager Indtægterne, »sidde« tillige med 2 Kommissarier, 2 Bogholdere, 2 Kasserere og 1 Kontrollør. Her skal under et Bord anbringes en Pengekiste, hvor de Penge, der komme ind for Konvøjer, Konfiskationer o. a., og de »Subsidiepenge«, der indsamles i begge Riger til Flaadens Underhold, skal gemmes. Regnskab aflægges hvert Fjerdingaar til Skatkamret. — Kollegiet skal ogsaa administrere Justitien og afsige Domme i Prisesager og i andre Sager, som angaar baade Liv, Ære og Gods; ligeledes inspicerer Kollegiet ved to Medlemmer hver Maaned

Fangehusene og Delinkventerne, som er dømte til Skibsholmen. Alle Skrivelser affattes af Kollegiet efter Stemmeflertal, underskrives af Præsidenten og 2 Raader og forsynes med Admiralitetets Segl, der fører de kgl. Insignier og Omskriften: Sigillum collegii admiralis sacræ regiæ majestatis Daniæ, hvilket Segl ogsaa skal bruges til de Dokumenter, Søstaten vedkommende, som Kongen selv undertegner. Raaderne bør der dikteres Pengestraffe, naar de ikke møder eller kommer for silde i Kollegiet, dog ikke, naar de udebliver paa Grund af Svaghed eller Sygdom. — Uagtet dette Projekt paa de fleste Punkter kommer den Tilstand, som allerede den Gang virkelig forefandtes, meget nær, blev Forslaget dog ikke taget til Følge; men det er et uomtvisteligt Vidnesbyrd om Forfatterens Organisationstalent.

Forhandlingernes Gang paa Stændermødet skal ikke berøres her. At der 11 Okt., paa det mest spændende Punkt, skulde være udstedt Ordre til den øverstbefalende for Flaaden om at være rede til at støtte Kongen i den forestaaende »changement d'éstat«, er ikke fundet bekræftet. Saa bliver Søstatens Andel i hin Dags Foranstaltninger kun denne, at Bommen ved Toldboden afspærredes Kl. 9 om Formiddagen, og at alle Fartøjer lagdes ud paa Strømmen. Ved Bommen kommanderede Kaptejn Fit Jansen Ertman paa Lindormen. 9 Avg. havde han faaet Ordre til ikke at lade noget Skib passere, uden at det fremviste Toldseddel. Paa Grund af Pest i Udlandet skulde han senere (25 Okt.) have grangivelig Indseende med, at ingen rejsende indlodes i Staden ad Søvejen, naar vedkommende ikke kunde fremvise Pas fra ubefængte Steder; Kaptejnen selv maatte ogsaa vise Forsigtighed, naar han med sin Baad henroede til noget Skib. 7 Nov. befaledes, at intet Fartøj med Personer om Bord maatte indlades gennem Bommen, men skulde lægge til ved Broen udenfor Bommen, hvor de rejsende skulde stige i Land.[2] — Midt under Stændermødet blev Dronning Kristina, der paa sin Rejse til Sverig var blevet festligt modtaget i København, 18 Sept. ført over Sundet paa en K. Maj.s Spiljagt af Admiral Niels Juel.[34] Jagten eller Galejen, som nylig var kommet fra Norge, blev Dagen efter under en grulig Storm sønder-

slaaet mod Helsingørs Brygge. — 18 Okt., da Hyldingen fandt Sted, havde Proviantskriveren Hans Hansen selvanden den Ære at føre Borgerstandens deputerede op paa Drabantsalen, derfra til Slotspladsen og efter endt Hylding tilbage til Slottets Dansesal, hvor han skulde bede dem om at »forblive til Maaltid og lade sig akkommodere ved de dertil forordnede Diske«. Næste Dag blev nogle Fanger paa Holmen ved Viceadmiralens Intercession løsgivne.

7 Nov. aflagde Ove Gedde og Henrik Bjelke ny Ed i den grønne Sal paa Københavns Slot som »Hans Majestæts Rigsraader« og lovede at dirigere deres Konsilia derhen, at Kongens og hans Arvingers Suverænitet og Arverettighed uforanderlig konserveredes. Eden forelæstes dem af Peter Redtz, som (26 Okt.) var blevet Kansler og vistnok nu havde opgivet sin Funktion som Søstatens Rentemester og vel ogsaa som Admiralitetets Vicepræsident. Allerede i Slutningen af Apr. var Henrik Bjelke Medlem af Rigens Raad, og denne Udnævnelse var vistnok sket paa Grund af Rigsadmiral Ove Geddes tiltagende Svagelighed, som dog ikke hindrede Udstedelsen af Befalinger til Rigsadmiralen endnu i Dagene 17—23 Avg. Ove Gedde døde 19 Dec., 66 Aar gammel, og Arvingerne fik 7 Jan. n. A. Bevilling til at opsætte hans Begravelse saa længe ud over den ordinære Tid, som de selv ønskede. Han stedtes til Hvile i Roskilde Domkirke i Kannikekoret, hvor endnu i vore Dage nogle ophængte Faner betegner hans Grav. Rigsadmiralværdigheden forblev foreløbig ubesat, idet den, skønt forgæves, skal have været tilbudt de Ruyter og Niels Trolle; men Pladsen som Præses i Admiralitetet indtoges i Dec. af Henrik Bjelke. At dette Kollegie samtidig skulde have modtaget »en ny partikulær Instruktion, hvorved der adjungeredes Præses adskillige Assessores og Søofficerer«, bekræftes ikke af officielle Dokumenter; alt er vel nærmest blevet ved det gamle, som ogsaa meget godt lod sig indordne i de nye Omgivelser. — Paa Heimbachs Maleri af Arvehyldingen 18 Okt. (paa Rosenborg) afbildes Admiralitetet som en toetages Bygning med Bindingsværksgavl og 2 Kvister. Ved Siden af ligger Holmens Laage eller Mønstreporten med Gavlen ud mod Gaden. Et nogenlunde

lignende Billede bringer Resens Kort (i Fugleperspektiv) over København. I Grundtaksten af 1661 kaldes Bygningen »Krigskollegiet« og vurderes 3 Gange saa højt som en af de bedre Skipperboder.

Instruksen for det nys indrettede Skatkammer (af 8 og 13 Nov.) bestemmer, at der efter hver Leverance, som sker paa Bremerholm, Tøjhuset og Provianthuset, skal indleveres paa Skatkamret en nøjagtig Kvittans, som lyder baade paa Varernes Kvantitet og Kvalitet og straks skal føres til Bogs; intet maa annammes, med mindre det er synet ved visse af Rigens Skatmester forordnede kyndige Personer. I Overensstemmelse hermed var det (1 Nov.) befalet[2] Holmens Admiral at give Skatmesteren udførlig Underretning om al Holmens og Flaadens Tilstand, tilligemed rigtigt Inventarium paa, hvad der paa Holmen fandtes af alle Species; herefter maatte Admiralen ikke annamme noget paa Holmen eller udlevere noget derfra uden Kongens egen Ordre, hvorom Niels Juel derpaa skulde avisere Skatmesteren. En lignende Befaling fik Markvard Rodtsten for Tøjhusets og Proviant- og Klædekammerskriverne for deres respektive Etablissementers Vedkommende.

Klædekamret modtog i Halvaaret 1 Maj—1 Nov. igennem Skatkamret eller, — som det i Almindelighed vedblev at hedde, — Rentekamret kun et ringe Tilskud paa 2839 Dlr. foruden 733 til Proviant- og Materialskriverne; men Rigets hele Indtægt igennem Rentekamret udgjorde for samme Tid kun 47000 Dlr., hvoraf over Halvdelen (25500) var Forstrækninger eller Laan; Norge ydede dog 19400; men Indtægterne fra Danmark var næsten forsvundne: Byfogder og Accisemestre havde indbetalt 1204, Skatter af Byerne beløb 747, af Lenene 102, Baadsmandsskatten 5 og Kornskatten — $\frac{1}{2}$ Dlr.![34] Et saadant Regnskab kunde nok bevæge Regeringen til at være nøjeseende. 8 Dec. fik Rentemestrene Ordre til at underrette Generalprokurøren Peter Scavenius om de Antegnelser og Restancer, der kunde findes bl. a. i Holmens, Tøjhusets, Klædekamrets, Provianthusets og Bryggersets Regnskaber saa vel som i Regnskaber angaaende Leverancer i denne og i forrige Krig, for at Generalprokurøren kunde søge Kongens

og Kronens Ret. — Skatkamrets Instruks forudsætter ligefrem, at man foreløbig udsatte Gældens Betaling; derfor tilbagekaldtes alle Assignationer eller Anvisninger, der var gjorte paa de forskællige Kasser og Indtægtskilder i Riget; men Assignationernes Ihændehavere skulde dog kunne forhandle med Skatkamret om en lidelig Afbetaling.[61] — Det var ikke al Tid sikkert, at de Penge, som kom ind i Statskassen, anvendtes til det Øjemeds Fremme, hvortil de var opsamlede. Saaledes fortalte Folk, at da Fyrpengene i Okt. skulde hentes hos Tolderen i Helsingør for at bruges til Fyrvæsenet, opdagede man, at alle de siden Freden indkomne Penge var Dagen forud indsendte til Hoffets Brug. 6 Juni havde Fyrforvalteren Peter Jensen Grove faaet Brev[2] paa 2242 Dlr., som tilkom ham for Pasningen af de 2 Fyr paa Skagen og Anholt og desuden af Kullens og Falsterbo Fyr, som »kom til Fjenden« og underholdtes af Grove til Mikkelsdag 1658. »Over disse Fyres Forsjun haver jeg endda lidet Skade for 1000 Dlr. paa Stenkul, mig af Fjenden ved Kroneborg blev borttagen«.[30] Groves Bestalling konfirmeredes 21 Juni 1661.[4]

7 Nov. 1660 udgik Befaling til Admiral Niels Juel om at lægge nogle Orlogsskibe for Havnen »til des Forvaring, saaledes som det bedst og med samme Havns Forsikring ske kan«. 12 Nov. forklaredes denne Ordre nøjere: Orlogsflaadens Skibe skulde ligge hver for sig og saaledes, at Flaaden selv kunde være uden Fare, naar Vinteren kom, og dog tillige tjene Byen til Defension. Til at «ligge paa Vagt« blev udséte: Tre Løver, Sorte Rytter, Norske Løve og desuden enten Sorte Bjørn eller Spes og Trefoldighed. Disse Skibe forsynedes med Munition, og Musketérvagten om Bord tildeltes der 60 Flinter, lige saa mange Degener, 4 Lispund Krudt og 4 Lispund Kugler.[2] De 30 Pæle, som Isen havde knækket i Kalveboderne, erstattedes; og paa Rævshalen, hvor Skuder og Baade uhindret kunde slippe igennem, nedrammedes 220 Pæle.[57]

1661.

Aaret indlededes med en vældig Storm (4 Jan.), der gjorde megen Skade; tillige viste der sig en uhyggelig Komet, som iagttoges af Marinens Astronom Bagge Vandel, der den Gang opholdt sig i Sundmør i Norge; den varslede formodentlig om den Misvækst, som allerede havde vist sig i Krigsaarene, men som d. A. blev en forfærdelig Plage for det af Krigen ødelagte Land. Intet Under derfor, at Kongen daglig maatte fornemme, hvor lidt Rigets Indtægt forslog til at »stoppe« blot de nødvendigste Udgifter, og at han kunde ønske sig »en bestandig og suffisant Indkomst«. Denne kunde ikke ventes ved en forøget Handel og Skibsfart, thi Størstedelen deraf var i Hollændernes Hænder. Det hedder herom i en samtidig Udtalelse: »Efter den Tid, som Hollænderne ved den Brømsebroske Akkord Ao. 1645 fik Frihed at ikke give højere Told udi Eders Maj.s Riger og Lande end E. Maj.s egne Undersaatter, da havde Søfarten af E. Maj.s Undersaatter saaledes aftaget, at udi Staden (København), som tilforn var 16 velmonterede Borgerskibe, som udi forrige Krigstid gjorde Tjeneste udi Eders Hr. Faders Flaade, nu udi seneste Krig ikkun havde været trende Skibe, som til Krigstjeneste havde været duelige«. — Til Krigsvæsenet udfandtes en — dog ikke videre »suffisant« — Indkomst i den Kontribution, som 30 Nov. under Straf af militær Eksekution paalagdes Købstæderne i Danmark at udrede til Krigskommissarius; denne Skat omtales her, fordi den senere blev en af Søstatens faste Indtægter. Uagtet Klædekamrets Indtægt gennem Rentekamret d. A. kun var 29156 Dlr., blev der dog Raad til (10 Juni) at betale alle Holmens Folk fra Skibskaptejner til Pødkere et Fjerdingaars Løn, 9778 Dlr. 30 Dec. betaltes til 568 Personer »udaf Enker og faderløse Børn« den betydelige Sum 473 Dlr., som afskreves paa deres Restsedler. 8 Febr. var Antallet paa Skippere, Styrmænd, Højbaadsmænd, gemene Baadsfolk og Pødkere i alt 694, (hvoraf de 372 vistnok var menige Aarstjenere); 8 Maj var Tallet: 681, 12 Okt.: 702 og 5 Dec.: 621, hvoraf de 349, som

fik Vadmel, Hoser og Vanter mod Vinteren, atter maa være Aarstjenere.[32] 10 Marts blev de Arkelimestre, Konstabler og Skibsfolk, som var til overs »efter den sidste paa Volden og Tøjhuset gjorte Reduktion«, annammede af Holmens Admiral for at bruges af ham ved Flaaden eller ved det Arbejde, der ellers kunde forefalde ved Holmen.[2] Ogsaa en Reduktion af Søofficererne var paa Tale; man vilde afskedige dem alle, og saa antage de bedst meriterede udenlandske, men forbigaa de adelige ved den nye Antagelse. Dog synes denne Reduktion først at være gennemført næste Aar.

Medens der i tidligere Tid og endnu i Krigsaarene er udgaaet en anseelig Række kgl. Befalinger direkte til Holmens Viceadmiral Jørgen Bjørnsen, sker nu den Forandring, at Ordrerne i Reglen udfærdiges til Admiralen, Niels Juel, hvilket jo ogsaa er en bedre Forretningsorden.[2] Admiralgaardens Areal (S. 2) var 1658 blevet udvidet med en nærliggende Haveplads; men ved denne Tid synes Niels Juel at have faaet sin nye Ejendom (paa Hjørnet af Bredgade og Kongens Nytorv) færdig til Indflytning, siden det betydes ham, at han skal lade de Kedler og det andet Redskab, som hørte til Embedsboligen før hans Tid, blive tilbage der, naar han nu flytter bort.[57] — Henrik Møller havde sikkert aldrig faaet Gage som Admiralitetsraad og har vel faktisk resigneret denne Stilling, da han (11 Nov. 1660) blev Rentemester. Derimod fik Jens Lassen 6 Sept. Konfirmation paa sin Udnævnelse som Admiralitetsraad (600 Dlr.).[4] Hans Kollega David Dannel døde d. A. og begravedes 5 Avg., 56 Aar gl.[9] En anden Kollega, Viceadmiral Nikolaj Helt, forløvedes (16 Sept.) efter Ansøgning paa nogen Tid for at rejse til Holsten.[2] Movrits Eskildsens Bestalling som Admiralitetsskriver konfirmeredes 1 Jan.[4] — Peter Petersen Kærteminde modtog 29 og 30 Marts Konfirmation som Kaptejn (og fik Lønnen forhøjet til 600 Dlr.) »ved denne vores soveraine Regerings Tilstand«; det er sandsynligt, at lignende Konfirmationer er udfærdigede for de øvrige Søstatens Betjente.[4] — To andre Skibskaptejner, Gregers Mattiasen og Brønild Lavritsen, var rømte af Tjenesten, hvorfor de 5 Juni dømtes til at have deres resterende Gage, henholdsvis 458 og 308 Dlr., forbrudt.[32]

Derimod fik Skibskaptejn Povl Justsen, der sammen med en Skipper og en Højbaadsmand (6 Marts) var af Rettens Bisiddere paa Bremerholm tildømt at lide efter Loven og Skibsartiklerne[47] for en begangen Forseelse, efter Begæring Tilgivelse herfor, saa at han maatte betjene sin Bestilling som tilforn.[1] Forrige Skibsløjtnant Avgustus Jakobsen fik 24 Dec. Ret til at være Færgemand mellem København og Malmø.[1] Kristoffer Højer, Skibskaptejn, begravedes 27 Okt., 50 Aar gl. Ligeledes døde Skibskaptejn og Ekvipagemester paa Bremerholm Søren Nielsen Fjelderup og begravedes 23 Maj, 40 Aar gl.[9] 19 Maj antoges derpaa Løjtnant Kristoffer Kristensen Borre til at være Ypperskipper paa Bremerholm »under vores Admiralers Kommando og udgivne Instruktion« og med samme Løn som Formanden. Man ser heraf, at for Øjeblikket var Ordene »Ekvipagemester« og »Ypperskipper« de vekslende Benævnelser for et og samme Embede. Kristoffer Kristensen undertegner sig med Bogstaverne C. C. S. og kan altsaa ikke skrive.[4] — Vejeren paa Holmen Samuel Nielsen befordredes »til anden Lejlighed«, hvorfor Hans Svendsen (9 Dec.) blev ansat i hans Sted.[2] Skibsbygmesteren Tomas Lindsey forløvedes 17 Juli,[4] og Skolemester og Degn ved Holmens Kirke Kristen Sørensen Vedel jordedes 7 Maj, 61 Aar gl.[9] Som »Kasserer ved Søstatens Kasse« (i Rentekamret) nævnes fra 1 Jan. Renteskriver Mogens Nielsen; han var død i Apr. 1664.[35] Bagge Vandel, — der nu kaldes Skibsløjtnant og Stiftsskriver over Agdesiden, men ikke Navigationslærer, og som heller ikke mere bor i Nr. 18 i Boderne, hvor Holmens Skole nu har Lokale, — faar 26 Sept. Ret til at kalkulere, lade trykke og forhandle alle Slags Almanakker, Prognostiker og Skrivkalendere, hvorfor der 21 Maj 1664 udgik Forbud mod at forhandle andre end dem, der var betegnede med Vandels Navn.

5 Febr. forsynedes Mynden med Kanoner; Skibet skulde ligge paa Vagt, sandsynligvis ved Toldboden. Her forordnedes Løjtnant Hans Lavritsen 16 Maj til at aabne og lukke den yderste Bom. 2 Avg. befaledes han at iværksætte Karantæneforanstaltninger mod Pesten i Kønigsberg. Fregatten Den vilde Mand og Jagten Papegøjen skulde (i Marts) under Kaptejn

Mattias Bolt ligge ved Nyborg og tilholde alle passerende Skibe til at angive sig for Tolderen samme Steds.[2]

Til Prinsens Arvehylding i Norge udrustedes en Eskadre, bestaaende af Tre Løver, 40 Kanoner, Lindormen, (der havde faaet et nyt Spejl af »Palisadetræ«), 46 Kanoner, Nældebladet, 36 Kanoner, Sorte Bjørn, 1 Jagt og 2 Galioter. 13 Maj besaa den svenske Gesandt Flaaden, ledsaget af Hannibal Sehested, og atter 16 Juli, denne Gang ført omkring af »den, som havde Inspektionen over Holmen«. Efter Gesandtens ikke ganske velvillige Udsagn saa de andre Skibe, som laa ved Holmen, helt ilde ud; nogle af de største vilde koste lige saa meget at reparere, som de var værd; det hele var ynkeligt; Skibene laa og raadnede op, og der var hverken Tjære eller Planker til at istandsætte dem med. — Efter at 165 Musketerer var komne om Bord,[2] afsejlede Eskadren 21 eller 22 Juli fra København til Helsingør, hvor Modvind opholdt den i nogle Dage, medens den stærke Hede foraarsagede Sygdomme hos Mandskabet. 24 Juli gik Prinsen sammen med Eskadrens øverstbefalende Henrik Bjelke o. fl. om Bord og havde den svenske og den hollandske Gesandt til Middag paa Tre Løver; Gæsterne hilstes baade ved Ankomsten og ved Bortgangen med tredobbelt dansk Løsen; til den finere Madlavning paa Skibet var der anskaffet 20 nye Kobberkedler.[39] Samme Dag skrev Prinsen et Brev til Kongen; det var dateret »Tre Løver, paa Grund af kontrari Vind«. Henrik Bjelkes Instruks (af 20 Juli)[2] lød paa, at han efter Ankomsten til Kristiania skulde sende Nældebladet og Sorte Bjørn til Drammen efter Tømmer; under Vejs skulde han undgaa svenske Havne og kun i den højeste Nød og Fare løbe ind i dem; i øvrigt skulde han i Søen forholde sig efter Traktaterne og søge Kongens Reputation. Hofprædikant Erik Mogensen Grave medfulgte paa Tre Løver og opvartede, uagtet han selv var upasselig, med Prædiken og anden Tjeneste paa Skibet; under Prinsens Fraværelse var der ogsaa forordnet Bøn fra alle Landets Prædikestole om en lykkelig Rejse.[2] Prinsen kom til Kristiania 1 Avg., og 7 Sept. var Eskadren tilbage i Sundet. Da Nældebladet og Sorte Bjørn returnerede med Tømmeret, skænkede Kongen Niels Juel

det medførte Stuveved; men det opdagedes tillige, at nogle Personer havde paa de to Skibe hjemført Tømmer for egen Regning og uden Kongens Bevilling. Holmens Fiskal anlagde Sag imod disse Officerer, men faa Dage efter fik Løjtnanterne Hans Nissen og Helmik Frederiksen baade Fyrredeler og Ved udleveret, da det maatte erkændes, at de havde medtaget det som deres retmæssige »Føring«. Sorte Bjørn og Nældebladet sendtes derpaa atter til Norge, hvorfor der udleveredes Mandskabet henholdsvis 56 og 66 Kjortler mod Afkortning i Folkenes Maanedsgager.[2]

Det havde oprindelig været paatænkt, at Kongen selv skulde have deltaget i Norgesrejsen, men i Stedet derfor adspredte han sig ved de saa yndede Jagter. Han holdt Svanejagt ved Jungshoved; alle Baade fra hele Omegnen, fra Vordingborg By og Len, fra Møen og Stege, fra Præstø By og Jungshoved Len maatte, bemandede med 2—6 Karle, give Møde, og Jagten nødvendiggjorde Udstedelsen af ikke mindre end 7 kgl. Missiver. Ikke længe efter, 30 Avg., drog Kongen paa en Sælhundejagt, der lededes af Kristoffer Lindenov; Holmen, Københavns By og Amager maatte levere Baade til denne Fornøjelse.[2] I Okt. aflagde Frederik III. et Besøg om Bord paa sin Flaade, hvilket straks gav Anledning til ugrundede Rygter om Krigsskibenes Udrustning o. s. v. — For at sikre Flaaden i Vintertiden udleveredes til Vagten om Bord som sædvanlig 64 Flinter og lige saa mange Degener.[2]

I Febr. lod Kongen personlig afmaale en Plads paa 100 Alen i Kvadrat af Holmens gamle Kirkegaard ved Kvæsthuset til Kaalhave og til Byggegrund til en Køkkenbygning for Hospitalet; næste Aar vurderedes det gamle Sygehuses Forstanderbolig. — Regnskaberne efter afgangne Niels Olsen, Kirkeværge ved Holmens Kirke, (S. 132), blev gennemgaaede af en Kommission, bestaaende af Henrik Bjelke, Niels Kristensen Spend, Hans Hansen og Gabriel Jakobsen; og næste Aar blev der nedsat en ny Kommission, bestaaende af Henrik Bjelke, Erik Krag, Hans Hansen og Hans Svane, der skulde revidere Herman Lygtemagers og Mads Jensens Forvaltning af de fattiges Penge.[2]

I en Traktat med England af 13. Febr. tillodes det ind-

til 6 engelske Krigsskibe uden forudgaaende Underhandling at løbe gennem de danske Strømme. I Apr. ankom en Gesandt fra Republiken Venedig med Anmodning til den danske Konge om Hjælp imod Tyrkerne; man fortalte da, at Venedig vilde købe nogle Krigsskibe af Kongen. I Sept. klagede en hollandsk Skipper over den mangelfulde Pasning af Anholt Fyr; han var af den Grund ved Nattetid løbet med sit Skib paa Revet dér. Den hollandske Regering gjorde hans Klage til sin, og Fyringsinspektøren befaledes da ogsaa straks at afgive Erklæring om dette Forhold.[2]

1662.

Et Overslag viser de Summer, som ansaas for ønskelige til Søstatens Underhold. Det lyder i forkortet Form saaledes: Til 26 værgagtige Orlogsskibes konfirmerte og reformerte Officerers Besolding og Hofklæder, fra Admiral til Løjtnant — 16745 Dlr. Item fra Overskipper og ned til Pødkere — 20600; til adskillige Personer som Doktor, Præster, Mestre, Skrivere, til Besolding — 6000. Forskrevne Personer, Kaptejnløjtnanter undtagne, til Kost — 40000. Arkelifolket, som er ordineret Søstaten, deres Kost og Maanedspenge den Stund, de er hjemme — 15840. Til Skibenes Renovation og Kølhaling — 20000. Til et Kapitalskibs eller to middelmaadige Skibes Bygning — 100000. Til Kost, Kostpenge og Verbgelder — 200000. I alt 419185 Dlr. I Sandhed en skøn Sum, som vist ikke var forekommet i Søstatens dristigste Drømme og endnu mindre i Virkeligheden. For slet ikke at tale om saadanne Poster som den paa de 200000 Dlr., kan alene de Summer paa Budgettet, der skulde udbetales igennem Klædekamret, vise os Forholdet. Disse udgør paa Overslaget mindst 40000 Dlr. Men til at dække denne Udgift har Klædekamret gennem Rentekamret d. A. modtaget ikkun 18024 Dlr.[32]

Under 20 Maj skriver den svenske Gesandt hjem: »Forleden Fredag har man her aftakket alle Kaptejner, Løjtnanter og andre Officerer paa Flaaden; de har faaet et Fjerdingaars

Gage; for Fremtiden skal der ikke holdes mere end 500 Matroser. Der er sagt mig, at man vil opsøge de bedste af de afskedigede Officerer og tage dem i Tjeneste paa ny«. Gesandten viser sig her vel underrettet. 17 Maj fik alle Skibsfolkene paa Bremerholm $\frac{1}{4}$ Aars Besolding (9478 Dlr.) og alle Skibsbetjente 1 Maaneds Kostpenge (2336 Dlr.). Fremgangsmaaden ved Officerernes Afskedigelse og Genantagelse forklarer netop Udtrykket »konfirmerede og reformerede Officerer« i Aarets Overslag. Vi kan dog ikke følge Omordningen i det enkelte, men blot anføre, at Nikolaj Helt 30 Sept. fik Konfirmation som Viceadmiral og Assessor i Admiralitetet; at Kaptejn Peter Normands Bestalling af 1658 konfirmeredes 24 Avg.;[4] at Løjtnant Helmik Frederiksen 25 Marts forløvedes for at søge sin Næring til Lands og Vands, dog mod at udstede Revers om at ville indfinde sig, naar hans Tjeneste atter behøvedes,[2] og at Kaptejn Jakob Karlsen de Vatt aftakkedes 1 Maj.[36] 29 Jan. var der i det mindste 23 Kaptejner og Løjtnanter i Tjenesten.[32] At Reduktionen virkelig har fundet Sted, er udenfor al Tvivl; den omtales i officielle Dokumenter fra 1670, da man under den nye Konge begyndte at reformere Marinens Sager. — I Okt. blev der uddelt Kjole, Bukser og Kabuds til 233 Artilleribetjente ved Flaaden og Tøjhuset og 270 Kjoler, 129 Par Bukser og 39 Kabudser til Baadsfolket, alt mod Afkortning i Besoldningen.[2] Disse Tal viser et faatalligt Mandskab paa Holmen. — Samtidig var der 56 Dag- og Natvagter i Flaaden.

Til Rigsadmiral udnævnte Kongen, efter nogen Tøven, endelig Henrik Bjelke, og i den sidste Tredjedel af Maj aflagde den nye Rigsadmiral sin Ed. Han fik Rang efter Kansler Peter Redtz, som den 5te øverste af Rigets høje Embedsmænd, hvilket bekræftedes ved Rangforordningen af 29 Nov. Henrik Bjelke var 5 Jan.[2] blevet forberedt paa, at han denne Sommer skulde rejse til Færøerne og Island. Paa Oprejsen didhen med de to Fregatter Sorte Bjørn, Kaptejn Jørgen Plovmand, og Sorte Rytter (?) hændtes det, at Saluten, som han afgav for Helsingborg, ved den vagthavende svenske Konstabels Forsømmelse ikke blev besvaret. Den skyldige dømtes til Døden, men den danske Konge gik i Forbøn for ham. I

Sept. var Bjelke vendt tilbage. — 29 Juli befaledes Admiral Niels Juel at begive sig med Den hvide Elefant til Femern eller Heiligenhafen for at indtage Kurfyrstinden af Saksen og føre hende til Rødby, hvor Kongen vilde lade hende »excipere«. Næste Dag var Frederik III. paa Svanejagt ved Dragør.[2]

24 Marts tilskrev Kongen Admiralitetsmedlemmerne Henrik Bjelke, Niels Juel, Jørgen Bjørnsen og Kornelius Kruse den ældre, at de med det allerførste skulde tilstille ham en Fortegnelse over de Orlogsskibe, som bedst kunde færdiggøres til at sejle denne Sommer; og der skulde opsættes et Udkast til en Kapitulation om Bortfragtningen af disse Skibe til Krigstjeneste, Kongen til Profit. Efter at Admiralitetet havde udpeget Skibene for Kongen, krævede denne (3 Apr.) »en sær Kapitulationsprojekt« angaaende Svanen, Viktoria, Tre Kroner, Norske Løve, Lindormen og Spes.[2] Dette Projekt udarbejdedes næste Dag, og det fremgaar heraf og af senere Udkast,[14] at Skibene paatænktes udlejede til Frankrig, skulde staa under fransk Admiralskommando, men ogsaa sejle paa Lejerens Risiko. Kapitulationen skulde foreslaas Frankrig af Hannibal Sehested som Gesandt og kun gælde ét Aar. Ved denne Lejlighed fremkom følgende Oplysninger om de 6 Skibe:

	Værdi af Skibets Skrog, Takkelage, Sejl og Redskab: Dlr.	Skibets Drægtighed i Læster.	Kobberstykkernes Antal.	Jærnstykkernes Antal.	Stykkernes Værdi: Dlr.	Skibets Besætning: Personer.	Besætningens maanedlige Gage: Dlr.	For Krudt, Kugler og Skibslader: Dlr.	For Slittage: Dlr.	Maanedlig Fragt: Dlr.
Svanen . . .	53000	420	44	8	26864	286	3120	4691	1590	4710
Viktoria. . .	53000	420	34	14	22074	284	2796	4615	1590	4386
Tre Kroner.	45000	320	28	20	13880	254	2513	3645	1350	3863
Norske Løve	45000	300	30	12	13256	258	2491	4034	1350	3891
Lindormen.	45000	300	26	20	12064	250	2451	3645	1350	3801
Spes.	45000	300	36	6	14440	250	2451	3617	1350	3801

Det behøver vel næppe at tilføjes, at disse omtalte Skibe blev roligt liggende ved Bremerholm uden at bringe Kongen den ventede »Profit«.

I Nov. 1661 havde den nederlandske Resident forestillet den danske Regering, at Danmark—Norge ikke havde haft mindste Fordel af Saltkompagniet, hvorimod Kongen ved at frigive Salthandelen vilde faa saa stor Indtægt i Told, at han derfor kunde bygge 2 à 3 gode Orlogsskibe om Aaret, hvilket Kompagniet vel havde lovet, men aldrig præsteret. Virkelig ophævedes Saltkompagniet 8 Febr. 1662, fordi det ikke havde efterkommet, hvad det var obligeret til, og det tillodes alle og enhver at indføre Salt mod at erlægge 1 Dlr. pr. Tønde i Told. Ligeledes ophævedes Islandske Kompagni (7 Marts) »efter den Aarsag og Anledning, samme Kompagni dertil haver givet«, maaske ogsaa paa Grund af Forsømmelse med Ydelsen af Defensionsskibe; men 31 Juli oprettedes et nyt Islandsk Kompagni.[61]

Jens Petersen blev 20 Marts Skolemester ved Bremerholms Skole og Kantor.[4] Graveren ved Holmens Kirke Kristen Petersen begravedes 17 Okt., 32 Aar gl.,[2] og Dagen forud blev Hans Madsen ansat i hans Sted. 4 Marts jordedes Lavrits Rolandsen, Skolemester i de nye Boder, 48 Aar, og 22 Apr. Jørgen Hansen, Skoleholder ude ved de samme Boder, 50 Aar. Kaptejn Lavrits Bertelsen begravedes samme Dag (61 Aar).[9] 21 Apr. udnævntes Hans Erik Mølling som Materialskriver paa Holmen.[4] 10 Apr. fik Kornelius Kruse, Assessor i Admiralitetet, Forlov til at rejse op til Norge for at overtage noget Jordegods, der var ydet ham i Stedet for Besolding, og for ellers at udrette nogle ham anliggende Hverv.[2] Senere hører man intet mere til ham som fungerende; en Afregning for ham (af Jan. 1666) gaar til 1 Maj 1662.[30] Løjtnant Erik Sørensen, der forløvedes 3 Nov. 1645 og drog til Ostindien, havde i de forløbne 17 Aar ikke krævet sin resterende Besolding (201 Dlr.); den blev derfor efter erhvervet Dom inddraget i Marinens Kasse.[32] Admiralitetet paadømte ogsaa en Sag mellem Skibsløjtnant Henrik Guldholm og Peter Hoppensach i Kærteminde angaaende noget Gods,

som Løjtnanten havde frataget den sidstnævnte under Femern i forleden Krigstid.[2]

I Apr. viste der sig et Skib paa Københavns Red, førende sorte Flag; det hjembragte Liget af Kong Frederik II.s Broder Magnus fra Kurland.

Klædekammerregnskabet for Tiden 1 Maj 1657 til Nytaarsdag 1663 udviser en Totalindtægt i Penge af 345526 Dlr., deraf gennem Rentemestrene 184999 Dlr. og gennem Kongens eget Kammer 588 Dlr. (i Aaret 1659). Udgiften er 346207 Dlr.; deraf: givet fra Skibskaptejner indtil Pødkere paa Regnskab af deres aarlige Besolding 87484; givet i Maanedsbetaling 2190 Dlr.; til Skibskaptejner og Løjtnanter i Kostpenge 21923; til Skibspræster, Skrivere o. s. v. 10540; til gevorbne Maanedstjenere i Maanedsbesolding 47330; afkortet paa Restsedler c. 55000; udgivet i adskillige Maader 45993 Dlr.[32]

1663.

Den berømte Normand Kort Sivertsen Adelers Indtrædelse i den danske Marine er dette Aars Begivenhed. Hvorledes denne Sag har udviklet sig, er ikke ganske oplyst. Kort Adeler havde tjent Venedig som Søofficer og til Belønning for sin Tapperhed modtaget en aarlig Pension paa 200 Dukater tillige med St. Markusordenens Dekoration; han opholdt sig derpaa fra 1661 i Holland. Ved samme Tid boede der i Amsterdam en Købmand Jonas Trellund, Søn af en Raadmand i Ribe. Han flyttede i Begyndelsen af Aaret 1662 til København, hvor der vistes ham en stor Gunst i Form af fordelagtige Privilegier til Anlæg og Drift af Reberbane, Savmølle og Skibsbyggeri, hvortil han maatte indføre Tømmeret fra Norge uden Told. Det er ikke urimeligt at antage, at Trellund har henledet Regeringens Opmærksomhed paa den i Amsterdam værende Landsmand, der med Rette maatte anses for en Dygtighed; Underhandlingerne med Kort Adeler maa være begyndte endnu i 1662, og de endte med, at der i Jan. 1663 paa Kongens Vegne rettedes en udtrykkelig Opfordring til ham om at træde i dansk Tjeneste. Generalløjtnant

over den norske Hær Klavs Ahlefeldt var den, der indledede en Brevveksling med Kort Adeler om denne Sag og havde maaske benyttet Povl Tscherning, der i Jan. opholdt sig i Amsterdam, som Mellemmand. Øjeblikket var for saa vidt ikke heldigt valgt, som Adeler netop havde faaet et nyt Tilbud fra Venedig om at overtage en Admirals Stilling dér med 5000 Dukaters Løn. Men da de Vilkaar, han kunde opnaa som dansk Admiral, vistnok var lige saa gunstige, foretrak han at tjene sin egen Konge, der paa sin Side ogsaa kunde ønske at have en Mand i sin Marine, som ikke var af den danske Adels gamle Surdej, og om hvis fulde Hengivenhed der lige saa lidt kunde tvivles som om hans udmærkede Sømandsdygtighed. Derfor gik man ind paa Kort Adelers Betingelser og indrømmede ham f. Eks., at han skulde have Rang lige efter Rigsadmiralen, altsaa som den næstøverste i Søstaten; og efter at han 8 Avg. var kommet til København, udfærdigedes hans Bestalling som Admiralitetsraad og Admiral (15 Sept.). Han skal i Følge denne villig og hørsommelig lade sig bruge i Freds og Ufreds Tid, naar Kongen udkommanderer ham med hele Flaaden eller blot med enkelte Skibe. Dernæst skal han føre Tilsyn med de »nordiske Folk« paa Holmen, som allerede findes eller senere samles der, og holde dem i tilbørlig god Orden og Disciplin. For det sidste Hverv skal han nyde Kaptejns Traktement (vel 4—600 Dlr.), men skal ellers i Stedet for Besolding have Ret til toldfrit at indføre og forhandle 2 Skibsladninger spansk Salt. Dog havde Kort Adeler været saa forsigtig tillige at faa udfærdiget en anden Bestalling, hvor de nævnte Lønningsbestemmelser var ændrede saaledes, at de lød paa 6000 Dlr. for Admiralbestillingen og 1200 for Kommandoen over Norbaggerne. Efter at Salthandelen vel ikke havde svaret til Forventningerne, traadte de subsidiære Bestemmelser i Kraft i Følge et Kongebrev af 13 Juli 1664, som ordnede Overgangen paa en for Adeler særdeles gunstig Maade. Da Adeler ikke havde villet lade andre »passere« foran sig end Henrik Bjelke, kunde det kun findes meget menneskeligt, at de forbigaaede Admiraler viste nogen Misfornøjelse, og i det mindste om Nikolaj Helt fortælles det da ogsaa, at han

af den Grund forlangte sin Afsked, hvilken dog ikke blev bevilget ham. Og endogsaa Henrik Bjelke havde Adeler »passeret« ved at opnaa en langt højere Gage end Rigsadmiralen selv. Den Vinding, som Søstaten kunde paaregne sig ved Kort Adelers Antagelse, og som kunde opveje de større Udgifter og de andre paapegede Ulemper, hans Indtrædelse i Etaten foraarsagede, maatte vel nærmest søges deri, at Admiralitetet nu talte et Medlem i sin Midte, der havde Kongens Gunst og Øre og hos Kongen kunde udvirke Foranstaltninger, som maatte komme hele Søstaten til gode. Virkelig synes en saadan Indflydelse at kunne spores i de første 3 à 4 Aar efter Kort Adelers Udnævnelse, men efter den Tid taber den sig, saa at Kort Adeler i Resten af Frederik III.s Regering ikke kan paavises at have udrettet synderlig mere end de øvrige Medlemmer i Kollegiet. Heller ikke kan man sige, at han benyttede sin Indflydelse til særlig at begunstige alt, hvad der var hollandsk, thi for ham som for enhver, der ønskede Marinens kraftigere Udvikling, maatte det i de Tider ligge nærmest at søge de nye Kræfter i Holland og kun dér, hvor alt til Faget henhørende jo var at faa, naar blot de nødvendige Pengemidler stod til Raadighed for den søgende.

Men Kort Adelers Antagelse synes kun at være et enkelt Udslag af Regeringens Iver for at ophjælpe Sømagtens Stilling. 1 Maj sanktionerede Kongen et nyt Budget, som deri er forskælligt fra alle tidligere Overslag, at det anviser Marinen bestemte, faste Indtægter, nemlig Afgiften af det »trykte« (stemplede) Papir, Skatterne af Amterne og Kontributionen af Købstæderne i begge Riger, hvortil (næste Aar) kom Tømmer- og Tiendelast-Skatten i Norge, hvilket alt beregnedes at skulle udgøre en samlet Sum af 200000 Dlr. Men man gjorde straks den ubehagelige Erfaring, at disse Indtægter var altfor højt anslaaede, og at de indflød meget uregelmæssigt; saaledes paadrog Aarhus By sig store Restancer paa den skyldige Kontribution, hvorfor Magistraten maatte gøres ansvarlig for Pengenes Erlæggelse, da de var højst nødvendige til Flaadens og Søstatens Opkomst og Fornødenhed. — Fra samme Tidspunkt som det nye Budget (1 Maj) gennemførtes en nøjagtigere Regnskabsførelse for Sø-

magten. De saa nyttige Maanedsekstrakter over »Indtægt og Udgift udi K. Maj.s Rentekammer, Søstaten vedkommende«, genoptoges; de førtes nu af Renteskriveren Tomas Tomasen og undertegnedes af Mogens Fris, Søstatens Rentemester. Maanedsekstrakterne blev dernæst sammendragne i Aarsregnskaber, som ikke fremviser nogen Underskrift, men paa hvis Læderbind Begyndelsesbogstaverne af Rentemestrene Sten Hondorfs, Mogens Frises og Henrik Møllers Navne findes indpressede.[35] Paa Rentekamret førtes ogsaa en Række »Registerbøger«, hvis ældste bevarede Bind rigtignok først er fra 1665; heri anførtes alle Kvitteringer og Anvisninger, som vedkom Marinen, i deres Ordlyd.[36] — Paa Holmen blev der truffet tilsvarende Foranstaltninger. Fra 1663 førte man en »Registerbog contra kongelige Skatkammer«, som bl. a. indeholder en Del til Rentekamret indleverede Specialregnskaber. En anden Række af Holmens »Registerbøger« begynder først 1665, men er sikkert et Par Aar ældre; her forefindes Kopier af Rekvisitionssedler paa Materialier til Skibenes Bygning, Reparation, Tiltakling m. m., og Sedlerne er underskrevne af Rigsadmiralen, Admiral Kort Adeler, Holmens Admiral og Viceadmiral, Ekvipagemesteren og Sø-Viceadmiral Nikolaj Helt, (der helst udtrykker sig paa Tysk).[40] Mærkeligst er dog den »Hovedbog«, som fra vort Aar førtes paa Bremerholm, og som især maa ansés for en ny og god Indretning. Hvert Skib, hver Holmens Bygning, hvert Værksted, hver Beholdning, hver Varesort, — om det saa er Synaale, — har sin Konto med Debet og Credit i Hovedbogen, idet baade rede Penge og Naturalydelserne, vurderede i Penge, føres til Indtægt.[45] Hovedbogen blev sandsynligvis holdt i Orden af Admiralitetsskriveren Movrits Eskildsen; fra 1 Marts forhøjedes hans Løn nemlig til 600 Dlr. aarlig, for at han skulde »holde Admiralitetets Kontrabog med de andre Registerbøger saa rigtig, at deraf kunde ses, naar paafordredes, hvad paa Flaaden og Søstaten blev aarlig bekostet.«[2]

Samtidig synes der at være kommet mere Liv i Virksomheden paa Holmen; man fortalte endog, at der foruden Reparationen af de 14—15 Krigsskibe, som laa i Lejet, skulde tages fat paa Bygningen af 4 nye Fregatter. Disse

Nybygninger paabegyndtes virkelig i 1665. I Apr. ankom der ikke blot 20 Tømmermænd fra Lybek, (som atter rejste i Nov.), men ogsaa 20 hollandske Skibstømrere, som Gabriel Marselis havde antaget i Amsterdam. Regnskaberne viser, hvorledes Tømrernes Antal stiger og falder i Aarets Løb: i Marts fandtes der 32, i Apr. 75—91, i Maj 95—128, i Juni 131, i Juli 135—137, i Avg. 135—131, i Sept. 129—113, i Okt. 119—117 og i Nov. 62—59.[32] 17 Apr. fik Henrik Bjelke Befaling til at have tilbørlig Indseende med, at ingen af Kongens Baadsfolk forrettede Arbejde hos nogen i Byen, hvo det og kunde være, for at Kongens Arbejde ikke derover skulde blive forsømt.[57] Paa Holmen fandtes 1 Maj 423 gemene Baadsfolk foruden 160 Konstabler ved Tøjhuset, medens Officerskorpset kun bestod af 3 Admiraler, 9 Kaptejner og 10 Løjtnanter. — Viceadmiral Jørgen Bjørnsen fik 14 Okt. Pas for i Antvorskovs, Saltø, Dragsholm og Kalundborg Amter at hugge Tømmer til 4 nye Skibe, maaske de omtalte Fregatter;[1] først 17 Juni 1664 var han færdig med dette Arbejde.[32] Ogsaa var der i Juli blevet handlet med Tolderen i Flækkerø Anders Rejsner om Indkøb af Tømmer.[2] I Avg. arbejdedes der paa Prins Kristian, som gjordes noget lavere, da Kanonerne hidtil havde ligget for højt til, at Skibet kunde faa sin rette Fart. For at fremme Holmens Arbejde sikrede man sig en kyndig Ekvipagemester i den hidtilværende »Underekvipagemester ved Admiralitetet i Hoorn« Arnt Tengnagel, som maa have været til Stede 24 Juni, fra hvilken Dag hans Løn (paa 1000 Dlr.) beregnedes; han skulde forholde sig efter den Instruktion, som skulde gives ham efter hans Tilbagekomst. 4 Dec. resolverede Kongen i en Skrivelse til Rigsadmiralen, at Kort Adeler maatte antage Ties Hermansen van der Burg til Skibsbygmester paa de af Adeler foreslaaede Betingelser, hvis man da ikke kunde opnaa bedre; Mesteren skulde dernæst saa snart som muligt komme til Danmark.[2] I de følgende Aar anvendtes omtrent 2000 Dlr. paa »Ekvipagemesterens og Skibsbygmesterens Hus« paa Holmen.[45] — I Avg. sendtes Kaptejn Lavrits Nielsen til Neustadt for at tilsé et der bygget Skib;[35] i Sept. rejste nogle Personer derover for at takle det, og i Okt. skulde det føres

til København.[32] Næste Aar blev Skibet (Oldenborg?) betalt Klavs Reimers med 13000 Dlr.[35] Af Arnt Tengnagel og Henrik Würger i Lybek købtes en Galiot for 3000 Dlr. og i Følge Kontrakt af 1 Juni købtes Skibet København af det forrige Saltkompagni; Skib og Redskab kostede 9000 Dlr. og de 22 Kanoner med Ammunition 2100 Dlr. 17 Juni afsejlede Skibet, ført af Kaptejn Jørgen Plovmand, til Arkangel efter Hamp, men da det i Efteraaret kom tilbage, stødte det paa Grund ved Saltholm, og 12 Skippere maatte hjælpe at lette Skibet ved at losse Ladningen over i deres Skuder.[32] Henad Sommeren udrustedes Sorte Bjørn og Nældebladet til et Norgestogt, maaske for at krydse mod de mange Sørøvere, der fandtes i de Farvande.

I det mindste én Ansættelse (Skibsbygmesterens) viser os Kort Adelers Indflydelse; men det tør vistnok antages, at meget andet af Holmens ændrede Regnskabsvæsen og fornyede Virksomhed skyldes de Vink, som han har givet; han maa da endog før sin Ankomst her til Landet have hjemsendt skriftlige Anvisninger om, hvad der burde gøres. Men naar han her og senere yder sine Bidrag til Holmens Organisation, kan det næsten kaldes en Skæbnens Ironi, at Fortidens gæve Stridsmand og praktiske Søhelt nu maa lade sig forvandle til en fredelig og halv teoretisk Organisator, og det i smaa Forhold, hvor ingen evropæisk Berømmelse ventede ham.

Æren for paa ny at have indført Brugen af Galejer her i Danmark kan i det mindste bestemt hævdes for Adeler[1]). 24 Sept. fik han en Indvisning paa 1500 Dlr. for en Galej, han havde ladet bygge i Holland.[35] Det er sikkert den, der næste Aar tjente som Model ved Galejbygningen i Norge; men der omtales ogsaa i 1663 en anden Galej med Navnet Frederik, som maledes paa Holmen og figurerede ved Kurprins Johan Georg af Saksens Indtog i København 18 Sept. Ved denne Lejlighed paraderede i Kalvebodstrand 50 smaa flagbehængte, med Kanoner forsynede Smaafartøjer under Viceadmiral Helts Kommando; foruden to nordiske forgyldte

---

[1]) I 1657 omtales dog en Galej, Jægeren.

Jagter (Skærbaade) bemærkedes især en Galej, paa hvilken Kongen var om Bord, og som af Kort Adeler var indrettet paa venetiansk Vis; den var overtrukket med rødt Skarlagen. Eskadren saluterede Indtoget, der til Lands drog ind ad Vesterport, og de mange festligt smykkede Baade saa helt lysteligt ud. I Okt. befaledes Tømmer hugget i Bergenhus Amt til Galejers Bygning, og i samme Maaned blev Løjtnant Floris Karstensen ansat som Inspektør ved de smaa Galejer.[3 2] I Aarene 1663—65 anvendtes dernæst 3487 Dlr. paa »diverse Galejer«. Det var da ganske tidssvarende, naar de Dages »Zeitungen« berettede om et Syn, der var observeret i Østerrisøer, og hvori der forekom en Galej, førende Splitflag og givende Ild fra begge Borde. — Endog en »Gundel« blev anskaffet, hvortil 2 ægte italienske Gondolierer indforskreves og tjente en Aarrække fra 21 Okt. 1664.[2]

Admiralitetet var 8 Jan. blevet forstærket med den ovenfor omtalte Jonas Trellund, der udnævntes til Admiralitetsraad og Assessor.[1] Jens Lassen (S. 199), der endnu ikke maa have indtaget sin Plads i Kollegiet, fik Rigsadmiralen 1 Avg. kgl. Befaling om at tage til sig i Admiralitetet, med Gang efter Povl Klingenberg, i Overensstemmelse med Bestallingsbrevet.[2] Endelig fik Kort Adeler efter 15 Sept. ogsaa Sæde i Kollegiet, som nu bestod af 8 Medlemmer efter paa forskællig Vis at have mistet Henrik Møller, Kornelius Kruse og David Dannel. Admiral Niels Juel havde indtil forrige Aars Udgang været den, til hvem de allerfleste Befalinger angaaende Holmen i de senere Aar var blevet rettede. Dette hører op i 1663, hvorefter alle Ordrerne adresseres til Admiralitetet eller til Rigsadmiralen som Kollegiets Formand.[2] Henrik Bjelke fik 28 Marts Inspektion over Havnen i Byen for at paasé, at den vedligeholdtes med Bulværk og ikke opfyldtes med Urenlighed.

Bærnt Jansen Kling antoges 2 Marts i Holland til Skibskaptejn, vistnok af Kort Adeler,[4] og sendtes straks med Vildmanden til Holland.[3 2] Skibskaptejn Jørgen Mattiasen Møller forløvedes 1 Juni for at gøre en Rejse til Gambia.[2] Løjtnant Kristen Bertelsen døde d. A. og begravedes 18 Jan. om Aftenen. 11 Okt. jordedes Holmens øverste Kapellan, Hr.

Kristen Andersen Taarnby, 54 Aar gl.,[9] hvorefter Hr. Jens Hansen Vinter, som 23 Jan. var beskikket til nederste Kapellan, rykkede op til øverste og overlod sin Plads til Lavrits Hansen Grønbek. Hr. Jens havde 10 Febr. faaet anvist et Hus i Skipperboderne til Residens; men den Vanskelighed frembød sig, at baade Kapellanens Residens og Holmens Skolehus Dagen forud var forundte Sognepræsten Magister Niels som Pant for 1010 Dlr.; derfor tog man 12 Sept. den Bestemmelse, at disse Boder skulde tilbageerhverves af Kongen og bruges som forhen. 2 Avg. tillodes det Magisteren at residere i det Hus, han selv for nylig havde ladet opføre, og at udleje sin Embedsresidens.[1] — I 1661 havde Ingeniør Gotfred Hofman faaet Befaling til at maale Grev Penses Have og de derved liggende Baadsmandsboder, for at det kunde ses, om de ikke paa nogen af Siderne kom de paatænkte nye Gader for nær. I Apr. 1663 begyndte man at afbryde en Del Boder, — hvoraf Stenene og Tømmeret toges i god Forvaring, — for at kunne føre (Store) Kongensgade igennem i lige Linie. Brolægningen af denne Gade ud for Boderne paatog Kongen sig at bekoste.

I Begyndelsen af Maj rasede en 3 Dages Sydoststorm; i Slutningen af Maaneden troede man at se en svensk Flaade paa 14 Orlogsskibe ligge paa Københavns Red; det maa have været et Luftsyn, udtydet af den Frygt, man stadig havde i Blodet; men allarmeret blev man. — 22 Sept. sejlede det svenske Orlogsskib Rigsæblet forbi Reden og vakte megen Opsigt; Kongen lod sig ikke nøje med selv at betragte det gennem en Kikkert fra Kastellets Volde, men sendte henad Aften, da Skibet for Modvind ankrede op en Mils Vej borte, Rigsadmiralen og de andre Admiraler i en Baad ud til Skibet for i al Hemmelighed at besé det nøjere; de roede ogsaa nogle Gange rundt om Skibet og havde alle, da de kom hjem, kun Ros at udtale over, hvad de havde set. — 1 Okt. afholdtes til Kurprinsens Ære en Sælhundejagt ved Gammel Vartov. Da Galejen, Jagterne og Baadene, som brugtes ved denne Lejlighed, drog forbi Orlogsskibene i Lejet, viste disse sig behængte med Flag og dragne med Skarlagen og hilste med dansk Løsen. Dronningen befandt sig denne Gang paa

Galejen, Kongen i en Jagt. En firkantet Plads i Søen var indhegnet saaledes med Fiskergarn, at de kongelige fra et »Theatrum« kunde naa de der indespærrede Sæler med Pistolskud. Skydningen varede ved til Aften og endte med alle Dyrenes Nedlæggelse. Uagtet det ugunstige Vejr blev Flaaden besét 8 Okt. af Prinsen og Kurprinsen. Skibene Frederik, Sofia Amalia, Prins Kristian, Trefoldighed, Den hvide Svane, Viktoria, Tre Løver, Sorte Rytter, Norske Løve og andre Skibe blev tagne i Øjesyn. Paa Lindormen trakteredes Prinserne af Henrik Bjelke, og ved alle Skaalerne saa vel som ved Ankomsten og Affarten gaves dansk Løsen. — 20 Okt. herskede der en vældig Storm, som sprængte Nældebladets Ankertove og bragte Skibet i Drift. — Valdemar Daa til Borreby havde ved denne Tid faaet bygget et nyt Skib, som lige var udløbet af Bankestokken; men da det var kommet til Skade »i forleden Vejrlig« (vistnok Stormen 20 Okt.) og trængte til Kølhaling, udlaantes der (4 Nov.) Valdemar Daa Blokke, Tov o. s. v. til Brug ved denne Lejlighed.[2] Skibet er maaske det, som i Juni 1665 købtes af Kongen for 4000 Dlr. I øvrigt fortælles der om Valdemar Daa, at han forhuggede Borreby Skove og bl. a. lod bygge et Orlogsskib »med 3 Fordæk«, hvilket han tilbød Frederik III., men Admiralen, der synede det, maatte erklære, at Skibsbyggerne havde forsét sig, saa at Skibet ikke sejlede godt, men huggede i Søen; og Kongen købte det ikke. — Da Pesten herskede i Amsterdam og Hamborg, blev der 12 Nov. truffet Karantæneforanstaltninger paa Toldboden; de ophævedes 14 Marts 1664, men traadte atter i Kraft 17 Avg. (og 24 Okt.). — Da Forstanderen paa Kvæsthuset, Gabriel Jakobsen, endnu ikke havde klaret sine Regnskaber, befaledes Henrik Bjelke, Erik Krag og Hans Svane 17 Dec. at forhøre dem og derhos at opsætte nogle »Poster«, hvorefter en ny Fundation kunde »anrettes«.[2]

I Kalenderaaret 1663 udbetalte Rentekamret til Klædekammerskriveren 23911 Dlr.; Povl Klingenberg udbetalte endvidere 15028 Dlr. til Haandværksfolkene paa Holmen.[3 2] Holmens Folk og Søstatens Artilleribetjente betaltes i Febr. og Marts med »Magasinkorn«.[2] — Blandt Indtægterne, der ind-

gik i Rentekamret, fra 1 Maj til Aarets Udgang, fremhæves de norske Kontributioner med 25881, de danske med 13306 og det trykte Papir med 4795. Alle Rentekamrets Udgifter til Søstaten beløb sig til 45204 Dlr.[35] Bremerholms Hovedbog, der, som omtalt, inddrager andre Indtægter i sine Beregninger, har for dette Aar en »Balance med Skatkamret« paa omtr. 100000 Dlr.[45]

1664.

Det nye, friske Blod, der nu rullede i Marinens Aarer, gjorde sin Virkning: der var aabenbart kommet mere Fart i Tingene. Allerede 22 Jan. fik Kort Adeler Ordre om at rejse til Norge for at udskrive Baadsfolk, vistnok mest i Trondhjems Stift, hvorfor han senere oppebar omtr. 1440 Dlr. i udlagte Penge. Af disse Folk skulde maaske det omtalte Kompagni »Norbagger« dannes. Det var nemlig hans Agt at antage 2 à 300 forstandige unge norske Mænd, der skulde udgøre et Frikompagni og undervises i Styrmands- og Artillerikunst for i Krigstid at fordeles paa Orlogsskibene. Dog maa det bemærkes, at Regnskaberne intet mælder om dette Kompagnis senere Skæbne; det maa være smæltet sammen med de øvrige faste Aarstjenere. I Febr. købte Kort Adeler paa Kongens Vegne Skibet St. Mikael, 26 Stykker, paa hvilket Admiralitetsraaden Jens Lassen havde henledet Opmærksomheden; Skibet var i Holland og kostede i repareret Stand 8185 Dlr.[48] For at skaffe Arbejdskraft paa Holmen gav man ikke alene tilrejsende Snedkersvende Paalæg om at mælde sig hos Bremerholms Snedker Adolf Erik; men der udgik ogsaa (2 Marts) den Befaling til Lensmændene i Danmark, at de skulde skikke alle Fanger, der var dømte paa Livet eller i Jærn, og som befandtes arbejdsstærke, til Holmen for at arbejde der, »eftersom ved vores Flaade Arbejd dagligen udkræves her paa Holmen«.[2] — 19 Marts beordredes Arnt Tengnagel til at rejse til København med St. Mikael, (der ogsaa bragte 25 hollandske Tømmermænd til Danmark), for at overtage Embedet som Ekvipagemester. 17 Maj, da han

fik sin Instruks, var han allerede godt i Gang med Arbejdet paa Bremerholm, hvor Instruksen giver ham en betydningsfuld Plads, som næsten kunde synes at gøre al anden Inspektion overflødig. Han skulde overvære Mønstringerne, fordele og holde Folket til Arbejde, tilsé Spisningen [1]), syne Provianten, føre Inventarierne over Skibenes og Værkstedernes Beholdninger, opbevare Nøglen til hvert Skibs Redskabskammer, (der sikkert fandtes paa Tøjhusets Loft), skaffe nyt Redskab i det kassables Sted, udfærdige Rekvisitionssedler paa Materialier og Tømmer, overvære Synsforretningerne over det leverede; have Opsigt med Orlogsskibenes Fortøjning i Lejet og med Isningen omkring dem om Vinteren; med Skibenes Reparation og Kølhaling; tilkændegive Forsømmelser ved Vagterne, modtage Fanger i Jærn paa Holmen, tilsé Arbejdet paa alle Værksteder, besørge Vedligeholdelsen af Holmens Bygninger, sørge for Portenes og Fangetrunkens Lukning om Aftenen o. s. v. Ekvipagemesteren skulde være Admiralitetet, Rigens Admiral samt Admiralerne og »en particulier« Admiralen paa Holmen lydig. Oberskipperen Kristoffer Kristensen blev Ekvipagemesteren »tilføjet, at han ham udi alle forskrevne Punkter skulde forhjælpe«; derimod synes de 3 Inspektionsofficerer fra 1656 at være helt forsvundne. — I Maj blev Kaptejn Søren Orning sendt til Neustadt for at føre Opsigt med et nyt Skibs (vistnok Tre Kroners) Bygning.[32] — 12 Juni tilskrev Frederik III. Henrik Bjelke og Povl Klingenberg, at der efter Kongen af Frankrigs Ønske skulde bygges 2 Orlogsskibe til denne Potentat. Der skulde da opsættes 4 store Fregatter næste Aar, alle af samme Façon og Størrelse, 140 Fod lange over Stævnene og 35 Alen brede, dansk Maal; naar alle Skibene var byggede færdige, dog ikke armerede, skulde der trækkes Lod om, hvilke to den franske Konge skulde have. I den Anledning forevistes Holmen og Flaaden i Juli for den franske Resident Courtin og hans »kæreste«; dog kom de kun om Bord i Frederik, da de andre Skibe henlaa utiltaklede. I Juli bestemtes

---

[1]) Han indkøbte fersk Kød til dem, der skulde »spises« paa Holmen om Søndagen og i Julehelligdagene.[35]

Kanonantallet paa det nye Oldenborg til 20 Tolvpundigere, 12 6punds og 2 4punds Stykker; ligeledes forfærdigedes de Lader, som fattedes baade til de Skibe, som forefandtes, og til dem, der skulde bygges; de blev beslagne med »Dragbaand om Akslerne«.[2] Paa Holmen skal der være arbejdet paa 3 Skibe, til Dels ved hollandske og lybske Skibsbyggere, og der herskede stor Travlhed baade med disse Nybygninger og med de ældre Skibes Reparation. 19 Juli løb en Galiot af Stabelen i hele den kongelige Families Nærværelse; Skibet skulde oprindelig have heddet Grønland, men er maaske benævnet Spes. I Avg. købtes en Galiot af Kristoffer Gabel for 2000 Dlr. Lørdag 30 Okt. løb atter et nyt Skib af Bankestokken; i Kongens Nærværelse, med de sædvanlige Ceremonier, under Pavkers og Trompeters Lyd og med Præstens Velsignelse gled det ud i Vandet; Navnet Kurprinsen læstes paa Agterspejlet og ikke, som først paatænkt: Slesvig. — Der blev ogsaa talt om, at Kongen vilde anlægge en »snæver Havn« for sine Rangskibe, — maaske det første Spor til det nuværende Flaadeleje ved Toldbodbommen, — og at han vilde skaffe Redskab til de 16, 18 gode Skibe, han »endnu« havde[1]). Alle disse Momenter tyder paa, at tidligere Tiders Stilhed var blevet afløst af en oplivende Travlhed.

Travlheden herskede, i formindsket Maalestok, ogsaa i Norge. Den Galej, der i Fjor var erhvervet i Holland, sendtes til Amtmanden over Bergenhus Amt, og efter den blev mindst én bygget der dette Aar og én til det følgende; det beregnedes, hvor meget en Galej, — der kunde anskaffes for 1492 Dlr., — kostede mere end en Skærbaad; for Fremtiden skulde Galejer bygges i Stedet for Skærbaadene, medens disse skulde sælges, og til en Begyndelse samledes der i Vintertiden Tømmer til saa mange Galejer, som der hidtil havde været Skærbaade i Bergenhus Len. — Angaaende den norske Sødefension genoptog Statholder Gyldenløve det Forslag, »som Hannibal Sehested i Aaret 1647 havde proponeret og det

---

[1]) I Dec. og den følgende Maaned blev der skaaret Rør til Flaaden. En i Glykstad støbt Klokke blev i Juni anvendt til at »slaa Klokke paa Holmen«.[2]

paa adskillige Steder med Indbyggerne paa K. Maj.s Ratifikation sluttet« (S. 8). Forhandlingerne herom fornyedes 2 Aar senere.

Intet Øvelsestogt blev foretaget, skønt der udsendtes nogle Skibe, dog kun i fredelige Ærinder: Fregatten Egernet, Kaptejn Hans Dal, til Narven med russiske Gesandter; Vildmanden, Kaptejn Bærnt Kling, til Holland; Oldenborg, Kaptejn Peter Petersen Kærteminde, til Frankrig; København, Kaptejn Jørgen Plovmand, til Norge; endvidere Sorte Bjørn, Kaptejn Fit Jansen, og Nældebladet, Løjtnant Hans Mortensen; de to Skibe Papegøjen, Kaptejn Kristen Nielsen Benderup, og Blaa Mynde, Løjtnant Hans Nissen, laa begge i Store Bælt, og ligeledes var Galiot Prinsen, Flyende Hjort o. fl. i Fart.[32] I Juni mente man, at Arveprins Kristian skulde til Norge med 3 Skibe; men det blev ved Tanken. To Odenseborgere begærede i Okt. at fragte Skibene København og Oldenborg, for med dem at udføre Korn til Portugal; men herom forlangte dog Kongen først Admiralitetets Erklæring.[2]

Den forøgede Virksomhed betingedes af forøgede Indtægter. Købstædernes Kontributioner ydede dette Aar næsten 36000 Dlr., det trykte Papir 29300, Amterne i Danmark og Norge 13200, Tiendelast-Skatten i Norge 4500 og Forstrækningerne, som dog altsaa ikke kunde undværes, 8000. Udgiften hele Aaret om var 98131 Dlr., deraf 59551 til Klædekammerskriveren,[32] som gennem Povl Klingenberg desuden modtog 550 Dlr.; Søstaten mentes at være saa velhavende, at den kunde tilskyde 2000 Dlr. til den »civil Bygning« i Kastellet.[35] Den nye Indtægtspost af Tiendelasten i Norge var bevirket ved en Forordning af 30 Jan.: Kongen havde til Rigernes og Undersaatternes bedre Defension eragtet det for højst nødvendigt, at Skibsflaaden tilfulde igen blev repareret og stedse vedligeholdt, hvortil kontinuerligt behøvedes adskilligt Tømmer m. m.; derfor paabød han, at al Trælasttiende i Norge af alt Tømmer, der udførtes, skulde erlægges in natura, medens der i Stedet for Tiendedelerne skulde betales en aarlig Savskat. — 8 Juni fik Statholder Gyldenløve et Tilhold om at sørge for, at de til Søstatens Brug desti-

nerede Skatter og Midler, som Norge skulde yde, indkom og afleveredes i rette Tid. — Med Hensyn til de ovenfor anførte Tal skal bemærkes, at Bremerholms Hovedbog i sin Balance med Skatkamret har en adskilligt højere Totalsum, nemlig omtr. 120000 Dlr.[45]

I Personellet foregik følgende Forandringer. 1 Juli fik Kort Adeler, som omtalt, sin Lønning konverteret fra Salt til Penge, 7200 Dlr., der udrededes af Bergens Told. 9 Juli antoges Jakob Karlsen de Vatt atter som Skibskaptejn og indførtes i Søstatens Rulle.[2] 23 Okt. fik Kort Adeler Tilladelse til at antage 3 af ham navngivne Kaptejner i Kongens Tjeneste; der maatte tilsiges dem henholdsvis 600, 400 og 350 Dlr. i aarlig Besolding. Disse tre maa findes blandt de 4 Officerer, som i den nærmeste Eftertid indtraadte i Tjenesten: Povl (Paulus) Avgustinus, »som af Kærlighed til sit Fædreland at tjene sig fra Venetien, hvor han bedre Kondition havde end her, havde begivet«; 23 Nov. blev han indskrevet som Kaptejn i Holmens Rulle med 400 Dlr.s Gage, saaledes som Kort Adeler havde tilsagt ham; 30 Nov. indskreves Klavs Mikkelsen og 10 Dec. Jan Simensen Morian og Rolf Petersen i samme Rulle, hvori desuden Kaptejn Jakob Albrektsen 2 Nov. optoges med Ventepenge af 150 Dlr. mod at være i Beredskab, naar det fordredes.[2] 14 Apr. jordedes Kaptejn Kristen Nielsen Benderup, 38 Aar gl., som altsaa næppe har gjort noget langt Togt d. A. 17 Nov. jordedes Kaptejn Evert Karstensen, hvem Kongen tilstod fri Begravelse i Holmens Kirke,[2] og 18 Dec. forrige Løjtnant Avgustus Jakobsen.[9] — Lorens Jakobsen, Mønstreskriver paa Holmen, døde 5 Juni, efterladende sin Enke en Fordring paa Rentekamret, 1000 Dlr. stor, hvoraf Enken 26 Aar efter fik — 100 Dlr. i Affindelse![4] Allerede 26 Jan. havde den nye Mønstreskriver Morten Klavsen faaet »Inventarium« i Overværelse af 4 Holmens Embedsmænd.[2] 22 Juni befaledes Vejeren Hans Svendsen ogsaa at føre Regnskabet ved den store Smedje, hvorfor der senere (1668) tilstodes ham et Tillæg paa 100 Dlr. aarlig;[6] han førte ogsaa Domsbogen. — Holmens Sognepræst Magister Niels Kristensen Spend døde 1 Jan., 59 Aar gl., hvorfor Hofprædikanten Mag. Mattias

Foss beordredes til at holde Prædiken over hans Lig,[2] hvilket ogsaa skete 14 Jan. Til Holmens Provst beskikkedes Torkild Tuesen 9 Jan.[1] 22 Dec. blev Garnisonspræsterne befalede at erkænde ham som deres Præpositus og at betjene Garnisonen med Alterens Sakramente i Holmens Kirke, da denne jo søgtes lige saa vel af Soldaterne som af Skibsfolket.[5 7] Samtidig (20 Dec.) var det overdraget Henrik Bjelke at antage sig Holmens Kirke og dens Interesser.[2]

For at sikre sig fornødent Mandskab paa Flaaden, udstedte Kongen, — da han havde bragt i Erfaring, at mange af hans Skibsfolk førtes ud af Landet og kvitterede hans Tjeneste, — en Forordning, der forbød Skippere under stræng Straf at tage saadanne Matroser om Bord. 8 Nov. holdtes en Hovedmønstring paa Holmen, hvilket bl. a. havde den Virkning, at Under-Admiralitetsretten, der skulde have holdt Møde den Dag, »efter høje Øvrigheds Befaling blev split'«:

Den sidste Bemærkning er anført efter Domsbogen,[8] en Protokol, avtoriseret 22 Marts 1664 af Henrik Bjelke, Niels Juel, Povl Klingenberg og Nikolaj Helt og overgivet Morten Klavsen, — »udi hvilken rigtig skrives og protokolleres skal alle Rettergangssager, som for Holmens Ret bliver holdet«. Bogen indledes med Ønsket: »Gud ramme sin Ære!« og indeholder Domme af Over-Admiralitetsretten fra 1664—66 og af Under-Admiralitetsretten fra 1664—65. For indeværende Aar kan især mærkes en Sag mellem Jens Jensen og Peter Dannel. Disse to Skrivere var komne i Strid med hinanden i Admiralitetsstuen; Jens vilde i Stridens Hede trække sin Kaarde; men da han ikke kunde faa den ud af Skeden, løb han ind til Bertel Kristensen, der var ansat hos Mønstreskriveren, og bad om at faa hans Værge til Laans; men Bertel modtog ham med det Spørgsmaal: »Hvi ser du saa grimet ud i Øjnene?« hvorpaa Jens svarede: »Vi have givet hverandre Ørefigen!« og gik bort. Men lidt efter kom Peter »grædendes« ud af Admiralitetet hen til Lorens Holmer; denne tog sit Tørklæde og tørrede hans Øjne, medens Peter fortalte ham, at Jens havde hugget ham i Armen. Det viste sig da ogsaa at være rigtigt, da de trak Kjolen af ham, hvorfor det blev nødvendigt at søge

Bartskærs Hjælp. Men da alt dette var sket »paa H. kgl. Maj.s Holm og høje Frihed«, og da Sagen var »til Hals og Haands Afhuggelse«, blev Affæren henvist til Overrettens Bedømmelse.

Der findes ogsaa fra dette Aar en Sag mellem 2 Nyboderskoner, som i velvalgte Udtryk havde skældt hinanden ud for det værste, de kunde finde paa, og end ikke havde skaanet de fraværende Ægtefæller: »Din Mand er en Kirke-Baadsmand, er indskreven for en Kvæstmand paa Holmen!« For Retten vidste begge Parter naturligvis intet andet, end hvad ærligt er, om hinanden, og blev »venligt forligede«; men de maatte ikke mere rippe op i den Historie, hvis de ikke vilde have 20 Dlr.s Mulkt.

I Okt. ankom et engelsk Krigsskib paa Reden, medførende en Ambassadør Grev Carlisle; ved dennes Indtog i Staden 30 Okt. brugtes 2 »smukke Galejer«. 22 Nov. førtes den franske Gesandt Terlon af Viceadmiral Nikolaj Helt til Helsingborg paa Den flyende Hjort, der ledsagedes den første Mils Vej af 14 smaa Fartøjer. 25 Nov. om Aftenen hørtes en stærk Skyden ude fra Reden; det udtydedes som Begyndelsen til et fjendtligt Angreb og nødvendiggjorde Troppernes Allarmering. Holmens Admiral Niels Juel, der ved en udsendt Baad havde undersøgt Sagen, lod dog snart mælde, at Skydningen kom fra det omtalte engelske Krigsskib; men da Kaptejnen om Bord var ganske drukken, vilde han paa ingen Maade laane Øre til Opfordringen om at holde op med Saluteringen, og man maatte da lade ham blive ved med at gøre Støj, indtil han selv blev ked deraf. Følgelig udgik den Ordre, at man for Fremtiden ikke skulde lade sig allarmere af engelske Kanonskud.

Da Grevinde Carlisle under Opholdet her havde faaet en Søn, og denne skulde døbes 27 Nov. om Bord paa den engelske Orlogsmand, sejlede de kongelige ud til Højtideligheden paa Den grønne Papegøje, og Skydningen begyndte igen, dog uden denne Gang at forurolige. Der var for Tiden et venligt Forhold til England, som tilbød Danmark Forbund mod Holland. Ved et Besøg paa Holmen, hvor jo Skibe byggedes af hollandske Tømmermænd, havde de her i Kø-

benhavn værende Englændere fældet en haard Dom om den hollandske Skibsbygningskunst. Til Gengæld ulejligede Kongen i egen Person sig i al Stilhed ud til den engelske Fregat paa Reden, hvor hans Følge, der bestod af kyndige Folk, paaviste adskillige store Fejl ved det engelske Skibs Konstruktion. — Det var urolige Tider til Søs, og da en dansk Galiot, vistnok Prinsen, Kaptejn Hans Dal, afsendtes til England, var man spændt paa, om den vilde kunne undgaa Hollændernes Visitering, da disse anholdt alt, hvad der vilde til England. Denne Frygt viste sig ikke ugrundet. Næppe var Galioten kommet Kullen forbi, før den mødte en hollandsk Kaper, som vilde tvinge den til at stryge Merssejlene; men Hans Dal svarede: »Ser I vel, at jeg fører Kongens Flag og Fløje?« og da han endvidere fremviste sine Papirer, fik han Kaperen til at drage bort. Men $1\frac{1}{2}$ Vegsjøs fra Newcastle kom en anden hollandsk Kaper ham i Vejen. Dal maatte fare i en Baad over til Kaperen for at legitimere sig, og imedens forblev Hollænderne om Bord paa Galioten, forlangte at faa Nøglen til Kahytten og tiltruede sig Tobak, Øl, Klæde m. m.[8] En saadan Behandling af et kgl. Orlogsskib skulde ikke gøre Forholdet til Holland venligere.

Endnu skal bemærkes, at Admiralitetets Segl i Følge Befaling af 17 Febr. blev saaledes ændret, at der nu læstes i Omskriften: »Admiralitatis regis Daniæ« i Stedet for det tidligere: »Regni Daniæ«. — 15 Nov. nedsatte Kongen en ny Revisionskommission, bestaaende af Jørgen Redtz, Peter Scavenius og Vitus Bering, der skulde revidere alle Regnskaber, som var ældre end 1660; Kommissionen arbejdede i nogen Tid, men fik ikke stor Betydning.

VI.

Den anden engelske Krig.

1665—1667.

1665.

Danmark svinger i politisk Henseende frem og tilbage mellem Holland og England under disse Landes indbyrdes Krige. I Febr. udsteder den danske Konge Forordning om Certifikationer og Søpas for dem, »som i denne vidt udseende Tid sejler«; ligeledes Forbud imod at købe engelske og hollandske Priser. Samtidig (21 Febr.) byder en anden Forordning, at ingen af Kongens Undersaatter maa indtræde i fremmed Krigstjeneste, »eftersom den store Udrustning, som nu fast overalt sker, vil give Anledning til ydermere at blotte vores ved sidste Fejde mærkeligen udtømmede Riger og Lande og foraarsage os selv Mangel paa gode og dygtige Personer«.[61] Det forbydes ogsaa at sælge Master, Beg og Tjære fra Norge til fremmede, da den danske Flaade selv har Brug for disse Sager.

Aaret begyndte med en stræng Vinter, som nødvendiggjorde de besværlige Isninger; i Febr., da Isen var saa tyk, at 3 lybske Matroser ad denne Vej havde vandret fra Landskrone til København, blev Havnen opiset fra Holmen til Toldboden, og udenfor denne holdtes 2 Vaager aabne af Borgerne, der dog knurrede over denne Forøgelse af deres Borgerpligter.

Paa Holmen arbejdedes der flinkt paa Flaaden. Det blev paalagt alle Lavene i Københavns at tilvejebringe visse Kvanta Materialier til Udrustningerne; ligeledes skulde Byen København skaffe en hel Del tomme Tønder. Det fortaltes, at 500 Matroser skulde hverves ved offentligt Trommeslag; vist er det, at Kaptejn Jørgen Plovmand sendtes til Lybek for ved Henrik Lydemans Hjælp at hverve Baadsmænd dér.[35] Kort Adeler fik 6 Febr. Paalæg om at indforskrive fra Holland 40 Skibstømmermænd, 2 Murmestre med 3 Svende, 1 Udtakler, 1 Billedhugger med 2 Svende samt 1 Skibsmaler.[2] Haandpenge til disse Personer anvistes senere. Jørgen Plovmand — og de andre Officerer, som maa have været udsendte for at hverve eller udskrive, — vendte tilbage med et forholdsvis ringe Antal Matroser; men man haabede paa, at Norge vilde yde desto flere. I Sept. fandtes der da ogsaa paa Holmen 1289 udskrevne Baadsmænd, til hvem man anskaffede nogen Opklædning.[32] I Marts maatte Povl Klingenberg forstrække 3000 Dlr. til Arbejdsfolkenes Betaling paa Bremerholm.[36] 18 Maj var der 151 Tømmermænd og 138 »Ruhuggere« i Tjeneste; de sidste er vistnok Haandværkere, som udsøgtes blandt det udskrevne Skibsmandskab. Der arbejdedes paa de Nybygninger, som stod paa Beddingerne ved Vejerhusporten, ved Klokken, bag Reberbanen og paa Slæbepladsen; paa ethvert af disse Steder ordineredes en »Dreng« til at mønstre de paagældende Arbejdere i rette Tid.[6] Uagtet man i Juli »løsgav« 10 Skibstømrere og endnu ikke den Gang havde faaet de ovenfor omtalte hollandske Tømmermænd, der skulde komme med Unge Tobias, Kaptejn Jens Rodtsten, havde man dog 2 Avg. efter en ny Reduktion til Raadighed: 4 Mesterknægte; 109 hollandske, lybske og hamborgske Tømmermænd, 41 danske Tømrere, 49 Borere, 51 Savskærere og 158 Ruhuggere. Af disse Tømmermænd arbejdede 3 paa Galejerne, 60 var ligelig fordelte paa Skibene Nr. 7, 8 og 9 (hvorom mere nedenfor), 16 var paa Sofia, 10 paa Skibet fra Korsør, 8 paa Hummeren og 8 paa Prins Jørgen; »udi Flaaden« arbejdede 17, ved Masterne 8 og ellers paa Holmen 20.[6] For at hugge Tømmer til det forøgede Arbejde udsendtes bl. a. Kaptejnerne Rolf Petersen[2] og Peter

Bjørn.[36] Og da det fra Arilds Tid havde været en kgl. Ret at hæve Tiende af Tjære i Norge, kunde Kongen heller ikke undvære den nu, da »disse vanskelige Tiders Beskaffenhed« nødvendiggjorde den til »udkrævende stor Ekvipage«.[61]

Midt under Travlheden døde Holmens Ekvipagemester eller, — som han ogsaa benævnes, — Kompagnimester Arnt Tengnagel 16 Febr. og blev »nedsat« i Holmens Kirke 25 Febr. om Aftenen; Kongen udlaante 50 Fakler til Begravelsen, skænkede en halv Ame Rinskvin til Ligbærerne og befalede, at der skulde udbetales hans Enke Lisbet et »Forskud« paa 250 Dlr. til Jordefærden.[32] 26 Febr. udnævntes Peter Petersen Kærteminde til hans Efterfølger med 1000 Dlr.s Gage; hans Navn ses ogsaa nogle Gange under Rekvisitionssedlerne i Holmens Registerebog;[48] men Embedet som »Kommanderer paa Holmen« var blevet en dødbringende Post, thi 25 Apr. begravedes ogsaa han i Holmens Kirke, 47 Aar gl.,[9] og Marinens Kasse maatte atter udrede en Begravelseshjælp til Efterleversken, denne Gang paa 150 Dlr.[1]). 26 Apr. havde man allerede udsét hans Efterfølger. Det var en Normand, — andre Kilder mener, at han var fra Schiedam, — ved Navn »Reiger Peters«, utvivlsomt Rejer Petersen Pie, som maaske allerede tidligere, i sidste Svenskekrig, havde tjent Kongen som Løjtnant og Kaptejn med Maanedsløn, og nu opholdt sig i Venedig. Efter kgl. Befaling til Admiralitetet blev han forskrevet hertil »for samme Ekvipagemesters Bestilling at antage og nyde«, og var vel ogsaa i Aarets Løb ankommet til Danmark; men 6 Dec. forløvedes han »til Venetien igen at rejse, sine affaires der til Endskab at drive og sig her med første at indstille, sin førberørte Charge her at opvarte«. Han overtog imidlertid slet ikke Ekvipagemesterbestillingen; først næste Aar blev han, sammen med flere hollandske Officerer, hvervet som (Maaneds-) Kaptejn; i Maj 1667 holdtes Afregning med ham, og

---

[1]) 1665 døde Peter Gregersen (forhen Undervejer), som jordedes 9 Febr., 63 Aar, og Morten Mikkelsen (forhen Proviantskriver), som begravedes 27 Febr., ligeledes 63 Aar gl.[9] Et Epitafium over sidstnævnte findes endnu i Holmens Kirke.

Gabriel Marselis skulde betale ham Restbeløbet (i Holland); men i Avg., da »han endnu var Skibskaptejn«, klagede han over, at hans Gage forholdtes ham.[7] 7 Maj 1668 fik han Afskedspas og havde da i 2 Aars Tid været om Bord paa Kongens Orlogsskib Prins Jørgen.[1]

Tre Ekvipagemestre mistede man i 1665, ja, man var lige paa Nippet til at miste selve Kort Adeler, Marinens store Kraft. I Febr. var der nemlig fra Holland fremkommet et særdeles smigrende Tilbud til ham om at tjene Staterne som Viceadmiral. Frederik III. betragtede dog den tilbudte Stilling som en Degradation for Kort Adeler, og denne selv erklærede da ogsaa, at han ikke kunde modtage Tilbudet, da han ved Kongen af Danmarks Naade havde opnaaet den fremragende Stilling som Admiral-General og Vicepræsident i Admiralitetskollegiet med en høj Løn. Vicepræsidentpladsen har Kort Adeler maaske allerede indtaget siden sin Ansættelse i Marinen, men det er første Gang, at han benævnes med Titelen »Admiral-General«, og det er ikke usandsynligt, at Frederik III. netop ved denne Lejlighed har tillagt ham den, siden Kongen skal have spurgt ham, om han var misfornøjet med noget, som der kunde raades Bod paa. Havde Kort Adeler hidtil savnet Virksomhed som egentlig Søkriger, saa tildelte det nye Navn ham Overbefalingen over hele den danske Flaade, og Tidsomstændighederne syntes nu at skulle give ham god Lejlighed til at udmærke sig i Orlogsfærd. Men Kort Adelers nye Titel betegnede ogsaa en Tilsidesættelse af den tidligere Flaadeanfører, Rigsadmiral Henrik Bjelke; ja, Rygtet fortalte ligefrem, at Kort Adeler skulde være Rigsadmiral, og at Henrik Bjelke skulde stilles til Freds med en Premierministers Rang. Adelers store Lykke kunde nok opvække Jalousi blandt hans Kolleger; den svenske Gesandt indberetter i Marts, at der ingen Fart er i Arbejdet paa Holmen; vel er Pengemanglen en medvirkende Grund dertil, hvorfor ogsaa de fremmede Tømmermænds Arbejdsiver er blevet sløvet; men den egentlige Grund til Standsningen, mener Gesandten, maa dog søges deri, at Admiralerne ikke kan blive enige. Det var maaske netop for at soulagere den særlig ærekære Viceadmiral Helt, at denne

(8 Maj) blev bestemt til at have Overkommandoen over den Skadron af Flaaden, som var under Ekvipering, og til at have Opsigt med dens Udmontering med alt Tilbehør, for at den uden Ophold kunde gøre Tjeneste, naar det befaledes.[2]

Paa Ekviperingen arbejdedes der »Nat og Dag«. 16 Juli var man kommet saa vidt, at Kongen kunde besøge »hele Flaaden« og give en Kollation om Aftenen paa Prins Kristian, der var udsét til Admiralskib; 30 Juli beværtedes nogle saksiske Gesandter prægtigt paa Tre Løver, og 7 Sept. var moskovitiske Gesandter om Bord paa Flaaden. 11 Sept. mælder den svenske Resident, at 15 Skibe er færdige. — En Liste over Flaadens Skibe i Aarene 1663—65 meddeles nedenfor, udarbejdet efter forskællige Kilder. Kanonantallet anføres efter den svenske Gesandts Indberetninger, som i Reglen er temmelig nøjagtige. Tallet for Kanonernes største Kaliber er taget af en kgl. Befaling (af 16 Avg.) til Tøjhuset om at udlevere Ammunition til en Del Orlogsskibe. Om disse Skibe, for hvilke dette Tal er anført, vides det altsaa med Sikkerhed, at de var under Ekvipering i Aaret 1665. Kalibrene forbavser os ved deres Lidenhed. 28 Maj stod der endnu paa Københavns Volde en Del af Prins Kristians Kanoner, som krævedes tilbage; deriblandt fandtes 11 halve Kobberkartover paa 24 Pund, 2 Kobberstykker paa 15, 22 paa 8 og 14 paa 4 Pund.[2] De næste Tal paa vor Flaadeliste er tagne af Bremerholms Hovedbog[45] for 1663—70 og viser, dels hvad der er udgivet til Skibenes Bygning, Reparation etc. i de første 3 Aar 1663—65, dels hvor stor denne Sum er blevet ved de næste 4 Aars Bekostninger paa de samme Skibe.

			Bekostningerne	
	Stykker.	Største Kaliber. Pund.	1663—65. Dlr.	1663—70. Dlr.
Frederik	106	»	2583	2837
Sofia Amalia	80	»	9963	24024
Prins Kristian	70	24 (12 St.)	12473	18130
Trefoldighed	66	»	2895	12238
Tre Løver	60	18 (4 St.)	2455	5583
Viktoria	56	24 (6 St.)	5724	7958

	Stykker.	Største Kaliber. Pund.	Bekostningerne 1663—65 Dlr.	Bekostningerne 1663—70. Dlr.
Svanen	56	24 à 26 (14 St.)	5744	7490
Tre Kroner, nu: Nældebladet	56	»	2963	6265
Prins Jørgen	52	»	22569	38555
Slesvig, nu: Kurprinsen	52	»	23973	40990
Oldenborg	48	8 (? 10 St.)	20059	26279
Spes	46	24 (2 St.)	1970	6219
Lindormen	46	24 (8 St.)	1904	3168
Sorte Rytter	46	14 (4 St.)	3720	6927
Norske Løve	46	24 (6 St.)	7212	9120
Delmenhorst	46	»	8535	18116
Nældebladet	36	»	955[1])	
København	36	12 (12 St.)	15324	21429
Hummeren, Fregat . . .	32	»	6867	13196
Sorte Bjørn	30	»	3760	7804
St. Mikael, Fregat	26	8	9336	10522
Havfruen, Fregat	24	8	7905	11961
Flyende Hjort, Fregat .	14	4	4722	7118
Egernet, Fregat	14	4	1181	2499
Vildmanden, Fregat . . .	14	4	912	4701
Nr. 8, siden: Norske Løve	86	»	12103	27282
Nr. 1 i Neustadt, siden: Tre Kroner	74	»	22763	35599
Nr. 2 i Neustadt, siden: Det nye Prins Kristian[2])	»	»	336	20539
Statholder Gyldenløves Fregat	36	»	42	5289

Endvidere nævnes i Hovedbogen: Skibet St. Mattias, tilbyttet for Galioten Østersskallen; Galioterne St. Peter, Prinsen, Unge Tobias, Elisabet og Haabet; Jagterne Forgyldte Svane, Blaa Mynde, Papegøjen, Tre Konger, Agershus, gamle Lindorm og nye Lindorm; Bøjerten Sorte Hund; Galejerne

---

[1]) Nældebladet »blev udi Norge udi Egersund og blev der opslidt«.
[2]) Kaldes vistnok ogsaa: Nr. 10.

Frederik og Forgyldte Drage foruden »diverse Galejer«, hvis Navne sikkert blev: Ormen, Dukanden, Lossen og Flyvende And.[46] Baade Noe Ark og Ark Noe er til endnu. — Paa det franske Skib Frederik (Nr. 7) anvendtes 34456 Dlr. og paa Sofia (Nr. 9), der ogsaa kom til Frankrig, 35599 Dlr. — Af de nævnte nye Skibe løb Nr. 7 af Stabelen i Okt., Nr. 9: 7 Dec. og Nr. 8: Dagen efter. I Juni var Kaptejn Søren Ordning atter sendt til Neustadt for at »se til« Skibet Nr. 1, som der byggedes af Klavs Reimers; i Juli rejste Generaladmiralen selv derover sammen med nogle Søofficerer, maaske i samme Anledning; 30 Sept. sendtes 17 Personer af Sted for at takle Skibet, og i Dec. tog Nikolaj Helt over Land for at afhente det. Som omtalt, købtes tillige et Skib af Valdemar Daa, »saa som det nu befindes«, for 4000 Dlr.[2]

Rygtet vilde vide, at Danmarks Konge havde lovet at staa Hollænderne bi med 16 Skibe under Kort Adeler og at sælge ét eller flere Krigsskibe til Nederlandene; men Begivenhederne i Bergens Havn 1 og 2 Avg. viste bedst, hvor langt Rygtet var fra Sandheden. I Følge en hemmelig Aftale mellem Frederik III. og Englænderne skulde disse overfalde en Del rigtladede hollandske Koffardiskibe, der var tvet ind i Bergens Havn, og Byttet skulde fordeles ligeligt mellem de to Medvidere. Men den danske øverstbefalende i Bergen, der endnu ikke havde faaet Besked om Aftalen, forstod uret, da Englænderne angreb, og med Hollændernes Bistand beredte han Angriberne et føleligt Nederlag. Frederik III. saa efter dette Uheld i nogen Tid ud »som en død«, omendskønt han 10 Avg. havde søgt at oplive sig ved Svanejagt; godt var det, at den hollandske Regering ikke anede Uraad. Venskabet med England blev dog fastholdt; da Pesten d. A. rasede i London, traf man vel i København de sædvanlige Karantæneforanstaltninger, men man søgte at bevise de Englændere, der laa paa Reden, al mulig Høflighed og »at komportere sig imod dem med forsvarlig Beskedenhed«.[57] Det kom da ogsaa saa vidt, at der 18 Okt. undertegnedes en Forbundstraktat med England, men den blev aldrig ratificeret, og nu svingede Danmark efter Haanden over paa Hollands Side. —

Flaaden som Helhed kom ikke længere end paa Københavns Red, men enkelte Skibe udsendtes i forskællige Ærinder. Udenfor Landets Grænser affærdigedes: Unge Tobias, Kaptejn Jens Rodtsten, til Holland efter adskilligt til Flaadens Fornødenhed, og Prinsen, Kaptejn Hans Dal, efter Stenkul;[2] alle de andre: København (Jørgen Plovmand), Sorte Bjørn (Bærnt Andersen), St. Mikael (Jan Simensen Morian), Oldenborg (Povl Avgustinus)[1]), Flyende Hjort (Unne Nannes), Egernet (Tomas Didriksen), Tre Løver (Bærnt Kling), Lindormen (Jakob Karlsen de Vatt), Norske Løve (Peter Jensen Morsing), Vildmanden (Halvor Andersen), Svanen (Fit Jansen Ertman), Havfruen (Rolf Petersen) o. fl. afsejlede paa korte Togter for at hente et eller andet til Flaadens Ekvipering. Dog har Viceadmiral Helt hejst Kommando paa Prins Kristian som Eskadrechef, thi i Juni udbetales der Kostpenge til ham, 2 Kaptejner og 2 Løjtnanter, der skulde »sejle« med dette Skib.[35] Medens Flaaden blev sat i Stand, herskede der stor Sygelighed om Bord, især blandt Normændene, som derfor evakueredes fra Flaaden. 6 Juni havde man allerede hjemforløvet 50 af de gifte Mænd blandt de udskrevne norske Baadsmænd og 25 Okt. sendte man endvidere 200 norske Matroser hjem, som enten var svage eller havde Hustru og Gaard hjemme eller havde 2—3 Brødre samtidig i Kongens Tjeneste.[2] Maanedstjenernes Hvervning og Lønning fra Marts til Dec. androg i det hele 8648 Dlr.[45] I Nov. begyndte man at aftakle Krigsskibene, men samtidig blev der tænkt paa det næste Aar og dets Krav, idet Bærnt Kling sendtes til Ribe for at hverve Baadsfolk der. Den Kontribution, som udredes af Jyllands Købstæder, havde en Tid lang været employeret til at betale Skibstømmermændene og de andre paa Flaaden arbejdende Haandværksfolk med; da dette Arbejde vedblivende skulde kontinuere, bifaldt Kongen 28 Okt., at Kontributionen endnu i 6 Maaneder anvendtes til samme Dagløns Betaling.

---

[1]) I Efteraaret, da Oldenborg laa ud for Kobbermøllen i Nordsjælland, blev det bordet og visiteret af 4 Slupper, udsendte fra et engelsk Orlogsskib, som ogsaa havde begaaet andre Insolentier. Først bag efter opdagede Englænderne, at det var et dansk Orlogsskib, som de med saa stor Lethed havde overrumplet.

Maaske foranlediget ved de mange Tyverier, der gik i Svang paa Holmen, tilskrev Kongen Rigsadmiralen 2 Dec. saaledes: »Eftersom vi ikke vil, at noget, som til vores Flaades Fornødenhed behøves, skal komme fra Bremerholm uden vores Videnskab, saa skal I anordne, at intet derfra udkommer, hvo det og monne begære, uden efter vores egen underskrevne Ordre og Befaling«.[2] Det er dog et Spørgsmaal, om Kongens Omhu for Holmens Beholdninger var saa stor, at han selv i Tidernes Længde til Stadighed har overholdt dette Bud.

Aarets Indtægter var usædvanlig store. I Rentekamret indkom til Marinen bl. a. 30000 Dlr. af Prinsessestyret, men disse Penge skulde rigtignok atter refunderes af Skatterne fra Norge. Det trykte Papir gav 26000 Dlr. i Indtægt, Købstædernes Kontributioner i Danmark 22550. Povl Klingenberg ydede 13000, der til Dels var Indtægterne af Pineberg Amt, og 11100 skaffedes til Veje ved Forstrækninger. Islands Besejling gav 4300, et optaget Forskud paa Tiendelasten 4000 og Amterne i Norge 3300 Dlr. Alle Udgifter tilsammen beløb sig til 114914 Dlr., deraf til Klædekammerskriveren 63637 Dlr.,[35] som desuden modtog et Tilskud i Varer m. m. til Værdi af 5096 Dlr.[32] Hovedbogens Balance med Skatkamret er paa omtrent 143000 Dlr.[45] Men hvor store disse Summer end synes at være, var de dog aldeles utilstrækkelige. 26 Nov. afgav Rigsadmiral Henrik Bjelke og Søstatens Rentemester Mogens Fris en Indberetning til Kongen om Marinens Tilstand. Det anføres heri, at den kgl. Resolution af 1 Maj 1663 vel havde anvist Søstaten en Indtægt paa 200000 Dlr., men af disse Provenuer havde Hofhaltungen lagt Beslag paa de 10000 Dlr., og andre 30000 var helt udeblevne. Siden 1663 (S. 224) var Personalet forøget med 10 Kaptejner, 3 Løjtnanter, 35 Skippere og en stor Del Betjente paa Holmen og ved Tøjhuset, saa at hele Styrken nu var henved 2000 Mand, som krævede 60000 Dlr. i Løn og 70000 i Kost; til Skibes Bygning, til Stykker og til Materialier vilde der medgaa aarlig 169600 Dlr., saa at hele Aarets Udgift kunde beregnes at blive 299600 Dlr. Men samtidig var Gælden ikke mindre end 167570 Dlr., til hvis Dækning der kun havdes

de omtalte Restancer (30000 Dlr.). Flaaden vilde altsaa ikke kunne sættes i ordentlig Stand, hvis der ikke kunde anvises aarlige Indtægter paa 300000 Dlr. foruden Penge én Gang for alle til Gældens Betaling. Denne Fordring var ikke urimelig, — især da man beredte sig til at gaa en Krig i Møde, — men den var uopnaaelig under de daværende Forhold.

Baltasar Sekman fratraadte dette Aar Stillingen som Klædekammerskriver for helt at hellige sig til sit Raadmandsembede, og 21 Febr. udnævntes hidtilværende Underskriver i Klædekamret (Skrædderkamret) Lorens Holmer til hans Efterfølger, hvorefter den nye Embedsmand tiltraadte Pladsen 1 Maj. Som Følge deraf gaar Baltasar Sekmans sidste Regnskab fra Nyaarsdag 1663 til 1 Maj 1665. Som Indtægter opføres: Modtaget af Rentekamret 99300, af Povl Klingenberg 15580 m. m., saa at al Indtægt bliver 120661 Dlr. Blandt Udgifterne fremhæves: Givet til Kaptejner og Betjente i Aarsbesolding 53215, i Kostpenge 2620, Skibstømrere til Dagløn 36427, givet Mestersmeden for Arbejde 15159, afskrevet paa Restsedler 1230 Dlr. Al Udgift beløber 120674 Dlr.[3 2]

22 Dec. udnævntes Kaptejn Jens Rodtsten (til Lerbæk) til Schoutbynacht i Flaaden med 800 Dlr.s Løn.[2] Kaptejner med 300 Dlr.s Gage blev (9 Okt.) Løjtnanterne Rikardt Andersen, Povl Justsen og Jan Hejdeman den yngre, medens den tidligere Kaptejn Jørgen Mattiasen paa Ansøgning fik sin tidligere Charge og samme Løn. Til Løjtnanter forfremmedes 8 Apr.: Skipperen Halvor Andersen, Morits Karstensen af Lybek, Roluf Kok af Bergen, Jan Ejlertsen, Kornelius Kruse den yngre og (19 Juni) Mattias Lavritsen Morsing af Helsingør, alle med 150 Dlr.s Aarsløn. Kort Jansen fra Stavanger og Mattias von Borstel blev (29 Apr.) Maanedsløjtnanter;[6] ogsaa Morten Jakobsen havde d. A. denne Stilling.[3 2] En Johan Hejdtman antoges 22 Apr. til Havneinspektør i København[4] og fik straks med Reparationen af Holmens Bro at bestille.[2] Kaptejn Jakob Andersen blev det forundt at være Færgemand imellem Rørvig og Odsherred (22 Dec.).[1] I Sept. fik Snedkeren, Blokkedrejeren og Bødkeren deres Lønningsvilkaar noget forbedrede.[6] 1 Jan. afskedigedes Mattias Hasse som de fattiges Forstander i Holmens Sogn,

hvorpaa Forstanderiet gik over til Klædekammerskriver Lorens Holmer og Tøjhusskriver Niels Andersen, medens Mislighederne i de tidligere Forstandere Mads Jensens og Henrik Lygtemagers Regnskaber blev tilgivne.[2] Den mærkeligste Personalforandring forefaldt dog ved Holmens Kirke. 27 Nov. fik Biskop Hans Svane Kongebrev om at ordinere Sognepræsten her, Magister Torkild Tuesen, til Biskop i Aalborg, da han allerede havde aflagt Ed som saadan.[2] Men 9 Dec. maatte Kongen udstede et nyt Brev og deri bekænde, at den hidtilværende Aalborg-Biskop Anders Andersen Ringkøbing slet ikke var død, men befandt sig endnu i bedste Velgaaende; derfor anordnede Kongen, »at det skulde derved forblive«, og at Torkild Tuesen skulde have Gang og Sæde som en Superintendent, men dog være aldeles entlediget fra samme Embede, indtil Anders Andersen endelig døde; og saa længe skulde Torkild fremdeles betjene Holmens Sognepræsteembede. Men 11 Dec. havde man dog udfundet en anden Ordning af disse forvirrede Forhold, idet Torkild nu blev udnævnt til Hofprædikant;[1] det havde nemlig truffet sig saa heldig, at den hidtilværende Hofprædikant, Mattias Foss, var blevet Professor ved Universitetet; men Gageforholdene var alligevel vanskelige at ordne, hvorfor Kammerkollegiet næste Aar (10 Avg.) fik Ordre til at indgive Forslag om, hvorledes Hofprædikantens Besolding (1000 Dlr.) kunde tilvejebringes.[2] — 11 Dec. 1665 udnævntes endvidere Hr. Hans Hansen Seidelin, der skal have udmærket sig i Københavns Belejring, til Holmens Sognepræst og Provst.[1]

4 Marts resolverede Kongen, at Fangerne paa Holmen herefter skulde forsynes med Vadmels Klæder, ligesom det tilforn havde været brugeligt.[2] — 22 Avg. førte Viceadmiral Helt den franske Gesandt Terlon med 8 »Galejer« fra Holmens Kirke til Toldboden og derfra med et enkelt Skib til Malmø. — 16 Avg. bortforpagtedes Salthandelen for 100000 Dlr. om Aaret til General-Admiral Kort Adeler, Admiralitetsraad Jonas Trellund og Englænderen William Davidson, der fik Eneret paa Handelen mod at sælge Saltet for en moderat Pris.[1] Marinen fik straks 1 eller 2 Tusinde Skpd. Hamp af Kompagniet og maaske et kontant Forskud paa 10000 Dlr.

til Indkøb af Hamp, mod Afkortning i den Afgift, Kompagniet skulde erlægge.[2] Men den nye Salthandel havde store Vanskeligheder ved at komme i Gang; Terminen for Begyndelsen af dens Virksomhed blev først sat til 1 Apr. 1666, dernæst til 1 Avg., saa til ultimo Dec., og — 11 Jan. 1667 ophævedes Kompagniet efter egen Begæring, efterladende sine Direktører en Hob Processer og den ene af dem (Jonas Trellund) en sørgelig Fallit. — Dette Aar indtraf der endelig Brev fra Ostindien; det var afsendt i 1662 fra Eskild Andersen Kongsbakke, som efter sin Ansættelse i 1655 havde besejret alle Vanskeligheder og hævdet Dansborg som dansk Besiddelse. I den Anledning paatænktes der en Ekspeditions Afsendelse, thi Jørgen Albertsen Altwelt blev antaget »for Købmand at sejle til Ostindien«.[35] Næste Aar kaldtes han »Kommandør paa det ostindiske Skib«; men han opholdt sig dog endnu i 1667 i Danmark som Maanedskaptejn, og da de af Frankrig købte Skibe sendtes af Sted, fungerede han som »Kommissarius«[1] for det danske Mandskab, der var om Bord paa disse Skibe[1]). — Baade 1664 og 1665 leverede Proviantskriver Hans Hansen i sin Egenskab som Dronningens Forvalter over Lolland og Falster temmelig store Kvantiteter Byg, Malt, Ærter og Flæsk til Søstatens Fornødenhed og »tog derfor Proviantskriverens Beviser«.[36] I disse Aar synes Underskriveren paa Proviantgaarden Klavs Lund midlertidig at have fungeret som Proviantskriver,[35] og det er da vel ham; der har kvitteret for Modtagelsen af sin overordnedes Leverance. Maaske har Hans Hansen været svagelig i de Tider; 13 Maj d. A. gjorde han sit Testamente, naturligvis paa Tysk.[1] — 20 Avg. blev Løjtnant Mattias von Borstel, der »ikke var meget drukken«, kommanderet i Land fra Tre Løver af Admiral Helt for at hente »Ordet« hos Admiral Niels Juel. Ved Dronningens Boder (ved St. Annæ Plads) traf han Mestermandssvenden Rasmus Lund, der nylig var kommet fra Krohus og nu sad i beruset Tilstand paa et Stykke Tømmer, hvorfor Løjtnanten spurgte ham, af

---

[1]) 23 Avg. fik han Konfirmation paa sit Testamente, der var affattet paa Dansk.[1]

hvad Folk han var. Rasmus svarede: »Jeg er af de samme, du est af«, men fik et Slag af Løjtnantens Stok til Løn, hvilket blev Signalet til, at Rasmus pryglede løs paa Løjtnanten, uagtet denne raabte: »Blyt my van't lyf!« Der stod Officeren baade blodig og blaa, bedækket med Skarn, medens Blodet løb ham ud af Munden. Sligt maatte hævnes, og derfor drog Løjtnanten sin Kaarde, huggede og stak efter Mestermandssvenden og tilføjede ham et dødeligt Saar. Drabsmanden blev arresteret, men den saarede raabte, da han senere hørte, at Løjtnanten var »fast«: »Gud give, at han var borte; det er nok, at én af os dør!« Løjtnanten blev dog frikændt baade af Under- og Over-Admiralitetsretten, da Rasmus havde forsét sig mod Artiklerne og selv givet Anledning til sin Ulykke og Død, medens Drabet kun kunde betragtes som Nødværge.[8]

Atter dette Aar dukker en ny Kilde til Marinens Historie frem: Admiralitetets Kopibog eller Forhandlingsprotokol, hvis første bevarede Bind begynder 21 Apr. — ikke meget lovende — med Referatet af en Retssag paa Tysk. Senere findes der ligesaa en Del Retssager optegnede (paa Dansk), men naturligvis omhandler Protokollen ellers ogsaa Marinens Sager og deriblandt især dem, der angaar Personellet.[6]

I Juni havde Dronningens Tapetserer brugt haanlige Ord om den engelske Admiral og fortalt, at Admiralen havde paa sit Skib ladet sig gøre en Kahyt af Jærn for der at kunne krybe i Skjul, naar Fjendens Kartover brølede. Tapetsereren maatte for denne Spøg vandre i Blaataarn og kom kun ud paa Dronningens Forbøn; men han er dog egentlig den første, — i det mindste her til Lands, — der har fremsat Tanken om Orlogsskibes Pansring.

1666.

Da Prinsesse Anne Sofie skulde formæles med Kurprinsen Johan Georg, blev det paalagt Marinens Betjente, ligesom andre Embedsmænd, at bidrage til Prinsessestyret i

Forhold til deres Løn; dog tillod et kgl. Missive af 21 Maj, at Kost, Kostpenge og Genanter ikke skulde medtages ved Beregningen af Bidragene, der for de bedstlønnede udgjorde en Femtedel af et Aars Besolding. I Anledning af denne Skat udarbejdede Klædekammerskriveren en »Ekstrakt over Søstatens Betjente ved Bremerholm og Tøjhuset«, som var i Tjeneste 6 Jan. 1666. Denne Liste giver os altsaa Søstatens Mandtal og bør derfor anføres her.

(I Admiralitetet). Rigsadmiral Henrik Bjelke 6000 Dlr. Admiral Chevalier Kort Adeler 7200; Seign. Povl Klingenberg haver ingen Bestalling; Nikolaj Helt, Sø-Viceadmiral, 1200; Jens Lassen 600; Jonas Trellund haver ingen Bestalling.

(Holmen's Betjente). Velbyrdig Niels Juel, Admiral, 1250; Jørgen Bjørnsen, Viceadmiral, 650; Schoutbynacht velb. Jens Rodtsten 312; 1 Kaptejn 400, 16 à 300, 3 à 250, 1 Sognepræst 400, 2 Kapellaner à 108, 1 Klædekammerskriver 400, 1 Materialskriver 600, 1 Admiralitetsskriver 600, 1 Mønstreskriver 206, 1 Tømmerskriver 250, 1 Vejer 150, 1 Bartskær 125 (og til Medikamenter 300), 1 Overskipper 300, 1 Fabrikmester 200, 12 Løjtnanter à 150. — .3 Skippere à 100, 12 à 80 og 9 à 60; 3 Underskippere à 50 og 9 à 40, 1 Kældersvend 36; 1 Kok og 1 Underkok à 68, 1 Mestersejllægger 143, 1 Mestersvend for Sejllæggerne 70, 1 Mesterbødker 40, 2 Admiralitetsopvartere à 40, 6 Skibstrompetere à 35, 1 Pælebukker 40, 27 Højbaadsmænd à 30 og 14 Mater à 24, 19 Skibsmænd à 30 og 11 Mater à 24, 48 Kvartermestre à 30, 4 Sejllæggersvende à 40, 5 à 30 og 4 Drenge à 15, 1 Pumpeborer 30, 6 Trommeslagere à 20, 1 Kantor til Holmens Kirke 40, Peter Dannel 40, 5 Bødkersvende à 20, 3 Portnere à 20, 1 Profos 50, 15 Mestermandssvende à 24, 1 Fangefoged 24, 489 Baadsmænd, gamle Tjenere og Treaarstjenere à 21, 941 Baadsmænd, Etaarstjenere, à 21, 26 Pødkere à 12. (De hidtil nævnte 1726 Personer havde 51316 Dlr. i Gage).

(Tøjhusets Betjente ved Søstaten). Oberst, velb.

Markvard Rodtsten 2000, 1 Zeugewarter 91, 1 Oberfyrmester 94, 31 Arkelimestre à 30—38 og 30 Mater à 25, 1 Mønstreskriver 21, 82 Bøsseskytter à 15—21. (148 Personer med 5815 Dlr. i Besolding).

I alt 1874 Personer, hvis Gage beregnedes til 57131 Dlr. tilsammen, og som udredede 5247 Dlr. i Prinsessestyr.[37]

I dette Aar fuldbyrdedes den politiske Svingning over mod Holland, idet Alliancetraktaten mellem dette Land og Danmark undertegnedes 11 Febr. Generalstaterne lovede 600000 Dlr. i Subsidier til Udrustningen af den danske Flaade, som yderligere skulde forstærkes ved 8 lejede Krigsskibe, der kunde skaffes i Holland. Det besluttedes i den Anledning at sende Kort Adeler til Holland, og efter at han 7 Febr. havde modtaget en ny Gunstbevisning i Form af et dansk Adelsbrev, fik han 10 og 11 Febr. Ordre og Instruks. De Skibe, som skulde hyres, maatte i det mindste være paa 30 Kanoner; og der skulde desuden købes nogle Skibe, der var bekvemme til Brandere, og en Del Sager, der behøvedes til Flaadens Ekvipering paa Holmen. Endelig skulde der hverves Officerer og Matroser, helst af Kongens egne Undersaatter. Adeler kom snart efter af Sted, men det lykkedes ham ikke at udføre de ham betroede Hverv i saa kort Tid, som man først havde tænkt sig. — Foruden Kaptejn Bærnt Kling (S. 244) udsendtes Viceadmiral Nikolaj Helt til Jylland for at hverve, og ligeledes Kaptejnerne Fit Jansen Ertman til Norge og Jørgen Plovmand til Lybek, medens Schoutbynacht Rodtsten og Kaptejn Klavs Mikkelsen virkede andre Steder i samme Øjemed.[35] Paa Holmen holdtes Generalmønstring, og de disponible Matroser brugtes til at skove Brænde, som pressede Skuder maatte føre til København; intet Fartøj maatte derfor passere Toldbodbommen, — hvor Kaptejn Hans Lavritsen om Bord paa Spes kommanderede,[7] — uden at fremvise Henrik Bjelkes Seddel.[2] 1 Febr. forbød Kongen sine Undersaatter at gaa i fremmed Tjeneste, da han selv behøvede, hvad dygtigt Mandskab der fandtes i Rigerne. Til Flaadens Forsyning paalagdes der en Skat (Madskat) af Okser

og Flæsk paa Hartkornet i Danmark og af Smør eller Bergfisk i Norge.[61]

21 Febr. holdt Admiralitetet, bestaaende af Henrik Bjelke, Mogens Fris, Niels Juel og Jørgen Bjørnsen, et Møde, som Prins Kristian overværede. Her forfattedes »et kort Overslag paa rede Penge, som til Skibsflaadens forehavende Ekvipage og dens Underhold udi 9 Maaneder udkræves«. Til Stykker, Krudt og Geværer ansloges Udgiften at ville blive 210429 Dlr., til Tovværk 115795, til Hamp og diverse Materialier 61916, til Sejldug 4768; Provianten for 9000 Mand i 9 Maaneder vilde andrage 168950 foruden den paabudte Madskat; Skibsofficerernes og Søbetjentenes Gage og Kostpenge krævede 339095, Hvervningen 8000, Tømmer 11159, Tømrerløn 21450, Smedeløn i den store Smedje 3420, Nagelsmeden 1530, Snedkeren 810 og Spinderne i Reberbanen 2160. Desuden var Søstaten blevet 90000 Dlr. skyldig til »adskillige«. Hele Overslagets Sum lød paa 1039484 Dlr.[6] 26 Febr. omarbejdede Henrik Bjelke, Mogens Fris og Niels Juel dette Overslag, saa at det kom til at lyde paa 1086757 Dlr. Kontoen for Skibsofficerernes Gage og Kostpenge blev bragt ned til 277272, men derimod fremkom der en ny Post paa 12900 til Ølfadeværk og til 3 nye Kar paa Bryggerset, og Gælden beregnedes nøjagtigere: i Dagløn havde Haandværksfolkene til gode indtil 24 Febr. 6325 Dlr., Holmens og Tøjhusets Betjente skyldtes der til 6 Jan. 66403, og Gælden til adskillige var 115890.[52]

Paa Holmen udfoldedes der en stor Virksomhed, men der blev holdt stræng Vagt, for at ingen fremmed skulde komme ind og faa noget at se, som ikke maatte røbes. Aksel Sehested leverede 3 Skiberum, som bestemtes til Brandere og kostede 3400 Dlr.[2] Statholder Gyldenløve i Norge befaledes at støbe Kanonkugler[1] for 10000 Dlr.; der akkorderedes med Albert Heins og Ditmer Burmeister om Leveringen af 120 18pundige Stykker, 100 Tolvpundigere og 80 Ottepundigere.[6] Fra Volden førtes Metalkanonerne om Bord og erstattedes af Jærnstykker. Bartskære og (27) Trompetere blev udskrevne af Købstæderne, og de Byer, som var trevne med at stille de befalede Matroser, fik Paalæg om at er-

lægge 10 Dlr. for hver Matros, som ikke skaffedes til Veje eller befandtes udygtig.[2] For at »facilitere« den befalede Transport af Søfolk, Materialier og Proviant fra Norge og hindre den i at falde i Englændernes Hænder, udsendtes Fregatterne St. Mikael og Havfruen og Galioten Unge Tobias 14 Apr. for at krydse mellem Læsø og Varbjerg og hver 14de Dag begive sig til Sundet for at indhente ny Ordre.[2] 6 Juni befaledes endvidere Kaptejn Mads Madsen med Flyvende Fisk, Havfruen og Flyende Hjort at konvøjere bergenske Skibe fra København til Skudenæs. Som Kommandør skulde han føre Vimpel paa Stortoppen; men mødte han svenske Skibe med Flag paa Toppen, skulde han ogsaa vise Flaget der. Ikke blot Kronborg, men ogsaa Helsingborg skulde æres med dansk Løsen. Efter Konvøjeringen havde han at krydse mellem Lindesnæs og Skagen, men fik han Nys om, at de engelske vilde søge Kattegat, skulde han trække sig tilbage til København og forbi Kronborg føre Vimpel paa Mesanraaen til Tegn paa Engelskmandens Komme. Engelske Kapere, som havde danske Priser eller var i Kamp med Hollænderne, skulde han angribe. Til Slutning bestemmer Instruksen: Gør nogen de danske Fregatter Affront, da skal det revengeres; er Eskadrechefen ikke bastant, søger han Kongens egne Havne eller Sundet. Journal føres over Vind og Vejr og over, hvad der passerer. I det hele forholder han sig som en fornuftig og ærekær Kaptejn [1]). — I Kort Adelers Fraværelse havde Viceadmiral Nikolaj Helt 5 Maj faaet Ordre til at kommandere Kongens her paa Strømmen inden og uden Bommen udlagte Skibe og have Indseende med, at de udmunderedes forsvarligt til at gøre Tjeneste.[2]

Hvor længtes man ikke paa Holmen efter Kort Adeler og de Materialier, som han skulde hjemføre, og som nødvendig skulde bruges til Skibenes Ekvipering! Men Adeler mødte stadig Hindringer derovre i Holland, ja, en Gang saa det ud til, at han og Hyreskibene skulde bruges i Nordsøen sammen med Hollændernes egen Flaade mod Englænderne.

---

[1]) En lignende Slutning findes i de fleste Instrukser, som udfærdiges i disse Krigsaar.

Endelig kom han dog saa vidt, at han 26 Juni kunde afsejle efter at have hejst dansk Flag og Gøs paa Skibene under Salut af 3 Kanonskud fra hvert; dog førte han ikke dansk Flag i Søen, førend han var kommet under Jylland. Hyreskibenes Navne var: Middelburg, Duisborg, de Faisant, Leeuwarden, de Harderin, Groningen, Damiate og de Burg van Leyden; efter Kontrakten skulde de være 130 Fod lange og $31\frac{1}{2}$ Fod brede og føre mindst 32 Kanoner, hvis største Kaliber var 12 Pund; Fragten for de 8 Hyreskibe tilsammen beløb sig for den Tid, de var i Kongens Tjeneste, til 182800 Dlr. Paa Skibene befandt sig nyantagne hollandske Søofficerer (16 Kaptejner og 17 Løjtnanter) og hollandsk Mandskab. Endvidere medfulgte Skibet Agata, der var købt i Holland for 10200 Dlr.; Hvervningsudgifterne til Officererne og de 72 Mand paa Agata beløb sig til 4734 Dlr. Hyreskibene hjemførte en Del Materialier, som tillige med nogle i 1665 modtagne kostede 87916 Dlr.; der var ogsaa indkøbt Geværer for 5159 og Slupper for 536 Dlr. Nogle af disse Penge betaltes vel af Gabriel Marselis i Amsterdam, men Kort Adelers egen Regning lød dog paa 122304 Dlr.[36] For Rejserne forrige Aar til Neustadt og dette Aar til Holland anvistes der General-Admiralen en Godtgørelse i Jordegods af 6000 Dlr.s Værdi.[2] 8 Juli var alle Hyreskibene ankomne paa Københavns Red. 11 Juli aflagde Frederik III. et Besøg paa Holmen, hvor 6 i Holland antagne Kaptejner blev bestemte til at gaa om Bord paa visse Skibe og 2 satte til at tiltakle de Skibe, som Frankrig skulde have. Ved samme Lejlighed har Holmen igen faaet sig en Ekvipagemester i Jakob Vingaard, som sikkert var en dansk Mand, men dog blev antaget i Holland, hvor en Kontrakt oprettedes med ham.[35] 14 Juli underskriver han vistnok sin første Rekvisitionsseddel.[48]

Regnskaberne[35] opregner de Søofficerer, der denne Sommer gjorde Tjeneste til Søs. Først nævnes Admiral Niels Juel (med 3 Løjtnanter), Admiral Nikolaj Helt og Schoutbynacht Jens Rodtsten. Dernæst de formodentlig i fast Tjeneste værende »danske Kaptejner«: Otto Bjelke (antaget i Holland 9 Maj paa Admiral de Ruyters Anbefaling), Søren Orning, Hans Dal, *Fit Jansen Ertman, (som

døde d. A.), Roluf Petersen, Jørgen Plovmand, Peter Jensen Morsing, Hans Larsen, Povl Avgustinus, Klavs Mikkelsen, Jakob Karlsen de Vatt, Unne Nannes, Tomas Didriksen, *Bærnt Kling, Jan Liudemand, Rikardt Andersen Stud, Kornelius Kruse, Jan Simensen Morian, Peter Bjørn, Movrits Karstensen, Roluf Kok, Bærnt Andersen (Fischer), Mads Madsen og maaske Povl Birch. Hollandske Kaptejner: Hèndrik Hakro, Lieve van Hasvelt, Joakim Jansen Passer, Jan van Dort, Baltasar van der Voorde, Jan de Vogel, Hein Brouwer, Willem von Eeden, Bernard Hals, Villum van Coesvelt, Jan Reyloffs, Rejer Petersen Pie, Frans Jansen Brouwer, Arnt Jansen van Flierringen, Arnt Jansen Crabbendam, Kornelis Helmersen Kok og Kornelis Klausen Oudewelds. Danske Løjtnanter: Kaptejnløjtnant Johan Filip von Millis (paa Prins Jørgen, ansat 10 Sept. med 250 Dlr.s Løn),[2] Løjtnant Kristian Bjelke, Hans Nissen, Jan Ejlertsen, Hans Mortensen, Peter (Jakobsen?) Schult, Jan Jakobsen, *Herman Bryhan, Halvor Andersen, Karsten Andersen, Kort Jansen Stavanger, der var Løjtnant i Apr. 1665, Morten Jakobsen, Mattias von Borstel, Floris Karstensen (blev Aarsløjtnant 1 Maj),[6] *Niels Østerby, *Karsten Holmer og *Helmik Frederiksen (blev Maanedsløjtnant 12 Marts,[6] men døde i Sept.,[9] 35 Aar gl.). Hollandske Løjtnanter: Johan Vibe, Pieter de la Porte, Peter Jansen Beets, Gietermacher, Peter Lieuesen, Robert Modt (var Skipper, da han 13 Avg. blev Løjtnant paa Burg van Leyden;[7] han var senere Aarsløjtnant), Mikkel Lukasen, Klavs de Moff, Jan Baumgarten, Jørgen Albrektsen Altwelt, Klavs Hübertz, Rejer Villemsen de Ruyter og Jakob Fitzen (fra Holsten, døde i Juni, 27 Aar gl.). Alle de »danske« Kaptejner og Løjtnanter nævnes ogsaa paa næste Aars Lister med Undtagelse af dem, der har faaet en * foran deres Navn.

Fra andre Kilder vides desuden, at Johan Hugo Barner (fra Meklenborg), der hidtil havde været Page og som saadan havde faret til Søs baade i 1663 og 1664,[32] var 1 Jan. blevet Løjtnant,[2] og at Mikkel Hansen Kirkel,[6] Steven Villemsen af Edam[7] og Hans Beckman[32] d. A. tjente som Maanedsløjtnanter.

I Følge de samme officielle Kilder har de fleste af Kongens Orlogsskibe været udrustede i 1666. Der nævnes saaledes: Det nye Tre Kroner, Delmenhorst, Tre Løver, Nældebladet, Prins Jørgen, Kurprinsen, Norske Løve, Sorte Rytter, Trefoldighed, det nye Norske Løve, Hummeren, Den flyende Hjort, Lindormen, Oldenborg, København, Gyldenløve, Svanen, Viktoria, Vildmanden, Sorte Bjørn, Havfruen, St. Mikael, Blaa Mynde, Forgyldte Fisk og maaske ogsaa Egernet og Spes. — Nogle af de nævnte Skibe var helt nye, saaledes Tre Kroner, Delmenhorst[1]) og Hummeren; Gyldenløve, der havde faaet Navn efter sin Bygherre, var nylig kommet fra Norge og havde kostet 7500 Dlr. I Sommerens Tid rejste Søren Orning til Neustadt som tilsynshavende ved Bygningen af Prins Kristian; 11 Sept. fik Forgyldte Fisk, Kaptejn Mads Madsen, og Gyldenløve, Kaptejn Roluf Kok, Ordre til at afgaa til Neustadt for ved indtrædende Højvande at hjælpe det nye Skib over Grundene dér og konvøjere det til København;[1] i det mindste Gyldenløve udførte Befalingen og hjemkaldtes 13 Okt., efter at Prins Kristian lykkelig var kommet over de grundede Steder; men først 13 Nov. ankom det nye Skib til København,[7] da det, efter at være tiltaklet, blev opholdt paa Vejen af det stormfulde Efteraarsvejr. Paa Holmen blev man færdig med et Par Galejer, 80—96 Fod lange med 32 à 36 Aarer og førende 6 Kanoner; den ene blev bragt i Vandet 2 Avg., den anden en Snes Dage derefter, og den sidstes Afløbning overværedes af Kongen, som 13 Juli havde trakteret Hertug Johan Frederik af Hannover paa Flaaden, og som heller ikke i Aar havde kunnet undvære sin kære Svanejagt (ved Falster).

De udrustede Skibe lagde ud paa Reden og holdt Manøvre- og Skydeøvelser, medens enkelte bortsendtes i forskællige Ærinder. 28 Juni brød et forfærdeligt Tordenvejr løs, under hvilket Lynilden slog ned i St. Mikaels Stormast, splintrede den og dræbte en Matros. — Skibsmandskabet fik daarlig Kost, og som Følge deraf opstod Sygdom om Bord.

---

[1]) Til Baglast i Delmenhorst toges bl. a. »Stenkugler, der ikke var cirkelrunde«.[2]

En svensk Diplomat aflagde 21 Avg. et Besøg paa Tre Løver og saa der 85 syge Matroser og 2 Lig, og det blev ham fortalt, at Tilstanden ikke var bedre paa de andre Skibe. For ikke at vække Opsigt begravede man de døde om Aftenen eller om Natten, og en ny Kirkegaard blev nu taget i Brug. I 1662 havde Oberst Ruse nemlig faaet Befaling til at afmaale en Plads til en Kirkegaard udenfor Østerport, hvor den bedst og bekvemmest kunde være,[57] og nu i Aar »St. Lavrentii Dag, 10 Avg., blev den nye Kirkegaard udenfor Østerport indviet til at begrave kgl. Betjenters Lig, som ikke havde Middel at begraves her inde (ɔ: i og ved Kirken); og (det) skete af Hr. Hans Hansen Seidelino, og blev (den) kaldt Skibskirkegaard; den første Mand derudi var en Baadsmand, som kaldtes Mogens Andersen Mørktue«. Efter Graverens Optegnelser nedsattes her Resten af Aaret i alt 336 Lig, som altsaa stedtes til Hvile uden Præstens Medvirkning.[9] For at modarbejde Sygdommen blev nogle Skibsbesætninger forlagte til Byen og Landet, men ogsaa her bortreves ikke faa Søfolk af Soten; til en Forfriskning gaves der de syge 3 Dage om Ugen fersk Mad.[2]

Den største Del af Sommeren forløb, uden at der kom Liv i den danske Flaades Foretagender; foreløbigt indskrænkede de sig til Smaating. Forgyldte Fisk, Kaptejn Mads Madsen, sendtes 15 Juli til Lavrkullen i Norge for at hente Penge; 2 Galioter, Det unge Lam og Det gamle Lam, lejedes for at krydse fra 13 Avg. i Kattegat.[2] 17 Avg. fik Middelburg, Kaptejn Hakro, Damiate, Kaptejn Coesvelt, og Flyende Hjort, Kaptejn Unne Nannes, Ordre til at krydse samme Steds,[2] men denne Ordre maatte vige for en anden af 8 Sept.,[1] der bød Hakro som Kommandør over Middelburg, Damiate og de Faisant (Kaptejn van Dort) at konvøjere hollandske Handelsskibe til Vlie; til større Sikkerhed skulde Fregatterne Havfruen (Hans Dal), Flyende Hjort, Hummeren (Kornelius Kruse) og København (Movrits Karstensen) ledsage Hakro indtil Skagen, men saa begive sig tilbage til København, hvor ogsaa Hakros Togt efter fuldført Konvøjering skulde ende. Under Vejs skulde han angribe engelske Skibe, men erfor han, at Englænderne havde sejret over Hollæn-

derne i et Søslag, skulde han salvere sig til Bergen, Kristiania eller Sundet. Eskadren afsejlede 10 Sept., og 14 Sept. vendte de 4 danske Orlogsskibe tilbage [1]). Ogsaa Groningen (Kaptejn Brouwer) og Leeuwarden (Kaptejn Hals) udsendtes 24 Sept. som Konvøj til Vlie. Men endnu tøvede Hovedflaaden stadig med at vise sig i Søen, endskønt Schoutbynacht Jens Rodtsten allerede 30 Juni var sendt til Helsingborg for efter Pagterne at forkynde Kommandanten dér den danske Flaades Igennemfart gennem Sundet.[2] 23 Juli skrev Generalstaterne til Frederik III., at han burde sende 16—18 af sine største Skibe til Holland under Kommando af Hr. Admiral Kort Adeler eller en anden dygtig Overofficer, men Kongen gav til Svar, at denne Sag krævede nærmere Underhandlinger, og først 13 Nov. kom man til Enighed om den danske Flaades Forening med den hollandske — næste Aar. Det er maaske med Henblik til disse Omstændigheder, at den hollandske Resident 7 Sept. kan berette hjem, hvorledes Kort Adeler »paa Grund af den Langsomhed, hvormed alt bliver udført, begynder at føle Lede ved sin Tjeneste«, og Residenten mener, at man nu kunde faa Admiralen overtalt til at gaa i hollandsk Tjeneste, da Danmark, som havde hele 4 Admiraler, nok kunde undvære den ene. Vist er det, at General-Admiralen ikke kom til Søs med nogen større Afdeling af Flaaden, selv om han har næret noget Ønske i den Retning; det blev Viceadmiral Nikolaj Helt, som sendtes af Sted med en mindre Eskadre. I Avg. var der Tale om, at nu skulde Helt bestemt af Sted, men han blev roligt liggende, og Modvind fik Skyld for Uvirksomheden. Endelig udfærdigedes Instruksen 29 Sept. for ham. Eskadren skulde bestaa af Flagskibet Norske Løve, Oldenborg (Povl Avgustinus), St. Mikael (Jan Simensen Morian), Hummeren, Havfruen, Duisburg (Hasvelt), Burg van Leyden (Passer), Harderin (van der Voorde), og desuden Faisant, som vistnok noget senere stødte til ham fra Hakros Afdeling. Admiral Helt befaledes at sejle til Kattegat med disse Skibe, at krydse mellem

---

[1]) For et prøjsisk Skib, Kaptejn Movrits Karstensen havde opbragt, forærede Kongen Kaptejnen 300 Dlr.[35]

Skagen og Lindesnæs, at befordre de allieredes Interesser og at angribe engelske Skibe, men lade alle Skibe med rigtige Passer uhindret passere. Mødte han Hakros Eskadre og de to »Lam«, skulde han tage dem under sit Flag.[1] Men Sendrægtigheden viste sig atter deri, at Instrukserne til hans underordnede Officerer ikke udfærdigedes før 5 Okt.,[1] og først 11 Okt. blev det til Alvor med Afsejlingen, uagtet Aarstiden nu var saa langt fremrykket. Han skal kun have haft nødtørftig Besætning om Bord, men havde dog ombyttet sine syge Folk med friske og faaet en Del Soldater til Kompletteringen[1]); Provianten var knap og kun beregnet til et 6 Ugers Togt. Helt havde udbedt sig nærmere Underretning om, hvorledes han skulde forholde sig overfor de Skibe, der førte falsk Flag, og han havde 8 Okt. faaet til Svar, at alle de Skibe, som førte svensk Flag, skulde ikke visiteres, selv om de maatte mistænkes at være Englændere; derimod maatte han vel visitere alle tilsyneladende hollandske Skibe, og saa efter Omstændighederne lade dem passere eller anholde dem.[2] Angaaende Hakros Eskadre blev der 21 Okt. truffet den forandrede Bestemmelse, at naar Hakro med Middelburg og Damiate, (der nu havde Jan (?) von Eiden til Chef), traf Admiral Helt, skulde denne afgive Skibene Duisburg og Burg van Leyden til Hakro, som derpaa med disse 4 Skibe skulde krydse mellem Hetland, Stat og Bergen, — med Station i sidstnævnte Havn, — for at bemægtige sig engelske Skibe og konvøjere Saltskibe og Islandske Kompagnis Skibe.[1]

I de samme Dage afholdtes der store Festligheder i København i Anledning af Kurprinsens Nærværelse ved Hoffet. I Sept. var de kongelige blevet trakterede paa Flaaden, men efter at de hele Dagen havde haft megen Moro, blev denne slemt forstyrret, da en tysk Kammerherre blev saaret i Hovedet ved Stykkernes behørige Løsning. Kurprinsen var kommet for at hjemføre sin Brud, men de engelske Kapere havde nær hindret Brylluppet, da de tog en Del af de til Brudefærden i Udlandet indkøbte smukke Sager og

---

[1]) Til norske Soldater, der d. A. kommanderedes om Bord paa Flaaden, udbetaltes i alt 7354 Dlr.[3 2]

hindrede Resten i at komme frem. Brylluppet stod da alligevel 9 Okt., og ved den Lejlighed blev Skibet Kurprinsen indvarpet i Kanalen ved Slotspladsen og affyrede under Festen 3 hele Lag, som den øvrige Flaade besvarede. Om Aftenen afgav Skibet et prægtigt Skue, som Digteren Anders Bording, der nu af og til bliver vor poetiske Kilde, beskriver saaledes i sin rimede Avis »Danske Merkurius«:

»Det store Krigsskib, som var til Kurprinsens Ære
opbygt af ny, man saa seks hundrede Lys at bære
i Takkel, Mers og Top; man skulde sagt vel brat,
at Luftens Under-egn med Stjærner var besat«.

Da de nygifte skulde rejse hjem, rasede der vældige Storme; de varede fra 20 Okt. til 4 Nov. og hindrede Afrejsen. Ved denne skulde Skibet Kurprinsen have været brugt ved Gedsør sammen med Vildmanden, Flyende Hjort, en Galej og en Del smaa Jagter[2] under Schoutbynacht Jens Rodtstens Kommando; men ved Afsejlingen fra København ragede »Kurprinsen« paa Grund og blev læk, hvorfor Galejen Frederik sendtes i Stedet igennem Kalvebodstrand. Ved Afskedsfestlighederne paa Falster fik Marinen Brug for sine Bulsaner, Flag, Skanseklæder, Lanterner og Trompeter.[7]

»Af vores Skibe gaar et Antal under Norge
mod onde Kapere for Handelsmænd at borge;
kan Helt, vor Admiral, i Syne nogen faa,
jeg haabes, han sig nok skal som en Helt bestaa.«

Men for de omtalte rasende Storme kunde Helt dog ikke bestaa. Under 21 Okt. var der sendt ham Ordre om at vende hjem til Sundet med den tilstundende lyse Maane og blive der indtil videre; men denne Befaling, som gentoges 3 Nov., naaede ham ikke i betimelig Tid. 27 Okt. skrev Admiralitetet: »Vi have udi sidst værende Storm været udi stor Bekymring for Hr. Viceadmiralen«; og Kollegiets Frygt var desværre ikke ugrundet. Thi »Vejrkongen Æolus« havde følt en

»usædvanlig Vrede,
som han paa vores Skib Den norske Løve teede,

der han ved Egersund hans Ankertover brød
og i den mørke Nat paa Klippen hannem skød.
Dog, Himlen være Lov, som det saaledes gjorde,
at ingen miste Liv, som der var inden Borde,
men Stykkerne samt og Redskabet bjærget fik;
var dertil end vel glad, at det ej værre gik.«

Kølen og alle Barkholter paa Skibet var brudte, saa at det ikke kunde lettes eller stod til at reparere. Kaptejn Peter Jensen Morsing beordredes af Helt til at blive ved Vraget for at redde, hvad der kunde reddes. Da Admiralitetet vedblivende intet hørte fra Helt, udsendte det 17 Nov. en Skipper med Galioten Haabet for atter at gentage Ordren om, at Helt skulde begive sig tilbage til Sundet.[1] Først 14 Nov. kunde Helt fra Egersund skrive hjem om Ulykken, og 21 Nov. vidste man fuld Besked derom i Hovedstaden. Helt var traadt over paa Hummeren og advaredes 9 Dec. fra København om at tage sig i Agt for 12 engelske Fregatter og 4 Brandere, som skulde være destinerede til Gøteborg;[2] kort før Jul var Helt endelig hjemkommet fra sit sørgelige Togt.

Lige saa sørgeligt var det gaaet St. Mikael, Kaptejn Jan Simensen Morian. 22 og 23 Okt. naaede Nordoststormen Skibet, som kun kunde føre Mesansejlet og desuden Skonfarsejlet paa halv Mast; men en Sø borttog paa én Gang Fokkemast, Bovspryd, Galion og hele Bakken; en anden skyllede Stormasten, Mesanmasten, Skansen og Hytten bort, saa at det øverste af Agterskibet var ganske blottet, og hele Skibet lækkede svært, uagtet 3 Pumper og 6 Baljer var i Gang ved Lænsningen. Saaledes drev Skibet i 6 Etmaal, da det naaede Skotlands Kyst, 40 Mil nord for Leith, hvor det ankrede op. Næste Morgen blev Mandskabet salveret i Land og en Smule Tøj bjærget, men straks derpaa sank Skibet. Folkene gik en Tid i Leith og betlede, og Kaptejnen maatte vandre i Gældsfængsel.[7] Han kom først hjem i Juli 1667, da der tilstodes ham Kostpenge for den Tid, han havde været borte.[6] Senere (i 1673) lagdes Ulykken ham til Last og benyttedes som Motiv til en Indstilling om hans Kassation.[4 6]

Intet af de udsendte Skibe havde helt undgaaet Stormen. Galioten Det gamle Lam, Kaptejn Frans Brouwer,

havde 14 Dage maattet holde sig i rum Sø, uden at se Land, paa Grund af »den skrækkelige Storm og Uvejr«. Sorte Bjørn, Kaptejn Jan Ellertsen, havde 2 Dage været paa Grund ved Læsø, men var dog ved Indbyggernes Hjælp kommet af igen, da Vejrliget dagedes. Oldenborg, Kaptejn Povl Avgustinus, var helt »trampaneret«, og de Søer, som Skibet havde taget ind, havde vædet og fordærvet Brødbeholdningen, »saa at de forhungrede Folk ikke havde Brød udi Skibet paa ottende Dag«.[7] Da Oldenborg derpaa sejlede hjem fra Norge, kom det i en ny farlig Situation, idet Skibet var saa belemret af Kaptejnens Føring, at man ikke kunde komme til at bruge Stykkerne, da Oldenborg mødte nogle Engelskmænd i Søen.[8] — Senere synes Skibet atter at være sendt op til Norge og at have overvintret i Bergen sammen med Havfruen og Hyreskibene. — Da Provianten maatte befrygtes snart at slippe op paa den adsplittede Eskadres Skibe, blev Unge Tobias i Dec. sendt op til dem med Vivres.[7]

Hakro, som fra Okt. kaldes Ekvipagemester, under Tiden med den urigtige Tilføjelse »paa Bremerholm»,[36] havde 27 Okt. faaet Ordre om, at enten Middelburg og Damiate eller Groningen og Leeuwarden skulde konvøjere hollandske Ostindiefarere til Vlie; men Stormen gjorde en Forandring i Dispositionerne, og Admiralitetet fornam »meget ugærne« Skibenes Tilstand efter Uvejret. 17 Nov. beordredes Hakro til at medgive Helt saa mange Aars- og Maanedstjenere, at han selv kun beholdt 50 Matroser paa hvert Skib, og 22 Dec. lød Ordren paa, at han skulde blive med alle 8 Hyreskibe i Norge, de 2 i Flekkerø (Kristianssand) og de 6 i Bergen; her havde han som Ekvipagemester at reparere og kølhale Skibene, og, hvis Vejrliget tillod det, at sende 1 eller 2 af de letteste ud for at krydse langs Kysten, og ellers være til Defension for Byen,[2] hvor Soldaterne skulde lægges i Borgleje.

18 Nov. befaledes, at de syge Folk, som var om Bord paa København, Kaptejn Movrits Karstensen, skulde fordeles i Byerne København og Helsingør.[2] I den Anledning beordrede Admiralitetet Kaptejnen at afgaa til København med Skibet, der hidtil havde ligget ved Kronborg til Komman-

danten Ejler Holcks Disposition; men Holck gav Kontraordre og bød Skibets Kaptejn at blive ved Fæstningen. Admiral Kort Adeler mældte det forefaldne til Rigsadmiralen og ytrede sin Forbavselse over, at Holck kunde optræde saaledes, uagtet han ikke havde Kongens ekspresse Ordre dertil. Fra det samme Skib var der deserteret 5 Maanedstjenere, som dog blev paagrebne og sendte tilbage. Men for deres Desertion fik de ingen Straf; man maatte nemlig se igennem Fingre med dem for ikke at gøre de andre Maanedstjenere uvillige.[7] — I Dec. kom Fregatten Vildmanden, Løjtnant Halvor Andersen, tilbage til Holmen i læk Tilstand, da Forstavnen havde givet sig ud fra Plankerne, saa at Skibet truede med at synke; det maatte da kølhales og repareres.[7]

Paa Holmen kom i Stedet for den tidligere Rebslager Lavrits Hansen Mester Erik Simonsen Hvid af Hermanssund i Baahus Len, der var antaget i Holland af Kort Adeler for en Løn af 8 Dlr. om Ugen. Hans Svitser efterfulgtes som Mestersmed af Morten Jensen Mekelborg, der straks efter sin Ansættelse fik en Lønningsforhøjelse, da han ikke med Hustru og Børn kunde subsistere for den ham tillagte Ugeløn af 1 Dlr.[6] — Hidtil maa Holmens Provst have haft en vis Selvstændighed, ja synes i nogle Henseender at have været sideordnet med Biskoppen, men heri skete der 21 Maj Forandring ved et kgl. Reskript til Sjælands Biskop af det Indhold, at Holmens Provst og Præster herefter skulde staa under Bispens Inspektion lige saa vel som de andre Provster og Præster i Staden og Stiftet.[5 7] 10 Juli beordredes Holmens Provst til sammen med Kaptejnerne Fit Jansen, Peter Jensen Morsing, Roluf Petersen og Hans Lavritsen samt Ypperskipperen Kristoffer Kristensen og en Skipper at overvære 4 Personers Prøveprædiken; og hvis disse fandtes saa benaadede med Gaver, at de maatte ansés for dygtige til at betjene en Skibspræstes Embede, da skulde der gives dem lovligt og sædvanligt Kaldsbrev, hvorefter de siden havde at søge Rigsadmiralens Kollats.

12 Nov. blev det Rigsadmiralen kommuniceret, at 30 Skibe skulde ekviperes tilstundende Foraar, hvorfor han straks lod et Overslag over de dertil fornødne Rekvisitter op-

sætte af Admiralitetet, og allerede 14 Nov. kunde han forelægge det for Kongen. Dette Fremtidsbillede har vist indeholdt store Tal, som saa dobbelt slemme ud, da Øjeblikkets Krav allerede var saa svære at tilfredsstille. Holmens og Tøjhusets Folk skyldtes der 4 Kvartalers Gage, og man maatte skaffe 30000 Dlr. til Veje til Maanedstjenernes Aftakkelse og til Aarstjenernes Konservation, saa at disse nogenlunde kunde subsistere Vinteren over. Især var dog Maanedstjenernes Betaling ganske nødvendig; ellers løb de bort og afskrækkede andre fra at tage Tjeneste. De blev ogsaa Dag for Dag mere utaalmodige og tog ikke længere mod Ord alene; Kort Adeler havde i Rigsadmiralens Fraværelse stort Overløb af dem og havde ikke kunnet tale dem fra at iværksætte en Resolution, de havde fattet, om at besøge Kongen med en Supplikats, som tvende af dem skulde overbringe paa de andres Vegne; i Ansøgningen udbad de sig deres Betaling, men de forpligtede sig derhos til at indstille sig næste Aar igen og føre flere Kammerater med sig til Kongens Tjeneste. »Af stor Kondolence for de nødlidende Maanedstjenere og Søfolk« tilbød Prins Kristian efter Admiralitetets Begæring at forstrække 12000 Dlr. til Folkenes Betaling, men Pengene skulde refunderes af de hollandske Subsidier.[7] Ved dette Tilbud blev man bragt over det døde Punkt og kunde udstede den Befaling, at hver Maanedstjener skulde have Rejsepenge og Betaling for 6 Maaneders Tjeneste straks, og Resten, naar han indstillede sig igen 15 Marts n. A., men tillige lovedes der ham 5 Dlr. for hver dygtig Baadsmand, han medbragte.[2] Ogsaa med Tøjhusets Maanedstjenere holdtes Afregning, og en Privatmand afkøbte dem straks deres Restsedler for en samlet Sum af 12498 Dlr., men uagtet det var sket i Tøjmesterens og Tøjhusskriverens Nærværelse, klagede de menige 5 Aar efter over, at de den Gang ikke havde faaet, hvad der tilkom dem.[58]

Paa dette Aars Regnskab[35] udgør de hollandske Subsidiepenge den største Post, 87500 Dlr.; dernæst kommer Mogens Frises Forstrækning med 38100, Prinsessestyret med 8000, det trykte Papir med 6600 og Købstædernes Kontribution i Danmark med 6140 Dlr. Alle Udgifter beløber sig til

146600 Dlr., deraf 75500 til Klædekammerskriveren. Det er betegnende for Datidens Regnskabsvæsen, at det trykte Papir endvidere leverede 12000 Dlr., som uden at passere Rentekamrets Regnskab udbetaltes direkte til Klædekamret.[32] Dette havde ogsaa i 1665 faaet direkte Indvisning paa 4000 Dlr. i Licenspengene for Brændevinsbrændingen,[36] men hele Indtægten af denne Kilde blev kun 740 Dlr.[32] Bremerholms Hovedbog har som sædvanlig langt større Tal i sin Balance med Skatkamret, nemlig 286868 Dlr. i alt.

Om det norske Søforsvar fremkom Statholder Gyldenløve i Febr. med en Memorial, hvori det hedder: »Til Norges Defension behøves en Flaade, der kan holde Nordsøen ren, forsvare Landet fra udvortes Magt til Vands og konjungere sig med K. Maj.s egen Flaade samt holde Farten mellem Rigerne vedlige«. Derfor gentog Gyldenløve sit tidligere Forslag fra 1664 om Defensionsskibene; da Tolden vilde give noget mindre Indtægt, naar man tildelte disse Skibe Toldlettelser, burde der overvejes nye Privilegier for dem. Men Kongen resolverede herom: »Forbliver til nærmere Betænkende«. — I Juni opsendtes Jan Arents til Norge som Galejbygger. 20 Okt. tilskrev Admiralitetet Gyldenløve angaaende de i Norge byggede Galejer, at der vel skulde blive opskikket nogle erfarne Folk til dem fra København, men andre maatte han selv lade opspørge i Norge.[7] Over Galejerne i Bergen var Gregorius Glubas tilforordnet.[2]

Hannibal Sehested, som døde dette Aar i Frankrig, havde før sin Død fremsat forskællige politiske Betragtninger, som optegnedes i hans saakaldte »Testamente«. Heri anbefaler han Kongen at forøge Danmarks maritime Kræfter, fordi Flaaden var nødvendig til at vedligeholde Forbindelsen mellem Landets udstrakte Kyster; fordi Krigsskibene selv kunde indvinde en Del af Udgifterne til dem ved at konvøjere Handelsskibe, ved at transportere Materialier m. m., medens Landhæren kun tærede paa Landets Midler uden at gøre en lignende Nytte; og endelig fordi det kun var til Søs, at Danmark kunde haabe at have Overvægten over Sverig, ligesom ogsaa netop kun Flaaden gjorde en Alliance med Danmark attraaværdig for fremmede Magter.[56]

Viceadmiral Nikolaj Helt og Kaptejn Klavs Mikkelsen havde klaget til Kongen over, at skotske Kapere havde erobret et dem tilhørende Skib, som sejlede paa Island, og som havde kostet 4000 Dlr. Uagtet Frederik III. i denne Krig ikke vilde udstede Kaperbreve for ikke uden Nødvendighed at ophidse Englænderne, resolverede han dog ved denne Lejlighed, at de to Ejere maatte søge Restitution i alt det engelske eller skotske Gods, som de ved udsendte monterede Skibe kunde bemægtige sig.[1] — De Klager, som efter den svenske Residents Fortælling i Okt. førtes over det danske Fyrvæsen, har vist givet Stødet til, at Fyringsforvalteren Peter Jensen Grove straks fik 2 Tredjedele af et Aars resterende Besolding for inden Vinteren at kunne indkøbe, hvad der behøvedes til Fyringen.[2]

De mange Nyantagelser havde bragt en Del urolige Elementer ind i Officersstanden. Saaledes kom det i Marts til et Sammenstød paa Holmen mellem Kaptejnerne Povl Avgustinus og Movrits Karstensen; de skældte hinanden ud og saa godt som spyttede hinanden i Øjnene; men Admiral Niels Juel kom til og bad dem om at forholde sig rolig, ellers skulde han vise dem en anden Plads.[8] Dette Sammenstød gav Anledning til en Retssag, under hvilken der fremkom forskællige Oplysninger, der var særdeles graverende for Povl Avgustinus. — I Sept. blev endogsaa den hollandske Kaptejn Arnt Jansen Crabbendam stukket ihjel i Niels Bagges Hus i Laksestræde,[9] hvor der holdtes Gæstgiveri og Værtshus, som var et yndet Samlingssted for øldrikkende Skibsofficerer. — To Soldater blev mistænkte for at have myrdet en Skriver ved Bremerholm; for at faa Mistanken bekræftet, førte man de anklagede hen til den myrdedes Lig, og her maatte de lægge deres Hænder paa den døde og udtale Ønsket om, at Gud vilde straffe Morderen; men da intet viste sig, som kunde vidne imod dem, frikændtes de begge (i Sept.). — 23 Okt. udkom en fornyet Forordning om Konsumtionsaccisens Oppebørsel, hvori det bl. a. blev aldeles forbudt at have Haandkværne i private Huse. Det var et haardt Slag for Nyboders Beboere, som ejede mange af disse Kværne, hvorpaa de malede det Korn og Malt, de modtog i Naturalforplejning; men

de var da ogsaa rede til at vove et Slag for deres Kværnes Bevarelse.

Admiralitetets Korrespondanceprotokol[7] er Navnet paa en ny Kilde, som fra 6 Okt. yder Bidrag til Søværnets Historie. Protokollen indeholder Kopier af alle ekspederede Skrivelser og giver os interessante Indblik i Administrationens Hemmeligheder, der dog ikke alle er lige lystelige. Brevene til Skibskaptejnerne begynder al Tid med Ønsket: »Gud eder bevare«.

I Anledning af den engelsk-hollandske Krig udkom et gaadefuldt lille Skrift, betitlet »Den hollandske Søskræk«; det omhandler et Skib eller »Instrument, sammensat af store tunge Bjælker og tykke Jærnbolter«, der ved et hemmeligt Maskineri kan løbe og vende sig saa hurtigt i Søen som en Fugl og styres af én Mand; hverken Kugler eller Uvejr kan skade det. Et Træsnit fremstiller »Instrumentet« som en Tremaster med spids Forstavn. Dette Vædderskib er naturligvis kun en fri Fantasi; men Skriftet viser, at mangen af Nutidens Opfindelser som oftest kun er Realisation af en gammel, om end flygtig Tanke.

1667.

Vi kaster først et Blik paa de Udnævnelser og Forfremmelser, som d. A. skete i Officersstanden. Til Løjtnanter med Maanedsgage udnævntes: Anders Hansen Knabe fra Holland; Karsten Ebhoff fra Bergen (hidtil Sejllægger); Gert van Hagen af Hoorn, som længe havde tjent paa Dansborg Kastel i Ostindien; Klavs Kempe fra Lybek, der i 1666 tjente som Maanedstjener ɔ: Matros; (1 Apr.) Niels Johansen Lavgholm, tidligere Skipper paa Oldenborg; 28 Juni Peter Grande af Helsingør, om Bord paa Prinsesse Charlotte.[6] Desuden nævnes ogsaa som Maanedsløjtnanter: Mikkel Hansen Kirkel (blev senere Aarsløjtnant), Peter Embsen, Søren Nielsen, Asmus Bunk, Kristen Andersen Schatz, Anders Bærentsen, Hans Truelsen, Sakarias Hansen Bang eller Bergen, Tomas Andersen, Sakarias Sommerfeldt, Jan Stoffel (blev senere

Aarsløjtnant), Johan Konrad Kindlein, Peter Bertels,[35] Didrik Jansen von Bergen, Kornelius Haagensen[32] og Jakob Schwartz.[9] Aarsløjtnant blev Maanedsløjtnanten Rejer Villemsen de Ruyter 5 Avg.[6] — Til Kaptejner med Maanedsgage (100 Gylden maanedlig) udnævntes: Peter de la Porte, Henrik Jensen og Jan Rejlofsen; med Aarsgage: 14 Marts Sivert Adeler, en Søn af General-Admiralen (400 Dlr.); Skipper Otto Akselsen »som de andre Kaptejner«; 16 Apr. »formedelst sin befindende Flittighed« Løjtnant Halvor Andersen, der havde tjent sig op fra Baadsmand og Skipper (300 Dlr.); 3 Juni Rasmus Klemensen (250 Dlr.); han kommanderedes 13 Juni om Bord i Sofia Amalia; 11 Apr. Jan Ejlertsen (300 Dlr.), »da han senest til Norge blev ordonneret«; i Okt. Villem van Eeden, der »paa Damiate for Kaptejn afvigte trouble havde tjent«, (400 Dlr.); 16 Juni Jan Vibe (350 Dlr.), »da han i Følge Rigsadmiralens Ordre med Ormen-Galej sejlede fra Falster hid«; ogsaa Løjtnant Hans Nissen er d. A. udnævnt til Kaptejn (300 Dlr.). — Høj Schack blev 22 Maj Skibs-Kaptejnløjtnant (250 Dlr.).[6]

Den forunderlige ublodige Krigstilstand vedvarede. Proviantskatten var for Danmarks Vedkommende allerede udskrevet 11 Nov. 1666, for Norges blev den nu opkrævet 2 Jan.; Mandskabet fik Forbud imod at gaa i fremmed Tjeneste, da Kongen selv behøvede dygtige Baadsmænd til sin Flaade (6 Febr.);[1] Skippere maatte ikke udføre Soldater og Baadsfolk, som hemmelig vilde begive sig ud af Riget uden Kongens Tilladelse (Marts).[61] — Havde det i Fjor været en italiensk Sommer, saa herskede der nu en spidsbergensk Vinter, som hindrede Arbejdet paa Holmen; endnu 16 Marts skrev Admiralitetet: »Is ligger mellem Skaane og her, at man kan gaa fra ét Land til et andet«, og først 30 Marts var »Isen i Sundet ganske bortgangen«. Vinteren følte sig især af de stakkels forløvede holstenske Maanedstjenere, som paa Grund af »den onde Passage« over Bæltet ikke havde kunnet komme længere end til Korsør, hvor de laa og fortærede deres ringe Midler; og Admiralitetet maatte love dem Underhold til 15 Marts, hvis de vilde forføje sig tilbage til København.[7] De fremmede Tømmermænd længtes efter deres

Betaling og deres Hjem og gjorde i den Anledning (i Febr.) Allarm paa Rentekamret, hvorfor Kort Adeler maatte tage dem hjem med sig og stille dem til Freds; men den onde Passage i Bæltet forbød enhver Tanke hos dem om at desertere, hvis det ikke skulde gaa dem som de 12 Tømmermænd, der i Jan. havde vovet sig over Bæltets Is og var omkomne under Forsøget.

Aarets Virksomhed begyndte som sædvanlig med Udsendelsen af Officerer, der dels skulde hugge Skibstømmer, dels hverve Matroser; Hans Nissen virkede i Haderslevegnen, Lavrits Nielsen i Rendsborg, Frederiksstadt og langs Ejderen; Mattias von Borstel ved Vordingborg, Mattias Bolt ved Nyborg, Søren Orning og Jørgen Plovmand i Neustadt, Lybek og paa Femern; Jakob de Vatt hvervede ved Trommeslag i Helsingør og Bærnt Kling i Tønder, paa Sønderjyllands Vestkyst og paa Romø, Sylt og Før; den sidste Officer skulde se at hverve 2 à 3 Løjtnanter til 12 Dlr. om Maaneden, og Matroserne skulde han tilbyde 4 à 6 Dlr. maanedlig.[2] — Admiralitetet var ikke fornøjet med Hvervningernes Resultater. Mest gik Misfornøjelsen ud over Bærnt Kling; stadig formanes han til at anvende bedre Flid end hidtil, til flittigere at underrette Kollegiet om Sagernes Gang; den ringe Frugt af hans Virksomhed kan ikke tilskrives andet end hans Forsømmelse, da der ikke har manglet ham Penge, og der skal blive sendt ham flere endnu, for at han skal være uden enhver Undskyldning. Lavrits Nielsen faar Paamindelse om ikke at anvende Pengene til andet end til Hvervningen og om at menagere bedre med dem end i Fjor. Søren Orning, der havde sin »Kæreste« hos sig i Neustadt, blev syg dernede og udrettede kun lidet; han opfordres til at vende hjem, saa snart han »til Sundhed igen er restitueret«, men først maa han dog udføre nogle private Kommissioner for Rigsadmiralen, saasom Indkøbet af en Del Glasbouteiller, med Hans Ekscellences Vaaben indslebet, og af 12 Par smukke og helt fine smaa »Krauffecker« (Kravehjørner), som ogsaa kunde tjene til at bruges udi Klude, som bæres om Halsen.[7] Jørgen Plovmand maatte ligeledes skrive hjem, at han unyttigt fortærede de deputerede Midler, hvor-

for han ogsaa kaldtes tilbage;[2] og oven i Købet maatte der senere sendes til Lybek en Fortegnelse over de Baadsfolk, som dér havde modtaget Kongens Penge, men bagefter var forsvundne.[7] — 4 Apr. holdtes Mønstring paa Bremerholm over et ikke synderligt stort Antal Matroser. Af dem, Købstæderne i Danmark skulde levere, udeblev der 265, som Byerne maatte erstatte med 10 Dlr. pr. Mand. Nordlandene stillede ikke Baadsfolk, men betalte 2000 Dlr. i Stedet.[36] 15 Apr. gik Trommen i København for at indbyde lysthavende til at tage Tjeneste. Med bedre Resultat holdtes 30 Maj atter Mønstring over Matroserne, denne Gang forstærkede med en hel Del Soldater, der maatte rykke ind paa Holmen. Det hele blev gjort til Ære for den hollandske Udsending Amerongen, som allerede 21 Maj havde aflagt et Besøg paa de udrustede Krigsskibe. »Hans Ekscellence var med Munstringen, paa Maj.s Flaade blev holdt, helt vel tilfreds og allermest efter holdte Maaltid. Jeg formoder, at Rullerne henved 4000 Mand skulle specificere«. Saaledes skrev Kort Adeler 1 Juni. Nogle Dage efter kom Sorte Bjørn med 400 udskrevne Folk fra Norge.[7]

I Bergen repareredes de hollandske Skibe samt Oldenborg og Havfruen ved Henrik Hakro som Ekvipagemester, efter at der forud var gjort et Overslag over Omkostningerne derved. Ruller over de bortdøde og bortløbne Matroser indsendtes ogsaa til København. I Kommandoforholdene skete bl. a. den Forandring, at Kaptejn Sivert Adeler blev Chef paa Duisburg i Stedet for Kaptejn Hasvelt, som var død. Det var Meningen, at Havfruen og Damiate skulde krydse ved de norske Kyster, medens Resten af Skibene skulde sendes til København og nedføre en Del Fødevarer til Flaaden. Men der var den uheldige Omstændighed, at de hollandske Skibe kun var byggede »fregatvis«, hvorfor de vel, naar de havde deres Ammunition inde, kunde rumme 3—4 Maaneders Proviant, men heller ikke mere. Man maatte da ty til Oldenborg, som var bekvem dertil og endog udkastede sin Baglast for at kunne indtage desto mere Fragt. 30 Marts var Isen i Øresund ikke længer nogen Hindring for Afrejsen, og der hvervedes da Baadsmænd i Bergen for at komplettere

Skibenes Besætninger; men saa blev Hakro syg. Admiralitetet erfor »ugærne« hans Svaghed og gjorde ham opmærksom paa, at efter Kaptejn Peter Morsings Skrivelse var der ved norske Kyst en Del engelske og skotske Kapere, som nok kunde jages bort ved flittig Krydsen, dersom fornøden Anordning blev gjort; han blev derfor »til god Helbred igen forønsket«. I Slutningen af Apr. var han da blevet saa rask, at han kunde begive sig syd paa. Han (og Sivert Adeler paa Duisburg) ankom dog først til København 1 Juni; Groningen og Leeuwarden var alt arriverede 16 Apr., Oldenborg, Havfruen og Burg van Leyden 20 Apr., og Faisant og Harderin 21 Maj. Men de to sidstnævnte mødte meget ilde tilredte; de havde nemlig haft en Rencontre med en engelsk Fregat under Marstrand:

»Med Skibet Fuglen og den hollandsk Hyrdepige
vel en saa stor Fregat i Møde kom saa lige;
de sloges mandelig seks Timers Tid her om,
saa voldte Vinden det, at Engelsken undkom.
Dog har man siden spurgt, at han af samme Gilde
sig ej kan rose deert, men blev skamferet ilde;
hans Skib fordærvet blev, hans Redskab sønderbrudt,
hans meste Folk samt og hans Kaptejn hjelskudt.«

Men ogsaa paa dansk Side var der Tab i denne eneste Træfning under hele Krigen. 27 Maj begravedes i Holmens Kirke Kaptejn van Dort, »skudt i Fægtning med Engelsken«; Ligklædet og Kramvarerne til Begravelsen kostede 75 Dlr.;[32] og den Løjtnant Jakob Schwartz, som samme Dag jordedes i Urtegaarden, var vel ligeledes blandt de faldne i hint blodige Stævne.[9]

Atter mistede Holmen en Ekvipagemester, idet Jakob Vingaard »fra samme Charge efter H. Maj.s Vilje blev licenteret« 13 Marts;[6] sandsynligvis fik han ikke nogen Efterfølger i denne Konges Tid. Maaske for at bøde noget paa Savnet, blev Admiralitetsraad Jens Lassen, i en Skrivelse af 1 Maj til Kollegiet, befalet at være til Stede ved denne Orlogsflaades Udrustning som Kommissar og efter sit Embedes Pligt at tage Kongens Interesser i Agt. Da ethvert enkelt Admiralitetsmedlem havde sit eget at forrette ved Flaadens

Udredning, fik Kollegiet Paalæg om, at det, for at alt kunde gaa desto bedre til, skulde enten ugentlig eller daglig, saa ofte Fornødenheden udkrævede det, holde Konsilium om alt, hvad der vedkom Tjenesten; og hvad samtlige Medlemmer efter sket Raadslagning eragtede at kunne geraade til Flaadens Befordring og Gavn, skulde de alle »give fra dem under deres Hænder«. Kongen befalede tillige Admiralitetet at give en Oversigt over, hvor mange Skibe der i en Hast kunde gøres sejlklare, og at beregne et Overslag over, hvad der fattedes af Mandskab og Materiel til at udruste Resten af Orlogsskibene.[2] 3 Maj blev denne kgl. Skrivelse læst i Admiralitetet, og Henrik Bjelke tilsagde Jens Lassen til at komparere førstkommende Lørdag Formiddag »ved 8 Klok slet« i Admiralitetet, hvor Admiralitetsraaden altsaa ikke havde givet Møde før, men hvor han fra nu af tog flittig Del i Arbejdet. Admiralitetet holdt ogsaa straks efter hin kgl. Paamindelse hyppigere Møde end forhen, men efter kort Tids Forløb slog man ind i det gamle Tempo.[6] For at sikre Sagernes grundige Behandling gentog Kongen 27 Avg. sin Befaling om, at Admiralitetet in pleno skulde underskrive alt, hvad der udfærdigedes til Kongens Tjeneste paa Holmen eller ved Flaaden, da det var Kongens Vilje, at alt saadant foretoges collegialiter af Admiralitetet.[2] Det var ikke let at fyldestgøre dette Bud, naar f. Eks. Rigsadmiralen var fraværende; derfor krævede ogsaa Admiralitetsskriveren Movrits Eskildsen Godtgørelse for Vognleje og Rejsepenge, da han i Avg. havde maattet rejse til Frederiksborg og der forelægge Rigsadmiralen adskillige Admiralitetsbreve til Underskrift.[3 2] 15 Marts fik samme Skriver paa Grund af sin idelige Opvartning i Admiralitetet 100 Dlr.s Tillæg til Husleje.[2]

23 Maj befales Rigsadmiralen at ordonnere følgende Skibe til Prinsesse Charlottes Transport fra Heiligenhafen til Nykøbing paa Falster: Prinsesse Charlotte, (det var det gamle Prins Kristian, som i Dagens Anledning havde faaet et nyt Navn), København og Egernet; Galejerne Flyvende And, Ormen, Lossen, Forgyldte Drage og Dukanden; Jagterne Blaamynden, Papegøjen og Odderen; Galioterne Haabet og Unge Tobias, Frederik Bøjesens 2 Chalupper samt Generalmajor

Ruses Spiljagt. Mandskabet paa Galejerne, i alt 312 Mand, klædtes i røde og blaa Kjortler med tilhørende Kirsejs Huer; selve Galejerne udstyredes med Skanseklæder og Bænkedyner, og til den store Galej Ormen medbragtes et Sparlagenstæppe til Hytten om Bord og 6 Stykker rødt Taftes Sparlagen med behørige Kapper (»Himmelgardiner«) til de 2 Senge, som var indrettede i Rummet.[7] Den hele Eskadre skulde under Prinsessens Overfart lade sig høre med »Kanoneren og andre Rejouissancer«.[2] Rigsadmiralen afrejste 29 Maj med Skibene Prinsesse Charlotte og København, og de andre Fartøjer fulgte efter. Storm, Uvejr og kontrari Vind adsplittede Eskadren, knækkede Galejernes Master o. s. v., saa at de fleste af Skibene efter 2 Dages Løb kom tilbage paa Københavns Red, hvorfra de afsejlede igen 4 Juni. Kongen var selv til Stede i Nykøbing, og herfra udstedte han, vistnok paa Amerongens Anmodning, 8 Juni den Ordre, at Flaaden skulde være fuldkomment udrustet, provianteret og i god Beredskab til at gaa i Søen, saa snart han befalede det; og at Admiralitetet med største Iver og Vindskibelighed og uden Forsømmelse skulde arbejde og lægge Vind paa at gøre saa mange Orlogsskibe som muligt færdige til Kongens Tilbagekomst.[2] Denne Befaling maa have skaffet Kort Adeler og Niels Juel megen Travlhed.

27 Apr. befales Fregatterne Forgyldte Fisk (Kaptejn Mads Madsen), Havfruen (Hans Dal) og Flyende Hjort (Unne Nannes) at lægge ud paa Reden med 3 Maaneders Proviant, og 29 Apr. udfærdiges Instruktionen for disse Skibe. Eskadrechefen skal, med Vimpel paa Toppen, krydse mellem Skagen og Norge og langs med den norske Kyst indtil Stavanger; erobres engelske Kapere eller engelske Krigsskibes Priser, da anbringes disses Mandskab paa Eskadrens 3 Skibe, men der maa ikke plyndres, da Byttet skal fordeles af Admiralitetet efter Skibsartiklerne. For den samlede engelske Flaade skal Eskadren retirere.[1] Senere (i Juni) blev det tilladt de 3 Fregatter at landsætte deres syge i Norge til deres Sundheds Rekuperation; samme Steds kunde Eskadren da forsynes med friskt Mandskab. Mads Madsen erobrede paa dette Togt en Kaper, som han i Juli førte til København sammen med

sit Flagskib og Havfruen; det var vistnok Ketsen Espionen, som saa blev kræmget og smurt, fik Kaptejn Kornelius Kok til Chef og stak igen i Søen under dansk Flag.[7] Men selve denne Kapers Tilværelse viste, at Tilstanden i disse Farvande ikke var sikker. 80 hollandske Koffardiskibe under et hollandsk Orlogsskibs Konvøj stødte ved »Skages Ref« i tæt Taage paa 5 engelske Krigsskibe, som forjog eller tog Skibene; om Bord var der bl. a. 40 Læster Kanonkugler, som Klingenberg havde indkøbt til den danske Marine; deraf blev 10000 Stykker 18punds Kugler tagne.[7] Større Flaader maatte nødvendigvis bringes i Søen for at hindre Gentagelse af saadanne Scener.

»Det franske Orlogspar, som her for København
er bygt og prydet ud med gylden Sejl og Stavn,
har sagt med Frydeskud vor Bremerholm god Nat
og haver alt sin Gang til Frankerige sat.
— — — — Af Skibe sligt et Par
i Frankeriges Strand tilforen næppe var«.

De to franske Skibe, Frederik og Sofia, var altsaa færdige og havde kostet 87270 Dlr.[7] De forsynedes med en Besætning af i alt 300 Baadsmænd, som til Dels toges af Kongens Mandskab.[2] Men da de skulde gaa om Bord, gjorde de Mytteri, og man maatte give dem deres Tilgodehavende. Johan Petersen Klein havde leveret Takkel og Tov til Skibene, men han skyldte tillige Dronningen Penge og var i den Anledning ofte blevet »ængstet« af Dronningens Forvalter Hans Hansen; derfor befaledes 3200 Dlr. af de franske Penge udbetalte til — Dronningen som Afdrag paa Tovværkets Betaling.[2] 1 Juni sejlede »det franske Orlogspar« ned i Sundet for at ervagte Konvøj af K. Maj.s Skibe, og 4 Juni udgik Instruktion til Henrik Hakro, der skulde være Eskadrechef for Konvøjskibene Middelburg, Duisburg, Burg van Leyden, Leeuwarden, Damiate, Hummeren (Kaptejn Kornelius Kruse) og Vildmanden (Halvor Andersen). Med sit Flag paa Toppen havde han at konvøjere de to franske Skibe og Kongens Galioter Haabet, Unge Tobias og St. Peter samt en Del Koffardiskibe til Holland, men ikke længere, end til han havde faaet Teksels i Sigte. Kom de 2 franske Skibe i Aktion med Eng-

lænderne, skulde han assistere dem. — Fra Teksels skulde han sende Hummeren og Vildmanden langs Kysten til Glykstad, hvor Kornelius Kruse, der førte Overkommandoen, havde at mælde sig hos Fæstningskommandanten Vieregge og rette sig efter dennes Ordre, men ellers intet fjendtligt foretage sig. Hakros andre Skibe skulde sejle til København, straks efter at han ved Teksels havde modtaget det danske Mandskab, som var paa de franske Skibe.[1]

4 Juli var Oldenborg, Kaptejn Povl Avgustinus, og Agata, der nu kaldtes Færø, Kaptejn Jan de Vogel, blevet bestemte til at konvøjere Islandsfarere; 100 Soldater gik om Bord paa de to Skibe. Samtidig[32] var Otto Bjelke som »Kommandant«, Jan Vibe som hans Kaptejn og Jens Hansen som hans Løjtnant[1]) befalede at sejle til Island for at haandhæve Kongens Herredømme dér. Povl Avgustinus' Eskadre fik nu Ordre[1] til at krydse under Færøerne og hjælpe Kaptejn Jan Vibe med at rekuperere disse Øer, hvis da Englænderne havde erobret dem. Hvad enten Generobringen lykkedes eller ej, skulde Sejladsen fortsættes til Island. Befandtes denne Ø i Englændernes Hænder, skulde Eskadren assistere Kommandanten i at tage Øen tilbage. Hvis dette ikke lod sig gøre, skulde Orlogsskibene løbe ind i en Havn, som ikke var besat af Englænderne, indtage saa meget Mandskab og Fisk som muligt og efter en Maanedstids Forløb sejle hjem efter, konvøjerende Koffardiskibe paa Vejen. For at facilitere Kursen og dirigere den »absolut«, blev Oluf Henriksen antaget som Maanedskaptejn paa Oldenborg, hvor han dog ingen anden Kommando skulde have; han afgik i øvrigt ved Døden i Dec. 8 Juli fik Eskadren i det mindste foreløbig en anden Bestemmelse: sammen med Flyende Hjort, Kaptejn Unne Nannes, (som var efterladt i disse Farvande af Mads Madsen, da han drog til København), skulde den konvøjere Koffardiskibe til Bergen, indtil den mødte Mads Madsen og hans Skibe, da skulde den undergive sig hans Kommando;

---

[1]) 14 Apr. begravedes en Løjtnant Jens Hansen Normand, 36 Aar gl.[9] — Den i Teksten omtalte Løjtnant var 1670 endnu i Tjenesten og i samme Stilling.

var saa Koffardiskibene in salvo, krydsede de forenede Eskadrer derpaa mellem Lindesnæs og Skagen.[1] I Avg. var Færø paa Rejsen til Island i haard Nød under en stærk Vestenstorm, som gav Skibet en svær Læk og nødte Færø til at vende tilbage til Norge, hvor det blev repareret. De mange syge, der var om Bord, landsattes i Bergen.[7] Ogsaa Kaptejn Mads Madsen modtog 19 Juli Befaling til at afsejle med sine 2 Skibe, Forgyldte Fisk og Havfruen, (samt Kaperen) fra København, forene sig med Flyvende Hjort og konvøjere norske Koffardiskibe under Bergens Led og dernæst krydse, som ovenfor omtalt, mellem Lindesnæs og Skagen sammen med den anden Eskadre.[2] Unne Nannes havde paa dette Krydstogt tilladt sig nogle »Abuser« mod en fransk Skibskaptejn under Norge, hvilket senere den franske Resident paatalte.[7] 24 Juli fragtede Admiralitetet af Schoutbynacht Jens Rodtsten hans Kets Delfinen, der skulde til Færøerne og Island sammen med Oldenborg og Færø og bruges til at rekognoscere Øerne.[2]

Hakros Nordsøeskadre skulde forstærkes. Derfor befaledes Viceadmiral Nikolaj Helt 30 Juni at løbe i Søen med Tre Løver, København, Delmenhorst og Harderin for at konvøjere Koffardiskibe til Teksels. Mødte han Hakros 5 Skibe, skulde han tage dem under sin Kommando, saaledes at Helt selv var Admiral og Hakro Viceadmiral, førende Schoutbynachts Flag. Naar de efter endt Togt kastede Anker paa Lappen, skulde de notificere deres Ankomst.[1] Et lidet troværdigt Rygte tilføjede, at han desuden havde hemmelig Ordre til at angribe Ørkenøerne. 2 Juli blev det ved Trommeslag tilkændegivet alle dem, der var ansatte ved Helts Eskadre, at de skulde indfinde sig samme Dags Aften paa Holmen. 11 Juli skal Viceadmiralen have faaet Ordre til at afsejle, men kom i ethvert Fald ikke længere end ned i Sundet, hvor han forsynedes med Brændeved, Øl og 14 Dages Proviant; i Stedet for de syge, som hver Dag sendtes i Land, tilskikkedes der ham friske Folk. Men under 23 Juli sendtes Nikolaj Helt følgende Missive: »Da din Svaghed forhindrer dig fra at forrette den befalede Rejse efter din Instruktion, saa haver du Instruktionen og Skibet Tre Løver at overlevere til

vor Ekvipagemester Hakro [1]), og siden kan du for din Person dig enten til Helsingør eller København efter egen Kommoditet begive«. Sygdommen var »Helt hastig paakommen«, og Døden paafulgte ogsaa hastig, 7 Avg. Admiralitetet omtaler 6 Dage efter »vores kære Medkollega, Hr. Viceadmiral Helts dødelige Afgang, hvilken vi formedelst hans velbetjente Kapaciteter i H. K. Maj.s Tjenestes Befordring og gode Kommportements imod os meget besørger«. Endog i Gazette de France omtales hans Dødsfald: Tabet af ham blev meget begrædt af Hoffet, paa Grund af de store Tjenester, han havde vist det. Ved hans Begravelse 19 Avg. paraderede 200 Soldater af Garnisonen og afgav Salver,[2] og Liget blev nedsat i St. Petri Kirkes Hvælving, efter at Hieronymus Busch havde holdt Tale om »en retskaffen Kristens ridderlige Troskamp«.

Lige efter at Hakro med sin Eskadre og Koffardiskibene var gaaet under Sejl, fik Kongen Tidende om, at der 21 Juli var sluttet Fred i Breda mellem Holland og England; der blev derfor taget anden Bestemmelse med Hakro. Da Kongen nu ikke længere behøvede de hollandske Hyreskibe, befaledes Ekvipagemesteren at føre dem til Vlie eller Teksels, ledsagede af de danske Orlogsskibe Tre Løver, Delmenhorst og København. Blev Skibene adskilte i Søen, skulde de hvert for sig begive sig til Bestemmelsesstedet. Her udlaaner Hakro Maanedstjenerne til at bringe Hyreskibene til Amsterdam; men Aarstjenerne og Soldaterne paa de hollandske Skibe fordeles paa de danske og maa ikke komme i Land, for at de ikke skal løbe bort. Efter at have faaet rigtig Kvittering for Modtagelsen af Hyreskibene, vender Hakro tilbage igen med de 3 danske Krigsskibe (Befaling af 29 Juli).[2] For at konvøjere hollandske Koffardiskibe til Hjemstavnen gjordes først Faisant rede (6 Avg.); kort efter (10 Avg.) tænkte man paa at lade Hakro besørge dette med sine 3 Skibe og »rette sig efter sin forrige Ordre om hollandske Skibes Konvøj«; men 27 Avg. overdroges dette Hverv til Delmenhorst,[2]

---

[1]) Hakro kan ikke være kommet tilbage fra Teksels før mellem 30 Juni og 17 Juli.

som allerede var vendt tilbage fra Eskadren med en Del af Hyreskibenes Besætninger, hvoraf mange var syge.

Fredsslutningen blev forkyndt de forskællige Eskadrechefer ved udsendte mindre Fartøjer; til Povl Avgustinus under Island afsendtes saaledes Ketsen Espionen med 8 eller 10 Mand af »vore egne baarne Undersaatter«, da Skibet skulde blive deroppe indtil videre. Hostiliteten var først bestemt at skulle ophøre 11 Avg., men senere blev Terminen udsat til 5 Sept. Samtlige Orlogsskibe, der var i Søen, blev nu efter Haanden hjemkaldte; deriblandt Hummeren og Vildmanden, der laa ved Glykstad, og hvis Chefer havde haft det Hverv at besigtige et Skib, som tilhørte Livbarber Filip Hacquart og Konsorter, og som Ejerne havde tilbudt Kongen til Købs.[2] Fregatten Flyende Hjort, som havde været i saa stor Havsnød, at man mente, det var forlist, kom dog hjem 9 Nov. i nogenlunde god Behold. 3 Dage efter hjemkom Bona Adventur fra Riga efter 7 Ugers Sejlads; »Skibet havde kontinue holdt Søen udi idelig Storm og Uvejr« og ofte været udsat for Fare.[7]

24 Avg. havde Admiralitetet modtaget Underretning om, at Hakro var ankommet til Teksels, hvor han 27 Avg. fik Bud om at løsgive alle de skotske Fanger, han havde hos sig.[7] Men de i Sept. modtagne Efterretninger lød ikke beroligende: »Udi Holland gaar det formedelst Kommandør Hakros Upasselighed ikke saa vel til, som vi gærne ønskede; Kaptejnens Kommando er ikke, som den burde være«; var Kommandøren ej selv saa stærk, at han kunde gaa med Skibene, burde Kommandoen betroes Kaptejnerne Karstensen og Bjørnsen, og Skibene afsejle fra Teksels, saa snart Vinden føjede sig; og den forestaaende tilvoksende lyse Maane maatte ingenlunde forsømmes. Skibene begav sig altsaa paa Tilbagevejen. 3 Galioter sendtes i Forvejen hjem med Skibsfolk, »de fleste syge og helt elendige«; men Tre Løver selv led meget af Storme, saa at det maatte søge Tilflugt paa Norges Kyst; og en Tid ansaa man Skibet for gaaet under. 12 Okt. modtog Admiralitetet Brev fra Hakro om Skibets »slette Tilstand«; de fleste af alle Folkene, baade Officerer og menige, var inficerede af en hidsig Syge, og en

Del var døde under Vejs. Henimod Slutningen af Okt. endte ogsaa Hakros Sygdom med Døden; »han havde indtil sin sidste Dødsstund baaret største Omhyggelighed for K. Maj.s Skibe udi salvo at bringe og der(om) sine efterladte Officerer udi sit yderste alvorlig formanet«. 2 Nov. kom Tre Løver til København med Liget; Kaptejn Sivert Adeler blev dødssyg bragt i Land fra Skibet og hjem til sin Fader Generalmajoren, og der var kun liden Forhaabning om hans Helbreds Rekuperation; Løjtnant Kristian Bjelke havde forladt Skibet i Lavrkullen, og han var heller ikke ved godt Helbred; 40 Mand af Besætningen maatte straks efter Hjemkomsten føres i Land som syge og indlogeres for Betaling hos Godtfolk i Byen. Admiralitetet havde under disse Omstændigheder faaet Blik for, at Hakro »meriterede en hæderlig Begravelse formedelst hans præsterede tro Tjeneste«, og Kongen var af samme Mening, idet han 11 Nov. befalede, at Kollegiet skulde »hannem hæderligen som vores Søofficer med Løsning af Stykker og Musketter lade nedsætte udi Holmens Kirke».[2] »Til Jærnplader og Fortinning af Beslaget paa Ligkisten« anvendtes $10\frac{1}{2}$ Dlr.,[32] hvorpaa Liget blev nedsat i Kirkens Grav 17 Jan. 1668.[9]

Epidemien var altsaa optraadt saa stræng, at den end ikke havde skaanet to Eskadrechefer. Til dens Bekæmpelse var Dr. Frederik Hammerich 1 Maj ansat som Admiralitetsmedicus paa Flaaden med 500 Dlr.s Løn.[2] De syges Behandling overlodes dog til »Balbererne«, der under Tiden kunde være heldige, som f. Eks. den Konstantinus Herkules, der fik Betaling for de syge Baadsfolk, han havde kureret.[35] Men Dødeligheden var dog stor; paa alle Holmens Begravelsessteder jordedes d. A. 1088 Personer i alt, deraf 736 paa Skibskirkegaard.[9] I Juni og Juli tiltog Soten i Kraft paa Grund af den usædvanlige Varme; 14 Sept. angiver Admiralitetet de syges Antal til 700, men der savnedes Penge baade til at betale Fragten for de syge, der kom hjem fra Holland, og til de syges Underhold, thi ingen vilde tage imod dem uden at faa rede Penge. Der trængtes haardt til et nyt Sygehus ved Holmen. 2 Nov. hedder det: »Kvæsthuset her paa Holmen er nede og oven med syge opfyldt, og stor

Elendighed paa de fattige Folk ses«. Da Borgmester og Raad i Odense 1666 var dømt i Kongens Naade og Unaade i Anledning af nogle Byjorders Salg og Pantsættelse, foreslog Admiralitetet, at de Bøder, der maatte blive afkrævede Odenserne, betaltes til Holmens Sygehus og afkortedes i de 2176 Kdlr., som Holmens Kirkes fattige havde at fordre hos K. Maj.[7]

Om Aarsagen til Sygdommen paa Flaaden gives Oplysninger i et Forslag angaaende Reformer,[56] som vistnok er forfattet af Universitets-Professor og Landsdommer Villum Lange i Aaret 1670: »Man tror, at de norske ere bekvemmeligere til Søens Kedsommelighed at taale end andre Nationer; ikke des mindre ser vi ogsaa vores Flaade at plages af Skørbug og andre Sygdomme, til hvilket Onde der ikke nogen sand Aarsag noksom sig aabenbarer. En fransk Ædelmand har observeret af den Diæt, som af de danske, Nederlænderne og engelske de allerbedste Skibsfolk (paa ostindiske Rejser) er forordnet, hvorudi der proberes at bruge salt Kød, Fisk, Ærter, Flæsk, Ost og Brændevin, at de næsten alle ere faldne i Sygdom; alle have befundet sig bedre af Saad, vaad Mad, Citronsdrik end som af den gemene Diæt. Om vores Diæt er den bedste, formedelst de mange og idelige Sygdomme, som Flaaden trænges af, derpaa tvivler jeg allermest. Hvorfor E. Maj. kan befale Admiralitetskollegio, at de holde hemmelige Raad med collegio medico og omsider paafinder og foreskriver en meget tryg og sikker Diæt, som de sejlende skal have i Agt, og trygge og sikre remedia imod Sygdomme. — Udaf Havis, som er resolveret, kan der blive sødt Vand; og at Havvand er klarere end den klareste Flods Vand, haver Nikolaus Helt, da regerende den danske Flaade, for 3 Aar siden for mig noksom gjort beviseligt, idet man kaster noget ned i Havet, som over en 20 Alne (dybt) kan synes. Thi det er troligt, at Havvandet oven i alene er salt, af hvilken casu ethvert Skib, som er forsynet med et Instrument, som efter Lyst lukker sig op og i, kan med sødt Vand være forsynet. Andre ville, at sødt Vand kan fra Korruption bevares, dersom Tønderne vel forvares med Jord, at Luften ej kommer dertil«. — Om Forfatteren til denne Udtalelse

kan bemærkes, at han havde opfundet en Maade at bevare Skibe fra at brænde, synke og entres. Han havde meddelt Frederik III. denne sin Metode, og Kongen havde anmodet Professoren om ikke at røbe den for nogen anden, da det var en saa vigtig Sag. Lange aabenbarede heller ikke sin Opfindelse for andre end den spanske Konge, og formodentlig derfor har Efterverdenen ikke faaet at vide, hvori den bestod.

11 Avg. holdtes Taksigelse for Freden, og Salut afgaves af Flaaden. 27 Avg. skrev Kongen til Admiralitetet: »Eftersom det haver behaget Gud, os med England Fred igen at forlene, og vi dog en vis Antal af søfarne Folk udi aarlig Tjeneste nødvendig behøver, som vi gærne saa, udi vores egne, dertil bygte Huse samtlige kunde logeres« — saa skal der forfattes Inventarium over disse Huse, over hvem der boer der i hvert Hus, ved Nummer antegnet, og over hvor mange der kan bo og logere der. Forinden Kostruller eller andre Fortegnelser over Mandskabet undertegnes af Admiralitetet, skal der holdes rigtig Mønstring. Der skal ogsaa indgives en Designation over, hvad der nødvendigt behøves af Materialier til Flaadens Underhold og ej haves i Forraad.[57] Det, der nu staar paa Dagsordenen, er væsentlig kun Aftakning og Reduktion. 27 Sept. og 10 Okt. udstedtes Befalinger om, at de norske Baadsfolk og Skibssoldater, som var gifte eller havde antaget Gaarde, maatte aftakkes, og at der skulde gives dem 1 Maaneds Kost og 4 Dlr. De opsendtes med Galioten Haabet, men Kongen bød Admiralitetet at have endnu nogle Koffardiskibe i Beredskab til at bruges i samme Øjemed, hvis Kongen blev til Sinds at aftakke flere af Folkene.[2] Over denne Licentering[7] blev de stakkels Baadsfolk »helt glade, at de dog førend den daglig tilstundende Vinter til deres fattige nødlidende Hustruer og Børn kunde hjemkomme, Brødet med og til dem at forhverve«. Andre Soldater fra Flaaden forlagdes til Købstæderne paa Sjæland. Ogsaa blandt Haandværkerne skete Reduktion. 20 af de lybske og hamborgske Tømmermænd, 22 Ruhuggere og Savskærere, 16 Smede o. s. v. afskedigedes i Okt., og man beholdt kun saa mange Tømrere i Tjenesten, som kunde be-

arbejde det lidet Tømmer, man raadede over, og for saa vidt de dertil ordonnerede Midler kunde strække til. Og Midlerne strakte ikke til. Haandværksfolkenes og Daglønnernes Betaling var »slet«, hvorfor der skete en yderligere Afskedigelse, saa at der nu holdtes ikkun nogle faa Tømmermænd, der arbejdede paa de to opsatte Skibe og paa København, der var læk; men desuagtet forslog de 2000 Dlr., der leveredes hver 14de Dag som Revenu af det trykte Papir, dog ikke, »og hos Hr. Rentemester kan vi ej en Skilling til Hjælp bekomme«, klagede Kollegiet. Ogsaa de fleste Blokkedréjere aftakkedes, fordi der kun var ringe Forraad af Træ til Blokke og Skiver; Smedjen kom snart til at staa stille, da der ikke en Gang var en halv Læst Stenkul tilbage paa Holmen, og da der ingen Penge var at købe for. Pengemangelen gik især ud over de Søfolk, som endnu var i Tjenesten. Admiralitetets Skrivelser genlyder af Veklager over disse Menneskers elendige Tilstand. Penge savnedes baade til Maanedstjenernes Aftakning og til Aarstjenernes Underhold Vinteren over. Kollegiet kunde ikke blive fri for de »nøgne Folks« Overløb; og til deres Konservation »borgede« det paa egen Kredit 300 Par Sko og en Del Lærred til Opklædning. Ligeledes jamredes der over de norske Soldater, som maatte forgaa, hvis der ikke skaffedes dem Klæder. Selv Overskipperen Kristoffer Kristensen klagede over sin Armod og Elendighed, der drev ham til at bede om lidt af den resterende Gage. Ved Rigsadmiralens og flere formaaende Mænds Forbøn hos Kongen synes der dog at være tilvejebragt Midler,[7] hvorved man blev sat i Stand til at holde Mønstring (i Dec.) paa Bremerholm; 300 fremmede Matroser fik man da sendt bort med nogen Betaling, 600 af de indfødte beholdt man paa Holmen, og 400 forlagdes til Købstæderne. Proviantskatten maa have været en god Hjælp til at forsyne Aarstjenerne med Kost in natura.

Efter Regnskaberne at dømme var Søetatens Indtægter d. A. ikke helt smaa, men den store Udrustning slugte alle Pengene. Hovedbogen udviser en Balance med Skatkamret paa 128758 Dlr., — ikke Halvdelen af den Sum, hvorover der raadedes i Fjor. Indtægten af de hollandske Subsidier beløb

sig til 89900, det trykte Papir gav 16600, Amterne i Danmark 10600, i Norge 7700, Forstrækninger 6600, Købstæderne i Danmark 4500 og Licensen for Brændevinsbrændingen 880 Dlr. Hele Udgiften var 137622, deraf 70136 til Lorens Holmer.[35] Dennes første Klædekammerregnskab gaar fra 1 Maj 1665, »da han dertil blev forordnet«, og til 1 Jan. 1668. — Indtægterne i disse godt $2\frac{1}{2}$ Aar beregnes til 242844 Dlr., deraf 193117 af Rentekamret, 5096 af Povl Klingenberg og 12000 af det trykte Papir (S. 265) til Haandværkernes Betaling. Børnehuset optræder nu som Leverandør til Marinen og leverer Varer for 10700 Dlr. Udgiften beløber 248813 Dlr., deraf i resterende Besolding til Officerer og Betjente 89411, til Tømrere 25182, til Smede 19467 og til Maanedstjenere (Officerer og menige) 42665. Til et nyt Regnskab overførtes en Underbalance paa 5968 Dlr.[32]

Lorens Holmers Regnskab, der kvitteredes ham 20 Jan. 1670, er dateret »Bremerholm«. Der maa da i dette Tidsrum være sket en Flytning af hans Kontor fra Pladsen ved Højbro til Holmen, og Tidspunktet for denne Flytning falder[35] mellem Januar 1667, da han endnu kaldes »Skriver udi Klædekamret«, og Febr. s. A., da han hedder »Betalskriver (Betalingsskriver, Zahlmester) paa Bremerholm« eller: »ved Søeestaten«[1]). — 29 Dec. 1666 havde Løjtnant Bagge Vandel indgivet en Ansøgning[18] om Oprettelsen af en Navigationsskole, som var omtrent det eneste, der efter hans Mening manglede paa det ellers med alle militariske Fornødenheder saa vel forsynede Bremerholm. Da han sin meste Livstid havde »anlagt yderste Flid og Perfektion udi Astronomia, Navigation og mere matematiske Kunster ved mange kostbare Rejser«, tilbød han sin ringe Person til at gøre Kongen og Fædrenelandet skyldig Tjeneste ved at undervise »ædle og uædle« Personer i en saadan Skole. Denne Ansøgning blev bevilget, idet han 31 Jan., fra Mikkelsdag f. A. at regne, an-

---

[1]) Medens dette Ord før 1660 temmelig konstant skrives »Søstat«, arbejder efter Regeringsforandringen den tvetydige Form »Søestat« (Søestat, Sø-estat) sig frem, men først »Søeestat« viser tydelig, at den franske Udtale og altsaa det moderne Navn »Søetat« er i Færd med at vinde Sejr.

toges til at holde Skole saavel for alle og enhver som for Kongens Styrmænd, Sø- og Baadsfolk. For at lære disse Kongens egne Folk alle Slags Søkorter, Skibsinstrumenter, Søbøger, Søtider og alt, hvad gode Styre- og søfarne Mænd bør at vide, bevilgedes der ham 400 Dlr. aarlig af Marinens Kasse, uagtet han havde foreslaaet en anden Lønningsmaade, som ikke skulde være Kongen til ringeste Bekostning. Bagge Vandel havde endvidere i sin Ansøgning givet Løfte om, at han til Gengæld vilde »i Tryk forskaffe for Dagen de under Hænder havende Søkarter, hvis Lige tilforn ikke havde været«, hvilket ogsaa skulde ske trods de store Udgifter til Kobberplader, Kobberstikkeren og i andre Maader. Vandel opnaaede i øvrigt denne Udnævnelse som en Trøst for det Nederlag, han havde lidt paa sin Almanakforretnings Omraade, og hvorved han var kommet »storligen til Agters«. Vandel havde ansøgt om Fornyelse af sit Privilegium (S. 213); men Konkurrenten, Bogtrykker Henrik Gøde, gjorde Overbud, og omendskønt han efter Vandels Udsagn »nok kunde være Vandels Almanakker og matematiske Kunst foruden«, tog han alligevel bedste Part, idet Retten til at trykke danske Almanakker overdroges ham, medens Vandel kun fik Tilladelse til at forhandle fremmede Kalendere, en Ret, som han dog snart afstod til Gøde for en Summa Penge. — I Slutningen af Sept. bestemte Kongen, at ingen andre skulde have Bevilling paa noget Færgested uden de gamle K. Maj.s Tjenere, »hvilken store Naade mod de fattige, aldrende og nødlidende Søfolk Gud rigelig vilde belønne«. Da Assens Færgested saa var blevet ledigt, foreslog Rigsadmiralen Lavrits Nielsen, Rikardt Andersen eller Jørgen Mattiasen til denne Bestilling, og Kort Adeler og Niels Juel udpegede da Lavrits Nielsen som den værdigste, men det vides ikke, hvem der tilsidst fik Embedet.[7] — I Sommerens Løb skal der af »Moskovitterne« være indledet Forhandlinger med nogle af Holmens Tømmermænd og Skibsbygmestre om at gaa i russisk Tjeneste, »hvortil en Englænder, som for 2 Aar siden blev kasseret her paa Holmen, skulde have resolveret sig«. Men den danske Regering holdt Øje med de Betjente, som saaledes indlod sig med Russerne. Hvem denne kasserede

Englænder er, kan ikke angives; det kan være Henrik Shop, der i Bestallingsprotokollen[3] betegnes som »uærlig«, eller James Robbins den yngre, der endnu 1664 kaldes »forrige Skibsbygmester«.[8] Af Skibsbyggere vides Holmen d. A. kun at have mistet Mestersvenden Villads Kristensen, som, 72 Aar gl., jordedes 23 Okt. sammen med sin 86aarige Hustru Karen Mogensdatter.[9] — Om Skibspræsterne fik Sjælands Biskop Brev af 5 Dec., at da adskillige Sognepræster paa Landet begærede Kapellaner til Medhjælpere i deres Embede, skulde 3 af de nuværende Skibspræster befordres til Kapellaner, for at de kunde have deres nødtørftige Underhold, indtil Kongen igen behøvede deres Tjeneste paa Flaaden.[2] 14 Maj var Samuel Nielsen blevet udnævnt til Kirkeskriver ved Holmens Kirke, med Løn som Formanden.[1]

Admiralitetsdomstolene[8] havde ogsaa i Aar en Del at bestille med de urolige Aander blandt Skibsofficererne. I Begyndelsen af Juni sad nogle Kaptejner, deriblandt Henrik Hakro, ved en Pot Øl og en Pibe Tobak hos Niels Bagges i Laksestræde, da forrige Kaptejnløjtnant Hans Beckman gav sig i Snak med dem, følte sig straks fornærmet og blev kastet paa Døren. Men Kaptejn Bærnt Kling tog resolut den svageres Parti og udfordrede Hakro til Tvekamp, thi han brød sig kun lidt om, at Hakro »havde Admiral Adeler, Admiral Juel og det ganske Admiralitet til Ven«. Om Søndagen, da Kaptejn Peter Morsing kom hjem fra Kirke til sit Logement hos Niels Bagge, var Hakro oppe i den anden Stue, men Kling var ogsaa til Stede og erklærede under mange Skældsord, at Hakro skulde være en Hundsfot, indtil han sloges med ham; dog lykkedes det Morsing at bilægge Striden. Ikke desto mindre var Kling kort Tid efter Arrestant; hans Ord om Admiralerne var nok især hans Brøde, thi for Retten benægtede han i meget ydmyge Udtryk at have talt ilde om Admiralitetsherrerne og haabede, at de som tilforn vilde være ham gunstige Patroner. Da Fiskalen derefter paalagde ham at klargøre Regnskabet for hans sidste Rejse (S. 269), begærede Kling, at de gode Admiralitetsherrer »underdanigst« vilde bevilge ham at komme ud af Arresten; da skulde han nok aflægge Regnskabet. Det blev

ham ogsaa tilladt at gaa »ledig og løs« om paa Holmen indtil Sagens Uddrag; dog maatte han indgaa en stræng Forpligt »ved Ære og Liv« om ikke at flygte bort. Desuagtet forsvandt han en Dag fra Bremerholm og blev senere antruffet paa Kristianshavn, siddende paa »Skansen« nede ved Vandet, sammen med et Kvindfolk; her læstes en ny Stævning for ham, og herfra maatte han atter begive sig til Arresten. Kvindfolket hed Magdalene Hans Klavsens, og med hende havde han syndet mod det 6te Bud og mod sin Hustru Ingeborg, som tilforn havde haft et larmende Sammenstød med den løse Kvinde, men som i Sept. afgik ved Døden. Medens Konen laa Lig, brød Kling Arresten og flygtede ud af Landet. Konen kunde ikke komme i Jorden for de rede Penge, han havde efterladt, og Holmens Provst gjorde Vanskeligheder med at kaste Jord paa hende uden Kongens udtrykkelige Befaling. 24 Sept. dømtes Kling af Admiralitetsretten til at have sin halve Boeslod forbrudt, fordi han havde bemænget sig med Kvindfolket; og det henstilledes til den høje Øvrigheds Decision, om han ikke skulde straffes paa Ære og Liv og paa den anden halve Part af Hovedlodden, fordi han 2 Gange var rømt. I Følge denne Dom inddroges da hans resterende Gage, 364 Dlr.[32] Først midt i Okt. udfærdigedes den kgl. Bevilling om Hustruens Begravelse, som saa fandt Sted en Aften i Holmens Kirke; og samtidig var Manden blevet anholdt i Landskrone af Svenskerne som en fremmed Person, der ikke havde forsynet sig med Pas; men Spørgsmaalet var nu, om den danske Regering »sig noget om hannem skulde bemøje«. — 9 Sept. havde Kaptejn Mattias Verner, der maa have været en Hollænder, talt store Ord: Kaptejn Plovmand, sagde han, havde udvist stor Fejghed i sidste Krig; skønt han førte et Skib paa 44 Stykker, havde han dog raabt: »Hal af! Drej af!«, da Svenskerne skød det første Skud, som dræbte 4 Mand paa hans Skib. Plovmand var ikke andet end en Pødker, Kaptejn Klavs Mikkelsen kun en Rostokkerbonde, ja alle de andre Kaptejner lutter Skælmer, og Verner vilde give meget til, at han ikke var Kaptejn her. Og dog blev det paavist i Retten, at han selv havde teet sig som en Kujon og maattet tage Ørefigen uden at

turde forsvare sig som en ærlig Soldat. Fiskalen satte i Rette, at han havde »skældt den danske Nation, iblandt hvilke ogsaa er H. K. Maj., vores naadigste Herre, hvis Brød han æder, og i saa Maade syndet mod sin Ed og Pligt«, — og Dommen kom (i Okt.) til at lyde paa, at han burde blive det samme, som han uden Bevis havde skældt de andre ud for, og at hans resterende Pension skulde hjemfalde til Kongen. — Løjtnant Jørgen (?) Jakobsen havde 9 Maj »i Kongensgade i Skipperselskab« (S. 17) skrevet en Klage til Admiralitetet over Kaptejn Movrits Karstensen, havde bragt Klagen om Bord og faaet en Del af Besætningen til at medunderskrive den. Kaptejnen skulde have truet Folkene med at lade dem løbe fra Raaen og vende Hovedet ned paa dem; ja han skulde have ytret, at han selv allerede var Skipper, den Tid Admiral Adeler kun var simpel Konstabel. Men Klagen kunde ikke bevises; mange af Underskriverne forstod ikke Dansk, andre kunde ikke skrive, enkelte havde end ikke hørt Klagens Ordlyd oplæse. — Et Skændsmaal var opstaaet i Løjtnant Tomas Andersens Hus mellem nogle stridbare Gemytter, der var blevet oplivede af 3—4 Potter Treskillingsøl, — thi Løjtnantens Kvinde drev Ølsalg, — og Striden drejede sig om, hvorvidt de danske var Skælmer eller ej. Under denne Sag oplystes det, at Kaptejn Bærnt Hals havde givet en Mand to ladte Pistoler for dermed at skyde en kgl. Lakej, med hvem Kaptejnen var blevet uenig angaaende det nævnte Stridsspørgsmaal. Men Manden, der havde modtaget Pistolerne, fik Afsky for en saadan gruelig Gærning og fortalte det hele til General-Admiralen. — Domsbogen viser, at det paa den Tid er gaaet lidt broget til blandt Bremerholmsfangerne. En Fange bød saaledes en Skrivers Tjener 1 Skilling, hvis Tjeneren vilde tillade ham at krybe gennem et Hul i Trunken for at komme ud; en anden Fange fik af Fangefogden Lov til at tilbringe Nætterne i Fogdens Hjem. I øvrigt bekræftes Formodningen om, at der paa denne Tid maa skælnes mellem en »Baadsmandstrunk« og en »Fangetrunk«, men Beboerne i de to Bygninger har sikkert været aldeles uden Forskæl.

Trods den sørgelige finansielle Tilstand tænkte man dog paa Flaadens Forøgelse. 17 Marts befaledes Henrik Bjelke at lade opsætte 2 middelmaadige Skibe, det største 126 sjælandske Fod langt over Stævnene og 34 Fod bredt, det mindre henholdsvis 118 og 31 Fod.[2] Til disse 2 Skibe bestiltes Blokke i Lybek, noget større end de til nye Prins Kristian; thi Jomfruerne, der var gjorte til dette Skibs Storevant, havde kun kunnet bruges til Forevant.[7] Endvidere var Henrik Bjelke befalet alle Steds fra at samle det største Tømmer, som kunde bekommes, og som egnede sig til et Kapitalskib.[2] Dette (tredje) Skib omtales i en Fortegnelse over Tømmer, der er underskrevet (31 Dec.) af Ties Hermansen van der Burg, og som viser, at Skibet skulde have en Længde af 200 hollandske Fod, en Vidde af 48 og en Højde af 20. I Forbindelse med denne forøgede Virksomhed, der nu skulde begynde, staar vistnok Forbudet (af 20 Apr.) om Udførselen af Mastetræer og Egelast. 27 Nov. udgik Befaling til Kaptejnerne Peter Morsing, Peter Bjørn, Rasmus Klemensen og Hans Nissen og til Løjtnanterne Mattias von Borstel, Anders Bærentsen, Floris Karstensen og Klavs Kempe, hver assisteret af 1 Skibstømmermand og 5 Ruhuggere, om at hugge i alt 2000 Ege til Skibsbygningen paa Bremerholm. Desuden købtes for 10000 Dlr. Egetømmer, der skulde fældes i Jan. Næde, hvis det ikke allerede var fældet i Dec.[2] — I Juli opsendtes Kornelius Tomesen, som i 2 Aar havde været »Skibstømmermands-Mestersvend« paa Bremerholm, til Norge for der at forestaa den Skibsbygning, som Statholder Gyldenløve i Spidsen for et Konsortium havde paataget sig for Kongen. Der skulde bygges en Fregat, og i denne skulde alt under Vandet være af Eg; i Rummet kunde der bruges Fyrbjælker og Knæer af tjæret Gran; og over Vandet kunde alt være af Fyr, hvoraf »Bredden« først var afhugget. Admiralitetet gav Gyldenløve det Raad tillige at opsætte et lidet Skib, hvortil det smaa Tømmer, der ej var tjenligt til Fregatten, kunde bruges. Mestersvenden skulde have 3 hollandske Gylden om Dagen og Spaaner til fornøden Ildebrand.[7] Fregatten Gyldenløves Navn forandredes

samtidig til Mageløs. — Paa Galejerne anvendtes en Del Arbejde i Aar. Til at udtakle Galejer, vistnok i Kristiania, brugte man i Sommerens Løb Løjtnant Tomas Andersen og de to Italienere Bernhardo de Sarro og Stephan Jacobo.[36] Senere paa Aaret førte Tomas Andersen Galejen Ormen.[7] I Maj sendtes Bærnt Orning til Norge for at have Inspektion med de anordnede Galejer i (hele?) Norge, at de blev vel tømrede og de allerede byggede vel konserverede og udi alle Forfalde til Kongens Tjeneste kommanderede; med en under Bygning værende Galej, der byggedes paa private Mænds Bekostning, skulde han dog ikke befatte sig.[7] I Avg. sættes Rejer Villemsen de Ruyter til Inspektør ved Galejerne og det andet smaa Fartøj, vistnok paa Bremerholm.[6] — I Betalingen for det nye Prins Kristian, som Klavs Reimers havde bygget, manglede der endnu 17000 Dlr., som Marinen hidtil ikke havde evnet at erlægge. Derover blev »den gode Mand nu næsten helt desperat; han vidste ikke den Dag, ham af sine Kreditorer i Holsten blev forelagt Indlager at holde, hvilket han da til stor Vanære, hans Kredit til største Svækkelse og endelig til sin totale Ruin maatte efterkomme«, hvis han ikke erholdt sine Penge. Efter megen Jamren fik han i Avg. Betalingen anvist paa de hollandske Subsidiepenge.[7] — Et hollandsk Koffardiskib Cæsar Avgustus var i 1666 blevet prisdømt og senere benyttet af den danske Marine. Nu forlangte den hollandske Resident Erstatning derfor, og Admiralitetet eragtede, at Skibet var 3000 Gylden værdt og Ladningen 11000, hvilke Summer derpaa ogsaa betaltes.[6] — I Begyndelsen af Okt. rasede en Aften et skrækkeligt Tordenvejr, hvis Lyn slog ned i Tre Kroners Stormast og ligeledes rev en Splint af Lindormens store Mast, men dog ikke skadede nogen af Mandskabet. En værre Ulykke havde dog truet et af Flaadens interessanteste Skibe. 14 Juli »ved 4 Klokkeslag om Morgenen« kom en Løjtnant, der var ansat om Bord paa Trefoldighed, hjem i Kort Adelers Hus og fortalte, at Skibet samme Nat havde faaet en Læk om Bagbord ved Fokkemasten og vilde til at synke. General-Admiralen beordrede straks Løjtnanten til foreløbig at tage alle

Folkene fra Prins Jørgen [1]) til Hjælp og kom straks efter selv om Bord, hvor han fandt 6 Fod Vand, da en Planke var sprunget op tæt ved Kølen. Sammen med Admiral Juel, der ogsaa var kommet til Stede, ordonnerede Adeler 4 Pumper og en Del Baljer fra de andre Skibe for at lænse Trefoldighed, medens tillige Blinden og dernæst Fokken blev sænket ned under Kølen og befæstet om Bovgen paa Skibet for at tætte Lækken. Endelig lykkedes det at faa Orlogsskibet læns, hvorpaa det kortedes (ɔ: varpedes) ind paa Mudderet ved Siden af Frederik; næste Dag blev Stykkerne tagne af det og Stængerne skudte, for at Kølhalingen ved Bradbænken kunde gaa for sig og Skibet atter gøres tæt.[7] — Ved Orlogsskibenes Armering skete den Forandring, at Delfinerne blev afhuggede paa alle Skibskanonerne af Metal;[2] og der konstrueredes en ny Lavet, hvortil Tømmer blev hugget.[7] — D. A. havde Kongen en Dykker, Johan Bejer, i sin Tjeneste[35] og lod ham bl. a. optage Stykker af det svenske Skib Morgenstjernen, som i forleden Krigstid blev skudt i Sænk i Sundet.[2] Dykkerens Fremgangsmaade kan ikke have været meget forskællig fra den, der anvendtes 6 Aar senere i Bergen. »Dukkeren er klædt udi Læderklæder fra Top til Taa, staar saa udi en Blyklokke og hejses ned af Skibet til Grunden, haver et lidet Tov hos sig, hvorpaa han trækker, naar han vil op igen, saa og, naar han vil flyttes. Naar han kommer op igen, da udgaar af samme Klokke hans Aande, hvilken han haver holdt hos sig, saa som en tyk Taage. Han var en Gang ved et halvt Kvarter af en Time neder paa Bunden og lod sig flytte hid og did«.

Under ganske særegne Omstændigheder fandt den franske Gesandt Terlons Afrejse Sted fra Toldboden 13 Avg. I sidste Øjeblik opstod der nemlig Skænderi med en Vognmandskusk angaaende Betalingen for Transporten af Gesandtens Bagage, og Skænderierne udartede til et regulært Slagsmaal mellem det franske Tjenerskab og Soldatervagten paa

---

[1]) Til dette Skib var der anvendt for 200 Dlr. Guld til Forgyldningen af Galion og Spejl.[36]

Toldboden. Soldaterne trak imod al Forventning det korteste Straa og belejredes derpaa efter alle Kunstens Regler i deres egen Vagtstue. Men Sejren blev dog de danskes, da Kaptejnen paa Vagtskibet Spes, som laa ved Toldboden, pludselig kom til Syne i Spidsen for sine Baadsmænd, ilede de betrængte Landkrabber til Hjælp og faldt Belejrerne i Ryggen. — Dette Feltslag efterfulgtes alligevel ikke af nogen Krigserklæring fra Frankrigs Side.

VII.

Ringe Dage.

1668—1670.

1668.

Alle Frederik III.s Dage havde været ringe for Marinen, men de sidste blev dog de ringeste. Denne fattige Periode havde allerede taget sin Begyndelse forrige Aar (S. 281 f.), da den engelske Krig efterfulgtes af en almindelig Svækkelse; at denne Afkræftelse dog ikke var forbigaaende, men tværtimod truede med at blive kronisk, viste sig tilfulde i dette sidste Tidsrum.

Disse Bemærkninger modsiges paa det bestemteste af en Skildring af Tilstanden i Aaret 1668, som en samtidig Forfatter, Præsten Anders Mattisen Hjørring, har leveret. Han fortæller: »Dersom vi maa besé Kældere, Huse og Lofter baade paa Provianthus, Bryggerhus o. s. v., da se vi det, vi højst os over maa forundre, hvorfra saadant Forraad kan være kommet. Ja, ikke alene disse Steder, men det store, vide Loft over Børsen, ja end andre Byens Lofte, dertil betingede, ere alle fulde af Rug etc. Se og eftertænke vi, hvilke store Midler og Penge der d. A. ere komne af det kgl. Skatkammer til Kreditorer, Betjente, kgl. Tjenere og Soldnere, da maa vi sige, det at være utænkeligt. Og alle kgl. Betjente, der af Arilds-Tid med Pension og Genant have været aflagte, faa Fornøjelighed, og ingen noget formindskes. Her holdes og

saadan Søstat med Admiralitetsherrer, Over- og Underofficerer og saadan Mængde og Hob af Skibsfolk, som faa Kost og Penge, at man maa undre sig. Ingen videre Forandring er gjort paa Holmen udi Admiralitetet og Søstaten, men i dette Aar ere 3 Skibe af ny opsatte at bygges, hvoraf det ene og udi samme Aar er kommet i Vandet og forbygges; de andre to staa endnu paa Landet«. — Saaledes lød Skildringen, og det var jo kun at ønske, at dette straalende Billed blot i nogen Maade kunde siges at svare til de virkelige Forhold.

Men et Blik paa Regnskaberne sætter os straks ind i hele Stillingen. Indtægten til Søstaten igennem Rentekamret har nu de 26000 Dlr. af det trykte Papir som den fornemste Post, 7100 er forstrakt, mest af Rentemesteren Mogens Fris; Subsidiepengene giver 2600 og Islands Besejling 2400, alle de andre Indkomstkilder flyder yderst sparsomt, saa at hele Udgiften kun kan blive 41461 Dlr., deraf 31238 til Lorens Holmer,[35] som dog har faaet Tilskud anden Steds fra, især ved Povl Klingenberg, som yder 13100 til almene Formaal og 2500 til Færøs Udrustning.[32] Sammenlignes disse Tal med de tilsvarende fra Tiden før Krigen, f. Eks. fra 1664, da Indtægten var dobbelt saa stor, bliver Forskællen meget iøjnefaldende. Mærkværdigt nok lyder Hovedbogens Balance med Skatkamret dog paa 171603 Dlr.; det er maaske de temmelig store Anskaffelser af Tømmer og Materialier fra i Fjor, som først i Aar føres til Indtægt.

Størstedelen af de tilstedeværende Maanedstjenere (Matroser) maatte under disse Omstændigheder vente altfor længe paa deres Løn, og de søgte derfor at fortjene deres Føde i Byen; men en Torvedag erklærede de ligefrem, at de vilde udplyndre Amagertorv, hvis de ikke fik Penge til at leve for.

Af den Grund maatte deres Aftakning ligge Marinestyrelsen meget paa Hjærte; men uden Penge kunde det ikke ske, hvorfor der laantes baade hos Mogens Fris og hos afgangne Generalmajor Fuchses Dødsbo.[6] Der blev i Marts afholdt Mønstring, og man troede da, at Gælden til Folkene vilde løbe op til 40000 Dlr.; 3 Dage efter (17 Marts) viste det sig dog, at den endelige Rest, hvorom der var »sluttet

nøjest« med dem, beløb sig til 54000 Dlr., men da beregnedes ikke den 3 Maaneders Kost, som Kongen havde ydet dem til Underhold i Vinterens Løb, og som nu altsaa blev dem »foræret«. I Febr. var der ogsaa anskaffet 600 Par Sko til Baadsfolket.[7] Admiralitetet fik nu Befaling til straks at give Maanedstjenerne 2 Maaneders Gage og Forsikring om Resten (beregnet til ultimo Dec.), der skulde betales af Subsidiepengene.[2] Efter Sigende skal 300 Matroser derefter være blevet aftakkede.

»Sig Rigens Admiral, Hr. Bjelke, glemmer ikke,
med hvis, som hannem bør, paa Flaaden at beskikke.«

Saaledes synger Poeten, — og det milde Vintervejr vilde vistnok ogsaa have tilladt Hr. Bjelke at sætte Arbejdet i Gang paa Holmen, hvis ikke Hensynet til Pengene havde lagt en Dæmper paa Iveren. Alt syntes derfor at være sunket hen som i en Dvale. Til de 3 Skibe, som stod paa Stabelen, fattedes Tømmer, skønt der ogsaa dette Aar blev foretaget nogen Tømmerhugst; det ene af disse tre Skibe er en »Jagt«, som Kongen 8 Maj resolverede at lade opsætte, og hvorom senere mere; og 12 Dec. befaledes Admiralitetet endvidere at bygge 2 smaa Jagter, der skulde være færdige til Foraaret og overlades til Fyrst Kristian Albrekt af Holsten;[2] de stod Marinen i 3165 Dlr.[4 5] Drejeren paa Holmen havde god Tid til at dreje Pillerne til Galleriet i Kongens Bibliotek, »efter afgangne Bygningsmester Albert Mattiasens Afrids og Billedsniderens Anordning«. De norske og andre Skibssoldater, som de foregaaende Aar var brugte til Arbejde paa Holmen, sendtes til Dronningens Gods Frederiksdal[2] for at gøre Tilberedelser til Opførelsen af en »Løvsal« paa Bakken der. Skibsudrustningerne galdt kun nogle faa Fregatter, der skulde udsendes efter Flaadens Fornødenheder. — Men i Begyndelsen af Juni skulde man for en Tid blive vækket af Dvaletilstanden. Der kom Posttidender om, at de engelske havde et stort Antal Orlogsskibe og Brandere sejlfærdige, som maaske skulde dirigeres mod Danmark. Med god Grund ønskede Kort Adeler i den Anledning, at Admiralitetet havde

Salomons Visdom, Samsons Styrke og den store Moguls Rigdomme, thi saa skulde Englænderne snart faa Skam. Efter Kongens mundtlige Ordre skulde nu Orlogsskibene ekviperes. Kurprinsen og Tre Kroner, som laa ved Toldboden, fik deres Stykker ind; Prins Jørgens Tiltakling paabegyndtes; paa de øvrige Skibe fordeltes Tømmermændene for at dikte dem »mellem Vind og Vand«, saa at Skibene kunde indtage deres Baglast og Stykker. Sorte Bjørn, Kaptejn Jan Ejlers, Abrahams Offer, Løjtnant Hans Mortensen, Vildmanden, Kaptejn Halvor Andersen og Hummeren, Kaptejn Kornelius Kruse, der var bortsendte paa Koffarditogt, befaledes at komme hjem, dog ikke igennem Sundet, men ad Store Bælt og syd om gennem Drogden. Havfruen, Kaptejn Hans Dal, skikkedes med Kanoner til Kronborg.[7] Men dermed synes Paniken, under hvilken i alt 8 Skibe skal være bragte i kampberedt Stand, at have lagt sig, hvorpaa hele Kongefamilien nød Glæderne under Frederiksdals Løvsal og i Avg. drog til Falster paa Svanejagt. Men Krigsforberedelserne havde foranlediget en ny Skat. Da Tidernes Fornødenhed udkrævede, at Flaadens Udrustning »fortsattes«, befaledes Købstæderne 27 Juli at erlægge en Saltskat og at assistere ved Slagtningen af de udskrevne Øksne. Samtidig udskrev man Proviantskatten i Danmark og Norge, da »disse urolige Tider udkrævede til vores Flaades Udredning en stor Andel Proviant«. Ogsaa en Del Master paa 24—26 Palmers Tykkelse rekvireredes fra Norge.

Dette Aar var der atter kommet Brev fra Guvernøren i Trankebar Eskild Andersen Kongsbakke; det havde været 3 Aar under Vejs, men bragte gode Efterretninger:[7] Folkene i Dansborg var alle friske og sunde og ønskede intet hellere end Sekurs; de havde af Frygt for engelsk Attake og af Mangel paa danske Folk antaget en Del Hollændere i Tjenesten, og Kolonien havde endog et Par Fartøjer, hvormed den negotierede. Denne Relation kunde kun fremskynde Udførelsen af de Planer, som havde ligget i Luften de sidste Aar. En Jagt blev opsat paa Bremerholm efter følgende Sarter: 70 sjælandske Fod lang, 22 Fod vid og 10 Fod hul, med et »Fordæk» med Skanse og Bakke; denne Jagt skulde

bruges i Ostindien,[6] fik vistnok Navnet Havhesten og maa allerede d. A. være løbet af Stabelen [1]). Til straks at afsejle til Dansborg blev Færø bestemt, med Sivert Adeler som Skibskaptejn og med Sakarias Hansen Bang [15] og Nikolaj Barner som Løjtnanter; medens Barnt Ham, der antoges til dette Togt i Amsterdam tillige med flere andre, fungerede som Skipper. Til Mandskabet anskaffedes 225 Par Sko, 600 Skjorter og 120 engelske Hatte. Proviantskriver Hans Hansen fik Paalæg om at skaffe den fornødne Proviant, især godt Brød, og han indkøbte for 2900 Dlr. af det, som ikke var i Forraad paa Provianthuset. Men Brødet, som blev bagt dér, viste sig ubrugeligt; det smagte af Malt, eftersom det var ældet af Rug, hvori der var gaaet Varme; derfor maatte man lade andet Brød bage i Byen. Til Ladning for Skibet anskaffedes fra Danzig 100 Centner Bly og fra Holland 140 Fade Staal. Endvidere bragtes om Bord 5 Spejle og en »Kæp med Kikker udi«, hvilke Ting hidtil opbevaredes paa Rosenborg og nu skulde bruges til Foræringer i det fremmede Land; til samme Brug erhvervedes den danske Konges og Dronnings Portræter, som Kammersekretær Konrad Bierman havde tilbudt; [7] i alt indkøbtes »Presenter« for 1603 Dlr.[45] Den Student, der var antaget til Præst paa Færø (Henrik Johansen Morville), skulde Holmens Provst ordonnere til Skibspræst, for at Skibet ikke skulde opholdes.[7] Navigationsdirektøren Bagge Vandel skaffede trykte Søalmanakker til denne ostindiske Rejse; [2] men uagtet han 13 Avg. fik kgl. Tilladelse til selv at lade disse Almanakker trykke, hvor han vilde,[1] fandt Bogtrykker Henrik Gøde sin Ret krænket (S. 284), og derfor befaledes Vandel at tilbagebetale Gøde Pengene eller at stille ham tilbørlig Kavtion (12 Maj 1669).[2] Endelig afsejlede Færø 10 Okt., konvøjeredes gennem Kattegat af Fregatten Egernet og ankom til Trankebar 21 Maj 1669. Skibspræsten har ført en Dagbog over Udrejsens Begivenheder. Søfolkenes efterladte Koner tildeltes der, un-

---

[1]) Efter én Kilde [45] er det »den indiske Jagt«, som »siden kaldes Havhesten«; efter en anden [46] er Havhesten »et gammelt Skib, dog temmelig vel ved Magt, er blevet ganske fordublet (repareret)«.

der Ægtefællernes Fraværelse i Ostindien, den Kost, deres Mænd tilforn havde modtaget hjemme; Ruhuggernes Koner derimod fik det halve af deres Mænds Dagløn.[6] Færø kom tilbage til København i Sept. 1670 og havde paa Rejsen mistet 36 Personer ved Døden, men det Mandefald ansaa Datiden for særdeles lille. Udredningen af Færø, der kostede 14779 Dlr.,[45] havde været en hel Begivenhed for Admiralitetet i denne uvirksomme Periode.

Foruden de allerede nævnte Officerer var følgende udkommanderede dette Aar: Kaptejnerne Jørgen Plovmand, Roluf Kok, Mads Madsen, Rasmus Klemensen, Hans Nissen, Hans Lavritsen, Bærnt Andersen, Rikardt Andersen, Unne Nannes, Tomas Didriksen og Povl Avgustinus; Kaptejnløjtnant Johan Filip von Millis; Løjtnanterne Kristian Bjelke, Karsten Andersen, Rejer Villemsen, Morten Jakobsen, Sakarias Hansen Bang, Gert von Hagen, Kort Jansen, Jan Stoffel og Floris Karstensen.[35] — Af Skibe, der var i Fart, kan ellers nævnes: København, Bon Aventure, Unge Tobias, Delmenhorst, Røde Løve, Flyende Hjort, Mageløs, Forgyldte Fisk, Maagen, Oldenborg og Cæsar Avgustus.[32] Jagten Tre Konger strandede ved Trelleborg.[7]

I Juni indgav Kaptejner og Løjtnanter en i de ydmygste Udtryk affattet Supplikation til Kongen og Admiralitetet; den har sagtens angaaet Lønningen, hvorpaa der var store Restancer. Vel var der (15 Maj) udstedt en Assignation paa 4863 Dlr., »da der tilkom en temmelig Summa, som en Del Søstatens Officianter og Betjente resterer paa deres Besoldning og Underholdning«, og Rigsadmiralen havde ogsaa forstrakt 700 Dlr. til »Skibskaptejner«;[36] men Ansøgerne havde vist endnu ikke mærket Virkningerne heraf i Form af kontante Udbetalinger. — 22 Avg. bad Admiralitetet Rentemestrene om Penge for at kunne anskaffe Klæder og 500 Skjorter til Baadsfolket.[7] Hidtil var Klæderne blevet syede i Byen af Skrædderne dér, men disse havde »diffikulteret« med at skære Tøjet paa Holmen i Admiralitetets Nærværelse, og da man nødig vilde »hengive dem hele Stykker til at disponere over efter deres egen Vilje«, antoges 5 Sept. Peter Jensen og Niels Olufsen til som Mesterskræddere ved Hol-

men at tilskære disse Klædninger, som de i Tjenesten staaende Baadsfolk derpaa selv skulde sy.[6] Trods disse Foranstaltninger maatte Admiralitetet 3 Nov. klage over »den store Nød, som det paa H. K. Maj.s elendige og næsten nøgne Baadsfolk daglig saa«, hvorfor Kollegiet ogsaa hos Islandske Kompagni havde optaget 4000 Alen Vadmel til Kjortler og Bukser, men man behøvede endnu 4000 islandsk og lige saa meget jydsk Vadmel foruden 2000 Par Sko. Tillige ønskedes Pengemidler til »de højttrængende Officerer og Holmens Betjente, at de noget af deres resterende Gage kunde bekomme til deres store Nødtørft, at de ej udi denne tilstundende haarde Vinter skulde forgaa«. Admiralitetets blideste Følelser sættes i Bevægelse ved Synet af 3 Skipperenker, hvis Mænd havde tjent Kongen i mange Aar uden at kunne efterlade deres Hustruer noget; »af største Medynk« blev der tilstaaet hver Enke en Portion Skipperkost, der senere kunde afkortes i det store Beløb, som Kongen var blevet deres Mænd skyldig i Gage.[6] 24 Nov. nødtes Admiralitetet til at erklære, at det ingen Penge havde til at betale de Leverandører med, som havde leveret Sko til Baadsfolket.[7] — 31 Okt. resterede der over 5000 Dlr. i Dagløn til Tømrere, Smede, Snedkere, Billedhuggere, Blokkedrejere og Rebslagere; men da Dagene nu aftog meget, og det kontinuerede med Regn og Uvejr, aftakkede man alle disse Daglønnere indtil næste Aars Febr., med Undtagelse af 12 Tømmermænd, 60 Ruhuggere, 4 Borere og nogle af de udskrevne Aarstjenere, som havde arbejdet i længere Tid i Smedjen, og som var tilstrækkelige til 2 Ilde.[6] Saaledes gik Virksomheden atter kun med mindre end halv Kraft.

26 Avg. udnævntes Kristian Bjelke til Skibskaptejn (400 Dlr.)[6] og fik 20 Okt. et latine Pas til at rejse uden Lands.[1] 21 Juni forhøjedes Jan Vibes Gage til 400 Dlr.[2] I Sept. resolveredes, at Maanedsløjtnanterne Mattias von Borstel, Anders Bærentsen, Floris Karstensen, Rejer Villemsen de Ruyter, Sakarias Hansen Bang, Mikkel Hansen Kirkel, (der boede i Helsingør, hvor han fritoges for borgerlig Tynge),[7] Morten Jakobsen og Lorens Jørgensen fra 1 Jan. at regne maatte være Aarstjenere.[6] 3 Maj tillodes det Kaptejn Mads

Madsen at beholde den i Fjor tagne Kaper Espionen for Vurderingssummen, mod at give Kongen og det Mandskab, der havde deltaget i Skibets Erobring, den dem tilkommende Part.[2] 16 Juli blev Kaptejn Jakob Andersen Færgemand ved Kallehave,[1] og der tillagdes ham desuden en Skipperkost.[2] 30 Juni fik Kaptejn Jørgen Plovmand paa København en alvorlig Reprimande, fordi han, der var sendt til Næstved, ikke selv havde mældt Admiralitetet sin Ankomst til denne By, og fordi han havde tilladt sine Skibsfolk at hugge Ildebrand til deres egen Nytte i Saltø Skove og at begaa andre Insolentier; han skulde uden Ophold søge sin Ladning, hvis han ej vilde undgælde, »som vedbør«, for sin Forsømmelse; »og vil vi saa hermed have eder Gud trolig befalet«. Denne »Næse« frugtede ikke bedre, end at han næste Aar maatte have en ny Irettesættelse af samme Art; men denne Gang havde han Kaptejn Lavrits Nielsen til Lidelsesfælle.[7] Povl Avgustinus har d. A. paadraget sig Rigsadmiralens Ugunst, siden Hs. Ekscellence i Juni sendte General-Admiralen Befaling til at sætte ham fra Kommandoen paa Oldenborg. Kort Adeler besluttede sig dog til at afvente nærmere Ordre og motiverede sin Tøven med, at Søetaten i disse Tider ikke kunde undvære saa gode Sømænd som Avgustinus; han havde haft besværlige Rejser med sit Skib, til sin egen store Skade, og havde 2 Gange, næst Guds Hjælp, salveret Oldenborg fra stor Fare. Med et Brev af dette Indhold sendtes Avgustinus selv til Henrik Bjelke og — red Stormen af. Han kunde vel takke sit stridbare Sind (S. 266) for denne Forlegenhed. I 1667 havde han maattet erlægge en Bøde, fordi han uden Ret og Skæl havde kaldet en Skibstømrer for en Hundsfot, og i 1668 havde han i Hastighed slaaet Konen Marie Lorens saa slemt, at begge hendes Skuldre var blaa og gule, og at al Huden var afslagen af den ene; hendes Øjne, Pande, Tindinger og Næse havde han ogsaa læderet og havde efterladt 3 blaa Striber paa hendes højre Arm; tilmed havde han brudt hendes »Hovedlagd« af Guld og Sølv i Stykker.[8] — En Del tidligere Maanedstjenere fik Afskedspas, saaledes (3 Apr.) Jan de Vogel og Peter de la Porte, som i 2 Aar havde tjent paa resp. Agata og Prins Jørgen,

og »imidlertid anstillet og forholdet sig i forefaldende Okkasioner som mandhaftige Søkaptejner«; men da Kongen ikke mere behøvede deres Tjeneste, forløvedes de efter Ansøgning. Lignende Afskedspas udstedtes 7 Maj for Rejer Petersen (paa Prins Jørgen) og 6 Juni for Bærnt Hals.[1] Løjtnant Jens Olsen begravedes 9 Dec. om Aftenen.[9] Da Mesterbødkeren Tomas Jensen var død, (han begravedes 27 Dec.),[9] kom Kristen Sørensen i hans Sted.[6] 20 Juni ansattes Hollænderen Evert Jansen som »Bygmester« paa Bremerholm;[4] Mønstreskriveren Morten Klavsen fik en ny »Tjener«, som daglig skulde mønstre Tømmermændene paa Holmen og udstede Maanedssedlerne derefter; ligeledes fik Rebslageren Erik Simonsen Hvid en Skriver til at føre Regnskaberne.[6] Forhenværende Undervejer Peter Hansen døde, 34 Aar gl., og jordedes 30 Jan.[9] 20 Juni døde Magister Hans til Holmen, 36 Aar gl., uagtet den berømte Burri havde betjent ham som Læge ved hans Sygeleje. Han begravedes 30 Juni, og i hans Sted forordnedes 8 Juli Mag. Nicolaus Lundius, hidtil Sognepræst til St. Peter i Næstved.[1] — Da Kongens Søbetjente i København besværedes af Byens Rodemestre med Soldaterindkvartering, udgik 4 Marts Befaling om, at det ikke maatte ske. Hvad Prinsessestyrens Oppebørsel angik, vilde Kongen lade den forrette ved Lorens Holmer.[2]

28 Nov. udfærdigedes Privilegier for et nyt Saltkompagni, der i Almindelighed benævnedes Saltkamret. Da al Fordel, som kunde indvindes ved Saltindførselen, nu skulde tilflyde Søstaten, blev denne Handel, trods megen Protest fra Købmændenes Side, henlagt under Admiralitetsmedlemmerne Henrik Bjelkes, Kort Adelers og Povl Klingenbergs Bestyrelse. Disse 3 Direktører maatte ikke søge deres egen Vinding, men skulde styre alt til Kongens Avantage og Fordel. Saltkamrets Oprettelse begrundedes ved følgende mærkelige Udtalelse: »Efterdi vore Undersaatter udi begge Kongeriger nu saa ganske haver efterladt Sejladsen udi Vestersøen, som ikke giver ringe Aarsage til Negotiens daglige Aftagelse, da ere vi blevne foraarsaget til vore Rigers Bedste og Sikkerhed saa og til vores kgl. Flaades Gavn og Bestyrkelse herefter at lægge Salthandelen under vores Admiralitet og ved des Di-

rektion den at lade forestaa og forvalte«. Bestallingerne for de Visitører, der skulde have Inspektion ved Saltvæsenet, forsynedes ogsaa med Admiralitetets Segl.[6] Efter at Direktørerne i Juli 1669 havde gjort den Anstalt, at der i alle Stabelstæder var stort Forraad paa Salt, traadte Kompagniet i Virksomhed.[1] Det er rimeligt, at nogle Fregatter har været udsendte fra Holmen for at afhente Saltet. Men da Klagerne ikke forstummede, udarbejdede de 3 Direktører (29 Marts 1670) et Forsvarsskrift for Saltkamret, hvori de udtrykte deres Sorg over, at de blot havde paadraget sig Borgerskabets Had, uagtet de kun havde drevet Handelen for Admiralitetets Regning og uden Udbytte for dem selv. 24 Maj 1671 ophævedes da Saltkamret, som vistnok har betynget Marinens Udrustningskonto uden at bringe Søstaten en tilsvarende Indtægt.

»Men Adler Admiral, hvis Haandskrift Tyrken kænder,
er dragen nu af Sted og sig til Holland vender. —
Kort Adler Admiral udmaalet har saa lige
de Skibes Drægtighed, som gaa til Norges Rige,
paa det enhver, som der sin Handel søge vil,
sin Told betale skal, som han har Ladning til.«

Sammen med Povl Klingenberg skulde Adeler føre Underhandlingerne med Hollænderne angaaende Skibsmaalingen. 17 Dec. udfærdigedes hans Kreditiv og Instruktion; 24 Dec. lovedes der ham, at han ved sin Tilbagekomst skulde faa Betaling for alt, hvad han efter godt og klart Regnskab havde udgivet paa Rejsen.[2] Han kom hjem i Maj 1669 og havde 27 Maj Avdiens hos Kongen.

Kvæsthuset havde vel en særegen Bestyrelse (Erik Krag, Jens Lassen og Hans Hansen), men sorterede dog under Admiralitetet, som sørgede for Hospitalets Fornødenheder. Saaledes havde Forstanderen Gabriel Jakobsen 26 Febr. modtaget 616 Alen Vadmel til 100 Dækkener (Tæpper) for de kvæste og syge Baadsmænd dér. Men 23 Sept. skrev Kongen til Kvæsthusbestyrelsen: »Eftersom vi til Holmens Fornødenhed behøver det Sted, som Kvæsthuset nu er, og Forstanderne udi de fattiges Huse paa Kristianshavn (Børnehuset)

har erklæret sig, at de noksom kan tage imod de kvæste, som nu findes, saafremt de Kapitaler, som til Kvæsthuset er lagt, vorder til de fattiges Huse anvendt«, — saa skal disse Kapitaler tilligemed Kvæsthusets Sengesteder, Klæder og Boskab udleveres til Børnehuset. 24 Okt. ansættes Jørgen Petersen Ørsted som Bartskær hos de kvæste paa Børnehuset med 8 Dlr.s maanedlig Løn af de kvæstes Midler. 1 Nov. »kvitterede Gabriel Jakobsen Administrationen over Kvæsthuset paa Holmen« og blev Kældersvend i Boden paa Bremerholm.[6] 2 Nov. flyttede de kvæstede ud paa Kristianshavn, og den hidtilværende Kvæsthuspræst befattede sig ikke mere med Tilsynet af de syge.[57]

Samtlige Vævere i København havde indgivet Klage over det store Indpas, som — mod Recessen og derom gjorte Forordninger, men under Prætekst af »Kongens Tjeneres Frihed« — blev gjort dem i deres Næring af adskillige kgl. Tjenere, »som sig hos dennem udi Kongens Huse, de nye Boder kaldet, opholder«. Admiralitetet befaledes derfor 15 Dec. at hindre dette Overgreb;[57] men det blev ikke sidste Gang, at Nyboders Befolkning ved deres Bierhverv vakte Misnøje hos Byens Haandværkere. Admiralitetet gav i øvrigt Nyboders Folk lidt at fortjene i disse Aar ved at lade dem pille Værk mod Betaling.[35] — Bageren her ude, Povl Mejer, havde, for at redde sig fra sine Kreditorer, afstaaet Bageriet til Peter Karstensen og ansøgte om, at Bevillingen af 1659 maatte overføres paa hans Efterfølger. Dette tillodes ogsaa paa den Betingelse, at den nye Bager forsynede Nyboders Beboere med velbagt Brød til billig Pris. Et Stykke Jord i Løvegade solgtes til en Korporal, som fik 2 Højbaadsmænds Vaaninger til Naboer paa begge Sider.[57]

I Rentekamret blev der anskaffet 3 med Jærn beslagne »Lader« til at opbevare Søetatens Regnskaber i.[35] — Med den Inddrivning af Regnskabsrestancer, der skulde være begyndt 1660 (S. 209), gik det meget langsomt. Generalprokurøren Peter Scavenius beklager sig d. A. over Vanskelighederne herved og udtaler det Ønske, at Kansleren, Statholderen og Rentemestrene maa blive befalede til at fornemme, hvorledes Restancernes Beskaffenhed er, hvori de

bestaa, hvormeget af dem der skal betales, og paa hvilken Maade Pengene bedst kan inddrives.

1669 og 1670.

Svaghedstilstanden vedbliver. — Rentekamret modtog i 1669 til Søstaten af det trykte Papir: 23000 Dlr., af Købstæderne i Danmark: 8300 og af Amterne og Skatterne i Norge: 4500; Resten er Smaasummer. Hele Udgiften er 36130 Dlr.,[35] deraf til Lorens Holmer 26438, men desuden modtog Klædekamret direkte fra Povl Klingenberg 11000 Dlr.[32] Hovedbogens Balance med Skatkamret udviser Summen 67500 Dlr., altsaa ikke Halvdelen af forrige Aars Indtægt. Forholdet ses bedst ved Sammenligning med Balancen for det næste Halvaar; den lyder paa en lige saa stor Sum: 65280 Dlr.[45] For Kalenderaaret 1670 er Indtægten i Rentekamret til Søstaten kun 17865 Dlr.; men mange af de Indtægter, der før gik til Rentekamret, gaar nu direkte til Lorens Holmer, og derfor kan ingen Sammenligning anstilles. Klædekammerregnskabet fra Nyaar 1668 til 1 Juli 1670 udviser en Indtægt gennem Rentekamret af c. 71000 Dlr. og gennem Povl Klingenberg 27000 foruden 8000 i Assignationer paa Skatkamret, saa at al Indtægt beregnes til 145000 Dlr.; der er udgivet til Aarstjenere (Kaptejner etc.) 42500, Maanedstjenere 25300, Skibstømrere 38400, andre Haandværkere 24300 o. s. v., saa at hele Udgiften bliver 145156 Dlr. Det næste Regnskab fra 1 Juli 1670, da der var blevet tillagt Søstaten en aarlig Indtægt af 300000 Dlr., og til Aarsdagen 1671 balancerer med den forholdsvis betydelige Sum c. 122400 Dlr.; de sædvanlige kontante Indtægtsposter er nu stegne til over 100000 Dlr.; og det følgende Regnskab atter (fra 1 Juli til ultimo Dec. 1671) har i disse faa Maaneder en Indtægtside paa 116000 Dlr.[32] Saadanne Tal kaster et klart Lys over de tidligere Aars Fattigdom.

Udrustningerne i 1669 var ikke meget omfattende. Havfruen, Kaptejn Hans Dal, og Delmenhorst, Kaptejn Kornelius Kruse, skulde til England og forsynedes derfor med Metal-

stykker i Stedet for Jærnkanonerne; det højeste Kaliber paa det førstnævnte Skib var 8 Pund, og den største Kanon paa det sidstnævnte skød en Kugle paa »14 Pund i Højden«. — Statholder Gyldenløve gik om Bord som Ambassadør og afsejlede 7 Maj. Modvind hindrede først Sejladsen, og dernæst kastede Stormen de to Krigsskibe over mod Norges Kyst; Delmenhorst skal være kommet paa Grund og i saa stor Nød, at man tænkte paa at kaste Kanonerne over Bord. Dette Skib vendte senere hjem fra England over Norge for at bringe Tømmer derfra til Holmen; hvorefter Krokodillen og Flyende Hjort (Kaptejn Unne Nannes) sendtes til England til Ambassadørens Tjeneste.[2] Foruden disse Skibe var følgende i Koffardifart: Unge Tobias, Hummeren, Vildmanden, Forgyldte Fisk, Mageløs, Abrahams Offer, Sorte Bjørn, Oldenborg, St. Peter, Røde Løve og København. Hummeren ragede i Efteraaret paa Grund under Stævns, hvorfor General-Admiralen og Kaptejn Klavs Mikkelsen rejste derned for at bringe Skibet flot igen.[3 2] Der udbetaltes Kostpenge til følgende Officerer: til Skibskaptejnerne Otto Bjelke, Kristian Bjelke, Søren Orning, Bærnt Andersen, Hans Lavritsen, Peter Bjørn, Lavrits Nielsen, Halvor Andersen, Roluf Kok, Jørgen Plovmand, Jan Ejlertsen, Rasmus Klemensen og Povl Justsen; til Kaptejnløjtnant Johan Filip von Millis og til Løjtnanterne: Mattias von Borstel, Niels Johansen Lavgholm, Kort Jansen, Anders Bærentsen, Floris Karstensen, Jan Stoffel, Morten Jakobsen, Henrik Tanke, (der endnu i Foraaret opføres som Skipper) og Rejer Villemsen, — alt foruden de ovenfor nævnte. — Ogsaa en Ostindiefarer udrustedes:

»Med bedste Lykkes Ønsk til Stranden vi ledsage
Havhesten, Kongens Skib, som gaar i disse Dage
til Sejls og agter sig hen til Ostindien;
Gud did og deden den ledsage troligen!«

Kristian Bjelke var Chef, Jakob Karlsen de Vat vistnok næstkommanderende, Karsten Krintzen de Rechter Overskipper og Erik de Rechter Underskipper. Medikamenterne til Bartskærkisten om Bord kostede 81 Dlr.; der anskaffedes bl. a. 50 Flaskefodere og 13 Tdr. lybsk Øl. Rejsen begyndte

ikke ret heldigt, Havhesten mistede et Anker i Øresund, og det opdagedes, at der fattedes adskillige nødvendige Ting, som saa eftersendtes (15 Nov.).[7] Over Nordsøen konvøjeredes Ostindiefareren af Flyende Hjort, som saa drog videre til England.[3 2]

14 Apr. forløvedes 20—30 Baadsfolk, der var nedkomne fra Norge og havde gamle Forældre at hjælpe paa deres Odelsgaarde. Skibssoldaterne udlaantes til Rigsadmiralen, for at de kunde arbejde paa hans sjælandske Gaarde Næsbyholm og Tersløse; ellers gik Soldaterne paa Arbejde paa Frederiksdal, ligesom Baadsmænd arbejdede i Kongens Laboratorium.[2]

Angaaende Leveringen af Jærnstykker befaledes Henrik Bjelke og Markvard Rodtsten 8 Febr. at forhandle med Preben von Ahnen.[2] — Klavs Reimers havde i Foraaret 1669 paataget sig at bygge et »Spejlskib« for Rigsadmiralen og Konsorter (ɔ: Saltkamret) for 6130 Dlr. uden Takling, og det var ikke mere, end hvad København havde kostet, som dog var 30 à 40 Læster mindre.[7] 7 Jan. 1670 befaledes Saltkompagniets Direktører at købe dette Skib, — der fik Navnet Haabet, — til Kongens Tjeneste; Skibet kunde bruge det Redskab, som hidtil havde hørt til Spes.[2] 25 Apr. sendtes Løjtnant Anders Bærentsen til Neustadt for at udtakle og hidføre K. Maj.s Skib Haabet.[6] — Paa Bremerholm byggedes videre paa de to store Skibe Nr. 11 og Nr. 12; men i Maj 1669 slap Egeplankerne op, og ingen Penge forefandtes til at købe for; man maatte derfor baade paa Holmen og i Provinserne skære Bjælker i Stykker til $3\frac{1}{2}$ og 4 Tommer Planker, thi ellers kunde Skibene ikke i rette Tid komme i Vandet.[6] Endelig i Nov. løb det ene Skib, Nr. 11 paa 80 Kanoner, af Stabelen og fik Navnet (Prinsesse) Charlotte Amalia; men det kom ikke godt i Søen, eftersom den Tømmerflaade, som skulde standse Farten efter Afløbningen, tilføjede Skibet en Læk, da dette med fuld Fart stødte imod Flaaden. Atter i Dec. var Tømmerforraadet saa ringe, at der maatte hugges 800 Ege til;[2] selve Admiralitetsraaden Jens Lassen med 1 Kaptejn og 9 Tømmermænd sendtes i samme Ærinde til Fyn.[1] Paa Holmen byggedes nu ogsaa en Jagt til Hs. kgl.

Højhed Prins Kristian; den skulde være færdig til Paaske og udsires med Billedhuggerarbejde;[7] i denne Konges Tid anvendtes 4157 Dlr. paa dette Fartøj.[45] — De to Skibe, som byggedes paa Hovedøen ved Kristiania (S. 288), sattes i Vandet omtrent i Juli og fortøjedes, for at de kunde ligge uden at tage Skade; Master, Ræer, Stænger o. s. v. sendtes op fra Bremerholm. Men en Storm sprængte Fortøjningerne og drev Skibene paa Grund, saa at der (i Sept.) maatte opsendes Ankere og Tov til at vinde Skibene af Grunden igen og fortøje dem bedre. Billedhugger Tyge Larsen udstyrede Skibene med Billedhuggerarbejde. Paa det mindre Skib (Flyvende Fisk) skulde han anbringe »Hvalfiske« og andre Fiske paa Hakkebrædtet, og Spejlet skulde ogsaa prydes med flyvende og andre Fiske; midt paa blev der ladet Plads aaben til »Frederich Tertius' Navn«, hvoraf Afrids bebudedes opsendt; men det maatte holdes hemmeligt. Krøllen paa Galionen gjordes saa lille, at Fiskens Hoved kunde ses over den.[7] Det større Skib fik Navnet Gyldenløve. Efterat der var anskaffet Ankere (et paa 2600 og et paa 1840 Pund) og Baade og Joller til Skibene, købtes disse af Kongen i Begyndelsen af 1670,[2] hvorpaa Kaptejn Hans Nissen sendtes i Maj til Kristiania for at udtakle og som Kaptejn hidføre Gyldenløve.[6] — 12 Avg. 1669 havde Kongen resolveret »at ville have sine Galeer i god Stand og med dygtige Folk vel besat«, hvorfor Kort Adeler af Niels Juel skulde modtage saa mange af Fangerne paa Holmen, som fandtes dygtige til at bruges paa Galejerne. Denne Befaling var maaske foranlediget ved den engelske Ambassadør Greven af Esseks' Ankomst til København næste Maaned; thi da førte nogle Galejer ham ind til Staden, medens Tre Løver paraderede paa Strømmen. I øvrigt nævnes d. A. Tomas Andersen som Kaptejnløjtnant ved Galejerne i Norge.[1] — Da Kongen »førte sig til Sinde«, hvor højt det var hans Skibsflaade magtpaaliggende, at der al Tid var Hamp i Forraad, bragtes Forordningen af 8 Apr. 1629 i Erindring, som befalede, at en Helgaard skulde saa en Skæppe Hampefrø om Aaret og en Halvgaard $\frac{1}{2}$ Skæppe. Denne Anordning[1] optoges ogsaa i Kristian V.s danske Lov, uagtet kyndige allerede længe havde været paa det rene med,

at den Hamp, som voksede her i Landet, ikke var tjenlig til Tovværk, men at saadan Hamp maatte forskrives fra Riga.[46]

Efterat Guvernør Holck paa Kronborg havde gennemført strængere Strygningsbestemmelser, havde et dansk Krigsskib maattet lade Vimpelen falde og oven i Købet betale det fra Fæstningen affyrede Varselsskud; men da det ogsaa var hændet et svensk Skib, gav denne »Novitet« Anledning til Klager. 31 Juli 1669 besvarede Admiralitetet Spørgsmaalet om, hvorledes Disputen om Sejl- og Flagstrygning for Kronborg Slot bedst kunde forekommes. Kollegiet mener, at Flag, som føres paa Fokke-, Store- eller Besanmasten, bør ubetinget stryges; derimod ikke de, som føres andre Steder, f. Eks. paa »Kompanen, Bovgspedet« o. s. v.; ligeledes bør man ikke forlange Strygning af Vimpler, hvor de saa end føres, da de dels kun regnes for Sirat, dels kun viser, til hvad Nation Skibet hører, »og bliver saadanne Flag og Vimpler ej konsidereret til nogen Respekt«. Uagtet det andre Steder er Brug, at intet Skib stryger sine Sejl, naar det har strøget sit Flag, bestemmer Admiralitetet dog, at alle Skibe ogsaa skal stryge deres Bramsejl, d. v. s. sætte Sejlet paa halv Stang; hvis Skibet ikke fører Bramsejl, da stryges dets Merssejl eller Topsejl, »og er herhos at agte, at de Skibe, der fører Mers, deres Oversejl kaldes Merssejl, og adskillige andre, som ej fører Mers, nemlig Katter, Krejer, Galioter, Bøjerter og desl., deres Oversejl kaldes Topsejl«. Men naar Skibene saaledes stryger Flag og Sejl, bør de være umolesterede. Dette Reglement,[2] der er underskrevet af Henrik Bjelke, Kort Adeler, Niels Juel og Povl Klingenberg, approberedes af Kongen med den Tilføjelse, at det ikke skulde gælde svenske Orlogsskibe, og tilsendtes Holck til Efterlevelse, efter Sigende sammen med en Irettesættelse for altfor stor Nidkærhed. I Sept. saa den svenske Gesandt da ogsaa 2 svenske Orlogsskibe for fulde Sejl passere uhindrede forbi Kronborg, kun givende svensk Løsen, som besvaredes fra Fæstningen med det danske, medens derimod et dansk Krigsskib ved Skud paamindedes om sin Forsømmelighed med at lade Topsejlet falde.

28 Juni delibererede Admiralitetet om »Kaptejnerne og

Løjtnanterne deres store Nød«; de havde næsten intet til Livsophold og kunde ikke længere subsistere »paa den Maade«, men maatte med Hustruer og Børn forgaa i største Elendighed. Der blev derfor enstemmigt resolveret at give en Kaptejn 2 Skipperkoster og en Løjtnant 1 Skipperkost, hvis Værdi senere kunde afkortes dem i deres Tilgodehavende. Denne Resolution paatog Jens Lassen sig at kommunicere Statholder Gabel, for at den kunde blive forelagt Kongen til Underskrift.[6] Vel var der i Juni udstedt Assignationer for Zahlmesteren, Bryggers- og Proviantskriveren paa i alt 4200 Dlr. til Betaling af resterende Besoldinger og i Nov. og Dec. endvidere 4760 Dlr.;[36] men det forslog kun lidet. Saare betegnende for Tilstanden er et Brev fra Admiralitetet til Povl Klingenberg. Kollegiet havde bragt i Erfaring, at en Del af de hollandske Subsidiepenge var nylig blevet udbetalt i Holland; men Maanedstjenernes her i København værende Kreditorer havde uheldigvis lige saa hurtigt fornummet det samme og begyndte paa ny i Hobetal at anmode Admiralitetet om deres resterende Penge. Klingenberg opfordredes derfor til at skaffe en Veksel paa en større Sum, for at Kollegiet dog en Gang kunde blive befriet for disse Folks store »Importunitet«.[7] — Regnskaberne udviser nogle (forholdsvis smaa) Udgiftsposter til »Enker og faderløse«, der længtes efter at faa lidt af deres afdøde Forsørgeres fortjente Penge,[32] thi Nøden var ogsaa stor i de Kredse. Margrete, Enke efter den i Marts afgangne[32] Kaptejn Jørgen Mattiasen, led Mangel paa Levnetsmidler i sin store Svaghed og Alderdom; Anne, afgangne Kaptejn Didrik Bentsens Enke, havde stor Sorg af en Søn, Bærnt Didriksen, som i Strassburg var under Bartskærs Haand for en Sygdom, efter at han i langsommelig Tid havde været fangen i Tyrkiet og havde tilsat sin Formue. Da Staten ikke selv kunde hjælpe disse to Enker, tillod den dem at paakalde den private Medlidenhed og at fremsætte Bækkener for Kirkedørene til Indsamling af milde Gaver.[1]

Proviantskatten, som nu regelmæssig hvert Aar blev udskrevet i begge Riger, gav Overskud, da de store Udrust-

ningers Tid var forbi. Marinen var rigere paa Korn end paa Penge:.

»Man nu paa Børsen frit begynder Korn at samle;
thi Proviantens Hus saa meget af det gamle,
som hun kan bære mest, i Forraad har endnu;
saa man ej kommer snart saa god en Tid i Hu.«

Ved Udleveringen af Provianten fra Provianthuset til Spisningen i Boden paa Bremerholm skulde, i Følge Bestemmelsen af 4 Nov., Holmens Kældersvend og Kok og nogle Skippere være til Stede; ligeledes skulde 2 Kaptejner være nærværende, naar Maanedskosten annammedes af Mandskabet, for at dette ikke skulde have nogen skællig Grund til Klage.[6] — Alt Klæde, som behøvedes til Skibsfolkenes Opklædning, skulde nu i Følge Befaling af 15 Nov. købes i Børnehuset.[2]

18 Okt. udnævntes Povl Kristensen (Fyn), tidligere islandsk Købmand i København, til Assessor i Admiralitetskollegiet, hvorfor han skulde nyde de samme Privilegier og Rettigheder, som andre kgl. Betjente;[1] men han har ikke kompareret i Kollegiet i denne Konges Tid. Som en Koncept udviser, var det paatænkt (22 Nov.), at Peter Petersen Lerche, Købmand i København, ligeledes skulde være Admiralitetsraad og desuden Assessor i Kommercekollegiet, hvorfor Kammerkollegiet efter Oversekretær Didrik Schults Ordre skulde udfærdige Bestallingsbrev for ham.[13] Men Udnævnelsen blev kasseret, og P. P. Lerche kom først 27 Dec. 1670 ind i Kommercekollegiet og 28 Marts 1671 i Admiralitetet. 9 Nov. 1669 blev Jens Rodtsten til Lerbæk, Schoutbynacht ved den kgl. Flaade, antaget til desuden at være Vice-Søadmiral og Assessor i Admiralitetet i afgangne Nikolaj Helts Sted og med dennes Traktement; dog skulde han afstaa de 800 Dlr., han hidtil havde nydt som Schoutbynacht.[2] 20 Nov. introduceredes han af Rigsadmiralen i Kollegiet.[6] — 20 Jan. 1670 afskedigedes Kaptejn Villum van Eiden,[2] og i Febr. døde Kaptejn Roluf Kok.[32] — Paa Holmen nedlagde Mønstreskriver Morten Klavsen i nogen Tid sit Arbejde, maaske for at faa lidt af sin Gage. 20 Nov. 1669 læstes nemlig i Admi-

ralitetet en Memorial fra ham, hvori han formældte nogle Aarsager, hvorfor han en Tid lang havde maattet entholde sig fra sin Bestilling, men han forsikrede, at han herefter skulde opvarte saa flittigt, som han var skyldig, saafremt der ellers maatte forundes ham noget af hans resterende Gage. Han fik, hvad han ønskede, men ingen Reprimande.[6] Hans Medhjælper i Mønstrestuen modtog derhos en Forhøjelse i Lønnen. — 19 Jan. bevilgedes der forrige Skibsbygmester James Robbins »noget« til Underhold; han havde i Juli 1668 været »rejsefærdig til Norge«,[6] men Norgesrejsen havde nok ikke bragt ham noget Udbytte. Efter Admiralitetets Forslag fik han nu 1 Dlr. i Dagløn om Sommeren og 1 Kdlr. om Vinteren, mod at lade sig bruge »hos det smaa Fartøj«, og hvor han ellers kunde gøre Tjeneste.[2] 1 Dec. ansattes Jørgen Lorensen som Baadebygger; Ammon Pælebukker fik sin Dagløn forhøjet »formedelst hans befundne Flid hos Arbejdet«, medens Herman Tiessen avancerede til »Skibstømmermandsmestersvend«.[6] — Da Holmens Kapellan Lavrits Hansen Grønbek 12 Nov. var blevet befordret til Taarnby Sognekald, fik Kaptejn Rikardt Andersen Studs Søn Jens Rikardtsen Stud 10 Dec. Brev paa Kapellaniet, hvis han fandtes dygtig dertil.[1] — I øvrigt verserede der i Avg. 1669 Rygter om, at Rentekamret arbejdede paa en Plan til at reducere Lønningerne for flere i Søstaten tjenende Personer, hvorfor nogle af disse tænkte paa at opgive deres Charge, — et Rygte, som i 1670 gentoges i den Form, at de fornemste militære Personers Løn skulde nedsættes. Noget saadant skete da virkelig under Frederik III.s Efterfølger. — 29 Jan. 1670 anmodede Regeringen den danske Resident i Haag om at skaffe nogle Skibskaptejner til Flaaden; man vilde helst have dem af Kongens egne Undersaatter, der havde tjent som Officerer paa hollandske Orlogsskibe. Det viste sig da, at der var mange Undersaatter, især Normænd, i hollandsk Tjeneste, men ingen havde opnaaet at blive Officer. 23 Febr. fik Admiralitetet derpaa Ordre til at gøre Forslag om, hvorledes Skibsfolk kunde skaffes til Veje blandt Undersaatterne i fremmede Lande.

»Her for Holmen« fandtes et Hus, hvori en Mand holdt

Kro, og hvor stor Uskikkelighed med Drik og Sværmen Nat og Dag blev begaaet, saa at stor Ulykke let kunde foraarsages derved. Admiralitetet vidste intet bedre Raad mod disse Misligheder end at lade Huset snarest muligt nedbryde.[6] — Maaske var det en Iværksættelse af Kongens Ordre af 27 Avg. 1667 (S. 281), at der fra 10 Juli 1669 førtes en »Husbog over Skipperboderne og de nye Boder«,[15] som dog ved nøjere Eftersyn viser sig kun at angaa Nyboder, og som opgiver Navnet paa den Mand, hvem hver enkelt Vaaning var tilstaaet ved en »Seddel«[1]), underskrevet af 2 Admiralitetsherrer, f. Eks. Kort Adeler og Povl Klingenberg. I Følge Husbogen har Lavendelstræde ved denne Tid 13 Numre, Rosenstræde 26, Nellikestræde 26, Balsamstræde 26, Salviestræde 26, Krusemyntestræde 26, Meriansstræde 26, Timiansstræde 26; Tulipanstræde »bestaar udi 11 Vaaninger, hvilke ere indtagne af Generalmajor Ruse«; Elefantstræde 26, Harestræde 46, Kamelstræde 45, Rævestræde 41, Enhjørningsstræde 37, Ulvestræde 33, Bjørnestræde 29, Løvestræde 25, Hjortestræde 11, Hindestræde 9, Kaninstræde 11, (et Stræde uden Navn ɔ: Bryggerlængen) 13, men Nr. 13 er nedbrudt og »indrettet i Kongensgade til Kastellet«; Pindsvinegade 27, men Nr. 13—15 er ligeledes indrettet »til Kastellet og udi Kansler Lentes Plads«; Kattestræde 33, men Nr. 2 og 3 »ere ganske ruineret og spoleret«, og Nr. 13—21 er taget til Kastellet og Lentes Plads; Elsdyrsstrædes 27 Vaaninger er nedbrudte, nogle til at indrette Kongensgade og nogle optagne i Kansler Lentes Plads. — Medens Grundtaksten af 1668 opregner 572 Numre i Nyboder, anfører Husbogen altsaa kun 566 for Søetaten disponible Vaaninger; men da der desuden omtales 53 Numre; som nu var nedrevne eller brugtes af andre, maa Kristian IV.s Nyboder oprindelig have omfattet omtr. 620 Husnumre. Det fremgaar aldeles klart af Husbogen, at hvert »Nummer« kun var tilskrevet én enkelt Mand; men deraf følger ikke, at der kun boede én Familie i hvert Nummer; tværtimod har vi allerede (S. 302) hørt om de kgl. Tjenere, som boede hos »dem i Nyboder«,

---

[1]) Det senere »Husbrev«.

og lidt senere Tiders Forhold bekræfter, at Boderne har huset en saa talrig Befolkning, at den nok kunde svare til 2 Familier i hver Vaaning. Endvidere ses det, at Officerer, f. Eks. Kaptejn Hans Lavritsen, Løjtnanterne Karsten Andersen og Sakarias Hansen Bang, har haft Bolig her ude; Kaptejnen endog 2 Numre. I øvrigt betegnes mange af Vaaningerne som meget bygfældige. — 9 Juni tillodes det Jakob Sønniksen at være Brygger i Nyboder efter Svigerfaderen, afgangne Jørgen Jakobsen Lehn.[57]

Det var blevet en hel Modesag at spekulere i Optagelsen af Vrag (S. 201). Raadmand Johan Bærntsen af Helsingør fik 5 Marts Bevilling til at opfiske Ankere og andet Redskab i Øster- og Vestersøen; 15 Marts fik Andreas Pechel og 25 Juni Ditlof Borcherts en lignende Bevilling, »Johan Bærntsens Frihed ubetagen«. Sidstnævnte skulde først tilbyde Admiralitetet det bjærgede til Købs, og fik ogsaa d. A. udbetalt 1766 Dlr. for nogle Metal- og Jærnstykker, han saaledes havde forskaffet Kronen. Ditlof Borcherts Bevilling indeholdt den Bestemmelse, at han ogsaa skulde yde Hjælp med sine »Instrumenter«, naar kgl. Skibe var komne til Skade; men Kongen skulde saa, medens Bjærgningen stod paa, forsyne Borcherts' Folk med Proviant.[1]

3 Jan. 1670 udgik en kgl. Befaling, som forbød alle og enhver, der ikke havde noget at bestille paa Holmen, Adgang til Værftet, med mindre de først havde anmældt sig for Admiralitetet eller havde særlig kgl. Tilladelse. Kongen havde nemlig bragt i Erfaring, at den Skik, som ved Forsømmelse havde indsneget sig, og som lod Adgangen til Holmen være fri og uhindret, havde foranlediget saadant Misbrug, at enhver uden Forskæl gik ind og besaa al Ting, saa at endog fremmede havde udforsket og erkyndiget sig om Stedets Tilstand og Beskaffenhed.[2] Denne Ordre var den sidste af større Betydning, som Kong Frederik III. udfærdigede til Marinen. Han havde selv lignet sig ved en Raket, der hastig udslukkes. Saaledes skete det ogsaa. Uden forudgaaende Sygdomstegn mældte Døden sig. Men det havde dog ikke manglet paa andre Tegn, som kunde have varslet, hvad der skulde komme:

»Forgangen Sommers Tegn med Havmand og Havfrue,
som her paa Strømmene sig skulle ladet skue,
det ymte Skibsfolk om, skal nu staa til at tro,
og at, naar saadant ses, det ikke godt skal bo.«

Kong Frederik døde 9 Febr. 1670. Samme Aften blev alle Krigsskibene i Havnen besatte med Mandskab, thi det var en stræng Vinter, og Orlogsskibene laa indefrusne i Lejet. Til Kongens nærforestaaende Fødselsdag i Marts havde Rigsadmiral Henrik Bjelke allerede gjort Forberedelser og ladet Poeten Mattias Vorm forfatte et Balletprogram »De fire Elementer«, hvori Elementerne selv skulde optræde og i Lykønskningsvers »offerere sig til H. K. Maj.s Tjeneste«. Det var nu et forgæves Arbejde. Men iblandt Bremerholmsfangerne var der Glæde, thi en Del af dem blev frigivne i Anledning af Tronskiftet.

Frederik III.s Tid var endt. Personlig havde han stadig vist Søstaten en ikke ringe Interesse, om han end ikke kunde kaldes særlig kyndig paa dette Omraade. Men naar Kongens Bevaagenhed imod Sømagten dog ikke udvirkede større Resultater, havde dette sin Grund i Tidernes Ugunst. Frederik III.s Tid endte nemlig for Søstatens Vedkommende, som den begyndte: med en saare pinlig Pengemangel. Marinens Indtægter var i Kongens senere Regeringstid blevet knappere Aar for Aar, og Udsigterne til bedre Tider syntes næsten forsvundne. Pengeknapheden udøvede især sin Indflydelse paa Holmens Beholdninger af enhver Art, af Materialier, Tømmer, Tovværk, Kanoner o. s. v.; endnu 3 Aar efter var Beholdningerne ikke komne til Kræfter, uagtet man da levede under gunstigere Vilkaar.[46] — Ogsaa i en anden Henseende syntes Frederik III.s Tidsrum at skulle ende, som det begyndte. Som vi har set (S. 6), raadede Kongen ved sin Regerings Tiltrædelse over 24 Skibe, deraf 5 af 1ste Klasse (paa 40 Kanoner og derover), 3 af 2den Klasse med 30—40 Stykker, 8 af 3dje Klasse (20—30 Kanoner) og 8 af

4de Klasse (12—18 Stykker), eller maaske, efter en ikke saa stræng Klassifikation, over henholdsvis 7, 7, 4 og 6. Frederik III. efterlod sin Søn Kristian V. en Flaade paa 30 større Skibe, foruden en Del Jagter og Galejer. Af de 30 var dog 6 saa gamle og ubrugelige, at de straks efter Tronskiftet maatte udrangeres af Flaadens Tal; derfor blev Tallet paa virkelige Kampskibe ved Aar 1670 ligesom ved Aaret 1648: 24. Dog er der en Forskæl i Frederik III.s Favør. Af 1ste Klasses Skibe fandtes der nu ikke mindre end 15, — 2 til 3 Gange saa mange som før, — og de 4 af disse »Hovedskibe« var endog meget store, paa 70 Kanoner og derover; rigtignok var 2 eller 3 af de 15 endnu ikke ganske færdigbyggede. Af 2den Klasses Skibe havdes nu 3, af 3dje Klasses kun 3 og af 4de Klasses 4, hvoraf 1 under Bygning. Flaaden var altsaa ikke gaaet fremad i Antal, men derimod vel i Styrke, idet man nu raadede over langt flere egentlige Kampskibe end forhen. — Kristian V. arvede desuden efter sin Fader en Stab af Sømænd, der i Kvalitet stod langt over de Søkrigere, som var gaaede i Arv fra Kristian IV. til dennes Efterfølger paa Tronen. Heller ikke var Tallet paa Bremerholms Tjenere blevet forringet under Frederik III.s Regering. I hans første Aar (S. 21 f. og 23) bestod Søstaten af 3 Admiraler, 27 Kaptejner, 29 Løjtnanter, 1296 Personer af Underklasserne og 322 Funktionærer paa Tøjhuset, hvilke, naar Holmens civile Betjente regnes med, vil udgøre 1700 Mand (foruden Haandværkerne). I Febr. 1670 bestod Søstaten af 5 Admiraler, 27 Kaptejner, 19 Løjtnanter, 24 civile Betjente, 1621 af Underklasserne og 214 i Tøjetaten, i alt af over 1900 Mand (ligeledes foruden Haandværkerne). De mange Krige og Krigsberedskaber under denne Konge har ikke ladet Officerer og Mandskab savne Øvelse, men har sikkert givet dem rigere Erfaring, end de havde kunnet høste selv paa mange Øvelsestogter i Fredstid. Og hvilken Skat af udmærket Sømandsdygtighed ejede Marinen ikke i sin Niels Juel, og han stod dog ikke ene, — skønt han naaede højest, — men kunde finde kyndig Bistand hos en Henrik Bjelke, en Kort Adeler, en Jens Rodtsten og en Jørgen Bjørnsen; og disse forskælligartede Kræfter samledes til Enhed i Admiralitetet, hvis

faste Organisation sikrede et godt Samarbejde. Det var da ikke nogen værdiløs Arv, som Kristian V. her kunde hæve efter sin Fader. Hvor ringe og uanseelig Frederik III.s Tid end er i Marinens Historie, kan den dog rose sig af at udgøre den uundværlige Forudsætning for den paafølgende ærefulde Periode, der blev Sømagtens Stortid. Kun syv Aar efter Frederik III.s Død sejrede Niels Juel i Køgebugt.

Kilder.

De smaa Tal i Teksten henviser til denne Fortegnelses Numre.

A. Utrykte Kilder

i Rigsarkivet:

1. Sjælandske Registre 1648–70.
2. Sjælandske Tegnelser 1648—70.
3. Rentekamrets Bestallingsprotokoller 1640—61.
4. Do. 1660—70.
5. Bestallinger, Militien og Søstaten vedkommende 1657—60.
6. Admiralitetets Kopibog 1665—70 (Side 249).
7. Admiralitetets Korrespondanceprotokol 1660—70 (Side 267).
8. Admiralitetsretternes Domsprotokol 1664—68 (Side 234).
9. Protokol over de døde i Holmens Sogn 1653—98.
10. Skiftebog for Bremerholms Sogn 1659—1665. (Se Personalhistorisk Tidsskrift for 1896, 232 ff.).
11. Indkomne Breve til Rentekamret 1660—99.
12. Relation om den Kommission 1673. (Se Tidsskrift for Søvæsen 1895, 281 ff, 341 ff).
13. Adskillige Koncepter og Ordrer, Admiralitetet angaaende, 1653—70.
14. Søforsvar 1550—1660.
15. Husbog over Skipperboderne samt de nye Boder 1669—1676. (S. 311).
16. Instruktioner og gamle Dokumenter 1655—1776.
17. Breve til Joakim Gersdorf 1652—60.
18. Indkomne Breve til Danske Kancelli og Indlæg til Registranterne 1648—59.
19. Erklæringer og Betænkninger af Rigens Raad og Stænder 1645—57.
20. Konfiskationsdomme 1657—59.
21. Dokumenter om Skipperboderne.
30. Afregninger.
31. Relation om adskillige Afregninger. (Se Historisk Tidsskrift 6 R. V, 367 ff.).

32. Klædekammerregnskaber 1647—71.
33. Overslag over Rigens Indtægt og Udgift 1651, 52, 56.
34. Rentemesterregnskaber 1648—60.
35. Indtægt og Udgift i Rentekamret, a) til Flaadens Udrustning 1652—53 (S. 45), b) til Søstatens Fornødenhed 1655—58 (S. 89), c) Søstaten vedkommende 1663—70 (S. 223).
36. Registerbog for Søetaten i Rentekamret 1665—70.
37. Prinsessestyret 1666 (S. 250).
38. a) Indtægt og Udgift i Rentekamret til Skibsflaadens Udrustning 1652—54, b) do. over Master og Spirer 1652—54, c) Jørgen Bjørnsens Regnskab 1652—53 over udgivne Penge til Flaaden og over det engelske Gods (S. 57).
39. Mestersmedens Regnskaber 1654—63.
40. Materialregnskab 1650.
41. Besoldingsbog 1647—76.
42. Bog over modtaget Proviant 1655—56 (S. 94).
43. Tømmerregnskab 1643, 46, 47, 51.
44. Maanedsudgifter eller Tegnebog paa adskilligt 1640—51.
45. Bremerholms Hovedbog 1663—70 (S. 223).
46. Kontrabog over leveret Tømmer 1652—56 (S. 47).
47. Regnskab for uvisse Indkomster 1652—67.
48. a) Registerebøger 1665—66 (S. 223), b) Registerebog contra kgl. Skatkammer 1663—64 (S. 223).

B. Trykte Kilder.

Af disse citeres under Tiden:

52. Garde, Efterretninger om den danske Sømagt I.
56. Danske Magazin.
57. O. Nielsen, Københavns Diplomatarium.
58. (Suhm), Samlinger.
61. Forordninger siden Recessen.
62. Erslev, Aktstykker til Rigsraadets Historie III.
63. Norske Rigsregistranter IX—XII.

Dlr. betyder i Regelen: Daler à 6 Mark; Kdlr.: Kurantdaler à 5 Mark. Vil man beregne Daleren i Kronemønt og efter Pengenes virkelige Værdi i Datiden, maa Daleren multipliceres med 8.

Vort Titelbillede har tidligere været trykt i Liisberg og Larsen: Kristian IV., og er ved Forlagsboghandler E. Bojesens Velvilje overladt Forf. til Afbenyttelse.

Kongelige Aarstjenere af Søstaten

under Frederik III.

I de enkelte Afdelinger ordnede efter Fornavnene. — De i Parentes anførte Tal med en vedføjet * henviser til den tilsvarende Side i »Kong Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm«.

I. Rigsadmiraler.

Henrik Bjelke Side 19, 21, 25, 39, 51, 64, 67, 70, 72, 80-2, 91, 104-5, 108, 110-3, 115-8, 120-8, 130, 135, 138, 141, 148-9, 151-2, 154-6, 165-6, 172-6, 178, 180-2, 184-8, 193, 196-8, 208, 214-5, 217-8, 221-2, 224, 226-8, 230, 234, 240, 245, 250-2, 263-4, 268, 272-3, 282, 284, 288, 294, 297, 299-301, 305, 307, 309, 313-4.

Ove Gedde (*49), 1-2, 5-6, 8, 14, 16-17, 19, 26-8, 30, 33, 39, 64-5, 70, 76, 82, 86-7, 104, 108, 114, 129, 130, 140, 145, 183, 199, 202, 208.

Niels Trolle, Rigs-Viceadmiral, (*53), 2, 5-6, 14, 18-19, 25-8, 30, 40-1, 56, 62, 80, 94, 102, 107, 160, 186, 198, 208.

II. Generaladmiral.

Kort Sivertsen Adeler, 37, 79, 220-3, 225-6, 229, 233, 238, 240, 243, 247, 250-1, 253-4, 258, 263-4, 269-70, 273, 279, 284-5, 287, 289, 294, 299-301, 304, 306-7, 311, 314.

III. Admiralitetet.

David Urbanus Dannel (*305), 21, 50-1, 53, 61, 69, 75-6, 78, 87, 93-4, 108, 111, 149, 165, 167, 199, 200, 212, 226.

Henrik Bjelke, se I.

— Møller, 10, 19, 24, 30, 51, 58, 87, 99, 101, 118, 129, 131-2, 149, 151, 173, 176, 178, 180-1, 197, 212, 223, 226

Jens Lassen 58, 69, 76, 101, 159, 160, 169, 170-1, 177-8, 190, 193, 199, 212, 226, 229, 250, 271-2, 301, 305, 308.

— Rodtsten 103, 180, 187, 191, 199, 238, 244, 246, 250-1, 254, 258, 260, 276, 309, 314.

Jonas Trellund 220, 226, 247-8, 250.

Kornelius Kruse den ældre (*312), 21, 25, 53, 56, 76, 81, 84, 87, 93, 113, 137, 146, 191, 199, 218-9, 226.

Kort Sivertsen Adeler, se II.

Kristoffer Lindenov (*79), 2, 12-13, 15, 21, 24-8, 30-1, 33, 40-1, 46-7, 56-7, 63, 66-9, 72-3, 76-7, 83-4, 86-7, 89, 92-3, 95-8, 104, 135, 173, 215, 318.

Mogens Fris, se IV.

Niels Juel 96, 106-8, 117, 120, 122, 124, 130, 132, 135, 138, 142, 154, 157-8, 161, 165, 167, 169, 178, 187-8, 198, 201, 207, 209-10, 212, 214, 218, 223, 226, 230, 234-5, 248, 250, 252, 254, 266, 273, 284-5, 290, 306-7, 314-5.

Nikolaj Helt 71, 82-3, 87, 92-6, 120-1, 135-7, 143, 149-50, 153, 156, 160, 162-4, 166-7, 184-5, 187-8, 196-7, 199, 212, 217, 221, 223, 225, 234-5, 240-1, 243-4, 247-8, 250-1, 253-4, 258-62, 266, 276-7, 280, 309.

Ove Gedde, se I.

Peter Jensen Bredal (*318), 22, 56, 58, 61, 76, 104, 120-1, 127-8, 132-4, 138, 143, 147, 149, 151-3.
— Redtz, se IV.
Povl Jørgen Bjørnsen (258), 21, 26, 32, 38, 45-7, 56-9, 68, 72-3, 75-8, 86-9, 92, 99, 103, 108, 115, 123, 128-9, 132, 139, 142, 190-1, 197-8, 208, 212, 218, 223-4, 250, 252, 314.
— Klingenberg 58-9, 68-9, 72-3, 76-8, 80, 82-3, 86-7, 94, 101, 118, 129, 132-3, 135, 138, 226, 228, 230, 232, 234, 238, 245-6, 250, 274, 283, 293, 300-1 ,303, 307-8, 311.
— Kristensen Fyn 309.

IV. Rentemestre for Søstaten.

Mogens Fris 148, 158, 223, 245, 252, 264, 282, 293.
Peter Redtz 87-9, 91, 114, 125, 129-30, 148, 150, 158, 192, 208, 217.
— Vibe 21, 24, 29, 64, 71, 88-9.

V. Kommissarier.

Jens Lassen, se III.
Povl Klingenberg, se III.

VI. Holmens Admiraler.

Kristoffer Lindenov, se III.
Niels Juel, se III.
Povl Jørgen Bjørnsen, se III.

VII. Ekvipagemestre og Overskippere.

Arnt Tengnagel 176, 196, 200, 224-5, 229-300, 239.
Henrik Robertsen Hakro (Akeron) 255, 257-9, 262, 270-1, 274-9, 285.
Jakob Vingaard 254, 271.
Klavs Reimers 123, 132, 157, 225, 243, 289, 305.
Kristoffer Kristensen Borre 170, 200, 213, 230, 263, 282.
Peter Jensen Bredal, se III.
— Petersen Kærteminde 82, 94, 120, 136, 138, 183-4, 199, 212, 232, 239, 255.
Rasmus Samsing Tygesen (*330), 104, 132.
Rejer Petersen Pie 239-40, 300.
Søren Nielsen Fjelderup 76, 96, 120, 157, 170, 172, 186, 191, 213.

VIII. Søadmiraler (med Bestalling).

Henrik Bjelke, se I.
Jens Rodtsten, se III.
Nikolaj Helt, se III.
Peter Jensen Bredal, se III.

IX. Skibsofficerer.

Adrian von Ween 150.
Aleksander Arrat (*293), 22; fungerede 1653.
Anders Bærentsen 267, 288, 298, 304-5.
— Vinhugger (*315), 22.
Arild Svab 83, 132.
Arnt Tøgersen (*316), 22, 157.
Avgustus Jakobsen Tistrup 213, 233.
Bode Albertsen (*319), 22, 157.
Bondevin Gellissen (*320), 157.
Brønild Lavritsen 61, 95, 212.
Bærnt Andersen Fischer (var Maanedsløjtnant 1658), 244, 255, 297, 304.
— Jansen Kling 226, 232, 244, 251, 255, 269, 285-6.
— Orning (*304), 20-1, 289.
Børge Rosenkrans Pallesen 71, 96, 112, 120, 125.
Daniel Blom (*322), 22.
— Hansen Husum (*259), 21.
— de Ligne 83, 120.
David Urbanus Dannel, se III.
Didrik Bentsen Kongell (Lie) (*321), 61, 118, 308.
Enevold Frederik Akeleje (*322), 22, 61, 65, 103.
Engelbrekt Hansen, 142, 145.
Ernst Gerritsen Pricker (*202), 21, 99.
Evert Karstensen (*289), 21, 61, 233.
Fit Jansen Ertman (*316), 22, 56, 60, 68, 81, 120, 149, 176, 196, 200, 207, 232, 244, 251, 254, 263.
Floris Karstensen 226, 255, 288, 297-8, 304.
Frederik Bøjesen (*308), 19, 33, 272.
— de Koningk 104, 120, 135, 137, 179.
— Rodtsten er Kaptejn 1658.
Gellis Lennertsen van der Kadd (*320), 21, 26, 58, 76, 98, 149, 171.
Gerrit de Bacq 60.
Gregers Mattiasen 60, 74, 120, 212.
Gregorius Glubas, Løjtnant, 265.
Gøbe Madsen 61, 77.
Haavert Jonsen 131.
Halvor Andersen 244, 246, 255, 263, 274, 288, 295, 304.
Hans Dal (*323), 22, 61, 199, 232, 236, 244, 254, 257, 273, 295, 303.
— Jakobsen kaldes Løjtnant 1654 og fungerede 1659. Se Jan J.
— Jørgensen Sønderborg 61, 199.
— Kolmejer (*297), 22.
— Krøger 138.
— Lavritsen (Larsen) 176, 197, 200, 213, 251, 255, 263, 297, 304, 312.

Hans Mortensen 136, 232, 255, 295.
— Nissen 82-3, 215, 232, 255, 268-9. 288, 297, 306.
— Petersen Normand (*319), 22.
— Svendsen var Løjtnant 1670.
Helmik Frederiksen 215, 217, 255.
Henrik Bjelke, se I.
— Brun (*297), 21, 56, 64.
— Ejlertsen (*313), 22.
— Guldholm 219.
— Robertsen Hakro, se VII.
— Tanke (*323), 50, 61, 71, 103, 135, 304.
Herman Bryhan 255.
— Hermansen Stahl (*323), 22.
Høj Schack 268.
Ib Watzer (*313), 22, 77.
Iver Børgesen (*282), 20, 22, 36, 50, 56, 91, 135, 141, 170.
— Hansen Kolding (*276), 21, 77.
Jakob Albertsen 91, 122, 169, 233.
— Karlsen de Vatt 83, 162, 217, 233, 244, 255, 269, 304.
— Sinclair (*310), 22; blev Kaptejn til Lands 1 Jan. 1649.
Jan (Johan) Ejlertsen (Ejlers) 246, 255, 262, 268, 295, 304.
— Hejdeman 246.
— Jakobsen 255.
— Jansen (Kvast?) 83, 164.
— Kornelissen de Lange, von Bergen, 125.
— Simensen Morian 233, 244, 255, 258, 261.
— Stoffel 267, 297, 304.
Jens Gagge (*311), 91, 103, 191.
— Hansen 275.
— Hansen Normand 275.
— Olsen 300.
— Petersen Katrup 182.
— Rodsten, se III.
Johan (Jan) Bertelsen (Segeberg) 132.
— Filip von Millis 255, 297, 304.
— Hugo Barner 255.
— Kolmejer (*297) forløves Paaske 1650.
— Koppen (*295), 21.
— Liudemand 255.
— Vibe 255, 268, 275, 298. Var 1671 Oberst i Norge.
Jokum Jorresen Vall (*321), 22.
Joris Jansen Adler 61, 70-1, 95, 118.
Jørgen Lavritsen (*313), 22, 61; fungerede ogsaa 1658-9.
— Mattiasen (Møller) 103, 144, 198, 226, 246, 284, 308.
— Petersen 60.
— Plovmand (*317), 22, 59, 83, 120, 138, 183, 217, 225, 232, 238, 244, 251, 255, 269, 286, 297, 299, 304.
Jørgen Rytter (*286), 22, 50, 81, 127, 135, 142.
— Ulrik 50, 61.
Karsten Andersen 255, 297, 312.
— Holmer 255.
— Tomesen (*320), 22, 77.
Klavs Mikkelsen 102, 120, 122, 144. 191, 233, 251, 255, 266, 286, 304.
Kornelius (von) Dam 138.
— Kruse d. ældre, se III.
— Kruse Kornelisen d. yngre 75, 106, 126, 168, 183, 193, 201, 246, 255, 257, 274-5, 278, 295, 303.
Kort Jansen Stavanger 246, 255, 297, 304.
— Sivertsen Adeler, se II.
Kristen Andersen Marstrand 77.
— Bertelsen 226.
— Kristensen 120, 170.
— Nielsen Benderup 198, 232-3.
Kristian Bjelke 225, 279, 297-8, 304.
— Nettelhorst 20, 22.
Kristoffer Hermansen 71, (forløvet 1 Jan. 1657).
— Højer (*292), 22, 36, 56, 84, 103, 120, 213.
— Kristensen Borre, se VII.
— Lindenov, se III.
— Orning 120, 135, 186, 192, 195, 198-9.
Køn Joakim Grabov (*230), 21, 53-5, 61, 69, 120.
Lavrits Bertelsen (*279), 22, 26, 56, 84, 120, 219.
— Galtung (*306), 20-1, 36, 61, 63, 95-6, 103, 113, 120, 135, 138, 160, 192.
— Nielsen (*291), 19, 21, 50, 55, 95-6, 106-7, 125-6, 199, 224, 269, 284, 299, 304.
— Petersen Vejbølle (*314), 22, 81, 103, 120, 198.
Lorens Jørgensen Grøn 298.
Ludvig Rosenkrans 71.
Lukas Henriksen (*236), 21, 50, 52, 54, 61, 62.
Mads Madsen (to Personer), (*323), 120, 138, 160, 168, 183-4, 193, 253, 255-7, 273, 275-6, 297-9.
Markvard Rodtsten 22, 107-8, 125-7, 132, 137, 147-8, 162, 164, 180-2, 184-5, 199, 209, 251, 305.
Mattias Bolt (*311), 22, 114, 214, 269.
— von Borstel 246, 248-9, 255, 269, 288, 298, 304.
— Lavritsen Morsing (Halmstad) 246.
— Møller (*302), 22, 77.
Mikkel Hansen Kirkel 255, 267, 298.
— Skov (*289), 21, 60, 183-4.
Morten Jakobsen 246, 255, 287, 297-8, 304.

Morten Petersen (*324), 120, 135.
Movrits Brun (*292), 60, 71, 120, 169, 191.
— Karstensen 246, 255, 257-8, 262-3, 266, 278, 287.
Niels Andersen 169, 193.
— Jensen Bøge (*273), 22.
— Johansen Lavgholm 267, 304.
— Juel, se III.
— Østerby 255.
Nikolaj Helt, se III.
— (Niklas) Jansen (Hansen) (*319), 22, 26, 59, 66, 68-9, 74, 76-7.
Oluf Hansen 142.
— Rasmussen Normand (*320), 22, 36, 81, 83, 138.
— Tuesen 169.
Otto Akselsen (var Maanedsløjtnant 1657), 268.
— Bjelke 254, 275, 304.
Ove Gedde, se I.
Peter Albertsen Marstrand 61, 99.
— Bjørn(sen) 103, 142, 191, 238-9, 255, 278, 288, 304.
— Gorresen (*288), 21, 25, 61.
— Jakobsen Schult 50, 60, 69, 255.
— Jansen de Koningk 61, 67, 71, 82-3, 96, 106, 120, 135, 149, 152, 162-3, 167, 179-80.
— Jensen Bredal, se III.
— Jensen Morsing 61, 111, 135, 145, 149, 169, 199, 244, 255, 261, 263, 271, 285, 288.
— Knudsen Skaaning, se X.
— Lytzen 103, 105, 113, 119, 129.
— Marselis blev 14 Dec. 1668 Kaptejn til Søs.
— Mortensen Husum 174, 177.
— Normand 143, 217.
— Petersen Kærteminde, se VII.
— Schult, se P. Jakobsen.
— Tomesen van der Burg 147, 160, 169, 182.
Povl Avgustinus 233, 244, 255, 258, 262, 266, 275, 278, 297, 299.
— Birch 255.
— Justsen (*303), 22, 67, 83, 120, 186, 213, 246, 304.
— Jørgen Bjørnsen, se III.
Rasmus Klemensen 268, 288, 297, 304.
Rejer Villemsen de Ruyter 255, 268, 289, 297-8, 304.
Reinike Tibert Bishop 104.
Rikardt Andersen Stud (*315), 22, 88, 120, 154, 200, 246, 255, 284, 297.
Robert Hall 169-72, 180, 186, 199.
— Moedt 255.
Rolf (Roluf) Kok 246, 255-6, 297, 304, 309.
Rolf Petersen 103, 120, 233, 238, 244, 255, 263.
Sakarias Hansen Bang (Bergen) 267, 296-8, 312.
Sivert Adeler 268, 270-1, 279, 296.
Søren Hansen Viborg (*287), 61, fungerede 1658.
— Jensen Ørbæk (*302), 22, 56, 83-4, 120, 142, 158.
— Kristensen (*298), 22.
— Nielsen Fjelderup, se VII.
— Orning 60, 135, 142, 146, 149, 152, 158, 230, 243, 254, 256, 269, 304.
Tidemand Henriksen Duncker (*307), 22.
Tomas Andersen 267, 287, 289, 306.
— Didriksen Vitløf (*317), 22, 61, 142, 169, 188, 244, 255, 297.
— Dyre (*240), 22; døde 13 Sept. 1651.
— Larsen 131.
Unne Nannes 135, 152, 154, 178, 181, 183, 197, 199, 244, 255, 257, 273, 275-6, 297, 304.
Vibolt Petersen (*324), 21, 36, 142, 199.
Villert Fransen 61, 118.
Villum von Eiden (Eeden) 255, 259, 268, 309.
— Lavritsen (*293), 22, 61, 69.

X. Fiskal.

Peter Knudsen Skaaning (*342), 16, 22, 27, 41, 119, 122, 149, 215, 285, 287.
(Kristen Kristensen, Underfiskal, 157).

XI. Medici.

Frederik Hammerich 279.
Niels Vikman (*397), 22, 61, 67, 109.

XII. Bartskære.

Filip Hacquart 86, 113, 278.
Jørgen Petersen Ørsted 202, 302.
Kristoffer Bejer (*398), 99.
Nikolaj Bøje 133.

XIII. Sygehus- og Kvæsthusforstandere.

Didrik Kristensen 133, 190, 201.
Gabriel Jakobsen 190, 201, 215, 228, 301, 302, 309.
Oluf Torbensen (*399), 61.
Søren Jensen var Forstander 1656 og 1658

XIV. Navigationslærere.

Bagge Jensen Vandel (*436), 17, 22,

34-5, 39, 61, 80, 200, 211, 213, 283-4, 296.
Jonas Vestmand (*438), 17, 27.

XV. Fyringsforvalter.

Peter Jensen Grove (*215), 17, 210, 216, 266.

XVI. Holmens Provster.

M. Hans Hansen Seidelin 247, 257, 263, 286, 300.
M. Niels Kristensen Spend (*409), 26, 64, 77, 86, 132, 215, 227, 233.
M. Nikolaj Hansen Lundt 296, 300.
M. Torkild Tuesen 234, 247.

XVII. Holmens Kapellaner.

Aksel Jensen Bjørn (*411), til 1649.
Henrik Madsen Vallenbæk 133, 143, 189, 199.
Jens Hansen Vinter 227.
— Rikardtsen Stud 310.
Kristen Andersen Taarnby 69, 86, 227.
— Nielsen Skræm 26, 86.
— Nielsen Spend 86.
Lavrits Hansen Grønbek 227.
Mads Hansen Mariager (*410), 86.

XVIII. Kirkebetjente og Skolemestre.

Anders Mikkelsen (*430), 77.
Hans Madsen 219.
Jens Kristensen Morsing 132.
— Petersen 219.
Jørgen Hansen 219.
Knud Madsen (Graver 1662).
Kristen Petersen 219.
— Sørensen Vedel 75, 213.
Lavrits Rolandsen (*431), 27, 219.
Niels Henriksen var 1670 Skolemester ved Holmens Skole.
Rasmus Petersen (Klokker 1662).

XIX. Skibspræster.

Se Kirkehistoriske Samlinger, 4 R. IV., 550 ff.

XX. Skrivere.

a. Renteskrivere.

Jens Kristensen 46.
Mogens Nielsen 213.
Tomas Tomasen Gerner 29, 89, 129, 223.

b. Admiralitetsskrivere.

Movrits Eskildsen 131, 147, 189, 212, 223, 272.
Povl Svendsen 87, 103, 130.

c. Klædekammerskrivere.

Baltasar Sekman (*92), 21, 30, 45, 78, 88, 91, 132, 158-9, 193, 209, 246, 265.
Lorens Holmer (*92), 234, 246-7, 250, 283, 293, 300, 303, 308.

d. Proviantskrivere.

Hans Hansen (von Osten) 74, 94, 114, 148, 162, 190, 200, 208-9, 215, 248, 274, 296, 301, 308.
Morten Mikkelsen (*114), 12, 22, 43, 68, 74, 239.
(Klavs Lund, Underskriver, 248).

e. Bryggersskrivere.

Bertel Jensen 22, 35, 94, 169.
Johan Knudsen Vulf 169, 308.
Niels Jørgensen (*117), 12, 26, 42.
Peter Petersen 26.

f. Materialskrivere.

Hans Erik Mølling 219.
— Mandiksen (*110), 47-8, 73, 91.
— Numesen (*350), 11, 42.
Henrik Mandiksen 91, 131.
Knud Valter 132.

g. Deleskrivere.

Bertel Maschen (fra 1658).
Hans Mandiksen, se f.
Johan Johansen Bremer 47, 73, 132.
Niels Olufsen (*355), 11, 43, 215.

h. Registerskriver.

Klavs Andersen (*356), 11, 42.

i. Mønstreskrivere.

Eskild Nielsen (*346), 27, 73.
Jens Jensen 73, 169.
Kristen Andersen Mørk (*116), 73.
Lorens Jakobsen 169, 183, 233.
Morten Klavsen 233-4, 300, 309-10.
(Bertel Kristensen, Underskriver, 234).

j. Skrivere i den store Smedje.

Eskild Nielsen, se i.
Hans Svendsen, se k.

k. Vejere.

Arnt Vilhelmsen Suntum (*353), 12, 27, 42, 77, 131.
Hans Svendsen 213, 233.
Henrik von der Lippe (*353), 12, 26, 42.

Jørgen Jakobsen 75, 77.
Lavrits Petersen var 1656 Undervejer.
Niels Petersen 26, 35-6.
Peter Gregersen 36, 74-5, 239.
— Hansen 300.
Samuel Nielsen 75, 213, 285.

XXI. Mestre.

a. Skibsbyggere.

Henrik Gertsen Shop 86, 285.
James Robbins den yngre (*375), 40, 50, 62, 72, 76, 138, 285, 310.
— Robbins den ældre (*374), 40, 50, 72, 138.
Jørgen Brandt 35, 43 (var i Tjenesten 1655).
Kornelius Tomesen 288.
Mattias (Ties) Hermansen van der Burg 224, 288.
Tomas Lindsey 131, 213.

b. Fabrikmestre.

Evert Jansen 300.
Villum von Spiers 91, 160.

c. Bradmestre.

Knud Troelsen (*376), 27.
Oluf Rasmussen Normand 35, 62, 77.

d. Galej- og Baadebyggere.

Jan Arents 265.
Jørgen Lorensen 310.

e. Mestersmede.

Hans Ulriksen Svitser (*360), 27, 35, 69, 73-4, 200, 246, 263.
Morten Jensen Mekelborg 263.

f. Snedkere.

Adolf Eriksen 91, 229, 246.
Søren Ibsen (*381), 27, 86.

g. Blokkedrejere.

Kristen Andersen (i 1652).
Lavrits Hansen 246, 294.
Peter Jespersen 158.

h. Rebslagere.

Erik Simonsen Hvid 263, 300.
Lavrits Hansen (*386), 69, 263.

i. Sejl- og Kompasmagere.

Herman Lygtemager (*390), 27, 69, 77, 215, 247.
Kornelius Kruse Kornelisen, se IX.
Mikkel Kristensen 75, 201.
Steffen Kruse 201.

j. Skræddere.

Jørgen Rasmussen Kolding (*388).
Kristen Hansen 26.
Niels Olufsen 297.
Peter Jensen 297.

k. Billedhuggere.

Baltasar Ellertsen i 1652.
Lavrits Hansen Vorm.
Tyge Lavritsen Vorm 306.

l. Malere.

Sivert Sivertsen efter
Villum Hornbolt (*392), 200.

m. Vandkunstner.

Knud Markvardsen (*392), 90.

n. Bødkere.

Kristen Sørensen 300.
Lavrits Hansen (i 1658-61).
Markus Bolt (i 1655).
Tomas Jensen 246, 300.

Foruden de i Bogens Tekst nævnte Maanedstjenere kan der endnu anføres en Del Officerer, hvoraf de fleste uden Tvivl tjente for Maanedsløn til Skibs:

1652: (Side 50): Hans Brun.
1653 (S. 61): Anders Petersen Børss; Antoni Jakobsen; Haagen Henriksen; Hans Sørensen; Helle Olufsen, Løjtnant; Jørgen Knudsen (*315); Kaspar Vitthager; Kristoffer Rasmussen, Løjt.; Lykke Klavsen; Mattias

Haas; Mikkel Skaaning; Peter Blow; Peter Hansen Holst; Peter Jansen; Torkild Jakobsen, Løjt.; Tønnes Adriansen.

1655 (S. 82): Hans Nielsen Flensborg; Jørgen Rinkenæs.

1656 (S. 91): Mattias Bredow; Sebastian Treshat.

1657 (S. 103 f. 120): Kommandør Herman Müller; Kaptejnerne Abraham de Hamb, Hans Hansen Hanekam og Henrik von Leworden; Løjtnanterne Erik Simensen; Frans Gertsen; Hans Skrøder; Jakob Keyser; Jan Karstensen; Jørgen Valter; Kasper Kaspersen Vinter; Kornelius Petersen; Mejnert Everts; Oluf Nielsen; Peter Bagge Frederiksen, (var Ritmester 1648); Peter Simensen Becker; Rolf Andersen Bom; Sakess Tibess; Ties Aldersen.

1658 (S. 135, 149): Frans Jakobsen; Jørgen (Johan) Rickersen, Løjt.; Kornelius von Sonten, Løjt.; Løjt. »Lyr«; Niels Børgesen; Peter Danielsen.

1661 (S. 212 f.): Løjt. Henrik Petersen.

1666 (S. 255): Løjtnanterne Henrik Moeds og Konrad Smidt.

1667 (S. 267 f.): Løjtnanterne Daniel Bond og Ludvig Bertins.

Rettelser og Tilføjelser.

S. 13, L. 11 f. o. »I al Hemmelighed søgte Kristoffer Lindenov igennem Kancellisekretæren at gøre Kongen bekændt med Uærlighederne ved Leverancerne; men hvorledes han i det hele ellers har stillet sig til Underslæbene, kan ikke opklares.«

S. 26, L. 5 f. n. Spend, læs: Skræm.

S. 120, L. 18 f. o. Skibschoutbynacht, læs: Skibsschoutbynacht.

